This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Morf. PG 1201. G48/10
Kept with PG1201.G48

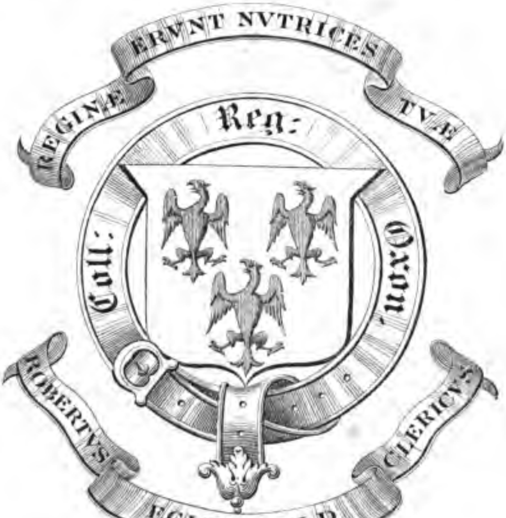
ERVNT NVTRICES
REGINÆ
TVÆ
Coll: Reg: Oxon,
ROBERTVS EGLESFIELD CLERICVS

Munificentia

Willelmi R. Morfill

Linguæ Russicæ Professoris

~~72/14~~

~~432. D. 1.~~

~~429. A. 46.~~

W. R. Morfill

Ancient Serbian Folk Songs
ed. V. Bogišić.
(2 parts in 1)

ГЛАСНИК
СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА

ДРУГО ОДЕЉЕЊЕ.

КЊИГА ДЕСЕТА.

НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ

ИЗ СТАРИЈИХ, НАЈВИШЕ ПРИМОРСКИХ ЗАПИСА

СКУПИО

В. БОГИШИЋ.

Књига прва
Book i a ii [in 1 vol.]

БИОГРАД
ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ
1878.

НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ

ИЗ СТАРИЈИХ, НАЈВИШЕ ПРИМОРСКИХ ЗАПИСА.

780

САБРАО И НА СВИЈЕТ ИЗДАО

В. БОГИШИЋ

КЊИГА ПРВА - 2

СА РАСПРАВОМ О „БУГАРШТИЦАМА“ И С РЈЕЧНИКОМ

БИОГРАД
ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ
1878.

TAYLOR INSTITUTION
UNIVERSITY
OF
OXFORD
LIBRARY

Пријеглед садржаја.

стр.
Предговор 1
Приступ. 1
А. Појави опажени у бугарштицама 3
В. О свези међу бугарштицама и умјетним пјесништвом у приморју 89
С. Извори пјесама ове књиге, повод и начин њихова издања 122

Прва група.

пјесма
1 *Кад је погинуо кнез Лазар и Милош Обилић на Косову. В(иђи) Качића Миошића: Разговор угодни народа словинскога л(ист) 115 и 123* 3
2 *Како Милош Драгиловић или Обиловић, рањен на Косову на 15 липања г(одишта) г(осподинова) 1389 примину, и што нареди на концу од живота и поручи Вукосави љуби својој по својој пуници Милици љуби Лазара кнеза од Србља а кћери Угљеше Мрњавића. В(иђи) Мавра Орбини 314 и 315* 10
3 *Како Марко Вукашиновић Краљевић би од Босанкиње дјевојке изружен око г. 1360 В(иђи), Мавра Орбини 278* 13
4 *Кад је Марко Краљевић пољубио вјереницу, а она га није познала* 14
5 Краљевић Марко казује матери, како је убио Арапку дјевојку. 16
6 Краљевић Марко и брат му Андријаш 18
7 Марко Краљевић и Миња Костуранин. 20
8 Деспот Стјепан Лазаревић и Сибињка дјевојка, родитељи Сибињанин Јанка 25
9 *Кад је Јанко војвода ударао Ђорђа деспота буздоханом.* 28
10 *Кад је Ђурађ деспот ставио Јанка војеводу у тамницу* 31
11 Јерина жена Ђурђа деспота, њезина братаница и Дамјан Шајновић. 35

ПЈЕСМА СТР.
12 Барбара, сестра краља босанскога, краљ угарски и деспот Вук 37
13 *Кад се Вук Огњени оженио* 40
14 *Кад се свадио Огњени Вук и Бан Пав'о Стријемљанин* 42
15 *Кад је Вук Огњени одмијенио од копја краља босанскога и кад је убио његова заточника* 46
16 *Кад је Вук Огњени умрьо шта је наредио на смрти* 49
17 Војвода Јанко и Секула поигрују коње. *Бугарска.* 52
18 Милош бан и сестра Секулова 53
19 Војвода Јанко устријели змију у ваздуху, и тим Секула у срце погоди 56
20 *Кад се Секуло сестричић вјерио у краља будимскога и кад је на Косову погинуо* 59
21 Опет то али друкчије 62
22 Мати Секулова умире на синовљеву гробу у Косову 65
23 *Кад се оженио Јанко војвода од Михајла Свилојевића* 67
24 Војвода Јанко и Влатко Младјеновић 70
25 Војвода Јанко бјежи пред Турцима 71
26 Женидба краља будимскога од Бана од Крушева и војевода Јанко 72
27 Краљ угарски хоће да посијече војводу Јанка, јер зачу да га се Турци више боје него њега самог 75
28 Војвода Јанко по сну дјевојчину прориче падење Будима у турске руке и смрт краља Владислава 77
29 Војвода Јанко доноси у Будим руку краља Владислава, погибшега у боју. Пјесан бугарска 78
30 *Кад су учинили Матијаша сина Јанкова за краља од Будима* 80
31 О истом предмету, али неколико иначе 84
32 *Које тужбе Лудовику краљу будимскому приказа Марија кћи своја, тер тако обазна да турска војска бијаше примогла угарску на Косову на 20 листопада г. г. 1448. В(иђи) Мавра Орбини л. 335, који инако повиједа.* 86
33 *Кад се Иван Карловић вјерио за кћер краља будимскога* 89
34 *Како краљ будимски помири Јелу баницу са својијем мужем Бартолом баном* 92

пјесма стр.

35 *Кад је Никола Томановић невјерно убио краља будимскога* 94
36 **Бан Миклош Зрински у Сигету граду** 97
37 **Одломак попијевке о истому предмету** 100
38 *Како сестра Иваниша бана хрватскога утече из рука Турчина, који је бијаше на привару заробио око г. г. 1380. В(иђи) Мавра Орбини страна 359.* 101
39 *Како је Новаку утекла вила његова љубовца* 104
40 *Кад је Страхињи Бановићу жена учинила издају, и кад су је за то браћа ње погубили* 106
41 *Како Митар Јакшић потворен чудновато се оправда прид Стјепаном братом својијем и како Стијепо своју љуби кривицу бритком сабљом страти* 110
42 **То исто али иначе** 112
43 **Како планинкиња вила завади два брата Јакшића** 113
44 **Свађа браће Јакшића на дјелидби** 115
45 *Како Стјепан Јакшић изроби Маргариту сестру своју из рука бана Моринскога* 117
46 **Попјевка о Свилојевићу** 120
47 *Како се је Никола Радовановић одврг'о од свога господара* 123
48 *Попјевка Радића Вукојевића* 126
49 **Војеводе Радосав Северински и Влатко Удбински** 126
50 **Мегдан Мустафе с Карајованом** 129
51 **Кнез Дабисав издајнички предаје Самобор Турцима** 132
52 **Иван Чајковић и мати му** 133
53 *Како Војину шура одсијече десницу за осветит сестрицу заушену* 135
54 *Како Гркиња дјевојка химбом испусти и изведе из тамнице Комјена Јагњиловића, тер му живот испроси* 136
55 *Како Јеле Арбанашка умори Турчина Мостаранина* 139
56 **Султана Гроздана и влашић Млађен** 141
57 *Како поморска војска крстјанска придоби и разби војску справљену супроћ крстјанства од Селима другога Селимановића цара г. г. 1571 код Лепанта* 143
58 **Ослобођење Беча год. 1683** 146

ПЈЕСМА СТР.
59 Како Пераштани казнише испанскога војводу Дон Карла који осрамоти двије перашке сироте дјевојке *г(одишта) 1573* 150
60 То исто другим размјером 153
61 Никола Пераштанин и Паштровка дјевојка, *г(одишта) 15..* 156
62 То исто другим размјером 159
63 Како Пераштани разбише Турке Херцеговце, који навалише на Пераст, да га поробе *на 15 свибања 1654* 162
64 То исто другим размјером 166
65 Војска христјанска, у њој и Пераштани послије крвава боја отимљу Нови од Турака 30 јун. 1687 . . . 169
66 То исто другим размјером 178
67 Како војвода Радуле дође да Пераст пороби и погибе *г(одишта) 1571* 181
68 То исто другим размјером 184
69 Бој Пераштана с Турцима рисанским 188
70 То исто другим размјером 191
71 Како Пераштани осветише на Турцима смрт Пераштанина Сокола 194
72 То исто другим размјером 199
73 Бој Пераштана и Которана с новским Турцима и невјера Которана. 203
74 То исто другим размјером 207
75 Турци Драчани и тунишки хоће да ударе на перашку лађу. 209
76 *Како Иван Војихновић доби оклад у Котору* . 211
77 Мехмет паша удара безуспјешно на Котор. 212
78 Кад је Хоцуло бан скрадински погинуо с осталим Скрадињанима 218
79 *Како паша пријатељ Дубровчаном приста њима прид царем на добро, тер га наговори, да не иде с војском на Дубровник*. 220
80 *Како Јакоб Марушковић, поклисар дубровачки, опријечи се цару турскому бранећи слободу града Дубровника и како паша Соколовић уста за њега*. 222
81 Поздрав Дубровнику. 225

пјесма . . . стр.
82 *Мајка Маргарита* 226
83 Молитва дјевојчина видовному Богу. 230
84 Заглавак поп'јевке или здравица 232

Друга група.

85 Краљ Вукашин ухвати вилу и жени се њоме 231
86 *Поп'јевка Краљевића Марка, кад је Михну Костуранина погубио а Костур освојио* 233
87 Опет Марко и Миња али инако. 239
88 Мегдан Краљевића Марка са Сибињанин-Јанком. . . 242
89 Марко Краљевић освети брата Андријаша кога му Турци погубише 244
90 Марко Краљевић пије уз рамазан вино, носи зелену доламу и игра уз Туркиње у пркос царевој забрани. 246
91 Марко Краљевић и царева хазна. 248
92 *Пјесна од Краљевића Марка,* како погуби царева поклисара. 250
93 *Иво и Јелица и мати им будимска краљица.* 252
94 Алија припијевањем опет задоби препрошену дјевојку. 255
95 Женидба војводе Павла 258
96 Како Пеимана, кћи Диздар-аге, измијени оца идућ' на цареву војску, и како се откри царевићу Мују, и за њиме отиде у Новоме граду. 261
97 Од Нијемаца бан и жена Момчила војводе. . . . 265
98 Рашковић Божо и сестра му 268
99 У главноме о истому предмету, али је много преиначена. 275
100 Думно дијете и двије аге цареве које хтијаше поробити госпу од Олова 279
101 Пјесма цара Сулејмана. 282
102 *Како Јово Мисирлија придоби војску Ћуперлић везира.* 285
103 Покрачић Павао не узе Бање Луке, нег' погину са свом војском паше босанскога. . . . . 28[illegible]
104 Од Сибиња бан и Стамбулија Мујо бију узалуд Багдат и Дубровник. 288
105 Љутица Богдан и Хорјадин војвода. 289
106 Кавга Радојица и трговац Иван. 293
107 Новак продаје Радивоја 295
108 Иво Сењанин ослобађа Михаила Десанчића из тамнице Асан-агине 296

пјесма — стр

109 Иво Сењанин ослобађа Латовић Ивана, кога паша босански хтијаше објесити 301
110 Сењанин Иво узе град Јајце од аге Асан-аге . . . 303
111 Иво Сењанин доби Биоград 305
112 *Како Никола бан Зрински силни витез освети Радивоја слугу свога погубљена од Малкоча бега, и како Малкоч на запов'јед цареву погину* 307
113 *Поп'јевка од Кандије кад су је Турци узели.* 311
114 Од Беча краљ разби Турке под Бечом 314
115 Како краљ Ракоција погибе на Мукачу 316
116 Од Беча ћесар, Петар од Москова итд. освојише Биоград. 318
117 Како Иван Крушић сењски капетан хитро уграби Јелицу своју сестру заробљену из рукух Мујa Јелешковића Турчина 326
118 *Свадба Ришањин Селима и Лимун хајдук* . . 331
119 Херцег Стјепан и благо му у Дубровник донесено . . 334

Трећа група.

120 *Тужење Кате Сарајевке* (у Дубровнику) 336
121 *Како дубровачке дјевојке грда лица хитро пољепшују* 337
122 Кужна дјевојка и огледало 339
123 Љепота Данице, брштана и дјевојке 340
124 *Пјесма кад се вјерила сојка са врапцом* . . 340
125 Влашко коло и туђин јунак 341
126 *Заклетва младе Трстенке* 342
127 Маре и паун 342
128 *Почашница* 344
129 *Тужба Вилслава Сењанина кадар бораваљаше у турској земљи на далеко од своје љубовце.* 344
130 *Плачно двоговорје Вилслава Сењанина с младом својом љубовцом* 346

Рјечник 349
Исправци у пјесмама и штампарске погрјешке. 407
Штампарске погрјешке у предговору 429
Штампарске погрјешке у рјечнику 430

ПРЕДГОВОР.

И класична Вукова збирка наших народних пјесама и готово све остале, које изађоше послије његове, баве се искључиво народним пјесмама, које су сабране у наше вријеме, те се још и дан данас пјевају. У овој збирци, напротив, сабране су само оне народне пјесме, које су биле забиљежене течајем прошлих вијекова. Шта више, има у овој збирци једна важна врста епских пјесама, што се форме стихова тиче, које се већ нигдје, у колико је нама познато, у наше вријеме не пјевају. То су тако зване *Бугарштице*.

Премда у овој књизи има прилична количина и обичних десетерачких пјесама, ипак опаске, које се чине у овоме предговору рађене су само ради бугарштицâ, које су до сада релативно врло мало познате у ученоме свијету, а још мање изучаване биле.

Те ће се опаске тицати појава биљежених узгредно при сабирању и приготављању ових пјесама за штампу; у нас бо нити је намјере ни времена било, да се бавимо тиме ex professo. Ипак колико год су те биљешке узгредне, ми се опет надамо, да оне неће бити по све бескорисне за будуће испитаче ове врсте пјесама.

Бугарштицâ у овој књизи има свега 76 комада, међу које бројимо и оне, које нијесу цијеле. Она заузимље у овој књизи васколик простор од почетка до стране 231.[1]

---

[1] Осам десетерачких пјесама, које се међу њима налазе под бројевима 60, 62, 64, 66. 68, 70, 72, и 74, нијесу друго до паралеле по садржају перашким бугарштицама уза које се налазе.

Од тих 76 бугарштица ипак треба одбити 3 комада који су очевидно умјетни састав а не народни (под бројевима 58, 77 и 81); остају дакле 73 комада народних бугарштица. Од свијех њих не могу се назвати *лирскима* него само три, т. ј. 82, 83, и 84; ова последња шта више и није пјесма, него или напитница, или свршетак какве пјесме. Све су остале *епске*, или то што Вук називље, јуначке пјесме, и то историјске и озбиљне; нема ни једне која би била митолошка или шаљива.[1]

Пореклом их је *двадесет и седам* из Боке Которске, (у овој књизи под бројевима 5, 7, 8, 11, 12, 17, 18, 19, 21, 22, 25, 27, 28, 29, 31, 36, 43, 50, 51, 52, 56, 58, 77, 81, 83, 84,) а још уз то *девет* из Пераста (бројеви 59, 61, 63. 65, 67, 69, 71, 73 и 75); за тим их је *тридесет и шест* из Дубровника (бројеви: 1, 2, 3, 4, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 20, 23, 24, 26, 30, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 53, 54, 55, 57, 76, 78, 79, 80); *двије* су по свој прилици са отока Хвара (6, 49) *једна* из Задарске околице (82), а најпослије једна (46) из Хрватскога Приморја или из унутрашње Хрватске.

На обичне пјесме од десет слогова, које заузимљу готово васколик остали простор књиге (од стр. 231 па до краја) не ћемо се ни најмање обзирати, јер је десетерац у опште већ по добро изучаван био, а гдје се обазремо на њих, то ће бити само ради успоређења.

Пошто буду означени главни појави, које опазисмо у самим бугарштицама, да како у колико то може бити од какве помоћи будућему испитачу, навешћемо и оне, који по нашему мњењу, доводе бугарштице у некакву свезу са неким врстама нашега умјетнога пјесништва. Најпослије биће додани писмени извори пјесама и означен начин издања саме збирке. Услијед тога овај ће предговор имати три слиједећа главна одсјека: *A*. Примједбе које се тичу појава, опажених у самим бугарштицама. *B*. Биљешке о питању, има ли каквих свеза између бугарштица и наших умјетних пјесама. *C*. Писмени извори пјесамâ налазећих се у овој књизи, и начин њихова издања.

---

[1] У осталом треба примјетити, да неке од њих по краткоћи и по садржају показују тежњу приближити се к женским пјесмама или пак к балади; као примјер првих може служити »Гроздана и Влашић Млађен« (под 56); примјер к другима нек буде »Попјевка о Радићу Вукојевићу« (под 48). Ипак већина има исто тако чисти епски карактер, као што га има и епски десетерац.

A. Појави опажени у бугарштицама.

I. Пјесме бугарштице, о којима почињемо овдје наше опаске, разликују се од још живих народних пјесама десетеросложнога стиха[1], и што се тиче дуљине стиха и цезуре и нагласка и размјештења стихова. Али није само да се оне разликују од десетерца, него ми налазимо у свим тим обзирима знатних разлика и међу њима самима, и то разлика, које се никако не могу свеколике обалити на записачеву или преписачеву немарност.

Ми ћемо ниже о тим разликама поближе говорити, — а овдје нам се чини потребним представити главну схему барем о спољашњем облику бугарштица, јер имајући пред очима ту схему, скројену по већини нама до сада познатих бугарштица, те ће разлике врло лакше разумљиве бити. Не обзирући се ни најмање на мању или већу дуљину бугарштица, њихов се облик може графички означити од прилике слиједећим нацртом.

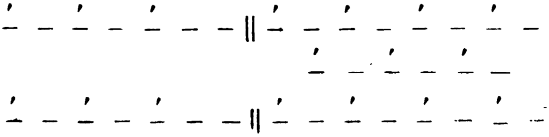

---

[1] Ми ћемо ради краткоће овдје називати *десетерцем* и саме пјесме тога размјера.

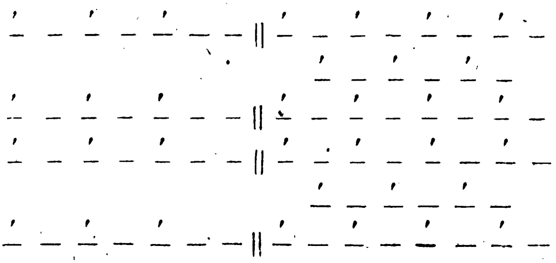

По њему дакле, пошто свака цртица (линијица) означује слог, бива, да:

а) Главни стих има петнаест слогова с пријеломом или цезуром послије седмога слога.

б) Ако је допуштено у нашем пјесништву говорити терминима класичних језика, у опште се може казати, да је метар трохејски, само што се дактилом свршава први полус их.

в) Осим главних стихова има још и припјевни приложак из 6 слогова у опште трохејскога метра.

г) Размјештај је стихова строфни: строфу сачињавају два главна стиха и њима додани припјевни приложак. Ипак прва и посљедња строфа сваке пјесме, немају него само по један главни стих: први има уз то и припјевни приложак а посљедњи га посве нема.

Ми већ казасмо мало на више, са чега је и на коме је темељу скројена ова схема, па се по томе разумије, да не може ни имати претензије, као да она баш представља првобитни тип бугарштица, а ни тај који имадијаху у позније доба свога живота. Нама је обзиром на наше цијели доста, ако смо се тек и приближили к тому прототипу. Али да би се видјело, да ли се и у колико му се нацртана схема приближила, треба да прије буде ријешено неколико начелних питања, која изискују таких опширних изискивања, за које у нас никако времена није.

Једно из главних начелних питања, које треба ријешити будућему испитачу, јамачно је то: може ли се узети, да у нашега народа господова у неко вријеме само једна једина форма епа, или да је живјело и више њих једна уз другу

Да се десетерац срета у истоме крају и мјесту и у исто вријеме, у које и бугарштица, о томе нам дају довољан доказ пјесме перашке, које се налазе у овој књизи (под бр. 59 до 75). Што се дакле те главне двије врсте епских пјесама тиче, ту рјешење питања, држимо, неће бити одвећ тешко. Али и саме бугарштице, које случајно уђоше у ову књигу, представљају као што је већ напоменуто, врло честе и знатне разлике; па услијед тога настаје питање: да ли су те разлике остаци још виших разлика из давнијих времена које у позније доба тежаху к једној јединој форми бугарштица, или је напротив бугарштица испрва имала само једну јединy форму, и тек се у позније вријеме, у вријеме опадања, појавиле разлике, које у овој књизи сретамо.

Ми се, истина, a priori нагињемо к овому посљедњем правцу поступања, али држимо да ко буде желио ријешити дефинитивно то питање, требаће да, међу осталим, свакако погледа и на различне форме епа у других народа, — особито у словенских племена која су нама род, — и у колико је то могуће, на ред појављивања у њих појединих форма̂. Тако напр. у руском народном епу, који је у многим својим елементима сличан нашему, Гиљфердинг налази *три* главне врсте размјера, који живу једна поред друге; он тако и објашњује појав опажени Рибниковим о различним начинима пјевања народних епских пјесама у Велико-руса. Али осим та три главна, он констатује, да има и друкчијих форма у руским епским пјесмама, за које он држи да су постале тек у новије вријеме.[1] С тим начелним питањем врло је тијесно спојено питање о ритму.

---

[1] »Какой же размѣръ нашего народнаго эпическаго стиха? Не одинъ а нѣсколько. Г. Рыбниковъ замѣтилъ что у Рябинина одинъ и тотъ же быстрый голосъ очень веселъ въ Ставрѣ; въ Потыкѣ какъ то заунынѣе а у Вольгѣ й Михулушкѣ выходитъ торжественнымъ

Ритам, тај естетско-музикални елеменат, на коме се у главноме и оснива спољашња форма сваког пјесништва — у различних је народа врло различан. У неких је главни елеменат мања или већа *дуљина* слогова, у неких је *број и асложај* слогова, у неких бивање или небивање *акцента* на појединим слоговима и т. д. Треба дакле опредијелити, на коме се елементу најглавније оснива ритам наших бугарштица.

Гиљфердинг, признајући карактеристиком епскога руского стиха тонику и еластичност што се броја слогова тиче, — за наш еп напротив каже, да му је карактеристика силабизам. Премда је то очевидно за данашњи десетерац, ипак ни из њега није тоника искључена. Јер кад не би био какав закон, по коме су размјештени наглашени и ненаглашени слогови, пошто десетерац нема слика, би ли се могло казати да тек механичко бројање слогова представља какав ритам? Ми ипак знамо, да десетерац има свој добро утврђени ритам, што никако не би могло бити без прилично развитога тоничког елемента[1].

А бугарштице? Пошто њихов број слогова, барем у форми у којој до нас дођоше, није свуда једнак, питање је: није ли баш овдје тоника заузела још пространије мјесто, него ли у десетерцу?

Него, прекинимо овдје општа питања, те се задовољимо тиме, да у 5—6 чланака који слиједе, побројимо појаве, које опазисмо у бугарштицама, у колико се они тичу спољашње њихове форме. И овдје надовезујући на

Г. Рыбниковъ разумѣетъ здѣсь собственно напѣвъ но за напѣвомъ скрывается его основа — размѣръ стиха. Въ Ставрѣ у Рябинина хорей съ дактилемъ въ Потыкѣ — чистый хорей, въ Вольгѣ и Микулѣ анапестъ. Эти три размѣра вмѣщаютъ въ себѣ весь нашъ народный эпосъ за исключеніемъ нѣкоторыхъ болѣе позднихъ его произведеніи (Онежскія Билины, Предисловіе XXXIV).

[1] О ритму десетерца писа Ткалчевић у предговору своје »Јунакиње Миле« у Загребу 1862.

излагање Миклошићево[1], који се једини озбиљније бавио стихом бугарштице, погледајмо најприје на

II. Број слогова и намјештај цезуре у стиху. Према горе назначеној схеми свакојако је у овој књизи, по количини, највише стихова са *петнаест* слогова, од којих 7 у првоме полустиху, а 8 у другому. То вриједи за свеколике бугарштице, па биле оне записане вијеком или двома раније или позније. Ево неколико примјера:

— Иде Бушић Стјепане || љуби своју рано будит'
(Пј. *1.* ст. 1).
— Л'јепу шету пошета || Милица Лазаровица (*2.* 1).
— Језди Марко Краљевић || планиноме коња врла (*3.* 1).
— Свилен шатор распео || млади Марко Краљевићу (*4.* 1).
— Кад но ми се жењаше || од Будима св'јетли краљу (*9.* 1).
— Рањен Јанко допаде || са Косова равна поља (*10.* 1).
— Кад је краљу будимски || дивну војску отправљао (*14.* 1).
— Кад ми су се д'јелила || два Јакшића мила брата,
Л'јепо су се Јакшићи || у д'јељењу погодили. (*44.* 1—2).
— Цвилу ти ми цвиљаху || двије птице ластовице (*50.* 1).

Ипак и стихови са *шеснаест* слогова, кад би се бројили, нашло би се, да их је не много мање, него ли је онијех са петнаест. У њих је, наравно, цезура управ у средини стиха, тако да је у првоме полустиху 8 слогова као што и у другоме; примјери:

— И пригну се да му љуби || кољено од десне ноге;
Златан ханџар повадио || и њим га је ударио,
И још се је повратио || и ногом га притиснуо;
Једним скоком поскочио || из његова из шатора (*1.* 170—173).
— Од куд ли ми у тамници || димискија бритка сабља? (*5.* 16).
— И да би ми на поврате || не бих ти га загубио;
И када те јоште буде || наја мајка упрашати (*6.* 41, 42).
— Весело се упутише || из краљева б'јела двора (*9.* 29).

---

[1] Die Volksepik der Croaten. Wien 1870.

— Л'јепу језду јездијаше || Урош Јанко и Секуле,
Он ти језду јездијаше || по равну Косову пољу (*17.* 1—2).
— Пође краљу будимскому || сестра своја говорити (*20.* 1).
— Л'јепим селим населили || виноградим насадили (*35.* 10).
— Како ћу те провестити || кроз цареве б'јеле дворе (*38.* 40).

Што се тиче појединих пјесама, то их има не мало у којима управ шеснаестерци одолијевају броју стихова петнаестерца. То налазимо нарочито у пјесмама, 8, 17, 21, 22, 25, 27, 36, 43, 46, 84. У пјесми *Мајка Маргарита* (82), која је свакако једна од најстаријих у овој књизи, стихова шеснаестераца нема него само један мање од половине. И у двије бугарштице под бр. 6 и 49, које су записане биле најмање по вијека раније него ли „Мајка Маргарита“, налазимо и ако не толико, али опет више од четвртине стихова са 8 слогова у првој половини.

Каквог установљенога реда, којим би шеснаестерци слиједили петнаестерце, или на обрат, нема; јер дочим мјестимице послије гомиле са 7, 8 до 12 изасобних стихова петнаестераца долази по један по два или по три шеснаестерца, има других мјеста не мало, гдје бива управ противно. Ми видимо дакле, да и ако је стихова са 15 слогова више него онијех са 16, ипак се ови посљедњи немогу сматрати, барем на темељу бугарштица сабраних у овој књизи, каквим изузетком. Напротив све стихове које налазимо, да су дужи од 16 или краћи од 15 слогова, у колико се не оснивају на погрешци казиваоца или записача, они се свакојако представљају као некакве изнимке. Али, били ти стихови краћи или дужи, они су барем у томе једнаки са онима, који имају 15 или 16 слогова, да други полустих има вазда 8 слогова, те да се сувишак или недостатак налази само у првоме полустиху.

Слиједећи стихови нека послуже примјером оних полустихова, у којима нема више од 6 слогова:

— Ако ли те буде || мила мајка упрашати. (*7.* 26).
— Може ли овђена || мрклу ноћцу почивати (*6.* 118).

— Отвори ми селе || прозор од бијела двора (*15*, 29).
— Бјеше се млађахна || к' Ванђелини повратила (*16*. 16).
— Да', да круну метнем || у висини ведра неба (*31*. 30).
— Л'јепо ти га бјеху || Угричићи послушали (*31*. 34).
— Брзо Јеле бјеше || Господара послушала
А објед приправи || у својему б'јелу двору (*44*. 13, 14).
— По имену бјеху || двије птице ластовице (*50*. 3).
— Нег' оно ми бјеху || двије љубе Мустафине (*50*. 6).
— Бјеше се Војину || помамило живо срце,
Из ларга их бјеше || врле Турке замјерила (*55*. 18, 36).

У осталом наведени примјери краћих полустихова могли би се врло лако попунити, па да се изједначе са седмеро-или осмеро-сложним полустихом; н. пр.

Ако ли те *кадгод* буде;
Што ми ти је, *мој* синко;
Може ли *ми он* овђена;
Отвори ми, *мила* селе;
Би*ја*ше се млађахна;
Да', да круну метне*мо* и т. д.

И од краћих полустихова ми сретамо у нашој књизи примјера, прем да ријетких, гдје у првоме полустиху нема него само 5 слогова:

— Ту ми нађоше || један мрамор студен ками (*41*. 21).
— Колико жалим || од појаса младо чедо (*52*. 13).
— А кад га бјеше || јадна мати угледала (*53*. 11).

Они би се могли такође допунити од прилике са:

Ту ми *они* нађоше;
Колико *ми ја* жалим;
А кад*а* га би*ја*ше.

Као што наведосмо, полустихова краћих него ли је онај у схеми, исто тако сретамо примјера гдје први полустих има више од 8 слогова.

Примјери полустихова са 9 слогова:

— А Стјепана Лазаревића || у камари дјевојчини (*8*. 51).
— На то му ми не одговори || Јерина Деспотова (*11*. 22).
— Ере ти сам чуо овако || да, мој бане, и разумио (*12*. 24).
— Хасан пашу Предојевића || жива у руке ухитили (*14*. 7).
— Али ми су у манастиру || светогорци калуђери (*22*. 39).
— Од невоље му не могаше || божју помоћ назвати (*25*. 7).
— Јеси ли ми, мајко, имала || од срдашца кћерцу твоју (*45*. 2).
— Ере ме си ћио љубити || по сили а на срамоту (*56*. 25).
— То ли ми их нећеш ти дати || на откупе на велике (*57*. 72).
— Над свијем има узданицу || у Боку Котора града (*65*. 6).

И ови се дужи полустихови могу без икаква труда скратити и изједначити са онима, који имају 7 или 8 слогова. То се може учинити на више начина, према тому какве су и како су сложене ријечи у стиху: н. пр.

Стјепан' Лазаревића;
На то ми не одговори;
Ере ти сам чуо, 'вако;
Хасан-пашу Предовића;
Али ми с' у манастиру;
Од невоље не могаше;
Јеси л' мајко, имала и т. д.

Полустихови са 10 слогова врло су ријетки али има и њима примјера.

— Ере му је Мишьа Костуранин || б'јеле дворе поробио (*7*. 67).
— Ер је мени Миња Костуранин || б'јеле дворе попалио (*7*. 77).
— Ђе но ти се бјеше ведро небо || над Будимом проломило (*28*. 12).
— Ере ти сам се ја Угрин Јанко || санку твоме домислио (*28*. 24).
— Што оно ми ти се ведро небо || под Будимом проломило (*28*. 25).
— Када би ми дош'о мој господар || у планини лов ловити (*83*. 18).

Ни овђе није тешко доћи до изједначења:

Ер' му ј' Миња Костуранин —
Ђено ми се ведро небо;
Ер' ти сам се Угрин Јанко;
Што 'но ми се ведро небо.

Ради потпуности напоменућемо, да има и два стиха, у којима први полустих имадијаше у једноме 11, а у другоме чак до 12 слогова:

— Пођимо и опета метнути круну || у висину ведра неба
(*31.* 49);

мјесто: Пођ'мо опета метнут' круну, или: Пођим' опет метнут' круну;

— Него дунда Ивана Црнојевића || у лијепој и Грној Гори (*76.* 8),

мјесто: Нег' дунд' Ива Црнојевића, или још простије одбацивши слог *је*, јер народ још чешће каже: Црновића, Предовића. Већ је напоменуто било, да у другој половини стиха нема разлике, јер је опште правило, да они имају по 8 слогова. Ипак догоди се каткад и у другоме полустиху одступање од тога правила, али овдје се по нашему мњењу не може говорити о изнимкама него просто о погрешкама казиваоца или још скорије преписача. К потврди ево и за то неколико примјера:

— Што ми ти је, синко || сабљица сва крвава (*6.* 28).
— Она мени дохођаше || и јутром и вечерем (*5.* 19).
— Не реци ми нашој мајци || истине по ништоре (*6.* 44).
— Прво језду језди || Угрин Јанко војвода (*21.* 30).
— Не може теби бит' || краљевство и господство (*31.* 42).

Али би се и то лако могло поправити од прилике са:

Сабља *бритка* сва крвава;
И јутром*е* и вечером;
Ти истине по ништоре
Угрин Јанко вој*е*вода —
Ни краљевство ни господство.

Пређимо сада на

III. Акценат. Већ се само собом разумије, да је врло тежак посао означавати акценат у пјесмама, које се више не пјевају у народу. Јер, како да се увјеримо у колико су се некадањи пјевачи и казиваоци држали прозодије појединих ријечи? То јест: јесу ли изговарали ријечи, како се изговарају у простоме говору, или су премјештали нагласке ради музикалнога ритма, гдје је то требало. Истражилац ће дакле ради рјешења овога питања имати по свој прилици озбиљна посла.

Погледајмо међу тим, како је проф. Миклошић нагласио поједине врсте стихова. На стих бугарштице од 15 слогова он помета нагласке овако:

—́ — —́ — —́ — — || —́ — —́ — —́ — —́ —

у чему га и ми слиједисмо при акцентуацији горе наведене схеме. Стих од 16 слогова нагласи овако:

—́ — —́ — —́ — — — || —́ — —́ — —́ — —́ —

Од краћих стихова наводи г. Миклошић само онај, у коме први полустих има тек 6 слогова, а од дужих онај, који такође у предњем полустиху има 9 слогова. Ми виђесмо, да има стихова с једне стране и још краћих а с' друге још и дужих, — али таки стихови представљају најређи изузетак, ако не просту погрешку или непажњу казиваоца или записача. Стихове са 6 слогова у предњем полустиху наглашује г. Миклошић овако:

—́ — —́ — —́ — || —́ — —́ — —́ — —́ —;

а оне са 9 на овај начин:

—́ — —́ — —́ — — — — || —́ — —́ — —́ — —́ —.

Останимо за сада при ове последње двије врсте — које се такође могу убројити у изузетке — па питајмо: од куда долази то одаљење од главне схеме стиха петнаестерца, или, пошто шеснаестерац, гледећи на његову честону, не може се назвати изнимком, — од петнаестерца и шеснаестерца? Тешко је казати, да су и то погрешке, па треба тражити у чему другоме узроке томе појаву.

Ако будући истраживалац нађе, да је у бугарштицама тоника претежнија од силабизма, тада неће бити трудно објаснити појав приведене разлике у наглашивању; јер у такоме би случају наглашени слогови имали својство основе, дочим би ненаглашени били као попуњујућа потка, наглашени би имали неку аналогију са службом коју у саставу ријечи врше вокали, дочим би се ненаглашени могли упоредити са консонантима. То као да нам потврђују и наглашени стихови, које ради примјера наведе г. Миклошић. У њима бо опажамо, да колико год у првому полустиху било слогова (јер, како видјесмо, други је полустих вазда једнак) нема их него само три наглашена, јер су сви остали слогови без акцента. И доиста полустихови:

Да́ј да кру́ну ме́тнем || са 6;
И́де Бу́шић Стје́пане || са 7;
По́ђе кра́љу бу́димскому || са 8 и
Ха́сан па́шу Пре́дојевића || са 9 слогова

немају ни више ни мање од 3 наглашена слога, у наточ знатној разлици у броју ненаглашених. Осим тога положај трију наглашених слогова није својевољан ни случајан, него паралелан један с другим, тако да су у свијем наведеним полустиховима без обзира на њихову мању и већу дужину наглашени сваки први, трећи и пети слог; сви су остали без нагласка. На тај начин та три наглашена слога представљају се као три стуба цијелој згради пре њега полустиха.

Из приведена четири полустиха рекли бисмо, да је претежнија тоника у бугарштицама. Али настаје питање:

гледећи на цијеле стихове: да ли акцентуација, коју ми примисмо у нашу схему, и она, која се налази у предговору Миклошићеве збирке[1], одговара подпуно *свима* стиховима који се налазе у нашој књизи? Полажемо то питање обзиром на данашњи говор у приморју, јер за пређашњи изговор тешко је сада наћи критерија, а држим да је и г. Миклошић мислио на данашњи језик и изговор, цртајући своје схеме. Погледајмо најприје петнаестерац.

Схема

$\acute{—}\ —\ \acute{—}\ —\ \acute{—}\ —\ \text{-}\ \text{-}\ \|\ \acute{—}\ —\ \acute{—}\ —\ \acute{—}\ —\ \acute{—}\ —$

могла би се с натегом и примити за стихове као:

Два су брата јездили || планиноме коња добра
Него, брате, одјезди || по напр'једа коња добра.
Кад ми љубиш љубовцу || у бијелу двору мому.

премда ни они, особито други полустих, не одговарају посве схеми, тим мање се она може упоравити на другу половицу стихова као:

Пође Митар Јакшићу || Стјепану бесједовати:
„Како тебе не могу || очи моје ни видјети“.

Овдје би рекли, да у средини стиха нема особитих правила акценту, као што је то било опажено и у десетерцу[2].

Као што видјесмо за петнаестерац, тако нам се исто чини, да је без потребе уопћена схема за шеснаестерац, јер нам се никако не да вјеровати, да међу двије половине стиха:

Не знам веће вију ли те || не знам веће видиш ли ме,

има каква разлика у акценту, а међу тим је у г. М. подстављена под схему:

$\acute{—}\ —\ \acute{—}\ —\ \acute{—}\ —\ —\ —\ \|\ \acute{—}\ —\ \acute{—}\ —\ \acute{—}\ —\ \acute{—}\ —\ ;$

---

[1] Volksepik der Croaten.
[2] Гледај напр. Ткалчевића у горе наведеном дјелцу стр 8.

нама се пак чини, да и у посљедњем полустиху тешко да има више од три слога наглашена исто, као што су само три у првоме. Напротив има шеснаестераца, којима први полустих, по народном изговору, има четири наглашена слога, дочим је у схеми то назначено само за други полустих, тако на пр.

´ ´ ´ ´
— ‒ — ‒ — — — —
стани јуре брзи коњу

има четири наглашена слога, а у схеми има само три.

Ми држимо да је и тих примјера доста, да се увиди, да није могуће подвести нагласак свијех стихова ове књиге под онај, који је примљен у нацртане схеме. Ипак тај недостатак правила у акцентуацији ми уочавамо са гледишта данашњега говора, па настаје питање: да ли је та анархија, што се нагласка тиче, вазда господовала у овим пјесмама? Ово је пошљедње тешко себи представити да је могуће; а да је тврдо правило и у акцентуацији бивало, упућује нас и први полустих петнаестерца (који мислимо да је најстарији), који, готово свуда гдје се сачувао, представља нам свагда потпуни трохеј са дактилом.

Да се по данашњем изговору народнога језика не може назначавати акцентуација бугарштица, можда ће се јасније показати кад историци језика изуче и означе историју језичних промјена у приморју, можда ће се тада показати нешто налик на одношаје међу простим говором и пјесничким метром у старих Грка и Римљана, у којих се старије форме изговора сахранише у везаноме говору т. ј. у стиховима, дочим изговор у простоме говору оде органичким својим путем, те се знатно тим удаљи од старинскога изговора.

Ми се сјећамо, да слушасмо у Дубровнику старије људе гдје читају Османа наглашујући слогове не вазда по акценту сувременога говора, него чисто трохејски као што се, по својој прилици, наглашавао и други полустих бугарштице, с којим му је једнака количина слогова:

А́х чјем си́ се || за́хвали́ла
Ташта људска || охоласти;
Све што више || стереш крила,
Све ћеш пака || ниже пасти.

дочим, барем прва два стиха, не би никако могуће било, по данашњему народноме изговору, трохејски изговарати, без премјештаја акцената.

Османа слушасмо у осталом наглашивати и по садањему обичноме изговору, дочим неке црквене пјесме, ваљда ради примљене мелодије, опазисмо да се вазда трохејски изговарају. Особито се сјећамо, да се тако свагда наглашавала молитва пророка Јеремије у црквеноме пјевању:

Спо́мени́ се, Го́споди́не,
Што се нами, вај, догоди,
Ах погледај ти, с висине,
Наш притешки прикор овди.

Али и неке врсте народних пјесама, ваљда ради музикалне потребе, бива да се и данас у пјевању наглашују иначе, него ли то бива у обичноме говору тога самога предјела. Неке женске пјесме, сличне оној под бр. 125. ми слушасмо пјевати тако, да за вољу примљеноме напјеву акценат се непрестано преноси, те услијед тога наглашује се множина ријечи посве иначе, него у простом говору. На пр. први стих наведене пјесме:

Играло́ је | вла́шко ко́ло | у влашко́ј земљи́,

који нам представља двије цезуре, наглашен је тако, да су прва два члана, која састављају 8 слогова, прави трохеји, дочим су посљедња четири слога трећега члана а тиме и стиха правцати јамби. Очевидно је, да већ ни трохеји у наведеноме стиху не одговарају свуда простоме говору; — а што се јамба тиче, то су они посве противни нарави акцентуације нашега језика. И у самим десетерцима опазисмо како пјевањем треба пренијети акценте према говореноме, тако:

Пи́је ви́но Ја́нковић Сто́јане

треба пјевајући изговарати:

Пи́је ви́но Ја́нкови́ћ Стоја́не.

И у неким врстама рускога епа опажа се, да, ради утврђенога у пјесми ритма, пјевач често одступа од акцента данашњега обичнога језика. И доиста стихови:

Ай же вы три, русьскіихъ могучѝхъ бога́тыря
Вы съѣздите́-тко въ каменну́ орду

што се акцента тиче, одступају посве од данашњега руского говора.

За познање промјена у акценту можда би било не без важности, кад би се изучиле неке разлике, које се налазе и данас међу градским изговором у Дубровнику и изговором околице, који је, барем са југоисточне стране, чисто српско-херцеговачки. Дочим је нпр. у околици као и свуда у Срба ријеч *госпођа* пропарокситонон у граду је Дубровнику, и у свијех који говоре по градски, тек парокситонон. Можда ће данашњи бокељски а и црногорски изговор, у кога је готово правило да помиче акценат с лијева на десно за један слог, бити такође у каквој свези са фактом, што се наше бугарштице сачуваше у томе крају у приличној снази и количини све до прошастога вијека. Како ћемо ниже видјети, и дубровачке су се бугарштице пјевале тек у граду, предграђима и тамо гдје је тај говор у обичају био: то баремваља за доба, кад су те бугарштице записане биле.

IV. Придодајмо тима опаскама о дуљини стиха и о акценту још неке закључне опаске о ритму бугарштица у опће. Не обзирући се ни на дуже ни на краће стихове, ми на темељу записа̂, који су сабрани у овој књизи, налазимо у бугарштицама двије главне врсте стиха на име *петнаестерац* и *шеснаестерац*. Први има једнаку и сталну акцентуацију према данашњему говору само у своме предњем седморосложном полустиху, дочим у другом полустиху, који има 8 слогова, акцентуација нити је стална нити једнака. Ту исту несталност и неједнакост у акценту сретамо и у шеснаестерцу, у коме, наравно, обје половине имају по 8 слогова.

И овдје настаје питање: имасмо ли ми право примити у схему само петнаестерац, кад има готово половина стихова, у којима је до 16 слогова? Ми то учинисмо, као што је већ казано, ради тога, да би се установио опћи појам о спољашњем облику бугарштица, те да би боље одскочиле и боље видне биле разлике. Али у исто доба не можемо занијекати, да се ми на темељу укупнога утиска, који на нас учинише бугарштице, нагињемо к мњењу, да управ петнаестерац и бјеше старији стих, а да шеснаестерац није, него познија формација. Даље држимо, да је и акцентуација тога петнаестерца била онака, како је нацртасмо у схеми, то јест: да је одговарала у свему првому стиху прве бугарштице, находеће се у овој књизи[1] те представљала хорејски размјер са дактилом на крају првога полустиха.

А што је могло дати повода да поникне шеснаестерац? Тому су могла бити два узрока:

а) Тежња изједначења предњега полустиха са задњим, који, како виђесмо, има 8 слогова.

б) Промјене језика што се тиче наглашавања по свој прилици услијед постепеног распростирања штокавштине на пређашње чакавске крајеве.

Понављамо, да сва та мњења нијесу друго до резултат утиска[2] који никако не пријечи, да резултати подробнога специјалнога изучења могу бити посве друкчији. Нико не жели, као ми сами, да би се чим прије развидјело и опредијелило у колико смо се ми нашим мњењем к истини приближили у колико ли од ње одступили. Ради правилнијега суђења ми будућим испитачима препоручујемо да међу осталим, не забораве, да су сабране у овој књизи бугарштице записане биле већином у очи њихова изумрћа; да не забораве такође обазријети се и на то, што ми ниже казујемо о свези бугарштица са неком врстом нашег умјетничког пјесништва. Осим тога мислимо, да неће бити сгорега, ако при радњи својој буду обратили особиту пажњу на слиједеће:

---

[1] Иде Бушић Стјепане ‖ љуби своју рано будит.

[2] Тај исти *утисак* учинише бугарштице и на покојнога А. Ф. Гиљфердинга који их такођер није поближе изучавао, али *правилним* стихом назва петнаестерац, јер о шеснаестерцу додаје: „Иногда вмѣсто 15 слоговъ является 16, съ цезурою посльe 8-го слога, но эта *неправилность* только кажущаяся (sic) на письмѣ; она исчезала въ произношенiю контракцiею двухъ гласныхъ которыми кончалось одно слово и начинилось другое (Боснiя, Герцеговина и Старая Сербiя стр. 242 нота 2). У осталом, очевидно, Гиљфер-

а) Опажа ли се при пјевању и казивању данашњега десетерца каква licentia rythmica у пјевача или казиваоца, што се тиче акцента и дуљине стиха. Премда данашњи десетерац при своме краћему саставу и тврдо-силабноме размјеру не трпи радо одступање од обичних правила, ипак сами слушасмо, како пјевач уметне каткад по какав усклик или епитет, који продужи стих за 2—3 слога, — али он то знаде тако урадити, да се готово и не опажа какво одступање. Таких уметака, — ако се не оснивају свиколици на погрешци, — има и у десетерцима ове књиге. Гледај нпр. у пј. 85 стихове 2, 11, 25, 31, и готово у свакој пјесми по који стих. Ту треба особито развидјети, да ли сам начин пјевања или казивања даје какву олакшицу к такоме уметању или изметању.

б) Треба да проучи епске пјесме других словенских и несловенских народа и види, налази ли се и друговдје тај појав уметања или изметања слогова, и што су му узроци? Нешто слична опази Алфре Рамбо у пјевању дӯме у Малоруса, народа у многоме обзиру веома слична срп-

---

динг је мало пажње обраћао на шеснаестерац кад каже да се он срета тек „иногда“ и да је та неправилност само „кажущаяся“ која се може простом контракцијом уништити.

ско-хрватскому. У осталом то што Рамбо наводи, као да није толико резултат изучења колико утиска.[1] На против, о великоруском епу Гиљфердинг нарочито каже: „число стопъ неопредѣлено такъ что стихъ является растяжнымъ“ па додаје „растяжимость при правильномъ тоническомъ размѣрѣ составляетъ отличительное свойство русскаго эпическаго стиха“.[2] И доиста, дочим има стихова од 4, 5, 6, 7, стопа, а кадгод и дужих, тоника је непомична те се њој за љубав често преноси обични акценат: примјер тому ми већ горе приведосмо.

в) Да обиљежи, који има уплив на ритам скраћење per synaeresin, per synizesin, per elisionem.

г) Треба да потражи, у којој свези са ритмом стоји множина плеонастичких ријечи, које се налазе у бугарштицама као: Три ***ти*** гласа допаднули (*7*—1); Цвилу ***то ми*** цвиљаше (*37*. 1.). Поче ***ти ми*** храбар јунак старо мајци бесједити (*8*. 16); Него стаде девојка ***бре*** Стјепану говорити (*8*. 72); Ја ***ми*** њој***зи*** остављам (*8*. 88); И хоћу ***ти*** истину ***нут'*** дивојка казивати (*46*. 13),

д) У којој ли једносложни предлози који, се понављају, јамачно ради попуне стиха као: *Прид* свом овомј ***прид*** господом (*1*. 140); а Милош се дигнуо ***из*** господске ***из*** трпезе (*1*. 150) ***у*** планини ***у*** зеленој (*3*. 3); ***за*** кума ***за*** вјенчанога (*9*. 4); ***по*** зеленој ***по*** ливади (*9*. 62); ***на*** цареве ***на*** шаторе (*20*. 23. 58); ***до*** Јанка ***до*** војводе (*31*. 6); ***пут*** угарске ***пут*** државе (*36*. 1. 19); ***за*** моје ***за*** црне очи (*39*. 41); ***сред*** зелене ***сред*** планине (*41*. 20); ***од*** коњица ***од*** зеленка (*44*. 4); ***по*** трави ***по*** дјетелини (*52*. 8). Оваких попуна има у великоруском епу:

---

[1] Une musique si libre, qui s' attache avant tout à suivre et à exprimer tous les mouvements de la passion, ne se laisse pas assujettir à un rythme. Le chanteur reste absolument maître de sa mesure (Revue des Deux Mondes 15 juillet 1875).

[2] l. c. XXX.

По **городу** *по* **Кіеву (Онежскія былины 25).**
А *у* **солнишка да** *у* **Владимира (ibid. 47).**
Во **славному,** *во* **городу,** *во* **Кіеви (ibid. 347).**
За **его** *за* **брата** *за* **крестоваго (ibid. 354).**

ђ) Треба да развиди, да ли гласице, које просто на крају ријечи попуњају број слогова немају и још какво назначење; таке су: пред мојом*е* дружином*е* (*8.* 13. 54); његовом*е* дружином*е* (*8.* 7. 30); по ништор*е* (*6.* 44); Тер*е* ми се не мог'о (*41.* 34); с вином*е* измијешали (*69.* 30); никадар*е* (*82.* 111); никадар*а* (ib. 115).

е) Од куда долазе деминутива, која се не сретају у десетерцу као: ***очице*** (*82.* 105); ***пашица*** (*80.* 58); ***служице*** (*35.* 42); ***кордица*** (*40.* 131); ***здравице*** (*21.* 49); ***вечерица*** (*35.* 16); ***стражице*** (*40.* 16); ***раменак*** (ibid 41); ***плинак*** (*6.* 3. 45).

V. Припјевни приложак. По своме садржају овај приложак није велике вриједности, али је има тиме, што дијели строфе.

Прем да се он не налази у свакој бугарштици ове књиге, ми ипак имамо право закључити, да је био опћенит, јер му се налазе трагови у пјесмама записаним у најразличнијим крајевима и у најразличнија времена.

Истина да су ти прилошци у дубровачкоме веома важноме рукопису готово свуда испуштени, али се ипак и у њему гдје те гдје сачувао тај приложак, гледај на примјер дубровачке бугарштице под 2, 3, 32, 34, 38, 45, 48, 54, 55, 57, 79, 80. То свједочи, да су прилошци били познати и у Дубровнику, а да су их записачи ради бесадржнога садржаја њихова остављали у већини бугарштица незаписаним. У Боци, напротив, нема ни једне једине бугарштице, гдје би тај приложак био пропуштен, шта више, он је Бокељима до тога омилио био, да су и умјетним дубровачким пјесмама, које су к њима прелазиле, додавали често тај приложак, као што ћемо видјети на своме мјесту.

Опћенито је правило, да тај прилошак има шест слогова, опћенито рекосмо, јер не одступају од тога правила, него само двије пјесме Хекторовића (6 и 49). У осталом и те двије бугарштице, премда им прилошци обично немају више од 4 или 5 слогова нијесу прави изузетак, јер и у њима међу 23 прилошка, налазимо их три, у којима је потпуно по 6 слогова. Ако се, особито у дубровачким бугарштицама, нађе кадгод да не достаје по који слог, то је јамачно по небрижљивости записача.

Што се акцента тиче, истина да их има множина онаких, као што је више у схеми забиљежено као:

$$\overset{\prime}{\overline{\textbf{Уг}}}\,\overline{\textbf{рин}}\;\;\overset{\prime}{\overline{\textbf{до}}}\textbf{бар}\;\;\textbf{ј}\overset{\prime}{\overline{\textbf{у}}}\,\overline{\textbf{нак}};$$

$$\overset{\prime}{\overline{\textbf{Бо}}}\,\overline{\textbf{же}}\;\;\overset{\prime}{\overline{\textbf{зла}}}\,\overline{\textbf{тна}}\;\;\overset{\prime}{\overline{\textbf{кру}}}\,\overline{\textbf{на}}\;\;\textbf{и т. д.}$$

али их је још више, који га барем по данашњем изговору, имају по све иначе.

Ако погледамо на садржај прилошка, наћи ћемо, да он понавља, приглављује, или ближе опредјељује главну идеју изречену у предидућем главноме стиху или стиховима, прем да то није готово никад учињено истим ријечима. Али је та приглава у прилошку така, да кад је не би било, то не би смислу приповиједања ни најмање сметало. То је у осталом по све наравно. Већ је одавна било опажено, да у српским народним пјесмама десетерца сваки стих изражава већ сам собом цијелу реченицу или њезин дио, који већ у себи представља цијели смисао. Тако звани enjambement, који се срета тако често у старим класичним језицима, па и у многима новим, српској је епици посве непознат, а можда и у опће словенској, барем за народни руски еп то је већ констатовано.[1] То се исто може казати и за бугарштице. Пошто је дакле предидући главни стих као и слиједећи савршен што се смисла тиче, то он не треба да га какав приложак попуњава. А опет је и приложак сам по себи одвећ кратак, него да би могао свагда озбиљну реченицу у се примити, па треба да се задовољи приглавити то што је већ пред њим казано, али без чега епско приповиједање не би ни мало тамније било. По свој је дакле прилици наш приложак имао претежно музикални значај. Ево примјера садржају његову.

---

[1] Гильфердингъ Онежскія былины XXXIII.

— Лијепо вијеће вијећаху угарска млада господа
Угри банови.

— Нијесам сина довео да га краљем учините,
Него га сам довео, да ми чува коња мога.
Млада Матијаша.

— Ма му поће краљица мајка своја говорити,
Краљица госпођа.

По садржају дакле њихову, ови прилошци нијесу ни рефрени ни риторнели, а још мање слични понављању попут еха, које се налази у неким њемачким народним пјесмама.

Es reiten drei Reiter zu München hinaus,
Sie reiten wohl vor der Bernaur'n Haus;
Bernauerin, bist du drinnen?
Ja drinnen.[1]

С друге стране нијесу слични ни с прилошцима Хорацијевих кармина, ни по њима скројеним пјесмама латинске цркве, јер се овдје често у прилошцима попуњава смисао предидућих стихова или стиха, без чега реченица нити би потпуна била, нити разумљива:

Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut impulsa cupressus Euro,
Procidit, late, posuitque collum in
Pulvere Teucro.[2]

---

[1] Talvy, Versuch einer geschichtlichen Charakteristik der Volkslieder germanischer Nationen, 434, цитирано у Миклошића Volksepik, 3.

[2] Ad Appollinem IV. 5.

Nuntius celso veniens olympo,
Te patri magnum fore nasciturum;
Nomen et vitae seriem gerendae,
ordine promit.[1]

У томе се истоме разликују и од сличних приложака средовјечних Lais:

Votre autel est ruiné,
Votre règne est bien miné,
il tombera.[2]

VI. Насупрот простоме реду стихова десетерца без строфа, ми овде у бугарштицама налазимо потпуни строфни ред. Као што је у горе наведеној схеми бугарштице већ нацртано, послије свака два главна стиха долази прилoжак, који је као граница међу строфама. Изнимка је тога правила први и посљедњи стих сваке пјесме, јер одмах послије првога долази прилoжак, а посљедњи га никако и нема. Ми се нећемо упуштати у истраживање, да ли су и најстарије епске пјесме имале строфе, или су се строфе појавиле у позније вријеме. О томе је тешко судити, не само у опће, него и за поједине народе, док нам нијесу познате свеколике врсте епа, које могаху живјети у каква народа течајем вијекова.

Нама је доста да констатујемо, да овај строфни распоређај није само у неким бугарштицама наше збирке, него је правило за свеколике. Из те опћенитости може се до некле закључити и о њиховој старости, о чему ће у осталом бити говорено ниже. Истина је, да већина бугарштица дубровачког рукописа немају никаквих ни прилoжака, па ни строфа (гледај на пр. 1, 4, 9, 10, 13, 14, 15, 16, и т. д.); осим тога има их, којима су строфе иначе разређене, као двије бугарштице у Хекторовића (6, 49).

---

[1] Hymnus: Ut queant laxis resonare fibris.

[2] Wolf Ueber die Lais, Sequenzen und Leiche. Heidelberg 1841.

Ипак унаточ тим изузетцима, врло је лако доказати, да је распоређај стихова био у свијех једнак тому, који је нацртан у схеми. Нама не треба него подубље завирити у поједине групе бугарштица, записаних на различним мјестима дугачкога јадранског приморја и унутрашње Хрватске, па да га на први поглед свуда или угледамо или да му таке трагове нађемо, по којима га је лако васпоставити.

Почнимо с југа. У богатим бокељским рукописима, који сачињају готово половину бугарштица у овој књизи, нема ни једне пјесме, која би се ни за длаку одаљила од означенога поређаја.

За знатну дубровачку збирку вијесмо да су реалистични записачи у већини пјесама изостављали голословне припјевне прилошке, али видјесмо такође, да су ипак у неким бугарштицама по гдјекоји приложци записани били и то записани тако, да се јасно види, да је и у њима исти истовјетни распоређај био, као и у бокељским. Не треба него бацити око на пјесме под 2, 3, 32, 34, 38, 48, 54, 57, 79, 80, да би видјели, да и случајно записани прилошци одговарају потпуно нацртаној схеми. Нити анормални положај приложака при крају бугарштице под бр. 54 смета тој опћенитости, јер је то очевидно некакво својевољно одступање записача.

И у двије пјесме записане хвараниним Хекторовићем, (овдје под 6 и 49), рекло би се на први поглед, да је разређај строфа неко одступање од опћега правила, јер у њима приложак долази у опће послије свакога шестога стиха, осим почетка пјесме, гдје долази у обје бугарштице послије петога. Али већ то, што први припјевни приложак долази не послије шестога, као што је свуд у те двије бугарштице, свједочи јасно, да, кад остали прилошци не бијаху још испуштени, први је долазио послије првога стиха, други послије трећега, трећи послије петога, као што је и у схеми; за тим у групе од 6 стихова не треба него додати по два пропуштена прилошка, да би такођер

тачно одговорили правилу. Али ништа боље не потврђује законитост таке рестаурације, као свршетак те обје бугарштице, који на длаку одговара свијем осталим, које нијесу одступиле од прототипа.

За опћенитост нашега распоређаја у бугарштица̄ најважнија је свједочба пјесма о Свилојевићу (бр. 46). Она је била записана или у приморју негдје код Ријеке, или у унутрашњој Хрватској, — и то записана као проза, а не као пјесма, па ипак нити је пропуштено било при записивању ни једнога јединога припјевнога прилошка, нити је записач одступио од правилнога распоређаја. Да од тога распоређаја није одступила ни „Мајка Маргарита“ (под 82), премда је штампана у друкчијем облику, објашњено је у трећем одсјеку овога предговора, на име у чланку XL.

VII. Као што сли̑ка нема у десетерцу, тако га ни у бугарштици нема по правилу, али као изузетак, или тачније да кажемо, као нека случајна узгредица, слик се налази у бугарштицама, као и у десетерцу. У томе се дакле наш народни еп битно разликује од старо-француског, јер је у Chanson de Roland већ као тврдо правило асонанција а у Niebelungenlied-у, јавља се већ готово и прави слик. Шта више, бугарштице, рекли би, до тога не љубе слик, да су и ти изузетци овдје врло рјеђи и случајнији, него ли у десетерцу. Али и гдје се слик или асонанција налази то бива најређе на крају стиха, и тешко да ће се наћи таки слик више него на 4—5 мјеста у свима бугарштицама ове књиге.

— Да ми си их ти пит'о || ја би ти их *даровао*,
Али бих ти побоље || од овијех *саковао* (*36*. 71. 72).
— Бјеше се јунак || на те ријечи *смиловао*,
И Ђурђа је деспота || слугам својим *даровао* (*9*. 107. 108).

Што би одговарало десетерчеву:

— На сабљу му сабљу *дочекао*
По поли му сабљу *пресјекао* (Вук II. *44*. 656. 657).

— Ковала' су сабљу два *ковача*.
Два ковача и три *помагача* (ibid 650. 651).
Неће Марко равној *Дмитровици*,
Но окрену првој *раскрсници* (II. 40. 68. 69).

Чешће се налази слик на крају свакога полустиха н. пр.

— Огњен Вука *пристигнуо* || Али-бега *достигнуо* (13. 35);
— Тиху росу *у равнини* || сињу маглу *у планини* (25. 45);
— Л'јепим селим *населити* || виноградим *посадити* (35. 13);
— Брзо платно *уб'јелити* || на дарове *разд'јелити* (45. 33);
— Лијепо их је *погледати* || страшно к' њима *приступити* (33. 32)
— Ал' ће к њима *приступити* | али ће им *убјегнути* (33. 34);

Ово би одговарало не веома ријетким сликовима у десетерцу:

— Све се *скита* || а за Мусу *пита*;
— Плећа *даде* || бијежати *стаде*;
— Са врх *главе* || до зелене *траве*;
— Више *злата* || нег бијела *платна*;
— То *изусти* || а душу *испусти*;
— Кажи *право* || тако био *здраво*!
— То *говори* || а с душом се *бори*;
— Међу *пуца* || гдје му душа *куца*!
— Све *барјаци* || ка' но и *облаци*.

Треба само напоменути, да тај слик, у колико га ми могосмо до сада опазити, не долази готово нигдје у стиховима од 15 слогова, што можда долази отуда, што се у петнаестерцу први полустих свршава као што видјесмо дактилом, а други обично хорејем. Слик дакле долази само у шеснаестерцу, гдје оба полустиха могу и акцентима бити једнака. Услијед тога ако се докаже да је шеснаестерац новија формација, из тога ће слиједити, да су у старија времена и ти изузетни сликови и асонанције у бугарштицама још ређе бивале. Додати нам је јоште, да на два мјеста опазисмо слик међу двије половине другога полустиха, а тек на једноме мјесту у првоме полустиху.

тачно одговорили правилу. Али ништа боље не потврђује законитост таке рестаурације, као свршетак те обје бугарштице, који на длаку одговара свијем осталим, које нијесу одступиле од прототипа.

За опћенитост нашега распореҕаја у бугарштицâ најважнија је свједочба пјесма о Свилојевићу (бр. 46). Она је била записана или у приморју негдје код Ријеке, или у унутрашњој Хрватској, — и то записана као проза, а не као пјесма, па ипак нити је пропуштено било при записивању ни једнога јединога припјевнога прилошка, нити је записач одступио од правилнога распоређаја. Да од тога распоређаја није одступила ни „Мајка Маргарита“ (под 82), премда је штампана у друкчијем облику, објашњено је у трећем одсјеку овога предговора, на име у чланку XL.

VII. Као што слика нема у десетерцу, тако га ни у бугарштици нема по правилу, али као изузетак, или тачније да кажемо, као нека случајна узгредица, слик се налази у бугарштицама, као и у десетерцу. У томе се дакле наш народни еп битно разликује од старо-францускога, јер је у Chanson de Roland већ као тврдо правило асонанција а у Niebelungenlied-у, јавља се већ готово и прави слик. Шта више, бугарштице, рекли би, до тога не љубе слик, да су и ти изузетци овдје врло рјеђи и случајнији, него ли у десетерцу. Али и гдје се слик или асонанција налази то бива најрјеђе на крају стиха, и тешко да ће се наћи таки слик више него на 4—5 мјеста у свима бугарштицама ове књиге.

— Да ми си их ти пит'о || ја би ти их *даровао*,
Али бих ти побоље || од овијех *саковао* (*36*. 71. 72).
— Бјеше се јунак || на те ријечи *смиловао*,
И Ђурђа је деспота || слугам својим *даровао* (*9*. 107. 108).

Што би одговарало десетерчеву:

— На сабљу му сабљу *дочекао*
По поли му сабљу *пресјекао* (Вук II. *44*. 656. 657).

— **Ковала су сабљу два** *ковача*.
Два ковача и три *помагача* (ibid 650. 651).
Неће Марко равној *Дмитровици*,
Но окрену првој *раскрсници* (II. *40*. 68. 69).

Чешће се налази слик на крају свакога полустиха н. пр.

— **Огњен Вука** *пристигнуо* || **Али-бега** *достигнуо* (*13*. 35);
— **Тиху росу** *у равнини* || **сињу маглу** *у планини* (*25*. 45);
— *Л'јепим* **селим** *населити* || **виноградим** *посадити* (*35*. 13);
— **Брзо платно** *уб'јелити* || **на дарове** *разд'јелити* (*45*. 33);
— *Лијепо* **их је** *погледати* || **страшно к' њима** *приступити* (*33*. 32)
— **Ал' ће к њима** *приступити* | **али ће им** *убјегнути* (*33*. 34);

Ово би одговарало не веома ријетким сликовима у десетерцу:

— **Све се** *скита* || **а за Мусу** *пита*;
— **Плећа** *даде* || **бијежати** *стаде*;
— **Са врх** *главе* || **до зелене** *траве*;
— **Више** *злата* || **нег бијела** *платна*;
— **То** *изусти* || **а душу** *испусти*;
— **Кажи** *право* || **тако био** *здраво*!
— **То** *говори* || **а с душом се** *бори*;
— **Међу** *пуца* || **гдје му душа** *куца*!
— **Све** *барјаци* || **ка' но и** *облаци*.

Треба само напоменути, да тај слик, у колико га ми могосмо до сада опазити, не долази готово нигдје у стиховима од 15 слогова, што можда долази отуда, што се у петнаестерцу први полустих свршава као што видјесмо дактилом, а други обично хорејем. Слик дакле долази само у шеснаестерцу, гдје оба полустиха могу и акцентима бити једнака. Услијед тога ако се докаже да је шеснаестерац новија формација, из тога ће слиједити, да су у старија времена и ти изузетни сликови и асонанције у бугарштицама још ређе бивале. Додати нам је јоште, да на два мјеста опазисмо слик међу двије половине другога полустиха, а тек на једноме мјесту у првоме полустиху.

— И он се је изврг'о || у *тамницу* | на *ложницу* (*10*. 90);
— Ни да мене проклињу || ту́жни *власи* | *сиромаси* (*40*. 22);
— Тад се *Вуче извуче* || из планине из зелене (*14*. 26).

За прва два стиха може се наћи у десетерцу множина паралела као:

— Не бојн се || *никога* до *Бога* (Вук II. *40*. 343);
— Од њезина || *стаса* и *образа* (ibid. 40. 402. 433);
— Ђе је Милоша || *кобила родила* (ibid. 40. 474);
— Док доћера || *цара* до *дувара* (ibid. 45, 575);
— Намера је || *намерила била* (ibid. 51. 18);
— Али лете || *два врана гаврана* (ibid. 48. 59);
— И он носи || *тицу ластавицу* (ibid. *46*. 3);
— Седам паша || *бише* и *убише* (ibid. 46. 53. 64. 75);
— Господару || и *моме* и *твоме* (ibid, 47. 72. 85);
— Тешко мени || и до *бога мога* (ibid. 47. 145);
— Ал је гладан || *шеничје бјелице* (ibid. 48. 45);
— Пак не тражи || *ћара* ни *шићара* (III. *8*. 20).

На против паралеле полустиху:

„Тад се *Вуче извуче*“

немогасмо никако запазити у десетерцу, што је у осталом готово и немогућно ради особите краткоће првога десетерачкога полустиха.

VIII. Поредећи наше бугарштице са десетерцем што се дуљине тиче, то јест броја стихова појединих пјесама, већ се и на први поглед показује да се бугарштице у томе обзиру никако не могу мјерити са десетерцем. Па и онда кад бисмо, ослањајући се на дуљину стиха, бројили за свака три стиха десетерца само два у бугарштици, средња дуљина ове посљедње остала би далеко за данашњом јуначком пјесмом.

Дочим међу десетерцима има пјесама — да и не помињемо ону Максима Црнојевића са 1126 стихова — веома често са 400—800 стихова, најдужа бугарштица, која се налази у овој књизи, те је прва на броју, нема више од

253 стиха; највише их је од 50—90 стихова, не бројећи, разумије се, припјевне прилошке, који како већ казасмо, немају никаква самостално-епскога садржаја. Шта више има једна (под бр. 48), која нема више од 14 главних стихова, и са свим тим рекли би да је цијела. Перашке бугарштице (59—74), од којих свака цијела има свој *pendant* у десетерцу, десетерац има 50°/₀ више стихова него ли у бугарштици не бројећи у овој посљедњој припјевне прилошке.

Изузетак је само перашка бугарштица 65, која има на обрат преко 50₀/° стихова више него десетерац, али је овдје саставилац посљедњега испустио вишу половину садржаја бугарштице.

Некоји узроци тој релативној краткоћи бугарштица према десетерцу можда ће се показати ниже, кад будемо разгледали унутрашњи састав њихов. Овдје ћемо напоменути само те, које се са спољашње стране саме оку подмећу.

Најприје: вријеме и простор, који заузимљу припјевни прилошци, треба да се накнади тијем, што ће се одузети простор и вријеме потребно за пјевање главних стихова, у којима и јест права епска садржина. Јер пошто се у опће не могу пријећи границе, преко којих се мори и пјевач и слушалац, очевидно је, да вријеме потрошено у припјеве, треба да се одбије од броја главних стихова.

За тим нам се чини да је узрок краткоћи и потпуно опадање ове врсте епа у доба, кад је већина овијех пјесама забиљежена била.

Знак опадања бугарштица можда се и тиме означује, што пет пјесама нијесу него уломци (3, 27, 57, 75, 76), дочим од десетераца у овој књизи има само једна пјесма недовршена (117).

IX. Петнаестерачке пјесме ми већ од самога почетка назвасмо бугарштицама. Прије, дакле, нег што даље ступимо, те се бавити почнемо садржајем и другим унутраш-

— И он се је изврг'о || у *тамницу* | на *лож*
— Ни да мене проклињу || тужни *власи* | *сир*
— Тад се *Вуче извуче* || из планине из зел

За прва два стиха може се наћи у
жина паралела као:

— Не боји се || *никога* до *Бога* (Б
— Од њезина || *стаса* и *образа* (
— Ђе је Милоша || *кобила роди*
— Док доћера || *цара* до *дувар*
— Намера је || *намерила била*
— Али лете || *два врана гав*
— И он носи || *тицу ластав*
— Седам паша || *бише* и *уб*
— Господару || и *моме* и *т*
— Тешко мени || и до *бог*
— Ал је гладан || *шениц*
— Пак не тражи || *ћара*

На против паралеле н

„Тад се *Ву*

немогасмо никако запази
готово и немогућно рад
терачкога полустиха.

VIII. Поредећи ли,
се дуљине тиче, то ј ли.
већ се и на први н есме Микши Пе-
обзиру никако не 1550. год. називље
кад бисмо, ослањ и шаљем они српски
свака три стиха Паскоје и Никола сваки
дуљина ове пос тим испричавајући се тому
начком пјесмом ло је записао те двије пјесме
Дочим м и, а за што није сам таке пјесме
мињемо ону ош на два три мјеста по имену ријечју
400
Ђуро Бараковић (1547—1628), који нам

ској записа „Мајку Маргариту“ ка-

ети седе,
пе ;
; —

ти у смислу *ије-*
исму к Пелегри-
њу“.

хвала ти,
сада ти.

у Бараковића.
та узимље глагол *бугарити*
це

ej) их славни остави,
вом језику,
ве, да у слави
у њих вйку,

пресв'јетли краљевићу,
битна твоја дила,
бугарећ' славан бићу;
вога имена та је сила!

у данашњем језику има та ријеч тај смисао. Барем
ватску наводи Вук тој ријечи значење: den Klage-
ng anheben. У Дубровнику значи још и данас пјевати,
и се сада ријетко чује, ваљда управ за то, што се то
говорило негда о тој врсти пјесама, а пошто их сада
више нема, поче нестајати и саме ријечи.

Бугарин у Гундулића можда значи управ човјека из бугарске земље, — али је лако да значи и пјесника. Овај се смисао даје и у рјечнику приложену к загребачком издању Гундулићева „Османа“ од 1854 год. Ми дакле ријечи *бугарска пјесан*, *бугаркиња*, *бугарскице*, *бугаршћице*, *бугарити* налазимо у врло тијесној или тачније искључивој свези са пјесмама дуљега стиха. Ми те ријечи налазимо у Боци, у Дубровнику, на отоцима Далматинским и у Хрватској, управ у предјелима гдје су те пјесме биле највише распрострањене. Услијед тога ми се цијенимо потпуно овлашћени и унапријед задржати примљени назив. У том смо подупрти Миклошићем који их такође назиље тим именима, шта више он својим обичним оштроумљем прави конјектуру радшта су се те пјесме називале *бугаркиње*, *бугарштице* и т. д.[1]

Јагић такође наводи *бугаршћице* и *бугаркиње*, као имена тих пјесама, те доказује, да су се под тим именом и разумијевале у доба Хекторовића и Бараковића само ове наше пјесме дугога стиха а никакве друге.[2] Ми ћемо се држати назива *бугарштицâ*, ради проста узрока, што ми више нити говоримо нити пишемо чакавски, него чисто штокавски, и што ми за научне сврхе требамо једно једино име тих пјесама.

X. Погледамо ли на бугарштице наше збирке, са стране њихова садржаја, опазићемо исти појав, који се налази и у епским пјесмама десетерца, то јест, да се оне могу подијелити у двије главне гомиле. У прву од њих долазе пјесме опће народне, ријеч под којом ми не разумјемо само пјесме, које се тичу догађаја из опће народне историје, него и пјесме о јунацима познатим у свијем крајевима нашега народа; — у другу групу могу бити смјештене пјесме о догађајима и јунацима који су изван њихова ужега завичаја врло мало познати у слијед чега и имају посве мјесни карактер.

---

[1] Volksepik. 3.

[2] Грађа за слов. нар. поезију. (Rad. XXXVII. стр. 124—129).

Бугарштица̂ са опћенародним садржајем има приличан број, којима је предмет једнак са неким епским пјесмама десетерца, које се сретају у Вуковој збирци; или им је барем садржај проистекао из истога извора. Тако: знаменитој бугарштици о косовској погибији (под бр. 1.) одговара у Вука пјесма „Мусић Стефан“ (II, 47), који је у нашој бугарштици назван *Бушић* Стјепан, а слуга муВаистина — Оливер. Оној „Краљевић Марко казује матери како је убио арапку дјевојку“ (бр. 5) одговара у Вука „Марко Краљевић и кћи краља Арапскога“ (II. 64). Бугарштици „Марко Краљевић и Миња Костуранин“ (бр. 7.) слична је пјесма, којој је предмет једнак са једноименом у Вука (II. 62); осим тога у овој књизи међу десетерцима, има још двије варијанте те исте пјесме (бр. 86, 87)[1]. Према дугачкој прелијепој пјесми у Вука о „Бановићу Страхињи“ (II. 44) има у нас бугарштица под бројем 40, премда врло скраћена; о браћи Јакшићима имају у нашој књизи четири бугарштице (бр. 41, 42, 44, 45), којима такођер, што се предмета тиче опазисмо паралеле у Вука (II. 100, 98, 99, 97).

Бугарштице о „Женидби огњенога деспота Вука“ (бр. 12, 13.) подударају се само тим са једноименом пјесмом у Вука (II. 93), што имају једнак предмет, али је казивање догађаја врло различно. То се исто може казати о бугарштици, која опијева смрт Краљевића Андријаша (бр. 6) и десетерачкој пјесми, која се налази у нашој књизи (бр. 89) те о истоме предмету збори али посве иначе; у такој је свези и бугарштица 19 са двије Вукове: Секула се у змију претворио (II. 85, 86). Бугарштица о султани Прездани опомиње на Вукова „Наход Момира“, а оној о родитељима Сибињанин Јанка опазисмо паралелу у народној приповиједци коју Вук уврсти у свој Рјечник под „Сибињанин Јанко.“

---

[1] Имају још двије варијанте о Марку и Мињи у нашој неизданој збирци народних пјесама, које сабрасмо назад неколико година̂ већином из уста пјевача̂ дубровачке околице.

Nuntius celso veniens olympo,
Te patri magnum fore nasciturum;
Nomen et vitae seriem gerendae,
ordine promit.[1]

У томе се истоме разликују и од сличних приложака средовјечних Lais:

Votre autel est ruiné,
Votre règne est bien miné,
il tombera.[2]

VI. Насупрот простоме реду стихова десетерца без строфа, ми овде у бугарштицама налазимо потпуни строфни ред. Као што је у горе наведеној схеми бугарштице већ нацртано, послије свака два главна стиха долази приложак, који је као граница међу строфама. Изнимка је тога правила први и посљедњи стих сваке пјесме, јер одмах послије првога долази приложак, а посљедњи га никако и нема. Ми се нећемо упуштати у истраживање, да ли су и најстарије епске пјесме имале строфе, или су се строфе појавиле у позније вријеме. О томе је тешко судити, не само у опће, него и за поједине народе, док нам нијесу познате свеколике врсте епа, које могаху живјети у каква народа течајем вијекова.

Нама је доста да констатујемо, да овај строфни распоређај није само у неким бугарштицама наше збирке, него је правило за свеколике. Из те опћенитости може се до некле закључити и о њиховој старости, о чему ће у осталом бити говорено ниже. Истина је, да већина бугарштица дубровачког рукописа немају никаквих ни приложака, па ни строфа (гледај на пр. 1, 4, 9, 10, 13, 14, 15, 16, и т. д.); осим тога има их, којима су строфе иначе разређене, као двије бугарштице у Хекторовића (6, 49).

---

[1] Hymnus: Ut queant laxis resonare fibris.

[2] Wolf Ueber die Lais, Sequenzen und Leiche. Heidelberg 1841.

Ипак унаточ тим изузетцима, врло је лако доказати, да је распоређај стихова био у свијех једнак тому, који је нацртан у схеми. Нама не треба него подубље завирити у поједине групе бугарштица, записаних на различним мјестима дугачкога јадранског приморја и унутрашње Хрватске, па да га на први поглед свуда или угледамо или да му таке трагове нађемо, по којима га је лако васпоставити.

Почнимо с југа. У богатим бокељским рукописима, који сачињају готово половину бугарштица у овој књизи, нема ни једне пјесме, која би се ни за длаку одаљила од означенога поређаја.

За знатну дубровачку збирку виђесмо да су реалистични записачи у већини пјесама изостављали голословне припјевне прилошке, али видјесмо такође, да су ипак у неким бугарштицама по гдјекоји приложци записани били и то записани тако, да се јасно види, да је и у њима исти истовјетни распоређај био, као и у бокељским. Не треба него бацити око на пјесме под 2, 3, 32, 34, 38, 48, 54, 57, 79, 80, да би видјели, да и случајно записани прилошци одговарају потпуно нацртаној схеми. Нити анормални положај приложака при крају бугарштице под бр. 54 смета тој опћенитости, јер је то очевидно некакво својевољно одступање записача.

И у двије пјесме записане хвараnином Хекторовићем, (овдје под 6 и 49), рекло би се на први поглед, да је разређај строфа неко одступање од опћега правила, јер у њима приложак долази у опће послије свакога шестога стиха, осим почетка пјесме, гдје долази у обје бугарштице послије петога. Али већ то, што први припјевни приложак долази не послије шестога, као што је свуд у те двије бугарштице, свједочи јасно, да, кад остали прилошци не бијаху још испуштени, први је долазио послије првога стиха, други послије трећега, трећи послије петога, као што је и у схеми; за тим у групе од 6 стихова не треба него додати по два пропуштена прилошка, да би такођер

тачно одговорили правилу. Али ништа боље не потврђује законитост таке рестаурације, као свршетак те обје бугарштице, који на длаку одговара свијем осталим, које нијесу одступиле од прототипа.

За опћенитост нашега распоређаја у бугарштица̂ најважнија је свједочба пјесма о Свилојевићу (бр. 46). Она је била записана или у приморју негдје код Ријеке, или у унутрашњој Хрватској, — и то записана као проза, а не као пјесма, па ипак нити је пропуштено било при записивању ни једнога јединога припјевнога прилошка, нити је записач одступио од правилнога распоређаја. Да од тога распоређаја није одступила ни „Мајка Маргарита“ (под 82), премда је штампана у друкчијем облику, објашњено је у трећем одсјеку овога предговора, на име у чланку XL.

VII. Као што слика нема у десетерцу, тако га ни у бугарштици нема по правилу, али као изузетак, или тачније да кажемо, као нека случајна узгредица, слик се налази у бугарштицама, као и у десетерцу. У томе се дакле наш народни еп битно разликује од старо-францускога, јер је у Chanson de Roland већ као тврдо правило асонанција а у Niebelungenlied-у, јавља се већ готово и прави слик. Шта више, бугарштице, рекли би, до тога не љубе слик, да су и ти изузетци овдје врло рјеђи и случајнији, него ли у десетерцу. Али и гдје се слик или асонанција налази то бива најређе на крају стиха, и тешко да ће се наћи таки слик више него на 4—5 мјеста у свима бугарштицама ове књиге.

— Да ми си их ти пит'о || ја би ти их *даровао*,
Али бих ти побоље || од овијех *саковао* (*36*. 71. 72).
— Бјеше се јунак || на те ријечи *смиловао*,
И Ђурђа је деспота || слугам својим *даровао* (*9*. 107. 108).

Што би одговарало десетерчеву:

— На сабљу му сабљу *дочекао*
По поли му сабљу *пресјекао* (Вук II. *44*. 656. 657).

— **Ковала су сабљу два** ***ковача.***
Два ковача и три ***помагача*** **(ibid 650. 651).**
Неће Марко равној ***Дмитровици,***
Но окрену првој ***раскрсници*** **(II.** ***40.*** **68. 69).**

Чешће се налази слик на крају свакога полустиха н. пр.

— **Огњен Вука** ***пристигнуо*** **|| Али-бега** ***достигнуо*** **(*13.* 35);**
— **Тиху росу** ***у равнини*** **|| сињу маглу** ***у планини*** **(*25.* 45);**
— ***Л'јепим*** **селим** ***населити*** **|| виноградим** ***посадити*** **(*35.* 13);**
— **Брзо платно** ***уб'јелити*** **|| на дарове** ***разд'јелити*** **(*45.* 33);**
— ***Лијепо*** **их је** ***погледати*** **|| страшно к' њима** ***приступити*** **(*33.* 32)**
— **Ал' ће к њима** ***приступити*** **| али ће им** ***убјегнути*** **(*33.* 34);**

Ово би одговарало не веома ријетким сликовима у десетерцу:

— **Све се** ***скита*** **|| а за Мусу** ***пита;***
— **Плећа** ***даде*** **|| бијежати** ***стаде;***
— **Са врх** ***главе*** **|| до зелене** ***траве;***
— **Више** ***злата*** **|| нег бијела** ***платна;***
— **То** ***изусти*** **|| а душу** ***испусти;***
— **Кажи** ***право*** **|| тако био** ***здраво!***
— **То** ***говори*** **|| а с душом се** ***бори;***
— **Међу** ***пуца*** **|| гдје му душа** ***куца!***
— **Све** ***барјаци*** **|| ка' но и** ***облаци.***

Треба само напоменути, да тај слик, у колико га ми могосмо до сада опазити, не долази готово нигдје у стиховима од 15 слогова, што можда долази отуда, што се у петнаестерцу први полустих свршава као што видјесмо дактилом, а други обично хорејем. Слик дакле долази само у шеснаестерцу, гдје оба полустиха могу и акцентима бити једнака. Услијед тога ако се докаже да је шеснаестерац новија формација, из тога ће слиједити, да су у старија времена и ти изузетни сликови и асонанције у бугарштицама још ређе бивале. Додати нам је јоште, да на два мјеста опазисмо слик међу двије половине другога полустиха, а тек на једноме мјесту у првоме полустиху.

— И он се је изврг'о || у *тамницу* | на *ложницу* (*10.* 90);
— Ни да мене проклињу || тужни *власи* | *сиромаси* (*40.* 22);
— Тад се *Вуче извуче* || из планине из зелене (*14.* 26).

За прва два стиха може се наћи у десетерцу множина паралела као:

— Не бојн се || *никога* до *Бога* (Вук II. *40.* 343);
— Од њезина || *стаса* и *образа* (ibid. 40. 402. 433);
— Ђе је Милоша || *кобила родила* (ibid. 40. 474);
— Док доћера || *цара* до *дувара* (ibid. 45, 575);
— Намера је || *намерила била* (ibid. 51. 18);
— Али лете || *два врана гаврана* (ibid. 48. 59);
— И он носи || *тицу ластавицу* (ibid. *46.* 3);
— Седам паша || *бише* и *убише* (ibid. 46. 53. 64. 75);
— Господару || и *моме* и *твоме* (ibid, 47. 72. 85);
— Тешко мени || и до *бога мога* (ibid. 47. 145);
— Ал је гладан || *шенице бјелице* (ibid. 48. 45);
— Пак не тражи || *ћара* ни *шићара* (III. *8.* 20).

На против паралеле полустиху:

„Тад се *Вуче извуче*“

немогасмо никако запазити у десетерцу, што је у осталом готово и немогућно ради особите краткоће првога десетерачкога полустиха.

VIII. Поредећи наше бугарштице са десетерцем што се дуљине тиче, то јест броја стихова појединих пјесама, већ се и на први поглед показује да се бугарштице у томе обзиру никако не могу мјерити са десетерцем. Па и онда кад бисмо, ослањајући се на дуљину стиха, бројили за свака три стиха десетерца само два у бугарштици, средња дуљина ове посљедње остала би далеко за данашњом јуначком пјесмом.

Дочим међу десетерцима има пјесама — да и не помињемо ону Максима Црнојевића са 1126 стихова — веома често са 400—800 стихова, најдужа бугарштица, која се налази у овој књизи, те је прва на броју, нема више од

253 стиха; највише их је од 50—90 стихова, не бројећи, разумије се, припјевне прилошке, који како већ казасмо, немају никаква самостално-епскога садржаја. Шта више има једна (под бр. 48), која нема више од 14 главних стихова, и са свим тим рекли би да је цијела. Перашке бугарштице (59—74), од којих свака цијела има свој *pendant* у десетерцу, десетерац има 50°/₀ више стихова него ли у бугарштици не бројећи у овој посљедњој припјевне прилошке.

Изузетак је само перашка бугарштица 65, која има на обрат преко 50₀/° стихова више него десетерац, али је овдје саставилац посљедњега испустио вишу половину садржаја бугарштице.

Некоји узроци тој релативној краткоћи бугарштица према десетерцу можда ће се показати ниже, кад будемо разгледали унутрашњи састав њихов. Овдје ћемо напоменути само те, које се са спољашње стране саме оку подмећу.

Најприје: вријеме и простор, који заузимљу припјевни прилошци, треба да се накнади тијем, што ће се одузети простор и вријеме потребно за пјевање главних стихова, у којима и јест права епска садржина. Јер пошто се у опће не могу пријећи границе, преко којих се мори и пјевач и слушалац, очевидно је, да вријеме потрошено у припјеве, треба да се одбије од броја главних стихова.

За тим нам се чини да је узрок краткоћи и потпуно опадање ове врсте епа у доба, кад је већина овијех пјесама забиљежена била.

Знак опадања бугарштица можда се и тиме означује, што пет пјесама нијесу него уломци (3, 27, 57, 75, 76), дочим од десетераца у овој књизи има само једна пјесма недовршена (117).

IX. Петнаестерачке пјесме ми већ од самога почетка назвасмо бугарштицама. Прије, дакле, нег што даље ступимо, те се бавити почнемо садржајем и другим унутрашњим појавима ове врсте пјесама, држимо, да ће добро бити да кажемо, рашта смо то име усвојили. Ми то учинисмо на темељу изворâ, који нам свједоче, да су оне баш то, или слично тому име носиле, док су у народу живјеле. У загребачком рукопису на челу трију пјесама дугачкога стиха (у овој књизи под бр. 17. 27 и 29) написано је руком самога записача *„пјесан бугарска“*.

Гундулић у III. пјевању Османа говорећи о јуначким народним пјесмама у опће, називље их тим именом. Да се пак то име тиче пјесама дуљега стиха, види се већ и из упоређења. Осим тога, јунаци, које он набраја на томе мјесту, подударају се с онима, који се налазе у пјесмама те врсте, које дођоше у ову књигу:

Од Орфеа овдје прво,
Нек у в'јеке свак зачиње,
Чу звјер, птица, ками, дрво,
Складне и слатке *бугаркиње*.

Тај нам назив долази већ изрично у Хекторовићеву „Рибању“, гдје се нарочито то име даје јуначким пјесмама дуљега размјера.

Рецимо по једну — за вријеме минути,
Бугаркињу средњу — и за труд не чути;
Да српским начином — мој друже примили,
Као мед дружином — вазда смо чинили.

Хекторовић сам шаљући мелодију пјесме Микши Пелегриновићу, у попратном писму од 1550. год. називље наше пјесме *бугарскицама*. „Ево ти шаљем они српски начин (овди доли уписан) којим је Паскоје и Никола сваки по себи *бугарскицу бугарио*“. За тим испричавајући се тому истому Пелегриновићу, за што је записао те двије пјесме како су их рибари пјевали, а за што није сам таке пјесме саставио, зове их још на два три мјеста по имену ријечју *бугаршћице*.

И Задранин Ђуро Бараковић (1547—1628), који нам у својој Вили Словинској записа „Мајку Маргариту“ казује, како млад сељак:

— *Бугарскицу* пети седе,
Оком сокре кâ га слише;
Та' пробледи, та' уздише; —
Свима з' очију рйку зведе.

Осим тога долази и глагол *бугарити* у смислу *пјевати бугаркиње пјесме*, и то не само у писму к Пелегриновићу, него и у самој пјесми о „рибању“.

Уз тој одговорих — Пашкој хвала ти,
А пак Николи рих — *бугари* сада ти.

Тај исти глагол долази и у Бараковића.

Гундулић пак на два мјеста узимље глагол *бугарити* у смислу *пјевати бугарштице*

— Бугарин (Орфеј) их славни остави,
Словинскому свом језику,
Дјела од славе, да у слави
Бугаре се у њих вйку,

а мало ниже:

— О пресв'јетли краљевићу,
Недобитна твоја дила,
Ја *бугарећ'* славан бићу;
Твога имена та је сила!

И у данашњем језику има та ријеч тај смисао. Барем за Хрватску наводи Вук тој ријечи значење: den Klagegesang anheben. У Дубровнику значи још и данас пјевати, али се сада ријетко чује, ваљда управ за то, што се то говорило негда о тој врсти пјесама, а пошто их сада више нема, поче нестајати и саме ријечи.

Бугарин у Гундулића можда значи управ човјека из бугарске земље, — али је лако да значи и пјесника. Овај се смисао даје и у рјечнику приложену к загребачком издању Гундулићева „Османа" од 1854 год. Ми дакле ријечи *бугарска пјесан*, *бугаркиња*, *бугарскице*, *бугаршћице*, *бугарити* налазимо у врло тијесној или тачније искључивој свези са пјесмама дуљега стиха. Ми те ријечи налазимо у Боци, у Дубровнику, на отоцима Далматинским и у Хрватској, управ у предјелима гдје су те пјесме биле највише распрострањене. Услијед тога ми се цијенимо потпуно овлашћени и у напријед задржати примљени назив. У том смо подупрти Миклошићем који их такође називље тим именима, шта више он својим обичним оштроумљем прави конјектуру радшта су се те пјесме називале *бугаркиње*, *бугарштице* и т. д.[1]

Јагић такође наводи *бугаршћице* и *бугаркиње*, као имена тих пјесама, те доказује, да су се под тим именом и разумијевале у доба Хекторовића и Бараковића само ове наше пјесме дугога стиха а никакве друге.[2] Ми ћемо се држати назива *бугарштицâ*, ради проста узрока, што ми више нити говоримо нити пишемо чакавски, него чисто штокавски, и што ми за научне сврхе требамо једно једино име тих пјесама.

X. Погледамо ли на бугарштице наше збирке, са стране њихова садржаја, опазићемо исти појав, који се налази и у епским пјесмама десетерца, то јест, да се оне могу подијелити у двије главне гомиле. У прву од њих долазе пјесме опће народне, ријеч под којом ми не разумјемо само пјесме, које се тичу догађаја из опће народне историје, него и пјесме о јунацима познатим у свијем крајевима нашега народа; — у другу групу могу бити смјештене пјесме о догађајима и јунацима који су изван њихова ужега завичаја врло мало познати у слијед чега и имају посве мјесни карактер.

---

[1] Volksepik. 3.

[2] Грађа за слов. нар. поезију. (Rad. XXXVII. стр. 124—129).

Бугарштицâ са опћенародним садржајем има приличан број, којима је предмет једнак са неким епским пјесмама десетерца, које се сретају у Вуковој збирци; или им је барем садржај проистекао из истога извора. Тако: знаменитој бугарштици о косовској погибији (под бр. 1.) одговара у Вука пјесма „Мусић Стефан“ (II, 47), који је у нашој бугарштици назван *Бушић* Стјепан, а слуга му Ваистина — Оливер. Оној „Краљевић Марко казује матери како је убио арапку дјевојку“ (бр. 5) одговара у Вука „Марко Краљевић и кћи краља Арапскога“ (II. 64). Бугарштици „Марко Краљевић и Мића Костуранин“ (бр. 7.) слична је пјесма, којој је предмет једнак са једноименом у Вука (II. 62); осим тога у овој књизи међу десетерцима, има још двије варијанте те исте пјесме (бр. 86, 87)[1]. Према дугачкој прелијепој пјесми у Вука о „Бановићу Страхињи“ (II. 44) има у нас бугарштица под бројем 40, премда врло скраћена; о браћи Јакшићима имају у нашој књизи четири бугарштице (бр. 41, 42, 44, 45), којима такођер, што се предмета тиче опазисмо паралеле у Вука (II. 100, 98, 99, 97).

Бугарштице о „Женидби огњенога деспота Вука“ (бр. 12, 13.) подударају се само тим са једноименом пјесмом у Вука (II. 93), што имају једнак предмет, али је казивање догађаја врло различно. То се исто може казати о бугарштици, која опијева смрт Краљевића Андријаша (бр. 6) и десетерачкој пјесми, која се налази у нашој књизи (бр. 89) те о истоме предмету збори али посве иначе; у такој је свези и бугарштица 19 са двије Вукове: Секула се у змију претворио (II. 85, 86). Бугарштица о султани Прездани опомиње на Вукова „Наход Момира“, а оној о родитељима Сибињанин Јанка опазисмо паралелу у народној приповиједци коју Вук уврсти у свој Рјечник под „Сибињанин Јанко.“

---

[1] Имају још двије варијанте о Марку и Мињи у нашој неизданој збирци народних пјесама, које сабрасмо назад неколико годинâ већином из уста пјевачâ дубровачке околице.

Двадесетак бугарштицâ опће народнога значаја опијевају догађаје који се налазе и у пјесмама које Вук издаде у II-ој књизи, те их називље: „Пјесме јуначке најстарије.“ Тај двадесетак бугарштицâ бави се о косовској битци (1 и 2-ој), и догађајима из доба српских деспотâ, о Краљевићу Марку, о браћи Јакшићима, а предмет им је или борба с Турцима или борба и други догађаји међу самим српским јунацима.

Од преткосовских нема него само једна бугарштица, то јест она о Страхињи Бановићу (40), јер остале, које опијевају догађаје премда и прије те битке, с њом су у такој тијесној свези, да их треба убројити у циклус косовских пјесама. Друга бугарштица преткосовска, у којој се помиње српски цар Стјепан, доћи ће у другу књигу ове збирке; она нам дође до руку пошто ова прва књига би доштампана.

Остале бугарштице с опћенародним значајем тичу се највише добе, коју Вук зове „средња времена“, али по највише борбе угарских народа са Турцима као и догађаји међу јунацима тих земаља. У тим бугарштицама до тога је заборављена стара историја народна, да се у пјесмама о косовској погибији у мјесто „српске господе“ помињу „угарска“ (бр. 1 ст. 32, 44, 56, 61, 78, 83); тако исто се у стиху 106 те саме пјесме јавља „Краљ угарски“ гдје му никако мјеста није. Шта више ми мислимо да и „Уговићи“ који се налазе у тој и у осталијем пјесмама мјесто „Југовићи“ треба приписати алитерацији са ријечи Угри и Угричићи, којих су пуне наше бугарштице. То су све, у осталом, по нашем мњењу, измјене познијих времена. Али је за то Косово тако тврдо остало у памети народа, који је бугарштице пјевао, да гдје је год какав бој „угарских“ јунака или се само гдје помиње „размијерна покрајина“, то се бојиште без сумње преноси на Косово поље, гдје сретамо не само Србље, Стјепана Високога и Огњенога Вука, него и Угре, војводу Јанка и Секулу, па и саме краљеве угарске, Владислава и Лудвика.[1] Ти и други анахронизми у осталом нијесу него једна од значајних особина правих народних пјесама, у чему им, како је познато, ни мало не уступају ни данашње народне пјесме десетерачкога размјера.

Од бугарштица мјестнога значаја треба свакако напоменути 8 перашких пјесама[2] којима је предмет највише борба с Турцима у Боци Которској или догађаји мјестни тога некад гласовитога гнијезда соколо̂ва̂. Те су бугарштице тим важније, што свака има уза се и пјесму о истом догађају у данашњем десетерачком размјеру.[3]

И двије мјестне бугарштице дубровачке врло су значајне (бр. 79, 80) тим, што им је предмет не војничка борба са Турцима, него дипломатска вјештина ради заштите старе дубровачке слободе; а још и тим, што се јавља заштитником Дубровника не само поклисар те републике, Марушковић, него и сам Турчин паша Соколовић.

XI. Готово сва лична и мјестна имена, која се налазе у јуначким бугарштицама опће народнога значаја, налазе се и у јуначким десетерцима тога истога значаја. Од владалаца српских налазе се: кнез Лазар, Стјепан Лазаревић, Вук Бранковић, Деспот Ђурађ, Деспот Вук Огњени, Херцег Стјепан, босански краљ и бан у опће; од женских из владалачких кућа: Милица Лазаровица, Вукосава кћи Лазарева, Јерина Деспотовица, Ванђелина; од туђих владалаца на многим мјестима: цар турски, у опће, за тим и Отмановић цар, исто тако у опће и будимски или угарски краљ (никад мађарски), а на по се цар Сулиман и краљеви угарски Матијаш и Владислав.

Од српских опће познатих јунака налазимо браћу Југовиће, Милоша Обилића (у рукопису Кобиловића) који долази и под именом Милоша Драгиловића (бр. 20), за тим Страхињу Бановића, Краљевића Марка и брата му Андријаша, Јакшића Митра и Стјепана, Новака, Грујицу, Хрвата Николу Зрињскога. Мање познате као Комјена Јагњиловића, Влатка Младеновића можемо и не помињати. Чудновато је свакако, да на Ива Сењанина, у колико се сјећамо, не наиђосмо ни у каквој бугарштици, а и пак то је јунак не само опће народни, него управ приморски, и из времена, кад су бугарштице у приморју још у добру животу биле. Од Турака српских познатих има паша Соколовић.

---

[1] У осталом бише једном и Мађари бој на томе кобноме пољу (1448 г.).

[2] Бројеви 59, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73; девета перашка није него уломак (бр. 75).

[3] Бројеви 60, 62, 64, 66, 68, 70, 72, 74.

Од иностраних пак јунака из турске борбе, које народ за своје прима, долази веома често војвода Јанко (Janos Hunyady) за тим Секуле Сестричић (Zechol) Михаило Свилојевић (Szilagy); у једној бугарштици се налази и добро нам познати из десетераца Мињa Костуранин. Чудновато је, да нигдје нема Ђура Кастриотића, који је тако прослављен у Качићевој пјесмарици!

Народи, који се највише спомињу у бугарштицама опће народнога садржаја, јесу: Угри или Угричићи, Турци, Бугари, Грци, Арбанаси, Млетчићи; — земље: Босна, Хрватија, Црна Гора, Натолија, Романија, Подунавље; — горе: Света Гора; — поље: Косово; — ријеке: Дунај, Тиса, Марица; — поједина мјеста и градови: Биоград, Смедерево, Крушево, Купјеново, Цариград, Млетци, Будим, Сибињ, Сигет, Словин, Охрид, Беч, Мостар, Дубровник, Задар, Котор, Шибеник.

XII. Што се тиче језика, којим су бугарштице пјеване, ми ћемо се овдје задовољити тим, што ћемо назначити само дијалектичне особине, које се налазе у појединим групама бугарштица, које су у нашој књизи.

Све бугарштице, које се налазе у два загребачка рукописа, као и девет комада перашких, сабране су и записане у Боци Которској. Од особина тих пјесама са граматикалне стране најглавнија је та, што се функције локала и акузатива једна мјесто друге узимају, нпр. на *главу* ми ношаше; шеташе по *мире* од Смедерева; у *скрињу* ћеш наћи; повратила се у *камари ;* ер ћу доћи у тебе на *вечери;* мјесто на *глави*, по *мирима*, у *скрињи*, у *камару*, *на вечеру.*[1] У очи падају на неким мјестима знаци икавштине, (којој сада у Боци ни трага нема исто као ни у Дубровнику) у бугарштицама 5, 21, 28, 43, 65, уз *бијела*, *лијепа* и т. д. долази на мјестима *дивојка*, *Сплит.*

Дубровачко нарјечје у *ужем смислу* не треба смијешати са опће херцеговачким: прво је на врло тијесну простору, јер се ограничује, као што и на другим мјестима поменусмо, на град дубровачки с предграђима *Пиле*, *Плоче*, *Конао* (не смијешај са *Конавле)*, на околичне варошице *Груж и Цавтат*[2]. Осим тога доста ускога круга, то се углађено, али талијанштином подобро проникнуто нарјечје, чује још само по дубровачким кућама властеоскога и градскога разреда, ма гдје се оне налазиле. Чисто херцеговачки дијалекат господује свуда по селима около Дубровника, особито са југо-источне стране; са западне, то јест у Рату, има још икаваца. Свеколике бугарштице дубровачког рукописа пуне су особина дубровачкога говора у тијесном смислу, из чега се може закључити, да су бугарштице и записане у мјестима, у којима се чује тај дубровачки говор.

Карактерна граматична особина тога говора је та, што се прилог и замјеница у дативу једноброја женског рода изговара *ом* мјесто *ој* напр. по зелен*ом* по ливади; тамници деспотов*ом*; у т*ом* књизи; љуби сво*јом ;* будим*ском* млад*ом* краљици и т. д. мјесто зеле*ној*, деспо*товој* у *тој* свој*ој*, буди*мској* мл*адој.* У свијем се бугарштицама дуб. рукописа срета редовито та неправилност. Што се пак тиче лексикалне стране и изговора, они су чисто дубровачки: *бабити* (вабити) *ухитити, отит*, (отићи), *ријет* (рећи), *делонго* (одмах), *изити* (изаћи), *нути* (ено), *ово* (ево), *изишло* (изашло), *цијено* (јефтино), *прима* (према) *прид* (пред), *жалос, радос*. Те се особине могу већином узети као остаци старе чакавштине, која је негда и у Дубровнику господовала. Звук ѣ изговорено по икавски, не опазисмо него на једноме јединоме мјесту (бр. 26 стих 6): *билу* место *бијелу*. Та је пјесма ваљда записана гдјегод у Рâту, јер је пред двије стотине година ијекавство у Дубровнику исто тако мах отело било, као што је и сада; а знамо да су Дубровчани у томе надмашили свеколике Херцеговце. Ови премда ијекавци изговарају и сада *манастир, тестир, везир*, дочим по дубр. изговору треба казати *манастијер тестијер, везијер*[1].

---

[1] Погледај и Budmani, Grammatica della lingua serbo-croata стр. 216 нота 51.

[2] Гледај: ibid стр. XIV.

Све су остале бугарштице, које се налазе у овој књизи, посве икавске, дакле: „Марко Краљевић и брат му Андријаш“ (6) и „Радисав Северински и Влатко Уд(б)ински (49) које записа Хекторовић; „Мајка Маргарита“ (82) записана Бараковићем исто као и „попјевка од Свилојевића“ (46) записана по свој прилици Петром Зрињским. Али не само да су те пјесме *икавске*, него су осим тога пуне архаизама, који се сретају у приморју сјеверне Далмације и Хрватске у свијех Чакаваца, особито по отоцима. У осталом види се, да је штокавска струја већ и те пјесме подобро захватила. У пјесми „Свилојевића“ има осим тога знакова кајкавштине, као: *кумај, којум* (мј. *којом*) *шпотовати*, ријечи, које се чују и у Чакаваца далматинских. Кајкавштини треба приписати и облике: *бели, вера, невера, девојка* мј. *били, вира* и т. д. оне се налазе не само у Свилојевићу него и у пјесми о „Радосаву Сиверинцу“ у Хекторовића.

---

[1] Када би тому доказа требало за вријеме записивања овијех пјесама, доста би било навести дописе Стјепана Градића с републиком, писане талијански. Гдје је год у тим писмима о везиру ријеч, он је свуда, под упливом свога роднога говора, писао il vesiero. Градић је живио у XVII. вијеку, највише у Риму.

Што се у опће језика свијех бугарштица тиче, почевши од Боке па све до Истре, у свијем њима се налазе плеонастичке честице, о којима смо говорили више, и које се не налазе у језику десетерца. О љубопитним самоставницима *шета*, *бијега*, *цвила*, *језда* и т. д. говорићемо ниже. Треба да буде опажена још једна особина, премда негативна, у језику бугарштица, и то је готово потпуна чистоћа од турских ријечи, чега, како је познато, не може се о десетерцу казати. Од турских изрека у бугарштицама ми опазисмо само ријечи: *делија*, *махрама*, *зулум*, *шатор*, *левента*, *каурин*, *дорат*, *табор*, *медан*, *кадуна*, *кириџија*, *караван*. Само у перашкијем долазе још некоје ријечи, али за то у дубровачкој групи нема ни трећина наведених ријечи. Напротив, у десетерцима, који ипак бијаху записани истим записачима, који записаше и бугарштице дубровачкога рукописа, налазимо множину турских ријечи, као: *тестијер*, *демир капија*, *Мисир*, *муштулук*, *харач*, *пенџер*, *диван*, *султанија*, *јасак*, *долама*, *рамазан*, *механа*, *хасна*, *хазнадар*, *безистен*, *буздохан*, *сагрија* и т. д. Прем да има по гдјекоја особина дубровачкога говора и у приведеним десетерцима дубровачкога рукописа, које, у осталом, лако да је уплив дубровачкога записача, ипак је у опће језик посве друкчији у овим десетерцима. Из свега се тога може закључити, да су се дубровачке бугарштице пјевале, гдје је владао градски говор, а десетерци само у околним селима, у којим је господовала онда као и сада чиста херцеговштина.

XIII. Прелазећи сада к разгледању унутарње економије и састава наших бугарштица, најприје ћемо да бацимо поглед на пространост описивања догађаја̂. Као главни елеменат пространости, нашему се народноме десетерцу приговара дословно понављање цијеле групе већ казаних стихова. То понављање ми налазимо и у бугарштицама, премда рјеђе него ли у десетерцима. Примјером могу служити бугарштице под бр. 1, 2, 4, 7, 9, 16, 18, 23. и т. д. али нигдје у бугарштици нема тако дугих понављања, као што су она у десетерцима, јер у најдуљој бугарштици ове књиге (под број 1). нема него 7 стихова, који се понављају. На другим мјестима најобичније је да поновљени стихови бивају два три или четири, ријетко више.

Понављање у десетерцу бива стереотипно; у бугарштицама напротив опажа се често мања или виша слобода измјене. Ми мислимо о измјенама, које треба да буду, јер да како да је неизбјежна разлика међу питањем и одговором (као н. пр. у I. стих 2, 9, 11—17, 21—24). Али се разлика налази и тамо, гдје потребе није. Тако н. пр. у 16. бугарштици.

— **Ово ме су, побратиме, тешке ране допануле,**
И од њих ти ја нећу, драги побре, прибољети;
Брзо к' мени ти дођи, на моје на бијеле дворе,
И ти мени доведи светог оца калуђера,
Нека ми се жалосну од гр'јеха исповиђети,
Од гр'јеха исповиђети, душу моју намирити
(стих 36—41).

То је порука Вука Огњенога, а ево како је изручена Митру Јакшићу:

Ово ме су, мој ***побре***, ***љуте*** **ране допануле,**
И од њих ти ја нећу, драги побре, прибољети;
Него **брзо ти дођи ка** ***мојему*** **бијелу двору,**
И ти мени доведи светога оца калуђера,
Да се **од гријеха** ***исповијем*** **и** ***намирим мојy душу***"
(48—53).

Овдје дакле видимо не само измјене у појединим ријечима, него је порука скраћена за цио стих.

У руском епу, којему је такође мило понављање, налази се стереотипност десетерца, али такође и слобода измјене, коју опазисмо у бугарштици:

— Въ ей же онъ сидитъ голубъ со голубкою,
Что ли носъ съ носкомъ а и ротъ съ роткомъ.
А Добринюшкѣ Никитичу не кажется,
Что сидитъ же тутъ да голубъ со голубушкой,
Носъ съ носкомъ да было ротъ с роткомъ.
(Онеж. былины 25).

Напротив, међу несловенским епским пјесмама финска Калевала не љуби особито понављање, — али кад јој га већ треба, понавља исто тако стереотипно као и наш десетерац.

Ging zum Strande dort zu waschen,
Ging zum Meere mich zu baden,
Fiel hienein ich armes Hünchen,
Starb alsbald ein armes Vöglein.

Ови стихови, на примјер, долазе од ријечи до ријечи на 3—4 мјеста у IV. Руни навѐденога епа (пријевод Шифнера).

XIV. Особита је врста понављања то што зову *палилогија* т. ј. понова једнога дијела стиха у стиху који слиједи. У десетерцу палилогија врло често бива.

— *Сузе рони* протопоп Недељко
Сузе рони, па њима говори (Вук II. *34*, 58, 59).
— *Што ношаше* раја сиротиња,
Што ношаше од свиле хаљине (II. *34*, 67, 68).
— *Отидоше* четири чауша,
Отидоше ка Прилипу граду (II. *34*. 83, 84).
— Царе прима златну *купу* вина,
Купу прима, а пити је неће (II. *36*. 26, 27).
— *Саклет* чини славни кнез Лазаре,
Саклет чини на своје *војводе*,
А војводе на своје *кметове*,
На кметове и оберкнезове (II. *36*. 99—102).
— *Подиже се* патријару Саво,
Подиже се итар *лов ловити*,
Лов ловити љетни дан до подне (II. *15*.-18—20).

Готово нимало рјеђе не налазимо палилогију и у нашим бугарштицама. Ево само неколико примјера:

— Да једно ми бише *витез Марко Краљевићу,*
Витез Марко Краљевићу и брајен му Андријашу
(*6.* 11, 12).
— Нека ми се жалосну *од гр'јеха исповиђети,*
Од гр'јеха исповиђети, душу моју намирити (*16.* 40, 41).
— Свилен *шатор распео* млади Марко Краљевићу,
Он је *шатор распео* на ливади од Будима (*4.* 12).
— Секула сам вјерио *на Косову равну пољу*
На Косову равну пољу косовкôм младом дјевојком
(*20.* 86, 87).
— Допуст' мени, мој Боже, *тиху росу у равнини,*
Тиху росу у равнини, сињу маглу у планини (*25.* 39, 40).
— Ја сам ти се вјерио у *Словину лијепому,*
У *Слòвину лијепому* сестром бана Словинскога
(*33.* 22, 23).
— Брзо ти се од синоћ *лијепим селим населио,*
Лијепим селим населио, манастјерим оградио
(*35.* 25, 26).
— Хоћу ти се заклињати *на јавору суху дрву,*
На јавору суху дрву, на мрамору студеному (*42.* 15, 16).
— И ту *ми находе* лијеп јавор сухо дрво
И они *ми находе,* лијеп мрамор, студен ками (*42.* 18, 19).
— Лијепу *језду јездијаху* два Јакшића мила брата,
Они *језду јездијаху* горицоме зеленоме (*43.* 1, 2).
— Погодити се немогу *од зелењка коња* л'јепа
Од *коњица од зеленка,* од сокола тишњићара (*44.* 3, 4).
— *Жалосна те* мајка у дјевојке *одправила,*
Жалосна те одправила, још жалосније причекала
(*53.* 41, 42).
— *Сам донесе напокоње рогатије* дјевојчине,
Сам донесе напокоње рогатије и поздраве,
(*53.* 43, 44).

— Сви ћемо поћ' на вику *пут бијела Цариграда*,
Пут бијела Цариграда силному Отмановићу (*71.* 165. 166).

Чудновати примјер понављања исте фразе у неколицини стихова имамо у пјесми „Милош бан и сестра Секулова“ (17. 31. и след.)

„Што *ми стојиш зловољно*, мој Милошу у тамници?
Али *стојиш зловољно*, ер си жедан хладна вина?
Али *стојиш зловољно*, ер си лачан бијела хљеба?
Али *стојиш зловољно*, ер невидиш бијела данка?
Али *стојиш худе* воље, ер не јездиш добра коња?
Али *стојиш худе воље*, ер не видиш жарка сунца?

Нешто слична томе понављању бива и у десетерцу:

— *Погледује* српски цар Стјепане,
Погледује сву редом господу,
Погледује, паке проговара (Вук II. *33.* 28—30).

И у финској Калевали, која иначе није одвећ богата простом палилогијом[1], налази се каткад овакога многократнога понављања:

Kupfern war des Mannes Mütze,
Kupfern an dem Fuß die Stiefel,
Kupfern an der Hand die Handſchuh,
Kupfern ihre bunten Streifen,
Kupfern war am Leib der Gürtel,
Kupfern war das Beil am Gürtel[2].

Што се просте палилогије тиче, тешко да је се може наћи у толикој количини, коју нам представљају наше бугарштице и десетерци, у икакву другоме несловенскоме епу. И у самих Грка, у којих особито при крају Илијаде бива неријетке палилогије, она није тако честа као у нас.

---

[1] Ипак је има, гледај напр. у Руни IV. стихове 501, 502. и у VII. стихове 19. 20.

[2] Руна II. стихови 117—122 у познатом пријеводу Шифнера (Helsingfors. 1852).

Што се пак епа у других словенских народа тиче, у тому је руски најближи к српскому:

— Только не ходи къ сукинной Маринушки,
Къ той Маринушки Кайдальевной,
А Кайдальевной да королевичной[1]
— За двенадцать годъ да за тринадцатъ лѣтъ,
За тринадцатъ лѣть да съ половиною,
Вы съѣздитé-тко въ каменну орду,
Въ каменнý — то орду, въ большу землю.[2]

Обично се мисли, да се палилогија јавља у епској пјесми, да поколеба донекле ону мирноћу, којом тече епско приповиједање. К томе Миклошић додаје и своје мњење, т. ј. да то бива и за то, да би задржати слушаоца оним лијепим описивањем с љупким миром још који час код предмета. Не желећи ни најмање слабити та важна мњења, ми бисмо препоручили будућему истражиоцу, да развиди не може ли к тим узроцима придодати још и онај, да, барем што сѐ тиче српскога или хрватскога епа, то бива и ради попуне стиха, чега је у нас тим виша потреба, што, као што је већ поменуто више, наш епски стих треба да у себи садржи цијелу реченицу или барем таки њезин дио, који има сам по себи потпуни смисао, — а не смије као неки туђи епи раздијелити смисао у више стихова.

XV. Тешко је наћи епску пјесму у кога му драго народа, у којој се не би налазили тако звани epitheta perpetua или ornantia. Али дочим је у епу некојих народа множина тога елемента, у других се, напротив, налази крајња оскудица у томе обзиру. У старогрчком епу на примјер[3] исто као и у руском [1], па и у нашем опажамо прилично богатство епитета; дочим је у томе обзиру Калевала [2] врло бједна, можда још бједније Nibelungen, а по свој прилици најбједнија славна стара француска Chanson de Roland [3].

---

[1] Онежскія былины стр. 25.

[2] Ibid, стр. 47.

[3] У Илијади је *Аполон*, *εκηβόλος* и *φοῖβος*; *Јунона λευκώλενος*; *Ахил ποδώκης*; *Агамемнон εὐρυκρείων*; *Ахивци μεγάθυμοι* и т. д. и т. д.

Свакако се и у томе обзиру наше епске пјесме, и бугарштице и десетеричке, могу убројити међу најбогатије. Приведимо ради примјера неколико епитета, који се најобичније налазе у бугарштицама: *ведро:* небо; *жарко:* сунце; *јасан:* мјесец, зора; *мркла:* ноћца; *свијетал:* цар, крал, бан, господа, круна, град, злато, сабља, зора; *велик:* Бог, коњ; *видован:* Бог; *виловит:* примог, приморје; *малена:* птица, књига; *дробан:* звијезде, спендза, тица; *црн:* вран, земља, крв, очи, гора; *хладан:* вино, вода; *рујно:* вино; *студен:* мрамор, камен; *равно:* поље; *сиња:* магла, море; *сух:* злато; *тих:* Дунај, Подунавље, јеленак, роса, санак, мŷк; *бистар:* вода; *сив:* соко, орао; *тврд:* град, врата, кула, клетва; *брз:* коњ, коњиц, стријела, ноге, пут; *љут:* змај, змија, рана, стријела; *танко:* рухо, руно, платно, грло, једро, галија, књига, фуста, кошуља; *јуначки:* мегдан, земља, сабља, коњ, љубовца; *витешки:* коњ, копље, објед, огледи, биљег, мегдан; *пусто:* благо; *гиздав:* јунак, дјевојка, диклица, госпођа; *млад:* дијете, дјевојка, вјереница; *стара:* мај̑ка; *добар:* коњ, витез, јунак; *вран:* коњиц; *вјеран:* слуга, љуба; *поуздан:* слуга; *честит:* цар, Отмановић, господа; *силен:* цар; *охол:* цар; *вр'о:*

---

[1] Велики је кнез Владимир *Солнишко;* Илија Муромац *стари козак;* Москва је *бѣлокаменная и златоглавая;* море је *сине;* стријела је *каленая;* сабља је *востра;* јунак је *могучій;* переулокъ (уличица *мелкій* и т. д.

[2] Највише у очи пада епитет *стар* и *истинит,* који се непрестано даје Wäinämöinen-у.

[3] Прави стални епитет налази се само један и то Françe dulce али је тај једини нежно-патриотски епитет до тога тврд, да га пјесник ставља у уста и љутому непријатељу Француске, краљу Марсилију. Прилози као (mer) *salse;* *clere* (Espagne) *la bele,* који се тек једном или два пут налазе, не могу се назвати сталним епитетима.

заточник, хурјатин, Турци, Крајишници; *клети:* гусари, Турци; *хрли:* коњи, ноге; *диван:* стража, коло, војска: *драг:* побратим (и кад му ради освете побратим иде запалити кућу), љуба, сестра; *мио*: брат, сестра, мајка; *жив:* срце, жеља; *рус:* глава, косе; *жуте:* косе; *худа:* жеђа; *румено:* лице; *грозне:* сузе; *невољан*: сужан; *препукла:* сирота; *чиста:* свила; *грана:* свила (само у дубровачком); *свилен* и *свион:* скут, долама, шатор; *оштра:* корда, сабља; *бритка:* сабља; *вито:* копље, јела; *бојно:* копље, *перен:* штит, лук, стријела; *шестопер:* буздохан; *златан:* прстен, дукат, буздохан, чаша, перје, круна. Ко год и колико познаје десетерац, лако му је опазити, да се већина приведених епитета налази и у десетерцу, па нам о томе и не треба дуљити говора. Али о два три епитета, која још овђе не наведосмо, мислимо да не ће с горега бити означити разлике њихова појављивања у десетерцу и у бугарштици. Епитет *био, бијели* сретосмо у бугарштици само иза ријечи: бисер, вила, врата, град, грло, данак, двор, дом, камара, кошуља, кожух, лишце, образ, појас, рака, шатор.

За десетерце Миклошић наводи уз тај исти епитет много више ријечи: авлија, бисер, босиљак, була, влахиња, град, грло, гром, дан, дар, двор, зора, књига, кошуља, кула, кућа, лабуд, латинче, лице, манастир, мост, мјесец, платно, погача, рука, свијет, сокак, сребро, стријела, уста, хљеб, црква, чадор, чаршија, шеница, јагањци, а разумије се, да ни ту није све набројено.

Исто то треба напоменути и за епитет *зелен* који у десетерцу долази: башта, бој, гора, коњ, језеро, јела, лим, лонџа, луг, мач, поље, Тимок, трава, чадор; а у бугарштицама опазисмо, у колико се сјетити можемо, зелен само пред ријечима: планина, горица, вијенац, Костајница; за коња долази каткад придјев: *зеленко.*

Али за то има један врло чест епитет у бугарштицама, који је напротив у десетерцу врло ријетак, и то је прилог *лијеп.* У бугарштицама готово вазда, кад је год ријеч о каквој земљи а често и о мјесту, додаје му пјесма епитет *лијеп.* Ми га имасмо прилике опазити при: Хрватија, Црна Гора, Бугарија, Босна земља, Света гора, Бока Которска, Влашка земља, Арапска земља, Турска земља, Мађарска земља, Шпањулска земља, за тим при мјестима: Будим град, Крушево, Смедерево, Дубровник, Словин, Млетак (у једноброју), Дрено-поље. Али осим земаља тај је епитет додан у бугарштици још неколицини ствари и чељади као: банови, браћа, владика, господа, двор, дјевојка, дарови, језда, јежђа, краљица, љуби, манастир, Маре, објед, рука, село, Угричићи, црква, шета, и т. д. Још нам треба напоменути, да епитет *лијеп* долази мјестимице promiscue са *бијел.* У пјесми 41-ој у стиху 43 долази „*л'јепу* двору“ а одмах у слиједећем 44 стиху „*б'јелу* двору.“

Што се епитета тиче бугарштице имају још једну особину, која се, у колико се сјећамо, у десетерцу не налази, а то је некаква врста двоструких епитета. Ево неколицине: јуначка црна земља; — јуначка бритка сабља; — јуначко б'јело лице; — св'јетли цар честити; — јуначке широке плећи; — јуначки добри коњ; — витешки добри коњи; — витез коњ добар; — врли Турци витезови; — витез добар јунак; — племић добар јунак; — Турчин добар јунак; — голем добар јунак; — Турци добри силовити; — сјеновито хладно вино; — румено б'јело лице; — соко сива птица; — коштањево добро копље; — небројена дробна спендза; — јавор сухо дрво; — камиловац био клобук; — танахна б'јела кошуља; — са златом танка кошуља; — дубоко сиње море; — хладенац хладне воде.

Наведимо још неке епитете удвостручене са прилогом *лијепи*, тако омиљеним пјевачима бугарштица: лијепа мркла ноћца; — лијепа црна земља; — лијепа закона здравица; — лијепа зелена планина; — лијепи господски дарови; — лијепи штит перени; — бијела лијепа рака; — лијепе угарске владике; — лијепи млади витезови; —

лијепа света црква; — лијепи господски објед; — царева лијепа врата; — лијепо хладно вино; — лијеп мрамор студен камен; — зеленко коњ лијеп; — зеленко коњ добар.

Који год се узроци овога удвостручења показали у слијед специјалнога истраживања ми већ сада мислимо, да неће бити један од најпосљеднњих дуљина стиха, који је требало нечим напуњати. Осим тога, лако да је тога двостручења све било то више, чим је више падала животна снага наших бугарштицâ.

XVI. Врло ријетко бива и у бугарштицама и у десетерцима, да се даје становит придјев какву чину или дјелу, т. ј. да се означује сталним пјесничким изразом, како се врши то, о чему је ријеч. Запамтисмо само, да пред глаголом *го̀ворити* или *бесједити* долази редовито — гдје стиху не смета — придјев *тихо*; *уранити* има такође често *рано*; *повикати* има често *танко иза гласа*; *поклонити се* има не ријетко *смјерно* или *до земљице*; то се налази и у десетерцу и у бугарштици. Напротив чешће, бива, да се сам чин или дјело изражава глаголом као вишега полета, који се иначе не налази често у простоме свакдањему говору: напр. госпођа кад иде, долази, излази — *шета*, *дошета*, *ишета*. То исто вања и о господи. Осим тога *сузе* се *роне* или *пролијевају*, дјевојка се *проси*, господа се *дворе*, вино се *служи*, коњ се *посједа*, мегдан се *дијели*, добро се јутро, вечер, божија помоћ *називље*; ко је даље, те зове, *кличе*, ко побрже иде — *потјече*, и т. д. И то се срета и у бугарштицама и у десетерцу. Овдје нам је напоменути и евфемизам *љубити*, *обљубити лице*, које се налази и у једној и у другој врсти пјесама, само што у бугарштицама *обљубити* долази кадгод и у значењу замиловати (*4*.89) или радовати (*82*.18).

Навешћемо јоште неке глаголе у бугарштицама, који често имају уза се самоставну ријеч, састављену из тога самога глагола или што слична тому као: *језду јездити*, *шету* или *шедбу шетати*, *клику кликовати*, *бијегу бијегати*, *цвилу цвилити, у сусрету сусрести, упоред упоредити ; звор зборити, град градити ; сан уснути ; дворбу дворити, пород породити ;* у *намјери* се *намјерити.* Шест последњих самоставника налазе се и у десетерцу, дочим сви остали, неналазећи се у данашњем језику, налазе се само у бугарштицама, као што је већ поменуто и на другоме мјесту.

XVII. Врло је важан елеменат сваке појезије упоређивање, — па по томе и у народноме епу оно може бити живо оригинално и величанствено до највишега степена. Него и у томе су пјеснички производи појединих народа врло различни.

Што се год мислило о истинитости епских шотландских пјесама сабраних и преведених Макперсоном, свакако треба признати, да што се тиче смјелости, поетичности и оригиналности компарације у тим тако званим Осијановим пјесмама, тешко да их је прешао икакав други народни еп. И доиста може ли што смјелије и оригиналније бити, него ли Моранов опис оружана војводе:

— I saw their chief *tall as rock of ice.* His spear is like *that blasted fir.* His shield like the *rising moon.* His dark hast rolled like *clouds* around him [1] или

— The face of Swaran brightened like the *full moon* of heaven, when the clouds wanish away, and leawe her calm and broad in the midst of the sky [2]

Ови нас упоређаји живо опомињу на неке паралеле у десетерцу, које и ако нијесу тако многоријечне, тешко да ће бити слабије у оригиналности, љепоти и енергији:

Сјају му се токе кроз бркове,
Кано мјесец од петнаест дана,
Кад обасја кроз јелове гране,

или:

---

[1] Fingal book I.
[2] ibid. book VI.

— Марко с' ману преко поља равна.
Кано звјезда преко ведра неба.

Ни краћа поређења у десетерцу нијесу без љепоте и свјеже оригиналости; Милош сјаје *како сунце жарко*; јунак ћера Турке *као соко голубове*; човјек пламти у гњеву *као жива ватра* чељаде пишти *као љута змија;* сестра је брату, а кћи матери *злато* и т. д. Тога богатства у бугарштицама истина нема, а особито нема у њима те свјежине у успоређајима; — али ипак није без поређења ни у бугарштицама; шта више, оне често напомињу неке од оних, које се сретају у десетерцу:

— У њега је бијело лишце *к'о на гори жарко сунце* (*20*. 19)
— Сја му корда *као на гори жарко сунце* (*23*, 15)
— Добар коњиц *како вила из планине* (*20* 16)

или *како у гори б'јела вила* (*24*. 15). Јанко језди *брже од вјетра* (*25*. 34). Брату је сестра *његово добро*;

— Твоја мајка цвилује *како змија у проц'јепу*
А сестрица и љубовца *како птица ластавица* (*29*. 15, 17).

XVIII. Насупрот епу неких туђих народа као финске Калевале, чији је главни темељ и значај пјесме митологија, за српски се десетерац може у опће казати, да му је темељ и значај тврдо исторички. Али тиме није још казано, да у нашим јуначким пјесмама десетерачким нема митолошкога елемента. Нама не треба него отворити другу књигу Вукове збирке, па да одмах на почетку нађемо цијелу гомилу чисто митолошких пјесама. Него, да се на њих и не обзиремо, познато је, да народ врло радо уплеће своја вјеровања о врхуприродним бићима, о њихову упливу на човјечије послове и т. д., у свеколике своје умотворе, па и у своје епско приповиједање чисто историјскога значаја. То је тим природније, што већ та вјеровања сама по себи представљају врло важан поетски елеменат. И доиста, у нашем десетерцу не сретамо ли ми на свакоме кораку *виле* и у најозбиљнијим историчкијем пјесмама? А гдје се виле јављају, разумије се да су митолошкоме елементу, чудесима, врата широм отворена.

Управ у очи пада велика разлика, у томе обзиру, међу десетерцем и бугарштицама, тим више, што се истражилац ни најмање не нада тој готово апсолутној несташици. И у истину, нама пође за руком забиљежити тек три четири мјеста у бугарштицама, која носе на себи карактер каква чуда: вила и змај видају ране Огњеноме Вуку (16); Јанко устријеливши змију крилатицу устријели Секула (19); Матијашу Јанковићу сама круна пада на главу (30. 31); мртва глава краља будимскога проговара (35); вила жена Новакова с' криљем и поглављем (39); процваћује сух јавор, избија вода из мрамора (41). Који је главни узрок сиромаштва у томе обзиру у бугарштицама? Да ли то, што је у приморју старо сујевјерје боље искоријењено било, него ли у горским крајевима, или то, што су приморци више реалисте, те им је мање плодна фантазија? Нека на то питање одговара будући истраживач. Ми му само препоручујемо, да при својој изискивачкој радњи не заборави ни то: да скупљачи бугарштица, међу којима је било не мало људи свештеничкога реда, или људи стојећих под црковњачким упливом, не само да не држаху да је вриједно записивати „бабуштине“, него да је управ opus meritorium настајавати, да ишчезну из народа чим прије. Услијед тога, да је баш и било тако званих митолошких бугарштица, разумије се, да записачи, особито свештеничкога чина, требало је да их већ по своме позиву и убјеђењу оставе незаписанима [1].

XIX. Ако се епска народна пјесма тешко може проћи без чудеса, свакако јој је још теже бити без хиперболе или преувеличења. Народноме пјеснику, треба да се јунак, кога хоће да хвали, одликује и снагом и јунаштвом пред свијем другијем обичнијим јунацима; мудар човјек, љубимац пјесников, треба да надмудри све његове вршњаке; ствар или чељаде, које пјесник хвали, треба да се подобро узвиси над свакидашњима. Противно тому бива, кад пјесма хоће кога или што да особито куди. То ваљда надомијешта донекле идеал типа, ка којему треба да тежи свака пјесничка творба. У томе увеличавању, — па да се и не обзиремо на упоређење, гдје такође има пјесничког увеличавања — наше су живе народне пјесме десетерца у истину дивне, и једва да у томе уступају пјесмама икојега другога народа.

---

[1] Гледај свједочбе о старању цркве искорјењивати народне пјесме у Јагића, Грађа за историју слов. нар. поезије (Загреб 1876) глава II.

И доиста, куд ћеш више да уздигнеш појам о дјевојчиној љепоти него ли то чини почетак пјесме о Роксанди, сестри Леке Капетана:

— „Од како је свијет постануо,
Није веће чудо настануло,
Ни настало, ни се ђегод чуло,
Што казују чудо у Призрену,
У некаква Леке капетана,
Чудо кажу Роксанду ђевојку; —
Ја каква је, јада не допала,
Што је земље на четири стране,
Бутун земље турске и каурске,
Да јој друге у сву земљу није:
Ни бијеле буле, ни влахиње,
Нити има танане Латинке;
Ко' ј' видио вилу на планини,
Ни вила јој, брате, друга није (Вук II. 40).

А може ли се љепше представити уму могућство и богатство, него ли је опис цркве, коју ће да гради цар Лазар:

— Саградићу од сребра бијела,
Покрићу је жеженијем златом,
Поднизати дробнијем бисером,
Попуњати драгнјем камењем (Вук II. 35 стр. 60—64).

А чије плећи могу бити снажније од Маркових, кад он, пошто га Филип Мађарин удари тешком топузином, он Филипа тек хладнокрвно опомиње:

— Сједи с миром, маџарско копиле;
Не буди ми по кожуху буха (11. 59. 164. 165).

Кад пак Марко вино пије,

— „Не пије га, чим се пије вино,
Већ леђеном од дванаест ока (II. 66. 313. 315).

А како ће ефектније да се покаже беспримјерно јунаштво Марково, него ли оним страшним анатомним описом њиме свладана и убијена противника, Мусе Кесеџије:

— А кад стаде Марко преметати,
Ал' у Муси три срца јуначка,
Троја ребра једна по другијем;
Једно му се срце уморило,
А друго се јако разиграло,
На трећему љута гуја спава (II. 67. 253—257).

Или Маркову силу, понос и господство, кад каже:

— А све бих ти, брате, опростио,
Али си ми издрьо доламу;
Већ дај мени три товара блага,
Да искрпим на долами скуте (II. 61. 141—144).

Кад пак хоће да покаже што необично страшно, ни тада у десетерцу нашему није несташице у врло величавим да не кажемо величанственим сликама.

— Бацио их на дно у тамницу,
Ђено лежи вода до кољена,
А јуначке кости до рамена.

А тек пошто изађе из тамнице

— Коса му је до земљице црне,
Полу стере, полом се покрива;
Нокти су му, орати би могао;

Убила га мемла од камена;
Поцрнио као камен сињи.

Не може се никако казати, да би у бугарштицама — барем у овим, које до нас дођоше — било тако свјежих, живих и енергичних слика у томе обзиру, али их опет има, па премда и не тако често као у десетерцу.

Милош је на Косову до тога страшан, да се зачу глас из облака, који вељаше Турцима:

— Свијех ће вас данас до једнога погубити (*1.* 190).

А о скакању војводе Јанка каже пјесма:

И он то ми прискочи девет коња великијех
Десетоме коњицу у сед'оце ухвати се (26. 14).

О сјају драга камења:

— У коме бјеше, прстену, тај придраги ками,
При коме се коњи кују мрком нојцом при мјесецу (*29.* 59. 60).

Па о пространству јуначкога перја:

— За којом је жаркулом б'јело перје коштратово,
Које перје прикрива коња добра и јунака,
Коњица до стремена, а јунака до рамена (*32.* 35—37).

Кому су познате наше десетерачке пјесме, лако ће се сјетити неких слика у приведеним бугарштицама, којима су врло сличне неке, које се налазе у десетерцу; из чега слиједи, да су их обје врсте пјесама из једнака времена црпале.

XX. У бугарштицама се налази прем да ријетко по гдјешто и ироничких и шаљивих израза, на примјер;

— Како га је лагано и рђаво ударио,
Очи му су скочиле на јуначку црну земљу (*76.* 25. 26),

чему одговарају у десетерцу стихови:

— Како га је лако ударио,
Раздвоји га на седлу бојноме. —

А на другоме мјесту:

— Ну то мени добави л'јепе Јеле арбанашке,
С' њоме ћу ти, невјестом, много добра учинити (*56*. 16. 17).

Али колико чешћи, снажнији, живљи и одлучнији примјери, који се могу десетинама навести из пјесама десетерачких:

— Имам брата Крушић каурина,
Који ће вас л'јепо даровати.
Лака праха и тешка олова; (*108*. 75—78)
— Ја се млада и старам и харам,
Молећ' бога јутром и вечером,
Кога ће ми бог у срећу дати;
Бог ми даде срећу Сикурату [1]
Нити видим сунца ни мјесеца,
Ни јунака ни бијела данка (*120*. 4. 9).
— Стиже њега Краљевићу Марко,
И њега је сабљом ударио,
Од једнога двојицу огради (Вук II. *56*. 285—287).
— Удари га руком уз образе,
Колико га лако ударио,
Три му зуба у грло сасуо (ibid *29*. 345—347).
— А за самог оџу из Никшића,
Пошљите нам два вола орања,
Двије краве, четири кобиле,
Сто овнова, педесет оваца,
Двадес'теро кръка и крмача (Наш Збор. пр. обич. стр. 659).
— Ми немамо пара̂ ни ајвана,
До оружја и гола камена,
Чим ми наше робље откупљамо:
Шиљемо вам два станца камена,
Да с' бијете у оба рамена,
А за саму Белу Станишића,

---

[1] Манастир калуђерица у Дубровнику.

Од вепрова[1] дванаест репова.
Да китите чалме и саруке (ibid. 659).
— Подигла се чета пустахија,
Три Турчина и два Цигањина;
У Турака сабље без балчака,
У Цигана пушке без кундака;
Па су силно заробили робље,
Поробили бегове кокошке (ibid. 649).

XXI. Неће ваљда излишно бити, да кажемо неколико ријечи о почетцима као и о завршетцима епских народних пјесама. И у десетерцима и у бугарштици ријетко је да се почиње пјесма самим догађајем, него обично пред почетком има вазда неколико стихова, који служе као уводом. Уводи су најразличније садржине; неке пјесме почињу описивањем положаја, у коме ће се догађај опртати; неке почињу разговором особито у крчми при чаши вина, многе почињу писмом, као што у драми често бива; неке назначењем времена; опет неке питањима, за којима долазе одговори; гдјекоје клицањем вила, пјевањем тица, приповиједањем сна и т. д.

— Л'јепу језђу јездијаху два Јакшића л'јепа братца,
Они језду јездијаху зеленом планином (41).

особито се оваки почетци са: л'јепу шету пошета; цвилу ти ми цвиљаху и т. д., често налазе у бугарштицама. Рјеђе то бива у десетерцима, али и опет има и сличних почетака:

— Појездише до два побратима,
Преко красна мјеста Цариграда,
Једно јесте Краљевићу Марко,
А друго је беже Костадине (Вук II. 91).
— Пошетала царица Милица,
Испод града бијела Крушевца (ibid II. 49).

---

[1] Иронија уоштрена је још тим, што је то одређено Турцима, који се већ и по наредби своје вјере гаде свиња и свињетине.

— Поцвилила два сужња невољна,
У тамници Сењанина Ива (110),

Приведимо још који примјер за обје врсте пјесама:

— Племенити збор збораху свијетла сибињска господа,
Они в'јеће вијећаху у Сибињу бијеломе граду (8).
— Збор зборила господа ришћанска,
Код бијеле цркве Грачанице (ibid. II. 24).
— Турчин дворбу двораше у Ива Хрваћанина,
Тер ми дворбу двораше ни за сребро ни за злато,
Ал' за драгу сестру Ивана Црваћанина (ibid. 38).
— Дворбу двори богат у богата,
А сиромах један у другога,
Јакшић Митар у војводе Јанка,
Не двори га, да дворбу издвори,
Нит' га двори да му најам плати,
Већ да види његову сестрицу (Вук II. 96).
— Вино добро пијаху до два мила побратима
Воин Арбасине и Турчине Мостаранин (55).
— Пију вино два Јакшића млада,
Јакшић Митар и Јакшић Богдане (Вук II. 100).
— Танка књига допаде од Будима б'јела града,
Та му књига допаде од будимске краљице, (30).
— Царе књигу написа ка лијепу Млетку граду,
И ту књигу написа, њему дужду Млетачкому:
„Зајми ми, мој дужде, три порта на сињу мору“ (57).
— Књигу пише Новљанин Алија,
У Новоме граду бијеломе,
Те је шаље од Озина краљу,
„Чујеш мене, од Озина краљу“. (Вук III. 34).
— Јутром рано иштетала сестра краља будимскога (21).
— Јутро рано подрани соко Иван Карловићу (33).
— Још зорица не забијелила,
Ни даница лице помолила,
А од дана ни помена нема,
Пошетала Маргита ђевојка (Вук III. 10).

У десетерцу су особите љепоте почетци с питањима и одговорима. У самој овој књизи има примјер такога почетка у десетерцу.

— Али грми ал' се земља тресе,
Ал' удара море у мраморје,
Ал' се ори Оринац планина,
Ал' пуцају са Задра лумбарде?
Нити грми, нит' се земља тресе,
Нит' удара море у мраморје,
Нит' пуцају на Задру лумбарде,
Него војска испод Беча иде (114).

У бугарштицама напротив не могосмо наћи таких почетака са питањем и одговором.

Исто је тако ријетко, да бугарштице почињу казивањем сна, као што се то напротив тако често налази у десетерцу. Бугарштица под бр. 65 и десетерац под бр. 66 баве се истим предметом и дочим пошљедни потрати 28 стихова на врло поетичко приповиједање и тумачење сна дјевојчина као увод, бугарштица о сну нема ни ријечи, него одмах почиње причањем самога догађаја.

Сви се приведени почетци тичу непосредно предмета пјесме, али неки знакови и остатци дају нам право закључити, да се каткад и у почетку пјесме додавао по који стих, који се тицао не предмета, него само пјевача и слушалаца. У 5-ој бугарштици ове књиге одмах послије првога стиха долази усклик.

„Поштен домаћине;
Весели се, домаћине, весели ти пријатељи!

Па тек за тим почиње пјесма.

Као што се у тој пјесми тај усклик у почетку сачувао, тако их је можда било и у другијем пјесмама, па записачи не нађоше вриједним да то биљеже, пошто се не тиче самога предмета пјесме. Ни Вук није биљежио те усклике, а свакако их бива и при пјевању десетерца, и то не само при завршетку, него и при почетку пјесме. Ми сами слушасмо, у млађим годинама, таке усклике, шта више два три стиха из таких усклика осташе нам некако и у памети:

> . . . А садара, моја браћо драга,
> Да ви једну малу пјесму кажем,
> Од јунака̂ и од дјевојака . . .

Таких усклика, који са предметом пјесме немају никакве свезе, сачува нам се приличан број на крају неких бугарштица. Усклици се састоје из једнога или два дуга стиха, са или без припјевног прилошка. У некима, пјевач даје само хвалу Богу, у неким посвећује пјесму на част слушаоцима, али у већим жели себи и слушаоцима, кадгод и господару куће, здравље.

> — А сада ви, господо, попијевка на поштење,
> господо придрага!
> Поп'јевка ви на поштење, нама здравље и весеље, (52).
> — Весео буди, господару, и весела дружина,
> наш господару.
> Ова писан да буде твој милости на поштење (6).
> — Ово ми је тада било, а сада се помењује,
> мој једини боже,
> Ти ми, боже, успомени и на моје добро здравље (11).

Таких усклика има још и на крају бугарштица под бр. 5, 7, 49, 50, 53, 60, 63, 79 и 84.

Слични усклици, али обично подуљи од наведенијех додају на крају пјесме и сада пјевачи десетераца. Особито слијепци знају лијепо искитити тај завршетак, којим се препоручују за даривање; али и иначе пјевачи неслијепци кажу по коју ријеч завршетка слушаоцима. Ми се сјећамо тек двају стихова завршетка, које сами слушасмо:

> То је било, сад се спомињало,
> А ми, браћо, здраво и весело!

И сам Вук, који иначе није марио за те завршетке, забиљежи ради лексикалнога посла два стиха те врсте у Рјечнику под ријеч За̏глух.

Хвала вама, браћо на послуху,
Опростите мене на заглуху.

У самој збирци ми опазисмо само завршетак у пјесми 12 друге књиге:

Од нас песма, а од Бога здравље,
Нас лагали ми полагујемо.

XXII. Ми прегледасмо састав наших бугарштица и споља и изнутра, па и опазисмо и забиљежисмо све појаве који нам под око падоше, и који нам се вриједни чинише да се забиљеже. Сада би дакле ред био, да кажемо штогод и о пјесничком садржају и о естетској вриједности наших бугарштица.

Свакому је познато какво одушевљење произведоше наше народне пјесме десетерачке, особито епске, кад се оно првом објавише, ученоме и књижевноме свијету а особито, кад се појави класична Вукова збирка. А откуда и рашта то одушевљење? Отуда, што се појавише до тада непознате пјесме, пуне оригиналности, живота, свјежине, енергије, љепоте, које се у такој мјери, може се смјело казати, не налазе у никаквој другој епској појезији живих народа. Опште усхићење, које оне произведоше, није било преувеличено, јер српске епске пјесме заиста заслужују свеколике хвале које су о њима казане; оне могу и најхладнијега човјека привести у најживље одушевљење. — А да ли се то исто или барем што слична може казати о нашим бугарштицама? Пошто у њима нађосмо у многом обзиру не мале сличности са десетерцем, особито у садржају и унутрашњој форми, мислио би човјек, да ће и у томе погледу бити неке сличности. — Ми не кажемо да није било вријеме, кад су и бугарштице исто тако лијепе, поетичне, живе и свјеже биле као и десетерци, — али о бугарștiцама, које ми имамо у овој књизи, тога се никако не може казати. — У бугарштицама ове књиге највише у очи пада њина увелост, и нека млитавост, према живој снази и бадрости десетерца, за тим недостатак праве поетске љепоте, недостатак плана и умјетно логичког заплетаја појединих елемената као и природне и логичке развезе приповиједања. —

Доста је успоредити неке из оних пјесама, којима је једнак предмет у бугарштицама и у десетерцима, а о којима је говорено на више, да се увиди огромност разлике међу једнима и другима с естетичког гледишта. Каква је грдна даљина у томе обзиру измеђ наведене двије врсте пјесама, нек се прочита бугарштица о диоби Јакшића̂ (44), а послије тога, о томе истоме догађају, десетарац у Вуковој збирци (II 98). У првој ће се на први поглед опазити, како будаласто жена Митрова приповиједа дјеверу, како јој је муж наредио, да га отрује, како је неслан а у исто доба гадан мотив, ради кога Митар опозивље наредбу и весели се, што му жена није брата отровала. — А напротив, како је то красно приповијено у десетерцу, како је племенито унутрење умовање жене Митрове, како је племенита и мудра њезина мисао поклонити дјеверу златну чашу, да би јој он поклонио коња и сокола, који су узрок братској свађи били; како је узвишена и поетична мисао ставити у уста бескрилому соколу ријечи:

> **Мени јесте без крила мојега**
> **Како брату једном без другога! —**

колико је моралнији мотив, ради кога се Митар каје и трчи кући, да би још на вријеме опозвао наредбу, да му љуба не би брата отровала! А какав би резултат изашао из успоређаја бугарштица о Страхињи Бановићу (40), са управ класичном и општехваљеном пјесмом о Страхињи у десетерцу (Вук II 44)? Као да би успоредио грбаву и безубу бабу са планинкињом вилом!

У осталом по нашему мњењу, иначе није ни бити могло. Као што ћемо ниже из ближега видјети вријеме, у које су записане наше бугарштице, вријеме је њихова дубокога опадања, вријеме, у које садржај и правац пјесама није више одговарао фактичному животу народа, који их је пјевао. — Осим тога у крајевима, гдје су се најпослије пјевале бугарштице, није их већ пјевао васколик народ, него тако звани нижи слојеви, дочим су виши, одијеливши се од народа, требали ради насладе друге врсте пјесништва, да би задовољили финијему укусу, који се под упливом иностранства, а особито сусједне Италије, у њих развио. — На тај начин, пошто је прекинуто било опће народно предање, опћа народна заједничка душевна радња, опће народне потребе и аспирације, није у народним пјесмама бугарштицама могло бити веће онога вазда трајућега живога подмлађивања народних пјесама, као што га ми налазимо у још живим пјесмама десетерца. — А све што се подмлађивати не може, треба да опане, да одрвени, па најпослије да ишчезне као што се баш и догодило нашим бугарштицама.

Можда ће истраживалац наћи потврду тој супротности међу фактичким народним животом и значајем епских пјесама и у томе, што су двије или три лирске бугарштице, које нам се сачуваше, на пр. „Мајка Маргарита“ (82) „Молитва дјевојчина“ (83) — релативно много љепше и поетичније у својој врсти него ли су епске у својој.

У осталом, епске бугарштице, што се естетичкога елемента тиче, нијесу, разумије се, свеколике једнаке. — Двије пјесме, на пр. које Хекторовић забиљежи (6. 48) чине нам се нешто побоље у томе обзиру, премда је и у њима много крња што се унутарње економије тиче. То би се исто могло од прилике казати и о Свилојевићу (46). — Међу бокељскима, оне перашке лако да су најживље, јер су и изникле из тадањега мјеснога живота, премда ни у њима нема готово никаквога поетскога даха. — И овдје, премда се види да десетерац није био тврдо удомаћен у Перасту, чине нам се побоље десетерачке пјесме, којима су исти догађаји такође опјевани били.

Жао нам је, што нам треба казати, да нам се најслабије чине бугарштице дубровачкога рукописа. У осталом то друкчије није ни бити могло (већ из економних закона којима су подвржени сви појави народног живота), при тако бујноме развитку умјетнога пјесништва у Дубровнику. —

Ипак при оцјени естетичке вриједности бугарштица не заборавимо, да ми то радимо под утиском љепоте Вукове збирке. И овдје настаје питање: је ли за то та збирка тако красна, што су десетерачке пјесме у опће таке, или још и ради тога, што Вук, црпајући из неисцрпивога живога врела, могаше изабрати и узети то што је најљепше, одбацивши све што је слабије? Истина је прво, али није без уплива ни пошљедње[1]. Наша збирка, на против, не само да је црпљена из мртвих извора, него, већ по природи таких извора, није могло бити избора, а требало је примити, у збирку, без икаква решетања, све што је у њима нађено било.

XXIII. Пређимо сада да видимо, којим су начином пијевци или казиваоци саопштавали слушаоцима своје бугарштице. — Што се нашега времена тиче, ми ни у Приморју ни у Херцеговини ни у Црној Гори никада не слушасмо казивати, то јест рецитовати народне пјесме, него вазда пјевати. Тако је без двојбе било и у прошломе вијеку, јер Качић на неколико мјеста нарочито каже да су се *пивале*[2], о казивању нигдје ни једне рјечице. Али у придунавским земљама Вук каже да се не само пјевају него и рецитују.

---

[1] Кад би требало свједоџбе томе, како је Вук избирао пјесме за своју збирку, могла би међу осталим служити и његова изрека у Рјечнику sub Злота Протопопа. Погледај и дописивање Вуково са Јаковом Гриммом у Јагићеву Archiv für Slavische Philologie. III.

[2] У Разговору угодном изданом 1759 год. на стр. 154: „писме војводе Јанка, које опћенито *пивају* Далматини, Бошњаци, Личани и остали од словинскога народа“, затим: „ово се *пива* од нашега

А да ли су се бугарштице осим пјевања још и казивале? О томе је тешко што поуздано казати, јер нарочите свједоџбе нигдје никакве. — Као негативни доказ можда би могло то служити, што су се и у вријеме пописивања сачували прилошци стихова, који су посве *музикалнога* својства, — а што у дубровачкоме рукопису нијесу ти припјевни прилошци вазда биљежени били, ми већ казасмо на другоме мјесту, што мислимо о узроку тога појава. Осим тога, као да се пријечи рецитовању већ само име бугарштица, јер и данас *бугарити* има значење *пјевања*, а уз то јоште и данашњи опћи обичај у приморју, по коме, како видјесмо, народне се пјесме не казују него само пјевају. —

Него како год било са казивањем, свакако су *пјесме* сложене да се *пјевају*, а бугарштице да се *бугаре*, па настаје питање: на који су се начин бугарштице пјевале; да ли на један или на више гласова? Данашње наше женске пјесме пјевају се и једним гласом, али је обичније да их пјевају њих двоје или троје; — на против, јуначке се пјесме пјевају једним пјевачем у друштву, гдје осим пјевача сви су остали прости слушаоци[1]. Да ли је то тако било и са бугарштицама? За епске бугаркиње имамо свједоџбу

народа, ко ће вировати, нека вирује, ко не ће, нека мирује«; — на стр. 305: „ја сам је штампао (песму од Задварја) како сам је чуо *пивати*« и т. д.

[1] Ми у осталом слушасмо и јуначке пјесме пјевати у више гласова, али у таким случајевима, да се може казати да је то ријетки изузетак. — При потежим трајнијим радњама, као што је мливо маслина у приморју, млинари, и не пустивши радњу, пјевају јуначке пјесме. Али пошто би тешко било без одушка дуже времена пјевати и уједно упирати у млинску полугу, вртећи се око млина, бива, да побољи пјевач сам запјева један стих, за тим почива, док други пјевач или њих двоје понове тај исти стих. — За тим онај први пјевач запјева други стих, а отпјевач или отпјевачи га понове, и тако бива све до краја пјесме.

у самога Хекторовића гдје се нарочито каже, да су Паској и Никола пјевали *посебице* један послије другога:

Уз тој одговорих — Пашкој хвала ти,
А пак Николи рих — бугари сада ти!

Уз то има и у писму Хекторовићеву, знаменита изрека „они српски начин с којим је Паскоје и Никола *сваки по себи* бугарскицу бугарио.“ У Гундулићеву „Осману“ пјев. VIII, 76—87 приповиједа се исти начин пјевања.

Осим тога из усклика̂ на крају бугарштице које приведосмо на више, као да слиједи, да је све остало друштво само слушало[1]. Шта више на једноме мјесту пјевач изрично казује у једнини „и на *моје* добро здравље“ (бр. 11) премда је то против етикете нашега народа, који, из пристојности и ради обике задружнога живота, и ондје, гдје би могао казати *ја* и *моје*, каже *ми* и *наше*.

За бугарштице претежно лирскога карактера не можемо ни толико казати. Опазићемо само, да у оба рукописа, у којима се налази Мајка Маргарита, стихови су по све друкчије ређани него ли је то у епским бугарштицама. — Јер у рукопису, по коме је издана та пјесма у нашој књизи, сваки стих има свој припјевни приложак, а у другоме сваки се главни стих по два пута понавља, чега ни једнога ни другога, као што је већ напоменуто, нема у епским бугарштицама.

XXIV. О мелодији бугарштица ми се не ћемо распрострањати, јер то никако није наш посао. — Него држимо, да је тешко то питање свестрано ријешити и специјалисту, по оскудним изворима, која нам се сачуваше из прошлих времена, и то тим тѐже, што се бугарштице не пјевају више ни у какву крају нашега народа. —

Тога ради сваке је похвале вриједно, што један особити зналац музике узе на се труд, да овај дио наше народне умјетности проучи. Јер г. Кухач не само што ста ринске ноте пренесе на данашње, него сачувану мелодију успореди и са другим музикалним изворима, које му на његову путовању по приморју до руке дођоше[1]. А како се сачуваше те старинске ноте? Уз писмо Петра Хекторовића управљено пријатељу своме Пелегриновићу о „бугаркињама“, које су уврштене у његову — „Рибању“, придода још у нотама — „они српски начин с којим је Пашкоје и Никола сваки по себи, бугарскицу бугарио“.

---

[1] Гледај Јагића, Грађу за ист. слов. нар. поезије стр. 92—94.

Уз ту просту биљешку референта неће можда бити с горега додати још једну примједбу. Што нам Хекторовић остави забиљежену мелодију наших бугарштица, велика му хвала — ми по тому знамо, како су се пјевале те, *које је он примио у своје „Рибање“*, али смијемо ли ми из тога закључити, да су се по истој тој мелодији пјевале бугарштице, гдје су се год пјевале, као што ми то видимо данас готово свуда о јуначким пјесмама десетерачким? Што се нас тиче, ми смо гледе бугарштица против такога уопћења, и то на темељу слиједећих околности.

1) И дан данашњи кад се у цијеломе народу нашему епски десетерац пјева једнаком мелодијом, у приморју напротив, задахнутом музикалним дахом Италије, и сам се десетерац пјева на најразличније напјеве, шта више готово у свакоме приморскоме мјесту иначе. Нама још из дјетинства зуче у ушима пјесме:

Мајка мару преко мора звала. . .
Два бунбула сву ноћ припјевала. . . .
Л'јепо ти је рано уранити. . . .

које смо слушали у сјеверној Далмацији посве иначе пјевати него ли око Дубровника и Цавтата од људи несељака.

2) Сам Хекторевић, називљући тај начин пјевања „српским“, очевидно држи, да је то пјевање особита напјева

---

[1] У Зборнику југосл. академије: Stari pisci hrvatski Knjiga VI. уз издање Хекторовићевих пјесама, међу којима и двије поменуте бугарштице. —

друкчије, него је обично можда било на Хвару и у околици. —

3) Кад та мелодија не би била нешто особито, не би требало ни да је саопћава Пелегриновићу, о коме он сам каже „јере си (може бити) и од друзих слишал бугарскице оне, које су моји рибари бугарили“.

У осталом и по тој мелодији што је забиљежена видимо, да је она прилично проста, као што је проста мелодија и десетерца, а даље од приморја лако да је била и још простија. А то се подудара с оним што каже Лазарус о народноме епу у опће (Leben der Seele II, 371) а што прима и Миклошић, да музика сваке епске пјесме треба да је тек нешто мало више од звучног ритма, јер би се иначе оборило равновјесје у оној озбиљној мирноћи, којом тече епско проповиједање. На тај би начин музика надмашила и претегла к себи добар дио оне пажње слушалачке, која већ, по важноме садржају епске пјесме, треба да је главно к садржају прикована.

XXV. Ми знамо да се данашње јуначке пјесме десетерца пјевају највише уз гусле, али знамо и то, да се пјевају и само на глас без гусала. Што је било с бугарштицама у томе обзиру? Тешко да ћемо моћи штогод поуздано обазнати о томе, јер ако нам се и сачуваше ноте једне мелодије, не сачува се ништа о томе, је ли се и како се пратило пјевање инструментом и каквим.

Судећи по несланој често садржини пјесама, по диспозицији стихова, по нашему мњењу, претежно музикалној (припјевни приложак), дошли би до закључка, да је пјевање лако могло бити праћено каквим ударањем музичким. Али ако је било музикално праћење уза пјевање, какав је могао бити тај инструменат? Гусле, што ли? Име „попјевке“ које се често даје бугарштицама[1], и које данас означује оне пјесме које се уз гусле пјевају, војује за гусле.

---

[1] Назив *попјевка* налази се четири пута у предговору дубровачког рукописа. — Исто тако и бугарштица о Свилојевићу називље се у рукопису *попевка*. То се име налази у неколицини самих бу-

Ипак то није доста, и можемо казати, да за сада нема никаква историјскога ослона, за ма какав одговор на та питања. — На сваки начин специјалному истраживоцу препоручујемо, да обрати пажњу на историчку судбину наше тамбуре, која се прије у нас чешће налазила, а од некога је времена готово посве нестаде. Или су се уза тамбуру пјевале само женске пјесме? Тешко, јер Рељковић казује, како се у Славонији у прошломе вијеку пјеваху десетерачке *јуначке* пјесме, те помиње ону „Јакшићи кушају љубе“ и додаје, да је то „писма, која се и данас уз тамбуру пива“[1]. Шта више, у једној пјесми ове књиге казује се, како и Краљевић Марко има тамбуру, па је ставља под главу кад спава (бр. 91. стих 9—13); а о њему је свакојако тешко помислити да је пјевао женске пјесме. И у Вука на неколико мјеста долази, како мушкарци ударају уз тамбуру:

— Омер-узе седефли тамбуру,
Тамбур' бије Омер-беже млади,
Тамбур бије, уз тамбур' поп'јева (I. пј. 344).
— Ударало уз тамбуру ђаче,
Тамбура му од сувога злата (I. пј. 626).
— Тамбурице, моја дангубице,
И лулице моја залуднице (Рјечник sub Залудница). —

По нашем мњењу свакако би вриједно било потражити: није ли у каквој свези нестајање тамбуре са ишчезнућем бугарштица? То нам се чини тим важније, што је тамбурица, кажу, још и данас у потпуноме обичају у Бугарској и тамо се зове Тънбора, дочим је Арнаути, Турци,

---

гарштица или у натпису или у самој пјесми; гледај, напр. бугарштице 48, 52, 77.

[1] Приведено у Јагића, Грађа за историју и т. д. бр. 90. Г. Стојан Новаковић нам причаше, да је у своме дјетињству слушао пјевача родом Бошњака, може бити из западне Босне, гдје је уз тамбуру пјевао познате епске пјесме о Стојану Јанковићу.

Цинцари, који такође уза њу пјевају, зову *булгарина.*[1] Није ли то име у каквој свези са именом наших „бугарштица“ „бугаркиња“ и бугарских пјесама?

На против, о томе, да су се бугарштице и на глас пјевале без праћења инструмента, ваљда и не треба доказа. — Али кад би га требало, међу осталима би већ био и тај, да Хекторевићеви рибари, Паскоје и Никола, кад су бугарили, уједно су и веслом возили, што, да како чини немогућним свако инструментално праћење.

XXVI. Пошто су наш главни историјски извор о бивовању бугарштица, оне саме, то ми тек сада, пошто их са више страна разгледасмо, и можемо коју проговорити о времену њихова живљења и о пространству које заузимаху.

Најприје о времену. Кад би се питање времена тицало епскога десетерца, то би се могло само питати, кад је постала та врста епа, она бо живе потпуним животом и у наше вријеме. — За бугарштице пак, којих више нема у животу, треба осим тога питати, кад су ишчезле?

Рекосмо да их више нема, и с разлогом, јер распитавши тамо гдје их је највише сабрано, то јест: у Дубровнику и околици, па и у другим крајевима приморја да ли се још гдје чује или се слушало пјевање каквих бугарштица, свуд нам и најстарији људи дадоше категорично нијечни одговор.[2]

---

[1] Упореди и у расправи Кухача (Rad. XXXIX, 99—101) ријеч *бугарија; ситна и крупна бугарија*, као имена за извјесне врсте тамбуре.

[2] Пошто би довршен овај предговор г. С. М. Љубиша нам саопшти да у Паштровићима има још и данас *сватовских* пјесама (за епске не зна) са размјером бугарштице, те припомену стихове:

Што се Јанко не ожени, ка остала браћа твоја...
Кумство твоје сретно било, а јаки ти бог помого.
Куме поштовани.

Придода к тому: да се то зову „велике пјесме“ које се пјевају при здравицама на свадби, али да оне све то веће исчеза-

Напротив, што се тиче крајева одаљенијих од мора г. нам О. Утјешеновић казиваше, да је слушао пред једно двадест година, пјевати размјером бугарштица[1] некакве побожне пјесме једнога слијепца у Карловцу. То је даклен управо негдје близу завичаја Ђурђа Крижанића, који је јамачно у своме родноме крају и слушао она два три стиха бугарштице, који нам се сачуваше у његовој граматици.[2] Инак једна ласта прољећа не чини[3], те ћемо држати, да бугарштицâ више нема, барем у далматинском приморју, њихову последњем познату прибјежишту. — А кад их неста?

Пошто посљедњи наш сабирач бугарштица Бетондић умрије 1763 год. а данашњи најстарији људи у тим крајевима не сијећају се бугарштица, може се узети од прилике друга половина XVIII. вијека као доба, у које бугарштице посве ишчезоше из народнога пјевања.[4]

Ми им дакле приближно знамо вријеме смрти; а знамо ли штогод о’ рођењу и животу? Појединијем бугарштицама као што и пјесмама десетерцима није тешко опредијелити, барем максимум старости, кад им је предмет ка-

---

вају, те да је већ и сада тешко наћи људи који би их знали. Прије него се са свим изгубе, требало би свакако да ко запише барем то што је још остало.

[1] То је у осталом могао бити и прости осмерац.

[2] Ево тих стихова:

Још наȣче’ бесидити, добри Марко Краљевищȣ,
А на то мȣ одговори, Радосаве Сиверинче.

За тим преломљен стих:

Кажи те ми клете Тȣрке,
Да корвавим биле рȣке.

[3] Гледај предидућу примједбу о паштровским „великим пјесмама.“ У осталом, треба најприје развидјети, да ли су и у којој су свези те пјесме са нашим бугарштицама.

[4] Аппендини, који живљаше около сврхе прошлога вијека у Дубровнику не зна него за саме *десетерце:* „Del resto i versi delle pjevke illiriche... sono *decasillabi* ora puremente metrici и т. д. (I I. 255).

кав исторички догађај. — Тако на пр. бугарштица о косовској пропасти (под 1) не може бити старија од XIV-га, оне о војводи Јанку и крунисању Матије Јанковића не могу бити старије од XV. вијека. Неке мјесне бугарштице, као перашке, имају у рукопису записану и годину догађаја, од које не могу бити старије. Али што би особито важно било знати за нас, то је старост бугарштица у опће; или барем: у коме се одношају, што се почетка њихова тиче, налазе са јуначким пјесмама десетерца, — другим ријечма, да ли су старије *бугарштице* или *десетерци?* То питање, дакако, не може бити расправљено у овоме предговору, и то тим мање, што нико до сада, у колико је нама познато, није озбиљно покушао да опредијели старину ни данашњега десетерца[1] и питање, дакле, која је врста наших епских пјесама старија треба да остане за будуће испитаче.

Ипак мислимо, да за те испитаче неће бити с горега, ако овдје приопћимо неке појаве, мисли и аргументе, које забиљежисмо бавећи се приготовљавањем ове збирке к издању. Ти аргументи као да војују за старешинство времена бугарштица пред десетерцем или барем приближно за једнаку старост обојих врста. Ми ипак не намећемо никому то мњење, а приопћавамо као и до сада тек опажена факта и закључке, који на њихову темељу поникоше:

а) Догађаји и јунаци, којима се баве наше бугарштице, по течају времена нијесу ни мало ближе нас од оних, који се налазе у десетерцу. — Истина да бугарштице ове књиге допиру само до косовских догађаја, а да десетерци иду чак у пред-косовску добу, али ми већ имасмо прилике напоменути, да нам једна бугарштица о цару Стјепану дође до рука, пошто је доштампана била ова прва књига. — Рашта пак нема митолошких бугарштица, ми видјесмо на више, то јест, показасмо на неке могуће узроке тога појава. Што се дакле предмета тиче, у томе су бугарштице и десетерци у времену од прилике једнаки.

---

[1] Судећи по широко и дубоко заснованој проф. Јагићем расправи „Грађа за историју слов. нар. поезије“, јамачно се надати можемо, да ће се он дохватити и тога важнога питања, гдје му мјесто буде.

До сада изађе први дио: Хисторијска свједочанства о пјевању и пјесништву слов. народа. Загреб 1876.

б) Ако пак погледамо на неке тако зване културне знакове у бугарштицама, којих у десетерцу више нема, тада се старјешинство времена почиње нагињати ка бугарштицама. И доиста, као обично јуначко оружје у бугарштицама сретамо: ***перену стријелу*** или ***стријелицу***, ***перени*** или ***рожани лук***, ***перени штит*** и ***шћитак***, ***бојно, вито или убојито копље***, дочим у десетерцима долази готово вазда ново огњено оружје: пушке, топови, лумбарде, а од пријашњега оружја, осим копља, врло се ријетко што и помиње, и то до тога ријетко, да би се старински епитет ***перени*** био можда по све изгубио у десетерцу, да се није сачувао уз буздохан, кому је епитет још и данас ***шестопер***, а кадгод и ***перен*** (Вук II. 59. 147). Напротив у бугарштицама опћега значаја, огњенога оружја нигдје нема, јер ми ***пушку*** опазисмо само на једноме мјесту, па је и ту ваљда послије уметнута, јер јој пристоји исто као кадби у десетерцу о кнезу Лазару ко уврстио пароброд или жељезницу.

Што огњенога оружја има у перашким бугарштицама, то још не крњи правило, јер су то пјесме локалне и новије које и постадоше управо под пуцњавом пушака и лумбарада.

Исто тако и јуначко одијело и накит у бугарштицама је застарало: ***свите, клобуци камиловци*** с перјем ***каштратовим*** итд., нигдје нема ни ***феса*** ни ***јечерме*** ни ***чалме*** ни ***димлијâ***.

в) Језик, кажу, не може бити од велике помоћи при изискивању старине неке врсте пјесама, јер знамо, да пјесме путују, па крај, који их прима и усваја, одијева их такође одјећом свога нарјечја. Али не само да пространство подвргава пјесме непрестаној промјени, него то исто ради и вријеме, јер у пјесми такође новије форме језика истискују старије.

Што се наших бугарштица тиче, ми држимо ипак да нам језик тих пјесама може такође бити од помоћи при рјешењу питања о коме је ријеч. Ми то држимо ради тога, што бугарштице услијед свога увенућа и опадања, још много времена пред што ће посве исчезнути, престаше се подмлађивати, те тако окорјевши, ни језичне промјене не могоше бити тако лаке, како у вазда свјежем и живом десетерцу.

По томе дакле лако да за истраживоце старине бугарштица може имати неко значење дуал, на примјер, који се налази на два мјеста у бугарштици под 6; епитет *видовни*, који се даје Богу, и кога у десетерцу нема (има коњ *видовит* или *виловит*, први од којих можда и поста из успомене на тај епитет, који се срета у бугарштици); *тврд град*, који се често срета у бугарштици лако да је старији од *бијела града*, јер у старо доба градови у Словена у опће, а особито у јужних, бијаху само тврђаве (loca munita); епитет *грана свила*, који долази већ у дубровачкоме статуту од 1272. године:[1] и остале таке језичне особине. —

Ипак међу свијем њима лако да у обзиру времена заслужују особите пажње они пјеснички самоставници, поставши из глагола, који их вазда прате (*шету* пошета, *језду* језди и т. д.), о чему је говорено на више, и чега у десетерцима никако нема. — То је по свој прилици поетски архаизам, који ваљда за то не пријеђе у десетерац, што му је стих краћи (то је можда узрок, да и оних плеонастичких честица, које сретамо често у бугарштицама, у десетерцу готово нема), а и ради тога, што их у живоме језику већ не би. — У осталом не треба заборавити, да се и у десетерцу сачуваше неки епитети, који из живога језика давно ишчезнуше: сјетимо се само *русе* главе, *чарних* очи и т. д.

---

[1] „grana et seta“ Lib VII. cap 39.

г) Можда неће за истражиоца излишно бити, да опази да и у другијех народа старије епске пјесме имају већином дугачки стих (Илијада, Нибелунген и т. д.) дочим у позније вријеме отме мах краћи. То, кажу, бива ради тога, што се дуги стих боље приближа к оној простој једнозвучној музици, која у старија времена не одступа много од раздријешеног приповиједања. — И наш славни земљак Томазео мисли у опће, да су у старије доба епски стихови обично дужи, па да тек временом постају краћи. Године 1873. посјетивши га у Флоренсији, те разговарајући с њиме о бугарштицама, а и о народном епу у опће, он нам каза своје мњење и о узроку тога скраћивања, јер, каже, као што течајем времена танча снага мисли, тако оттанча и снага израза (il vigore del pensiero s' attenua, quindi anche il vigore dell' espressione). У осталом тешко да би се могла потврдити посљедња изрека примјером наших десетераца.

д) Нама се чини, да је ипак један од најглавнијих знакова старине бугарштица, управ њихов дубоки упадак већ у XVI. XVII. вијеку. — Јер њихова увелост, изнуреност и празнина при свјежем и снажном десетерцу опомиње на окорјела старца, који одживи свој вијек, при човјеку находећем се у потпуном цвијету своје животне добе, пуну снаге и енергије.

ђ) Најпослије неће бити с горега напоменути и то, да се посљедње живовање бугарштица налази у приморју и у западном куту Хрватске, то јест у крајевима, гдје се највише сачувало и старинских језичних облика. — А рашта да се најдуже сачува управ у тим окрајцима тако много језичних архаизама? По свој прилици ради тога, што ти окрајци, или по туђинскоме упливу или по географској конфигурацији, или ради других узрока нијесу више биле у свестраном и потпуном опћењу живљења са темељем и живцем народа, те тако, не могући слиједити узастопце органични развитак свенароднога језика, у њима се окаменише и осташе старији облици[1]. А не може ли се из факта да се бугарштице у тим самим окрајцима најдуље сачуваше, по аналогији тога што о језику казасмо, закључити, да су управ и бугарштице и њихови пјеснички архаизам, изгубивши своју живоћу у осталим крајевима укрише у те окрајке, док им новија форма епа̂, а још више новија форма живота, и то последње његово уточиште на увијек не отеше?

XXVII. Проговоримо сада о простору. Да су се у свему приморју бугарштице пјевале, и то од Арбаније до Истре, то свједочи и језик (који нам, међу осталим, показује не мало италијанскога уплива [2]) и происход рукописа̂ и друге необориве свједоџбе, о којима је већ говорено. Два три стиха бугарштице, које је Крижанић записао у својој граматици и које је он по свој прилици слушао у своме родно̂ме завичају, свједоче о њихову живљењу и у западноме крају Хрватске [3].

Али пошто ми имамо свједоџбу у томе обзиру само за Далмацију и Хрватску, слиједи ли из тога, да у тим крајевима бугарштице и постадоше и живљаху, а да другим дијеловима српско-хрватскога народа не бијаху познате? Разумије се, да локалне бугарштице као свеколике перашке (59, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73, 75) неке мјесне дубровачке (79. 80), которска (76), скрадинска (78), посташе у приморју и баш у мјестима којих се тичу, — али шта да кажемо о опће-народним бугарштицама, као што су оне о косовској пропасти, о Страхињи, о Марку, о Деспотима, о Јанку, о Јакшићима и т. д. Да ли су и оне тек постале у приморју и у Хрватској, те само су искључиво у томе тијесноме кругу и живљеле?...

---

[1] Сјетимо се на пр. старо-словенских облика: **блѫдъ, грѧда, рѧдъ** и т. д. који прешавши у туђе језике и окаменивши се у њима, сачуваше назализам, дочим се услијед органичкога развоја не сачува у никакву живому словенскоме језику источне групе.

[2] Гран Маестро од Малте, Гран Дука од Тоскане, Папалини, Цафи непут, ремућати, легати, преша, делонго, џардин, ништанемање, у сусрету се учинити, данак учинити и т. д. и т. д.

[3] У томе смислу није без значења ни стих женске пјесме у Хрвата кајкаваца, који је једнак стиху бугарштице и то не само у броју слогова, него и у акценту:

Посејал сам бажуљек, посејал сам драга љуба.

Јагић у Отаџбини 1875. стр. 576.

У колико је нама познато, до сада бијаху о томе казана два мњења и оба међу собом супротна. Проф. Миклошић држи, да су бугарштице искључиво хрватски епски размјер[1] дочим проф. Јагић мисли, да су оне цијелога народа, т. ј. и Срба и Хрвата, а само да се случајно дуже сачуваше у западним крајевима[2]. — Ми нагињемо к посљедњему мњењу, то јест, да су и бугарштице као и десетерци својина цијелога народа, Срба и Хрвата, које ми ни у томе обзиру не налазимо разлога дијелити. — Ми то наше мњење можемо подупријети слиједећим фактима:

а) Ми већ виђесмо да и бугарштице и десетерци опћега значаја, пјевају једне те исте догађаје, у којима се јављају једни те исти јунаци, па баш и они, који су од туђега народа позајмљени. — Исто су им тако једна те иста и имена земљописна, мјесна и етнографска.

б) Виђесмо и то, да су и унутарњи материјални и поетски састав пјесама као: понављање, палилогија, епитети, поетски глаголи успоређење, хиперболе, иронија, почетци пјесама, усклици и у бугарштицама и у десетерцу у главноме такође готово једнаки.

---

[1] Volksepik d. Croaten.

[2] Свједочанство из прошлости о српским народн. пјесмама, у Отаџбини 582.

в) Већ је опажено било не ријетко, да је штокавско нарјечје заузимало све мало по мало своје земљиште, ступајући са југоистока к западу. — И сада у дубровачкоме нарјечју има остатака чакавштине, а није одвећ давно било, кад се о данашњим чисто штокавским Дубровчанима било могло казати да су чакавци. — Можда не би било трудно доказати то исто и за приморске Бокјеље. — То ипак по нашему мњењу још не значи, да су тиме Дубровчани и Бокјељи од Хрвата постали Срби, него да су у њих по природноме закону развитка језика, старе форме мало по мало и неопажено ишчезле, уступивши мјесто новима.

Не знамо рад шта се и за пјесничке форме не може примити то исто начело, шта више и исти правац у њихову поступању са југо-истока на запад, — по аналогији поступка језика, и то тим више, што се то подудара и с историчким фактима.

г) Ако је ико на свијету Хрват, то су заиста Сењани. Па што ми у њих опажамо? Да је и Иво Сењанин и васколики круг сењских јунака, који су, као ускоци у средини тамошњег старосједјелачког насељења своја јуначка дјела вршили, опјеван стотинама десетерачких пјесама — а ми већ напоменусмо, да о Иву Сењанину нема баш ни једне познате бугарштице, премда у доба догађаја ускочко-сењских, бугарштице бијаху у приличном животу и у Хрватскоме приморју.

д) Исто тако и становници онога краја Далмације, у којем је још у прошлом вијеку врела успомена ратова Млечића са Турцима, зваху се онда, а зову се и сад Хрватима[1], па Качић, који се управо роди, одгаји и надахну у тој крајини, којим је размјером пјевао своје пјесме? И опет десетерцем, јер у „Разговору угодном“ не налазимо ни једне једине бугарштице, а ми добро знамо, да су за Качићево вријеме оне још живјеле у приморју. Ипак ако ико, то је Качић пјевао за народ, ако икому, то се о њему може рећи, да је дао народу то, што је од њега примио.

---

[1] И бокјељске их бугарштице зову нарочито „Хрвати од Далмације“ (бр. 65. стих 4. 72, 109. 124).

Како дакле да објаснимо тај појав? Нама се чини, да је он са свим природан. И борба далматинских крајишника и сењских ускока с Турцима би једнакога истовјетнога значаја с борбом њиховијех источнијех једноплеменика Срба с Турцима. Отуда њихов ужи и живљи међусобни саобраћај, отуда и то, да и форме и дух десетерца боље пристајаше духу тога времена пуну множине догађаја, трептећих најживљим животом; уз то природно напредовање облика штокавштине к западу учини природним начином, да и западни Срби или Хрвати неопажено оставише стару бугарштицу, а њезино мјесто доби поживљи десетерац [1]. Бугарштица, међу тим, све је више к мору узмицала и постајала пјесмом људи живућих више у ограђеним мјестима, људи, који по своме бављењу и по другим узроцима, не живљаху више епским животом као Загорци, то ни духовна свеза није могла бити чврста међу њима. Само Пераштани од свијех варошана сахранише још за неко вријеме свој војнички начин живота, па у њих за то покрај бугарштице ми сретамо упоредо и десетерац.— Каква је животна сила десетерца била у прошломе вијеку видимо из тога, што је она завладала предјелима и самих далматинских чакаваца, јер знамениту пјесму о Хасан-агиници записа Фортис по казивању или пјевању оштокављенога чакавца [2].

ђ) Познато је, да источни дио нашега народа, т. ј. Срби par excellence, готово су сви православни. — Ми у

---

[1] Ми тиме не нијечемо старину десетерца, али ко год познаје наше народне пјесме, осјећа као неко увјерење, да им је управ борба с Турцима дала и ако не живот, то ону снагу, свјежину, пуноћу и трајну младост, којом су се до сада одликовале.

[2] Вук III. бр. 527.

Срба православних до сада не открисмо ни једне бугарштице. — Ипак у бугарштицама самим сретамо израза, који се тичу искључиво православља, и који не би ни на памет могла пасти „латинину“, да их уврсти у бугарштицу, кад би само они бугарштице пјевали. Примјери:

— Тамо пођe он Марко *у лијепу Свету Гору*
У лијепу свету Гору у лијепе манастире.
Он ти ми се обуче прецрнијем *калуђером* (*7*. 95. 92).
— И ти мени доведи *светога оца калуђера* (*16*. 39. 51. 57).
— Чини мене понијет’ *у цркву од Свете Горе*,
Нека мене укопају *калуђери Светогорци* (*16*. 74. 75).
— Али ми су у манастиру *Светогорци калуђери* (*22*. 39. 41. 43. 50).
— Али њему говоре они оци *калуђери:*
Који год си велики гријех твому Богу учинио!
Да нијеси погубио кога твога родитеља?
Ал’ да нијеси погубио *твога кума крштенога* (*35* in fine).

Да речемо, да су те бугарштице имале извором десетерац, али је свакако тешко вјеровати, да би католик у својој премјеси то тако оставио, тим више, што у бугарштици под 17, гдје долази четири пута израз „Светогорци калуђери“ казује се, да је војвода Јанко саградио на Косову тај православни манастир за душу Секулову, а свак знаде да ни Јанко ни Секула не бјеху православни.

Очевидно је, дакле, да су барем приведене бугарштице не само пјевали и православни, него их и саставили, а њихова их браћа „латини“ од њих научили. Особито пошљедњи од наведених стихова показује своје православно порекло већ тиме, што је, како је познато, само у православних кумство тако високо цијењено, да се држи да је *кум* више *родитеља.* Осим тога ми се сјећамо, да нађосмо неколико пута у бугарштицама и *крсно име* (на пр. *12*. 36. 37), које такође славе само православни Срби и они, који некада бијаху православни (као н. пр. Конављани).

Да, на против, и католици, не само пјевају, него и састављају десетерце, то нам показује већ и Вукова збирка — а у овој књизи налази се десетераца са знаковима чисто католичкога порекла: *гвардијан*, *крижи*, *калежи*, *коризма* и т. д. (90. 100).

ж) Гундулић у своме „Осману“ на неколико мјеста говори о пјевању бугарштица. У III-ој књизи (строфа 9—28) он набраја јунаке, о којима се „складне и слатке бугаркиње“ пјевају. — Гдје? У Бугара и у Србаља. У VIII-ој књизи (китице 55—87) набраја не само јунаке него и садржај „бугаркиња“ које су се пјевале на *сједјељкама*. А гдје су биле те сједјељке? У Смедереву (III. 19). Али што знаменитима чини ова наведена мјеста у Осману држимо да је управ то, што не само да се већина главних јунака, које он на првоме мјесту поименце набраја, налазе у бугарштицама ове наше прве књиге (Милош Обилић, Марко Краљевић, Михаило Свилојевић, Краљ Владислав, војвода Јанко, краљ Матијаш), него и већина бугарштица, за које он каже да су се пјевале на тим сједељкама, те им приводи и садржај (VIII. 77—86), налазе се такође, по чудну случају, у нашој збирци, а то су: Огњени Вук одмјењује будимскога краља од копља (бр. 30, 31): О херцегу Стјепану има десетерац (бр. 119) а јамачно је била и бугарштица. — Бугарштица о Сигету, о којој помиње Гундулић (IV. 41. 42), налази се такође у нашој књизи у двије варијанте (бр. 36, 37).

з) И у пјесми Хекторовића и у његову писму Пелегриновићу напомиње *српски* начин пјевања бугарштица. — Ми не мислимо да су етнографски појмови у Далмацији и у доба Хекторовића били одвећ јасни (а знамо колико су у наше вријеме слабо опредијељени), али је јамачно под тим прилогом „српски“ барем у опће мишљено на источне стране копна насељене нашим народом.[1]

---

[1] И Јагић (l. c. стр. 94) да је од прилике тај исти смисао тој изреци·

Ето нам дакле и позитивне историчке свједоџбе, да су и Срби пјевали бугарштице, — свједочбе, којој не знамо рашта не бисмо вјеровали.

XXVIII. Још на̂м је забиљежити неколико опазака о кругу у коме су могле постати и живјети бугарштице.

Већ за епски десетерац подизало се питање: да ли је искони настао у самоме народу, или у какву посебноме народноме кругу напр. у властеоском. Него, да би одговори на така питања били могућни, и имали научне вриједности, требало би прије изучити и ријешити неколико других још готово нетакнутих, и врло заплетених питања социјалнога значаја. — Требало би најприје научним начином утврдити ко су били виши и нижи кругови у јужних Словена, па и у Срба; како су појединци људи улазили у њих и од туда излазили; какви су међусобни односаји били међу разредима; како је економија знања о свијету и друштву била распредијељена међу члановима појединих разреда; јесу ли и у колико преграде међу разредима биле таке, да знање и изуми једнога разреда могаху или не прелазити к другоме; какве су битне сличности и различности биле међу тако званим вишим и нижим разредима у нас и у других народа; какве су разлике биле у појединим земљама српским и хрватским у различна времена.

Док се та и још гомила других питања не разјасни, научно је рјешење горњега питања, по нашему мњењу, немогућно.

Услијед тога, разумије се, да не може намјера наша бити, да дамо какво субјективно мњење о више означеноме питању, али мислимо да неће бити без користи, да означимо неке факте које опазисмо и који се тичу тога питања, јер они могу бити у помоћи, пошто друга друштвена питања буду ријешена, — будућему истраживаоцу.

Погледајмо најприје, у коме су се друштву пјевале и од кога наше бугарштице:

Што се садањих јуначких десетераца тиче, то знамо, да се они пјевају у свијем великим и малим кућама изван вароши, али свакако више у великим кућама, јер је у њих не само задруге више, те се лакше и пјевач нађе, него у богатије куће долази више путника, које вазда нуде да пјевају. Али осим куће, пјевају се пјесме у хајдуцима, на војсци, на радњи, на сајмовима, у крчмама и при свакој прилици гдје има какав скуп људи.

Што обично слијепци пјесме знају и пјевају, то се не смије узети као да је то пјевање допало у дио слијепцима, услијед какве подјеле радње; него просто ради тога, што је у њих, пошто се другом радњом не могу бавити, више времена да се пјевањем баве, те да заслуже дар, али нити је тим пјевање епских пјесама постало каква особита специјалност слијепаца, — особито тамо, гдје је више епскога живота, као у Херцеговини, у Црној Гори, у Шумадији, — нити је то унизило пјевање јуначких пјесама[1]. Ми смо сами слушали пјевати уз гусле јуначке пјесме самога кнеза црногорскога и то међу друштвом, и никому није на ум пало, да он тим унижује своје достојанство.

Ми, дакле, видимо, да, барем у земљама гдје има још епскога живота, јуначке се данашње пјесме пјевају и у вишим и у нижим круговима, а пјевају их такође и људи из виших и нижих кругова.

А сада настаје питање: да ли је што слична бивало и са бугарштицама?

Како је било, док су бугарштице у цвијету биле, тешко је знати и казати, јер ми застајемо те пјесме а и извјештаје о њима тек у доба њихова опадања; али у то пошљедње доба представљају нам се не мале разлике међу појединим крајевима.

---

[1] Ни у старих Грка не бијаху сви рапсоди слијепи, премда се Омир слијепцем представља, нити је за то и данас на западу мање угледна музика, што се њоме баве и просјаци слијепци, нити је она постала њихова специјалност.

У Хрватској бугарштице се пјеваху и у друштву властеоском, али треба добро запамтити, да их сами чланови тога друштва не пјевају, него њихови сељаци, прости војници. Тако барем Крижанић приповиједа [1].

У средњем далматинском приморју и на отоцима ми видимо, да премда властелин Хекторовић слуша пјевати и записује бугарштице, али их не пјева ни он ни какав његов вршњак, него његови рибари, Пашкој и Никола, који и завршују пјесму усликом:

А сада ми и вазда добра срића с тобом буди,
Наш господару!

Слични усклици на крају бугарштице као:

Весел'те се сви около, веселио ви Бог велики
Господо придрага!

који се налазе при бокељким пјесмама (52, 84) свједоче, да су се и у Боци пјевале у вишем друштву. Овдје пак, гдје је међу слојевима што се тиче умственога опћења, остао готово и до данас дотицај без преграда, може се помислити, да су и људи из виших слојева пјевали наше бугарштице. Ми знамо на пр., да је умјетну бугарштицу под бр. 77 један свакако образован човјек Которанин саставио [2] — а не заборавимо, да је Котор једино мјесто у Боци, гдје се, ако изузмемо малу Будву, развио био патрицијат у затворени разред, попут приморских градова сјеверне Далмације.

А како је у Дубровнику бивало? Било би за нас од особите важности, ради неколико узрока, знати, у којима су се круговима овдје пјевале бугарштице, и који су их људи пјевали. Од тих узрока су најважнији: *а.* што, ако сви знаци не варају, ми видимо, из језика, да су се бугарштице пјевале у самоме граду Дубровнику [1] и у предграђима, дочим ми знамо, да за данашње народне пјесме не само Дубровчани, него у опће грађани као такови у свијем земљама српско-хрватским, веома мало маре; *б.* да управ у доба, кад су се те пјесме пјевале, у самоме су се граду Дубровнику (оставимо на страну сељаке, који су и ако по нешто богатији и углађенији, ипак у свему осталом једнаки другим Херцеговцима) слојеви већ тако чврсто раздијелили били, да је био већ затворени властеоски разред за себе, шта више, и чисто грађански разред бијаше се већ раздијелио у више и ниже грађанство. Али колико год би било занимљиво знати, да ли су се у свима тим слојевима пјевале наше бугарштице, или само у неким и у којима, ми немамо о томе никаквих позитивних података. Ми ћемо ипак покушати, да по другим сображајима и о томе приложимо овдје неке примједбе. Признајемо, да Гундулић и људи савременици и врстници његови знадијаху и бугарштице као што проф. Јагић с правом потврђује за све народне пјесме [2] и то на основи самих изрека Гундулићевих у Осману [3]. Али и опет нам се чини, да су се бугарштице, барем у XVII. вијеку, у вијеку Гундулића, пјевале у Дубровнику само у круговима *нижега* грађанства, и ево за што мислимо, да је то тако било.

---

[1] Vidi enim convivio assistentes nobiles et militares viros et post. terga ipsorum stantes milites qui canebant majorum laudes. Omnia autem illa cantica continent laudes Marci Cralevitii, Novaci Debeljaci, Milosi Kobilitii, et aliorum quorundam heroum (Безсонов II. стр. 7; у Јагића, Грађа 87).

[2] Он сам при крају пјесме каже:
Зна Бог, право ви ћу рећи, сагради је слабост моја
Моји Котарани, зло немоћан кад лежећи немах мира ни покоја. —

---

[1] Јагић је посве противнога мњења, у чему се он ослања на Макушева (Грађа стр. 81), а овај, по својој прилици, на аналогију са десетерачким пјесмама. О томе се пјевању и до самога Апендини сачуваше успомене, јер каже: Non è gran tempo che un tal uso (епско пјевање) era in vigore eziandio nelle città marittime e specialmente in Ragusa (II. 256).

[2] Отаџбина 1875. стр. 584, 585.

[3] III. 15—27; VIII. 76—87.

а. Виши разреди с укусом утањеним од старих класика и производâ „renaissance-a“, богате књижевности сусједне Италије, имадијаху већ своје умјетне пјесме у приличној количини, а ми знамо, да су умјетни дубровачки пјесници сви били или властела или богатији грађани, па да су се управо у тим разредима највише и читале и рецитовале те умјетне пјесме.

б. Пошто је у то доба управ у Дубровнику било мање него игдје епскога живота, ми видјесмо, до кога су степена управ бугарштице дубровачкога рукописа опале у свакоме обзиру, па се разумије, да образованији разреди не могаху у њима наћи насладе ни са естетичке стране, ни са стране садржаја.

в, Међу умјетним пјесмама дубровачким, које како видјесмо, бијаху аристократскога значаја, не налазимо ни једне, која би састављена била по обрасцу народне бугарштице, као што налазимо у Боци управ умјетних бугарштица, од којих већ наведосмо једну мало више.

г. Двије пјесме дубровачкога рукописа т. ј. о паши пријатељу Дубровника (79) и о дубр. поклисару Јакобу Марушковићу (80), које су и по садржају чисто дубровачке и у Дубровнику састављене и пјеване биле, подупиру нашу мисао. Јер, у истину, ко би из вишега круга уметнуо у њих такога кићења, каково је на прим. оно, како се цар дубровачкому поклисару поклонио (80, бр. 10); пошто је свак из тога круга добро знао строгу етикету тадањега стамбулскога двора, која је то чинила немогућним.

Те опаске ваљају за кругове, у којима се пјеваху пјесме у вријеме кад су забиљежене биле. Што се пак тиче старијих времена и постајања бугарштица као таквих, мислимо да неће бити посве залудне будућему испитаоцу слиједеће опаске.

Ми већ означисмо потанко поједине елементе и спољашњег и унутрашњег састава бугарштица, од којих се многи подударају са онима у десетерцу, чиме се приближују обје врсте пјесама к једнаку извору, на био тај извор опћенародни, био какав други. К таким елементима, који их зближују, то јест, који су готово једнаки и у бугарштици и у десетерцу, требаће да још напоменемо сујевјерја, као што су на примјер *виле*, као и неке опће народне обичаје, који се по градовима не налазе. К њима треба бројати на примјер *сватове*, *добру молитву*, *дјевере* и друге, који се сачуваше до данас само у нашега сеоског народа.

Насупрот елементима који их зближују, ми ћемо овдје при крају овога одсјека додати неке врло значајне црте, које се у такој количини налазе само у бугарштицама, те тако представљају елеменат, који их чини различним од десетерца.

а. Сама по себи у око пада нека особита пажљивост у бугарштици не изоставити неке форме учтивости, које се сретају обично у градскоме или другоме финијему друштву[1].

На примјер, у бугарштицама се готово никад не заборавља казати, кад је говор о томе, да је ко кому дошао у походе или га иначе срео, да се онај овому *лијепо поклонио*, а такође изријеком, да је и овај њему то исто *одвратио*:

Лијепо се је Стјепане свој господи поклонио,
И њему се господа сваколика поклонише (*1.* 57. 58).

То је клањање и одклањање особито у сретању женских тако неопходно, да у томе ни најфиније западно витештво није скрупулозније од наших бугарштица. — И сам брат треба да се сестри први поклони, а тек за тим она њему:

---

[1] Те се форме у бугарштици ни онда не заборављају, кад су се заборавили и какви битни дијелови приповиједања, кад је занемарена и логичка свеза међу тим дијеловима као и унутарња хармонија цијеле пјесме.

Л'јепо се је Михаило сестри својој поклонио,
И она се бијаше брату своме поклонила (*10.* 45).

Шта више, жена војводе Јанка долази молити старца деспота Ђурђа, да јој пусти из тамнице мужа; старац деспот треба да се први њој поклони, а тек послије да му она одздрави:

Кад је дошла млађахна пред старца деспота Ђурђа,
Л'јепо се је деспоте тој госпођи поклонио.
И њему се бијаше Маргарита поклонила, (пј. *10*, ст. 73).

Дакако да има и у десетерцу учтивости и поздрава, али су они посве епскога значаја; њежности је мало:

Он Турцима божју помоћ даје,
А сви Турци на ноге устали,
Баш устаде Панџа од Удбине,
Руке шири, те се ш њиме љуби,
Сваки њему божју помоћ прима,
Ал' не прима Арнаут Османе,
Нит' се, курва, од места помера,
Преко гледа Сјењанина Иву (III. *29*, ст. 32).

Овдје и ако пјесма приповиједа све појединости поздрава, то бива само за то, да би већ у напријед слушалац осјетио, да ће се међу Ивом и Арнаутом нешто немила догодити. —

У десетерцу се пред женама много не метанише, а поздрављају се као и *мушки*, само ако је она каква висока госпођа, а мушки обичнијега реда, као Наход Симеун, тада овај:

Капу скида, до земље се свија,
И краљици божју помоћ даје;
Краљица му божју помоћ прима (II. пј. 14, ст. 105).

или кад син мајку срете,

У б'јела се лица ижљубише,
Милош мајку у бијелу руку.

Ми остављамо будућему испитивачу да ријеши питање: да ли се то особито наглашивање форма учтивости а особито учтивости са женскима за то јавља у бугарштицама, што су се оне у углађенијем друштву пјевале, или јер су таке биле из почетка, те помињу старију културу народа или круга у коме поникоше.

б. Још има једна важна особина у бугарштицама, коју нам не треба мимоићи без спомена; а то је: силно наглашени елеменат средовјечно-феудални, којега у десетерцу, ни из далеңа до тог степена нема.

Навешћемо само неке примјере.

У једној се бугарштици приповиједа, како су „господа“ вргли краља угарскога у тамницу (пј. 12); — у истој мало ниже, како краљ угарски обећава Вуку Огњеному, да ће му повратити „очине баштине његове“, које му је био одузео. — У другој Митар Јакшић умирући поручује краљу поклон и помиње, како га је вазда вјерно дворио и никад му издаје није учинио, али му је сада чини, јер иде дворити бољега господара (Бога) (16). — На другоме мјесту краљ угарски, пошто на војводу Јанка, ни крива ни дужна, сабљом нападе, опет се „смилова“ на њ, те му даје „лијепе земље и градове“, само да се од њега не одметне (27); — Краљ будимски казни бана словинскога тиме, што му најприје одузимље „од Словина бановину“, а тек послије заповиједа, да се „худом смрћу умори“ (33); — Краљ пријети „слузи свому“ бану Бартолу, да ће га „из господства изгнати“, ако се не помири са женом, а овај га, да како, одмах послуша без приговора (34); — Бан од Морињa пође на Дунај градове дијелити, које му је отац „с бојним копљем придобио“ (45).

Осим тих примјера опазисмо јоштер, да, гдје год у десетерцима долази жена госпођа, тамо се у бугарштицама срета „владика“ то јест жена властелинова (гледај н. пр. пј. 9,14, 23 и т. д.)

Посао ће будућега истражиоца бити да ријеши: јесу ли то опће успомене о феудним уредбама старе хрватске, српске, босанске или тек угарске државе; или то опомиње на феудне кругове, гдје су бугарштице постале и пјевале се; или пак добише тај колорит тек у доцније вријеме у приморју.

Што се тиче овога пошљедњега, треба још напоменути, да у Дубровнику, земљи поморско-трговачкој, ако се и знало за феудне одношаје, и опет феудних установа средовијечих, какве бијаху у другим сусједним државама на западу, није бивало.

В. О свези међу бугарштицама и умјетним пјесништвом у приморју.

XXIX. У колико се до сада знаде, није било откривено међу народним десетерцем и нашим старијим умјетним пјесништвом у приморју, баш никакве знатне свезе, особито што се тиче спољашње форме.[1]

Да ли се то исто може казати о бугарштицама, којима је барем пошљедњи завичај и био управо у приморју? Рекли бисмо да не! јер ако сви знаци, које опазисмо, не варају, као да се показује знатна свеза међу бугарштицама и умјетним осмерцем у приморју, и то управ у спољашњој форми. — Тај осмерац преоте мах у готово свијех па и најбољих писаца дубровачко-далматинских, и то све више, што је више бугарштица ишчезавала.

Ми ћемо се у осталом и при овоме питању као и до сада ограничити послом простога извјестиоца опажених појава.

И прије свега погледајмо на наш умјетни осмерац, како се он срета у Гундулићеву „Осману“:

---

[1] Разумије се да Качића, који иначе ни пјевао није до десетерцем, неможемо бројити међу умјетне пјеснике. —

Ти о сиви наш соколе,
У млађахна твоја љета,
Потлачио си Турк(е) охоле,
И добио цара клета. (Пјевање IX. строфа 32).

Складни пуци, мирна села,
Травна пол̀а, доб' угодна,
Ројне пчеле, стада ц'јела,
Житне њиве дубја плодна. (Пјев. IX. строф. 38).

Особито ова пошљедња строфа осим на једноме мјесту, има размјер чисто трохејски, дочим у првој строфи у првом и трећему стиху на крају јавља се и дактил; али за то у средини налазимо не мало одступања од та два размјера. То све бива тако, ако нагласимо слогове као што се данас наглашују у просту разговору. Ми видимо, дакле, да је нагласак једнак или сличан нагласку, који налазимо у бугарштици.

Него то још не доказује много, јер се така акцентуација већ по устроју језика налази и у десетерцу. А стихови и строфе?

Ако уклонимо припјевни приложак, за који се, како видјесмо, у Дубровнику ни марило није, стих није друго него *преполовљени шеснаестерац*, кога је и онако цезура вазда у двоје дијелила. — Строфа пак умјетнога осмерца, очевидно је, да на длаку одговара бугарштици од шеснаест слогова, јер кад преполовимо у цезури два стиха који сачињују обичну строфу бугарштицу, ето нам строфе од четири стиха као што их сретамо у Гундулића и у других дубровачких умјетних пјесника̂.

XXX. О дијељењу на двоје главнога стиха бугарштице ми тек што говорисмо, али хипотетично, potentialiter, — па би свакако било више тежине, кад бисмо могли доказати, да је то тако и actualiter бивало. И до́иста случај нам сачува и таки доказ, јер бугарштица, која је у овој књизи под називом: „Мехмед паша удара безуспјешно на Котор“ (77), у рукопису је овако записана:

Захвали се баша Мехмет,
Турске војске војводами,
          царев Турчин баша;
На срамоту да ће узет’
Племенити Котор нами;
И да ће га подчинити
Под запов’јед силна цара,
          Господара свога.
Которане погубити,
И њих млада господара;
Ову мис’о у њем стави
Потурица нека гњила,
          Невјерна ђидија...

и тако даље, све строфе четверке до краја, само што пошљедна, ми знамо већ рашта, нема него двије. — Није ли то, кад изузмемо стих почетни и завршни, а уз то припјеве, прави Османов и стих и акценат и строфа? Шта више није ли и слик посве једнак Османову? Што су сликовани стихови иначе размјештени, очевидно, да је то само ради тога, што је састављачу потребно било уметнути припјеве према реду бугарштице.

Ова је умјетна бугарштица, састављена јамачно не много послије опјеванога догађаја, који се случи 1657 године, јер састављач препоручује господи Млетачкој, у стиховима 196—198, да награде према заслугама војводу који при томе нападају заштићаваше Котор.[1] Саставилац не одаје свога имена, него на крају пјесме додаје, да ју је сложио кад је болан био, да би тиме скратио себи вријеме (стих 205—207). Ипак се из свега види, да је и сам био Которанин. — Вриједно је још напоменути, да сам пјесник називље своју пјесму *поп'јевком* (ст. 199, 203), име које се, како видјесмо, често давало бугарштицама у Боци и у Дубровнику, — а никада, у колико је нама познато, умјетним пјесмама.

Осим тек наведене умјетне бугарштице има их те феле још у овој књизи, и то: Ослобођење Беча 1683 год. (бр. *58)* и Поздрав Дубровнику *(81)*. Можда би још међу умјетне требало уврстити и одломак бугарштице „о Сигету граду“ *(37)*, као и завршетак перашке бугарштице о освајању Новога *(65)*.

Пошто су баш све умјетне бугарштице врло важне за рјешење питања о свези бугарштицâ с умјетним осмерцем, то ћемо управ овдје и остале поближе описати.

Бугарштица о ослобођењу Беча састављена је негдје при крају XVII. вијека, и то не много година послије самога догађаја (1683 године), јер се у стиху 147 говори о њемачкоме цару Леополду († 1705) и о пољскоме краљу Ивану Собјескоме († 1696) као о особама које су још живе:

А сад Боже ти помози Леополда и Ивана, краље сједињене.

Саставиоц је њезин био по свој прилици свештеник латинске вјере; тешко да је био Бокјељ или Дубровчанин, судећи по језику, али свакако приморац и под упливом дубровачких писаца.

О пјесмици (бр. 81) у похвалу Дубровника тешко је опредијелити гдје је и кад је, од иста, а и од кога је састављена била. Али пошто се налази у рукопису загребачком, о коме је већ казано, да му је Бока отачбина, можемо закључити да је и она у Боци постала негдје у

---

[1] Тај заштитник бијаше по свој прилици Анте Бернардо тадањи „провидур“ млетачке Далмације.

XVII. вијеку; ипак јамачно прије потреса 1667 године, јер би послије било смијешно таке хвалоспјеве градити гомили развалина̂.

Уломак бугарштице о Сигету (бр. 37) писан је негдје при крају XVII. или почетком XVIII. вијека некаквим икавцем, који је живио или не далеко од Дубровника или под упливом дубровачких писаца.

Горе наведени завр̂шетак перашке бугарштице (65) постаде, по свој прилици, одмах послије догађаја, кога се пјесма тиче, и који је забиљежен под 30 јуна 1687 године. Писац је Бокјељ, али је непознат. Његов усклик у три претпошљедња стиха пјесме рекао би, да је данас написан:

Клете Турке да ћерамо и из Европе изагнамо,
Ова страна св'јета да чиста тада остане,
Ти нам, то допусти!
Да Мухамед већ не смрди у ове стране од свијета.

XXXI. Ми на више наведосмо како је умјетна бугарштица (72) у староме рукопису записана, у преполовљеним стиховима, те да тако представља осмеросложне строфе као и „Осман“.

А сад ћемо да приведемо још врло важнији примјер, у коме је, на супрот, *преокренут Осман у бугарштицу*. Рукопис, у коме се налази тај побугарени „Осман“, мало је до сада и познат био, а тим мање издан. Он је писан руком славнога архијепископа барскога, Пераштанина Андрије Змајевића, старином Црногорца (1624—1694), а сада се налази у г. конта Франа Смеће у Котору.[1] Из тога нам рукописа г. Срећко Вуловић пријатељски саопшти слиједећу групу стихова[2] која нам представља свршетак епизоде из осмога пјевања Гундулићева Османа.[3]

---

[1] Пошто већ би сложен овај предговор, тај рукопис постаде својина пишчева.

[2] Они су у рукопису на 18 листу често.

[3] Тај се рукопис помиње у занимљивој расправици г. Вуловића: „Попис народних бокешких списатеља̂ и њихових дјела̂“ у првом програму которске гимназије, (Дубровник 1873) стр. 10.

Али Мурат будућ' слиш'о || Ђурађ Деспот са свијем благом,
Он невољни Ђурађ,

У Дубровник да је отиш'о || слободнијем се штитит' градом;
Прешно отправи поклисаре || Дубровнику славну граду,
Граду Дубровнику,

Кнезу и в'јећу шиљућ' даре || да му у руке Ђурђа даду; —
Али, инако, он запр'јети, || у крвавом љутом боју,
Он царе Мурате,

Да ће на њих град подн'јети || царску огњену сабљу своју; —
Ну Дубровник сред покоја || кӣ од слободе круну стече,
Славни Дубровниче,

С мита од злата, с' пр'јећње од боја || од вјере се не порече,
Тако да исти цар охоли || чудећи се таде кличе:
Он царе Мурате,

„Цјећ' твê вјере крјепке толи || в'јек ћеш живјет' Дубровниче!
И тако се прем догоди || још Дубровник славном круном,
Славни Дубровниче,

Стоји цјећ' вјере у слободи, || међу лавом и дракуном;
Још сред јуста љута змаја, || и ноката б'јесна лава,
Племенити граде,

Око тебе с' *обја* краја || словинска је сва држава,
Робови су твоји сусједи || тешке силе свијем господе,
Друзијем подложници,

Твоје владање само сједи || на пристоље од слободе
У слободну граду овому || од зетовијех тако рука
Од зета невјерна;

Сачува се деспот Ђурађ || и с Јерином љуби својом.

За тим на другој страни тога истога 18. листа долази група стихова из првога пјевања:

Нареците сад и мени, || како источном цару младу
Силеноме цару,

Смрт, витези несмиљени || даше у своме Цариграду.
Знам да би се од прије хтјело || да ту писан ви кажете,
Згоде Цариградске,

К'о се он роди срећно и мило || цару Ахмету прво д'јете;
А по смрти оца свога || с' кê помоћи, с' кê засједе,
Он царе Мустафа,
Врх пристоља отманскога || Мустафа му дондо сједе;
Кô ли се опет царско мјесто, || Мустафи оте, тер у слави,
Та царе Мустафа,
На пристоље оно исто || султан Осман цар се стави.
И он млађахан како пака || жељан старијех славу стећи,
Он царе Османе.
Подиже се на Пољака || с' многом силом с' малом чести.
Али да тијем пјесме ове || сасма дуге не исходе: —
Слуш'те ове пјесме,
Смрт објав'те ви његове || худе узроке, тужне згоде;
Владислава пољачкога || славна краља славни сину,
Владислава краља,
Ч'јем тва пуни слава многа || свега св'јета величину.

Ми имамо дакле пред собом двије премда кратке и у садржају крње, али са спољне стране потпуне умјетне бугарштице, састављене из стихова Гундулићева Османа.

Пошто је рукопис радња Змајевићева, то он постаде около половине XVII вијека; шта више и Вуловић мисли, да је писан пред што ће Змајевић отићи у Рим на учење, то јест негдје около 1640—1642 године[1]; дакле одмах послије смрти славнога Османова пјесника (1638 год.) Кад би још о томе доказа требало, да је рођени Бокијељ саставио те бугарштице, не треба него обратити пажњу на неке ријечи изворника преиначене по бокјељском говору: погледај напр. *јуста* мјесто *уста*; *обја* мјесто *оба*; на присто*ље* мјесто на присто*љу*, *дондо* мјесто *дундо*, а можда и *пријећње* мјесто пријет*ње*.[2]

---

[1] Ibid. стр. 9—10.

[2] Г. нам Вуловић пише, да се сада и у Перасту изговара правилно *оба, пријетња;* али да се у XVII вијеку изговарало *јуста*, свједоче саме перашке пјесме ове збирке; погледај напр. 74 стих 59-те пјесме.

Већ то, да је Османа требало преокретати у бугарштице, да би се учинио популарним, показује, како је још и у XVII вијеку у Боци крепко живио, барем са спољне стране, тај облик епских пјесама.

У нашем рукопису нема него само десет кратких комада̂ бугарштица, извађених из Османа[1]; очевидно је дакле, да ту не може бити цијела Гундулићева епа. Преокретач је само узимао оне догађаје или епизоде из Османа, које су му се свиђале, те је из њих начинио тај десетак посебних бугарштица̂. То нам свједочи и осамнаести лист рукописа, којега су двије бугарштице овдје увршћене као и писмена потврда самога г. Вуловића. Преокретач се при томе прилично држао текста, јер се сва његова радња може свести на то, што је из два стиха Гундулићева прављао један, дуги, обично без икакве промјене, и што је свуда додавао припјевни приложак бугарштице. — На против изостављао је цијеле строфе, гдје је год мислио да не требају за његове сврхе; тако напр. међу стихом који почимље са „*Стоји цјећ*“ и стихом „*још сред јуста*“ — пропусти 8 стихова осмераца или цијеле двије строфе.

Преокретач је пак тако много држао до потпуности вањскога облика својих бугарштица, да је против свога обичаја преиначавао или попуњао ради смисла и заокругљења стих Османов, којим се по схеми бугарштице она завршује. — Тако пошљедњи стих бугарштице о бјежању деспота Ђурђа у Дубровник, преокретач је овако сложио:

Сачува се деспот Ђурађ и с Јерином љубом својом.

дочим у Гундулића гласи:

Сачува се деспот, кому
Ја сам унук од унука [2]. —

---

[1] l. c. стр. 10.
[2] Пјевање VIII китица 147.

Ни овдје строфе бугарштица не одговарају потпуно појединим строфама Османа, а то ради једнака узрока, којим објаснисмо у предидућем чланку (XXX) сличан појав умјетној бугарштици „Мехмед паша удара на Котор.“

XXXII. Кад би бугарштице остале непомично такове, како их представља наша главна схема, то јест од петнаест слогова с цезуром послије седмога, тешко да би могло бити и говора о каквој свези међу њоме и међу умјетним осмерцем. Јер, пошто би се преломио дугачки стих бугарштице у двоје, свакако би једна половина имала само седам, а тек друга осам слогова. Али ми видјесмо и у самим *народним* бугарштицама ове књиге множину стихова, гдје се прва половина стиха већ уједначила са другом, то јест, гдје обје половине имају по 8, а цијели стих 16 слогова.

Ми дакле већ у *народним* бугарштицама, ваљда под упливом промјена у језику primoraца, особито у положају акцената, видимо, да се тежња изједначења двију половина већ подобро у реалност обратила. Умјетне пак бугарштице, које такође примисмо у нашу књигу, оне ступише кораком даље, и, избројивши слогове њихова стиха, наћи ћемо, да је у њима већ правило, да оба полустиха имају по 8 слогова, а да је ријетки изузетак, кад се наиђе на који год стих, који нема него седам слогова у првој половини.

Ове су дакле умјетне бугарштице врло важне за истраживаоца, јер му показују кретање означене промјене; а тим су више, ако погледа на њихов међусобни хронолошки ред. Од три поменуте умјетне бугарштице јамачно је она о ослобођењу Беча (58) најстарија; па се у њој још и налази по који полустих од 7 слогова, дочим у бугарштицама о Махмуд паши (77) и у поздраву Дубровнику (81) нема више ни једнога, него су сви полустихови од пуних 8 слогова. — Шта више, у пошљедње двије бугарштице налази се правилно и слик истим оним редом, како се и у умјетном осмерцу (напр. у Осману) налази, а слик је, не знамо да ли ради једнака или другога узрока, исто онако расположен у строфе, као што и у наведене двије бугарштице, црпљене из Гундулићева Османа[1].

Кад смо дакле до тога дошли, није требало него одбацити још и онако залудни приложак, па нас ето усред умјетнога осмерца, у коме су тако плодни били далматинско-дубровачки пјесници[2].

XXXIII. Кад смо већ при односајима бугарштица к Осману, и у опће к умјетном осмерцу, треба препоручити испитачу, да успореди и унутарње елементе бугарштица, особито са Османом, тим класичним епом дубровачкога умјетнога пјесништва. Да га ободримо к томе упоређивању, навешћемо неке мрвице, које нам случајно под око падоше.

Што се језика тиче, наићи ће и у Осману као и у бугарштицама на архаизме, као: *ки̂*, *кê*, *кâ*, *твê*, *свê*, *сај*, *сеј*, *сега*,[3] *упрашати*, *свѝте*, *клобуци камиловци*, усклик *давори !*, *жаркула* и т. д.; за тим, остатке чакавштине као и тамо, икавство само ради риме као *ви̂ке*, *ри̂ке*, *стри̂ла*. —

Разумије се, да у Осману и ради естетичког узрока, а особито ради краткоће стиха није могло више бити оних млитавих плеонастичких честица, којима су препуне бугарштице (он *то ми ;* ја *ми* њему; он *ти* њему и т. д.); ипак понављање приједлога, које обиљежисмо у бугарштицама, срета се кадгод (премда врло ријетко) и у Осману, очевидно ради попуњења стиха: напр. *Од* херцега *од* Стјепана (VIII строфа 3). Опажа се неријетко *свој* мјесто

---

[1] Нешто слична, и ако не у слику, којега нема, барем у расположају строфâ, показује и мајка Маргарита (82), у облику у коме је по бокјељскоме рукопису издана у Миклошића.

[2] Није можда без некога значења ни то, што сам Гундулић, пошто је говорио о народним бугарштицама, каже, и изрично о себи, да *бугари* (III. 35).

[3] То је можда и ради краткоће стиха задржано било. —

његов, што се често и у бугарштицама налази особито у дубровачким.

Велика је сличност и у епитетима, пошто је у Осману такође: *руса:* глава; *сиње:* море, валови; *црн:* очи, земља; *бијел:* вила, дан, град, Цариград, овце, оклоп, облак; *сив:* соко, ор'о; *вран:* коњ, *жарко:* сунце; *велик:* бог, коњ; *мала:* тица; *дробно:* стадо; *ситне:* звијезде; *небројено:* благо; *хрли:* коњ, козаци; *врли:* Турци, звијери, бој, војска; *љуте:* змије, змај; *брз:* коњ; *лијеп:* очи, мјеста, земље; *жив:* огањ; *равно:* поље; *сухо:* злато; *ведро:* небо; *вијерна:* љуба; *славан:* цар, краљ, бан, витез; *клет:* Турци, бој; *витешки:* коњ; *грозан:* цвил, сузе; *охо̂:* цар; *силан:* цар; *јасне:* звијезде; *слатке:* пјесме; *тврд:* штит; *вито:* копље, јела; *перен:* штит; *бритка:* сабља; *свион:* шатор.

Сретају се не ријетко у Осману и сами двоструки епитети, који напомињу оне означене у бугарштицама као: *отровна худа* злоба; *худа кобна* поља; *драга рајска* љепота и т. д.

Палилогија је, разумије се, у Осману пуно умјетнија него ли у бугарштицама; просту палилогију као што је у стиховима:

Глава дервиш *јунак јаки*,
Јаки јунак али коли,
Јао, погибан цару свому. (IV строфа 26, 27)

врло је тешко наћи. — То је ваљда ради тога, што под упливом старо-класичких и италијанскога језика, у нашем се умјетном пјесништву у приморју јавља тако звани *enjambement*, који у многим случајевима чини, да је пјеснику палилогија сувишна.

Упоређења, напротив, често опомињу на бугарштице:

— Соко вије *бржи од стријеле* (IV. 57).
— *Бржи* од тога *него птица*,
Глас полетје к оној страни (IV. 70).

— Уврастом је Крунослава,
Кано у гори *вита јела*,
Коњ је под њом *брза стријела* (V. 77).

— И коњ под њом *сиви соко* (V. 81).

— А под њиме коњ огњени
Лакши и бржи, нег' сјевер је (IX. 20).

Као што би и данас узвишенији пјесник настојао, да избјегне баналне ријечи *жељезница* и *брзојав*, тако се и у Осману избјегавају, гдје се год може, *пушке* и друго огњено оружје по техничкоме назвању, које је за Гундулићево доба било врло развито. Он и овдје попут бугарштица више воли старинске: *стријеле*, *лŷк*, *тетиву* и *копље*, за које виђесмо да има и једнаке епске епитете. А кад пак не може никако избјећи пушке, тад ју настоји да је пјеснички опише, или јој даде какав пјеснички епитет:

— Цијеви од гвожђа шупље носе,
Кê огњена зрна измећу (IV. 30).

— Самокресе, тамно оружје (IV. 33).

Два стиха, које опазисмо у Осману:

Ки будућ се поклонио
Њој, и она опет њему (V. 124).

живо опомињу на опажену важност, коју дају бугарштице тој форми пристојности, особито у сусрету мушким са женскима. —

XXXIV. А није ли тај умјетни осмерац, који ми доводимо у свезу са бугарштицама, постао под упливом каке иностране пјесничке форме? Ко иоле познаје историју развитка нашега умјетнога пјесништва у приморју и његовѐ свезе са сусједним полуострвом, лако може помислити, да управ у Италији и треба тражити извор нашему осмерцу. — Да би се увјерили о томе, да како, да нам се прије свега намеће мисао успоредити гдјекоји из производа италијанскога пјесништва, који бијаху превађани на источној обали јадранскога мора. Ми то овдје и учинисмо у колико се за овај час сјећасмо и књига и времена за тај посао имасмо, и ево резултата тога упоређења.

У пјесми (Canto di Zingane) Флорентинца Guglielmo detto il Guiggiola налазимо строфу и стих слиједећега облика:

Di paesi lontani e di strano loco,
Lasse venute siamo a poco a poco,
Sol per darvi diletto, festa e gioco,
Se carità darete a noi meschine [1].

У Јеђупци Чубрановића (око 1500—1550) којој је, барем што се предмета тиче, приведена пјесма служила угледом, ми налазимо чисти осмерац:

Од оних смо, госпо, отрана,
Од куд жарко сунце истиче;
Клетва хоће, свит протиче,
Да немамо нигдир стана [2].

Готово од ријечи до ријечи налази се та осмерачка строфа и у *Јеђупци* Миха Пелегриновића [3].

Ни у *Јеђупци* незнана пјесника дубровачкога нема другога размјера до стиха осмерца, а строфе четверке; јер пјесма почимље:

Од истока јур с' упутих,
По том зачух твоје гизде,
Госпо, славит' већ нег' звизде,
По хридијех, стрмијех путих [4].

---

[1] Rad. XXVII стр. 56.

[2] Стари писци хрватски, VIII стр. 141.

[3] ibid. VIII стр. 167.

[4] ibid. VIII стр. 235.

Трагикомедија Гваринија „Il pastor fido“, у оригиналу има овај размјер:

Ite voi che chiudeste
L' orribil fera, a dar l'usato segno
Della futura caccia: ite svegliando
Gli occhi co'l corno, e con la voce i cori[1].

Старији преводилац његов Ф. Лукарић Гурина приближи се својим дванаестерцем к оригиналу; — али за то Канавелићев (1600—1690) је пријевод и опет потпуни *осмерац*[2].

За „Аријадну остављену“, коју нам Гундулић састави према дјелу Италијанца Ринучи, Павић каже да у томе пријеводу има најразличитијих метрова[3], међу којима и осмераца, и управ тим осмерцима одговарају у оригиналу стихови посве друкчијега размјера, као:

Lasciatemi morire,
Lasciatemi morire;
E che volete voi che mi conforte,
In così dura sorte,
In così gran martire?

А у Гундулића:

Не устављајте, не држите,
Кому веће није живјети;
Умр'јет', умр'јет' јао пустите,
Пустите ме јао умр'јети.

Кад би нам се био сачувао Гундулићев пријевод гласовите епопеје „Gerusalemme liberata“ тога истога италијанскога пјесника, ми бисмо имали по свој прилици још један важан примјер пријевода у осмерцу (којим су главнији Гундулићеви производи састављени: „Осман“, „Сузе сина разметнога“) из италијанскога оригинала посве друкчијега размјера.

---

[1] Atto I. scena I.

[2] Павић, Hist. dubr. drame, стр. 46.

[3] Ibid стр 104.

Ђон Палмотић (1607—1657) поцрпе међу осталим из италијанских извора драме *Аминту* или *Љубмира* Тарквата Тасса и *Алчину* из VII. пјевања Ариостова „Orlando furioso“.

Истина да је „Аминта“ преведен тако, да што се метра тиче, он је веома наличан оригиналу, ипак „кор“, којим се завршује сваки од пет чина драме, прави је и потпуни осмерац:

Ах, вјек златни, л'јеп ти бјеше,
Не јер тада за чловјека,
Свуд тецијаху р'јеке од млијека
Ни јер дубје медом вријеше.

премда је метар тих „кора“ у изворнику посве друкчији:

O bella età dell' oro,
Non già perchè di latte
Sen corse il fiume; e stillò mele il bosco,
Non perchè i frutti loro
Dier, dall' aratro intatte
Le terre, e i serpi errar senza ira o tosco.

Алчина је такође сложена Палмотићем у нашем осмерцу [1], дочим, како је познато, у Ариостову „Orlando“ нема другога метра, до ottavarima, у којој је стих веома дуљи:

Chi va lontan dalla sua patria, vede,
Cose di quel che già credea lontane и т. д.

И знамениту *Христијаду*, која је такође основана на појеми италијанца Јеронима Виде, састави Палмотић омиљеним нему осмерцем:

Израелски пуци славни,
Л'јепим редом и без смеће,

---

[1] Павић l. c. стр. 120.

Сви уљегли у поглавни,
Јерузалем бјеху веће [1]

дочим латински оригинао Виде ево како почиње:

Qui mare, qui terras, qui coelum numine comples
Spiritus alme tuo liceat mihi munere regem
Bis genitum canere, e superi qui sede parentis [2] и т. д.

Таки се успоредни примјери могу још знатно умножити, али и то, што је приведено, јамачно ће довољно бити да нас убиједи, да није Италија ни њезина књижевност, гдје нам треба тражити извор нашему осмерцу.

XXXV. Али није ни умјетно пјесништво све. Треба такође изучити неке пјесме са осмеросложним стихом, које се пјевају у неким приликама и светковинама, и које су већ неколико вијекова у обичају у тим самим странама, гдје се негда бугарштица орила. Те су осмерачке пјесме тим важније, што се налазе не у сељакâ, него баш у градских становника или у оточанâ, гдје су се, како горе видјесмо, и наше бугарштице удомаћиле биле.

a. У Дубровнику, и то у самоме граду, и у оближњим местима, гдје се говори градско нарјечје, живљаху „коленде“, пјесме, којима је повод честитање, али које су пуне шаљиво-сатиричких елемената, пошто се „колендари“ дотичу у својој пјесми помањих слабости или каквих смијешних навика, или какве смјешне епизоде живота „колендanога“.

Колендари су ишли к пријатељу, да га „колендају“ у вечер бадњега дана или у очи његова имендана у вечер, а колендани је требало пошто му под прозорима или пред вратима испјевају коленду, да им отвори кућу, да их радосно прими и подобро напоји или угости. — Што би му год сатирична казали у коленди, он није смио ни да се наједи ни озловољи. То би му се држало као највише незнање пристојности.

---

[1] Христијада, пјесма VII.

[2] Издани нам талијански пријевод Видина дјела није познат, а неиздани се помиње у падованскоме издању његових дјела на стр. 172 у ноти шестој.

Коленда се пјевала најобичније тако, да је најприје главни пјевач сам требао да испјева два стиха осмерца као:

Драги Нико, како и лани,
Ми смо дошли не замани.

а за тим је кор то исто сваки пут понављао уз праћење какве инструмента (обично лијерице) или и без икаква праћења.

На тај начин ми имамо овдје дуги стих шеснаестерац старе бугарштице, подијељен у двоје, а кад додамо понову кора, имаћемо управ строфу старе бугарштице (дакако без припјевног прилошка) или строфу умјетног осмерца [1].

Те је пјесме састављао кадгод један од колендара, а кадгод сви уједно, т. ј. један је био као главни редактор и порећач тога, што појединци предлагаху.

Коленде, као неки народно-мјестни обичај, бијаху још у потпуну животу почетком нашега вијека [2], а ишчезоше послије 1850 год. пошто би уведена жандармерија у Далмацији, која им се приjечила „пошто се, по њезину мњењу, тиме нарушавала ноћна тишина мирних грађана“ [3].

---

[1] Пјеване су кадкад и иначе, о чем нам свједоче коленде Бруеревића издане Медом Пуцићем у „Дубровнику“ 1852; — али што је за нас најглавније, вазда осмерцом без изнимке.

[2] Appendini, Notizie istorico-critiche I. 196, 197.

[3] При ишчезавању „коленада“ сјећамо се још из дјетињства, да смо слушали једном и једну италијанску коленду, састављену једним чиновником на част своме старјешини, који је био туђинац. То је по свој прилици једини случај коленде, пјеване у дубровачкоме приморју на туђем језику. Ми се сјећамо тек једне строфе:

Tu d' Astrea le briglie ammolli
E di questi ignudi colli,
Che tu saggio e umano reggi,
L'umiltà tu sol proteggi.

Разумије се, да у њој није било ништа, ни шаљива ни сатирична.

У колико је нама познато, још нико није подубље изучавао дубровачке коленде, што се тиче њихове старине, порекла, свезе с другим врстама народнога или умјетнога пјесништва и т. д.[1] Услијед тога треба да и то падне на будуће испитивање. Ми ћемо им само још препоручити, да не пропусте обратити пажњу на „коледе“, посебну врсту чисто-народних пјесама, које у колико се у Вуковој збирци налазе[2] имају свеколике стих од осам слогова, па потражити, да ли је баш само случај да им је и име и размјер једнак са дубровачким колендама.

б. На Корчули је од давних времена обичај играти при неким светковинама некакво коло попут шкриме, а уз играње бива и некакво драматичко рецитовање баладе. То играње и пјевање све уједно зове се „морешка“. Пјесма, која се при том рецитује, сложена је у осмерцу као и дубровачке коленде, те почимље:

Остав' ме се . . . молбе твоје
Неплодне су цић' разлога,
Јер липости ове моје
Љуби други, а ја другога[3].

в. На отоку Ластову, не далеко Дубровника, обичај је сваку годину пошљедње дане месојеђа̂ носити по мјесту па изгорјети *поклада.* При томе се свему пјевају народне пјесме, али пред што ће упалити *поклада,* читају пјесму у којој се излаже све што се смијешно догодило те године на отоку. Та се пјесма зове *тестаменат покладов* и сложена је такође у осмерцу, као што видјесмо о *коленди* и о *морешки*. Немогосмо, жалибоже, добавити текст тога „тестамента“ не само ради тога, што је сваке године био различна садржаја, него и ради тога, што му је, од назад десетак година, власт забранила читање, које је често доводило до свађе и до боја [1].

---

[1] Међу тим дужни смо напоменути кратки али значајни опис дубровачкога колендовања састављени гр. Медом Пуцићем и издани у наведеноме „Дубровнику“ 1852. год. стр. 12—15.

[2] Српске народне пјесме I. 189—192.

[3] Саопштено добротом господина доктора Цафрона с Корчуле.

XXXVI. Особитога су интереса и важности за тражиоца упоређача црковне пјесме, које се пјевају народним нашим језиком у црквама католичке вјере. Важност је њихова главно у томе, што их је велика већина сложена у осмерцу, па и онда, кад им је оригинал посве другога размјера.

Тај је појав тим знаменитији, што, како је опће познато, црква, особито западна, у свако је доба настојала, да и своје догме и обреде и молитве обуче, кад је то потребно било, у најпопуларнију форму народне пјесме. Тиме је црква постизала двије цијели врло важне са њезина гледишта: најприје се тиме замјењивало свјетско — црковним; а осим тога црковно се одијевало у корјениту форму, која, чим је више засађена у народни обичај, тим се дубље укорјењивала у народни дух. Ако су дакле те претпоставке истините, лако је закључити, колико је форма осмерца, или та, из које је осмерац постао, укоријењена била у народноме обичају. Него, пошто се до сада на те црковне пјесме, које су, такође, по изреци једнога њемачкога научника, врста народних пјесама — у нас мало или нимало обазирало, ми ћемо овдје привести подуљи списак примјера тих црковних осмераца, додавши примјеру паралелу у изворноме језику, у колико је која има, и у колико нам могаше доћи руке.

Разумије се, да из масе пјесама ми овдје, обзиром на простор, можемо привести само неке, и то тек по који стих ради примјера, додавши, у колико је могуће, и топографију појединих пјесама.

---

[1] Саопшти г. проф. М. Луцијановић родом с Ластова.

Слиједеће се пјесме пјевају у Дубровнику а по свој прилици и у цијелој дијецези[1].

Дан од срџбе гњеван биће,
Кад огњена врла сила
Вас свијет тужни попалиће:
Давид пише и Сибила.

по: Dies irae dies illa,
Solvet seclum in favilla,
Teste David cum Sybilla.

Светилишту вазменому,
Зачињајте сви крстјани,
Хвалу и част радосному,
Исукрсту спјејте с нами.

по: Victimae paschali, laudes immolent Christiani,
Agnus redemit oves,
Christus innocens patri reconciliavit peccatores.

О Сионе, пјесни справи,
И њих ромон свуд простира';
Спаситеља тер прослави,
И војводу и пастира.

по: Lauda, Sion, salvatorem,
Lauda ducem et pastorem,
In hymnis et canticis.

Теби, Боже, хвале да'амо,
Господином спов'једамо,
Тебе, отче вјековити,
Сва је земља за частити. —

по познатој пјесми Амвросија:

Te Deum laudamus, te Dominum confitemur.

Господина у весељу,

---

[1] Добисмо их добротом г. В. Стојановића, пароха у Рјеци код Дубровника.

Већина се овијех пјесама налазе у ванђелистару изданом у Дубровнику с потврдом тамошњега епископа.

Узвисивам душе из моје,
Мој дух стрављен узигр'о је,
У мом Вишњем Спаситељу.

по: Magnificat anima mea Dominum. (Лука I. 46—56).

Душе Вишњи, о крепости
Дођи с зраком твê свјетлости,
Нашу памет просв'јетлити,
Наше душе посветити.

ваљда по: Veni creator spiritus
Mentes tuorum visita,
Imple superna gratia,
Quae tu creasti pectora.

или по молитви у прози која почиње:

Veni, Sancte Spiritus, reple tuorum corda fidelium и т. д.

Краљевинам стјези исходе,
Сја' криж светом отајности,
Кијем откупи све народе,
Пропет Језус пун горкости.

по: Vexilla regis prodeunt,
Fulget crucis misterium,
Qua vita mortem pertulit
Et morte vitam protulit.

Рат славнога војевања,
Пјесни вјерне зачинајмо,
И по крижу добивања,
Славну добит ми пјевајмо;
Как' откупник св'јета овога,
Доби муком т'јела свога.

по: Pange lingua gloriosi,
Lauream certaminis,
Et super crucis trophaeo,
Dic triumphum nobilem:
Qualiter redemptor orbis,
Immolatus vicerit.

Спаситељу свијех, Језусе,
Вишњи, кога отац роди,
Прије нег' свјетлост створит' узе,
Поред с' собом да господи [1].

По пјесми, за коју се мисли да је састављена св. Амвросијем:

Jesu, redemptor omnium,
Quem lucis ante radium,
Parem paternae gloriae,
Pater supremus edidit.
Спомени се, Господине,
Што се нами, вај, догоди!
Ах разгледај ти, с висине,
Наш притешки прикор овди.

По молитви пророка Јеремије (по вулгати): Recordare Domine quid acciderit nobis.

Имају три пјесме покровитељу Дубровника св. Власију, које су увршћене у службу тога свеца; навешћемо почетак од сваке:

I. Власиј уздигну здравља отаре,
Од свуд болни к' њем теците,
Тер' завјетне ви му даре,
Чистијем срцем приносите.

по:

Salutis aram Blasius
Erexit; aegri accurrite,
Languentiumque vindici,
Votiva dona ponite.

II. Јасни граде од небеса,
Рајска врата твâ раствори,
Мученику, пуну уреса,
Пјесан пјевај славе узгори.

---

[1] Ова и слиједећа пјесма, узете су из рукописних збирака црквених пјесама.

по: Stellata pande moenia,
Coeli corusca civitas,
Et glorioso martyri,
Plausus et hymnos praepara.

III. Редовниче гласовити,
Св'јетли уресу мученика,
Сјаш над зв'јездам' нун добити,
На обрану Дубровника. —

по: Blasi sacerdos inclyte,
Et martyrum fortissime,
Victor triumpho nobili,
Evectus es ad sidera.

На част св. Николе такође у Дубровнику и околици:

К'о Бог себе приказива,
У Николи чудновита!
Град Патаре родни одкрива,
И народи свега свијета [1].

по: Quam se Deus mirabilem,
In Nicolao praebeat,
Cives loquuntur Patarae,
Et quaequae gens mortalium.

Молитва Богородици:

Весели се од небеса,
О краљице славна, избрана,
Призамјерна твога уреса,
Још од вијека достојана.

по: Regina coeli laetare .....

Пјева се осим тога у многим мјестима дубровачке дијецезе, сваке недјеље:

Ја се кајем, Боже мили,
Од прихуда гр'јеха мога,
И мê срце горко цвили,
Јер увриједих тебе, Бога.

---

[1] Из рукописне збирке.

Што није друго него дјело кајања, које се налази у прози у свакоме катихизису. — Ова се иста пјесма пјева са неким преинакама у осталој Далмацији, па и у сењској бискупији.

К старијим дубровачким црковним пјесмама може се убројити и слиједећа:

Ох подобан ко би био
Ова отајства разумјети,
Да си мог'о, да си хтио,
Вишњи Боже, за ме умријети!

Молитва која слиједи, и коју жене дубровачке говоре, тим је још занимљива, што је оне рецитују као тајно и што опомиње у гдјечем на апокрифе а и на формуле српских бајалица.[1] Премда у њој далеко сви стихови нису осмерци, али је ипак ради занимљивости њезине овдје уврштујемо:

О Језусе Назаранине,
Краљу неба и од земље,
Молим тебе ја грешница,
Са свијем кором од анђелâ,
Са свом дружбом од небеса.
О ти, дјево, Маријо!
Укаж' мени прави пут,
Гдје је вода врућица,
Да напојим душицу. —
О ви, грешне душице,
Удрите се раменом,
За то т'јело рањено,
Кê на крижу круњено,
За нас се је молило,
Небеса попуцаше,
Света крв истјецаше,
Анђели је купљаху,

---

[1] Гледај у Владана Ђорђевића, Народна медицина у Србâ.

На небеса нос'јаху,
Небеса се тресјаху.
Овако рече Господ Бог![1]

У макарском приморју пјевају:

Здраво тило Исусово,
На олтару посвећено,
Здраво тило Исусово,
Од дивице породјено!

по:

Ave verum corpus natum
De Maria virgine.

Чује се и у другим мјестима Далмације:

О Исусе, успомена
Присладкога твога имена,
Како пуна је радости,
Утишења и сладкости.[2]

по пјесми С. Бернарда Клареваљскога:

Jesu dulcis memoria,
Dans vera cordis gaudia;
Sed super mel et omnia,
Ejus dulcis praesentia.

У Омишу се пјева на част св. Ивану Непомучкому:

О језиче, света трубљо,
А небеска сјајна зубљо,
Зук и свитлост твê крипости,
Сам дојача свој тврдости.[3]

У Шибенику и Скрадину има такође немало црквених пјесама у осмерцу:

---

[1] Приопшти нам ову и двије предидуће гроф Нико Пуцић из Дубровника. Ову је пошљедњу сам слушао, али није цијела, јер се не сјећа осталога.

[2] Булић Анте, Благо различних кршћанских молитвица и т. д. у Сплиту 1872.

[3] Саопшти г. А. Шимонић. Извор непознат.

О језиче, спивај вирно,
Од славнога тила отајност;
И од вридно призамирно,
Крви излиће упиј хајност,
Коју проли од народа̂
Краљ, за цину људска рода.[1]

по:

Pange lingua, gloriosi
Corporis mysterium,
Sanguinisque pretiosi,
Quem in mundi pretium;
Fructus ventris generosi,
Rex effudit gentium.

Различне варијанте ове пјесме пјевају се готово по свему приморју у истоме размјеру.

На отоку Вису у четвртак велики пјевају:

Крижу свети, крижу славни,
Ки̑ с' спасења свих кристјани;
Крижу свети, поштовани,
Од Исуса одабрани.

По свој прилици изворна, јер тешко да је парафраза пјесме: Crux fidelis inter omnes и т. д.

На велики петак:

Сви рачимо послушати,
Како плаче бож'ја мати;
И Марија гласом зову',
У жалости тужни плову'.

Рекли би смо да је изворна, ако није парафраза познате пјесме: Giacopona da Todi:

Stabat mater dolorosa,
Juxta crucem lacrymosa,
Dum pendebat filius.

---

[1] Саопшти г. А. Шимонић.

Смилуј ми се, Боже, твому,
Милосрдју по велому;
И по мноштву твê милошће
Неправд', опер' моју јошће.[1]

по псалму: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam; et secundum multitudinem итд.

Здрава рајска чесарице,
Славна мајко и дивице,
Божја изврсна породице,
Блага наша помоћнице!

по свој прилици по:

Salve mundi domina
Coelorum regina,
Salve virgo virginum,
Stella matutina.

У Сињу: Пјесма св. Анти.

Ако од Анте иштеш чуда,
Тада бижи смрт и свуда,
Губа, дјавли одступају,
Ал болесни здрави остају.[2]

по лат. Responsorium:

Si quaeris miracula,
Mors, error, calamitas,
Daemon, lepra fugiunt,
Aegri surgunt sani.

Ова пјесма има своју варијанту и у Дубровнику и у истоме размјеру.

На отоку Пагу, на част св. Катарине:

---

[1] Г. Шимонић, који нам са пшти ове вишке пјесме, мисли да су састављене или преведене некаквим попом Антуном Караманом.

[2] Посла г. Шимонић. Оне се находе и у књижици „Писмице, које се пивају о божићним светковинама: састављене од Пашкала Јукића, у Сплиту 1859.

Слиш'те добро све дивице,
Исусове заручнице,
Тешку муку Катарине,
Рад љубави праве вире.[1]

На Брашанчево:

Здрав, Исусе, круше анђелски!
Здрав си, краљу наш небески,
Здрав, Исусе жиљу бйли,
Кога небо земљи удили.[2]

Има мјѐстȃ у приморју, гдје се и мука или страст Христова пјева у осмерцу, премда јој је извор у прози:

Вриме дошло јур будући,
Да син божији (хотијући),
Саме наше рад љубави,
Свој вик сврши, свит остави.[3]
Мат. XXVI.

У неким црквама бискупије Сењско-Модрушке, сваку недјељу женско братство пјева:

Пуна туге и жалости,
Мајко наша од милости,
Сад клечећи ми пред тобом,
Размишљамо сами собом.

Св. Ивану Непомучкому:

Пивајмо славу Ивану
Витеву недобитному,
Ком се краљ смртију заприти,
Ак' сповед неће одпрети.

Има и друга истому свецу:

---

[1] У књизи Бабића: Цвит, у Млетцима 1736.

[2] У Тржића: Покрипљење умирајућих. У Млетцима 1747.

[3] Кнежевић Петар, Мука Господина нашега Исукрста. Ново притиснутје. У Сплиту 1853.

Непомука свијету даде,
Тебе Ивана ʼприпознаде,
Ческа за завјетника.[1]

по: Nepomucum orbi dedit etc.[2]

Пјесма: Vexilla regis, којој веђ наведосмо осмерац, овдје се пјева:

Барјаци краља излазе,
Ласти се крижу отајство,
Гдје Бог кад умре, налазе
Сви вʼјекови то блаженство.[3]

У хрватских кајкаваца налази се такође у цркви размјер осмерца, али не тако често а и ни тако чисто.

У загребачкој дијецези (барем прије Илиризма) налази се „Попевка коризмена“:

---

[1] Пјесмарица Баленовића доноси ову пјесму посве иначе; слиједеће двије строфе означују дух времена:

Он је ческог града,
Дика Прага сада,
И нашега славнога,
Народа можнога;
Њега цар небески,
Слави наш брат чески,
Сродна језика. —
Будући од једнога,
Дакле Славенскога,
Да смо с' њим племена,
Од славнога имена,
Нек наш језик њега,
Кано цвијет својега
Слави корена.

Није мање значајна у томе смислу ни варијанта, која се налази у Кнезовићеву Путу Небескоме (Будим 1856).

[2] Ваљда се доселила из Ческе, јер у Бревијару пјесма почиње:

Invictus heros numinis
Mergandus unda fluminis
Stat fortis in silentio итд.

[3] Приопшти нам свеколике сењске црковне пјесме пречасни г. Стефан Сабљак.

О несталност тога света,
Как' погиблеш бедасто!
Ан' да бројиш јоште лета,
Вкањују очивесто,
Кај несрећна вшигдар верјеш,
И всакому веру да еш.

можда по: Cur mundus militat sub vana gloria итд.

Потпуни је осмерац друга строфа из пјесме, која као да је састављена на темељу латинске Veni, sancte spiritus.

Равнај свето говорење,
Крепи серца ућујење,
Дај нам живо верувати,
Ву те тврдно дај уфати,
Тебе љубит' вуживати. —

Има и поздрав Богородици истим размјером:

Здрава буди, о Марија,
Христа понизна девица,
Кћи божја и заручница,
Службеница и родица.[1]

За осталу Хрватску не треба него отворити новије молитвене књиге да би увидјети, како је свуда велик број пјесама духовнијех у осмерцу.[2] Множину осмераца налазимо у књизи Антуна Јосипа Кнезовића „Пут небески“ намијењена нарочито Шокцима и Буњевцима, насељенима у Угарској.[3] Наведимо коју год:

---

[1] Све из књиге (без насл. листа), која садржи недјељна Јеванђеља преко године, у загребачкоме нарјечју.

[2] Ми имасмо под руком Баленовића: Молитвеница у пјесмарици. У Бечу 1864.

[3] Четврто јој издање изађе у Будиму 1856.

Клањам ти се с превеликом,
Понижношћу, о божанство,
И под крушном ту приликом,
Сакривено величанство.

по Adoro te, devote latens deitas,
Quae sub his figuris vere latitas.

Душе свети к нам у тмине
Сини раја од висине,
Сини, сунце од милости!
Разум слипој у тавности,
Просвитли зраком свитлости.

по Veni Sancte Spiritus,
Et emitte coelitus,
Lucis tuae radium.

Здраво, морска звиздо, здрава!
Сина божјег мајко права;
Дива вазда ти си дата,
Свиту у рај срићна врата,

по: Ave maris stella,
Dei mater alma,
Atque semper virgo,
Foelix coeli porta.

Здраво света Катарино,
Мученицо и дивицо,
Богу служећ' увик вирно,
Здраво Крста заручницо.

по: Ave virgo Catharina,
Ave martyr et regina;
Ave sponsa Christi vera,
Ave mitis et sincera.

Ако иштеш знати чуда,
С којим Антун сја по свуда,
Ево бижи смрт, грих, туга,
Ђавли, губа и зла друга.
Бижи немоћ, здрави устају
Немоћници, и пивају.

по већ наведеному: Si quaeris miracula,
Mors, error, calamitas etc.

И овдје обустављамо навађење цитата, којима би се иначе могла цијела књига напунити.

И из тога што је приведено очевидно је, колико користи може испиталац извући из духовних пјесама, цијеле гране књижевности, која је у многим крајевима постала до некле народном, и о којој и ако се не може рећи као о Качићу, да је дала народу што је од њега узела, и пак не би требало да и даље остане науком тако занемарена.

XXXVII. Завршујући набрајање факта и опазака, којима ће међусобне свезе изискивати и опредјелити будући истражиоци, нек нам се допусти додати још неке опаске, које се тичу факта изложених у овоме другоме одсјеку нашега предговора.

Што се тиче умјетних пјесама, нека испиталац не заборави проучити ред, којим се је осмерац у далматинску појезију увлачио и мах отимао, као и узроке томе појаву. Јер је доиста вриједно знати, рашта ми у најстаријих приморских пјесника налазимо готово највише дванаестерац; осмерац се тек позније помаља.

У Марулића на пр. у осмерцу нема него „сповид колудриц“; „сказање од суда огњенога“ и „говорење св. Бернарда“; све је остало дванаестерац. — У Менчетића и у Џоре Држића, ми не опазисмо ни једнога стиха осмерца, који налазимо тек у „Ремети“ Ветранића и можда у трећини његових осталих пјесама, дочим у драмама његовим, осим неких мрвица осмерца у Хекуби, све је остало дванаестерац. Тај се исти дванаестерац искључиво налази и у Дмитровића, Наљешковића, Хекторовића и Марина Држића. — Тек са Златарићем, Гундулићем и Палмотићем осмерац, који показа своју творећу снагу не само у Ремети него у Дервишијади и у Јеђупци, задоби не само претегу, него готово и потпуно господство у дубровачкој појезији. —

Тај појав изазивље неколико питања, али се прије свију других намеће то: не стоји ли тај напредак и бујни развитак умјетнога осмерца у каквој ужој свези са опадањем и ишчезавањем бугарштице?

Што се тиче осмерца а и других размјера у пјесмама quasi-народнима, то јест у онима, које се пјевају или су се пјевале по варошима као дубровачке *коленде*, корчулска *морешка* итд. то треба сабрати што је год могуће и из других мјестâ, у којима су се *још* налазиле или се *још* налазе, те изучити њихове различне врсте, њихов положај према народноме и умјетноме пјесништву, као и према туђинскоме упливу.

Свак знаде, да кад се преводе или састављају какве црквене пјесме на народноме језику, то се при томе преводилац или састављач обично држи, што је могућно више, не само садржаја, него и метра и свих вањских страна оригинала. — На против бива, да како, кад тај народ има својих пјесама, а црква има узрока, да стари садржај тих пјесама удаљи и да подметне нови, — али свакако се може узети, да оно прво бива правило. — Ми већ опазисмо у црквеним пјесмама католичкога дијела нашега народа, да је претежнији изузетак, те ми већ из тога предложисмо и закључак на темељу тога појава.

Ипак не треба занијекати, да има и још не мали број црквених пјесама, које носе на себи значај правила, то јест: које и са вањске стране приличе оригиналу. — О томе ће се освједочити сам испиталац, пошто изучи довољну количину тих пјесама.

Али на што ми треба да особито опоменемо будуће испитаоце то је, да у самим латинским химнима католичке цркве има их не мали број, у којима је метар веома сличан размјеру нашега осмерца. — Ми већ у латинским паралелама, у предидућем чланку наведосмо их неколико као:

Lauda, Sion, salvatorem; —
Jesu redemptor omnium; —
Vexilla regis prodeunt; —
Veni creator Spiritus; —
Pange lingua gloriosi; —
Salutis aram Blasius итд.

Ваља само отворити бревијар, па ће се с мјеста наћи мноштво таких примјера. — Услијед тога треба потражити, да ли нема какве свезе међу тим размјером и осмерцем, који се налази у пријеводима, — а и међу нашим осмерцем у опће.

Нећe, најпослије, бити сувишно напоменути, да, као што већ наведосмо из чистих народних пјесама „коледе“, које имају својим размјером прави осмерац, да се исто тако налази тај осмерац и на многим другим мјестима у првој књизи Вукове збирке, у којој су тако зване женске пјесме. Међу њима највише се оку подмећу „додолске пјесме“ (I. 184—188), од којих, кад се удаље рефрени, свеколике су прави правцати осмерци.

Нема ли и ту какве свезе са умјетним осмерцем? —

C. Извори пјесама ове књиге, повод и начин њихова издања.

XXXVIII. Писмени извори свих бугарштица, које се налазе у овој књизи, јесу слиједећи:

1. Хекторовић, Рибање и рибарско приговарање.
2. Бараковића „Вила Словинска“.
3. „Попевка“ о Свилојевићу, нађена у дворском архиву у Бечу.

4. Рукопис дубровачки, који се сада налази у књижници манастира Мале Браће у Дубровнику.

5. Перашки рукопис Баловића.

6. Перашки рукопис Мазаровића.

7. Загребачки рукопис под бр. 638, који се налази у књижници Југославенске академије.

8. Загребачки рукопис налазећи се такође у академијској књижници под бр. 641.

Пошто већ бјеше наштампан текст овога зборника, дођоше нам до руку и још неке до сада непознате бугарштице, а и нове варијанте већ познатих, — али ми им изворе нећемо овдје ни приводити ни описивати, него ћемо то све оставити за предговор друге књиге ове збирке.[1] Ми ћемо се дакле ограничити тим, да поближе опишемо тек наведене изворе, па ћемо започети са

XXXIX. Хекторовићевим „Рибањем“ као најстаријим познатим извором писменим, у коме се налазе наше бугарштице. Двије бугарштице, које уврсти Хекторовић (г. 1487 — 1572) у своје „Рибање“, налазе се у овој књизи под бр. 6 и 49; прва казује о свађи Марка Краљевића с братом му Андријашем, а друга о Радосаву Северинцу и Влатку Удбинском.

„Рибање“ је било издано први пут у Млецима код Ђинами 1556 год. Други пут такођер у Млецима 1638 год. — трећом у Задру Љубићем код Батаре 1846. Најпослије се појави у VI. књизи „Старих писацâ хрватских“ које издаје југослав. академија у Загребу. Наведене двије бугарштице на по се бијаху печатане Кукуљевићем у његовим пјесницима хрватским I. 100—101. За тим дођоше и у Миклошићеву збирку (Volksepik der Croaten) под бројевима 1 и 2, т. ј. одмах на почетку. Старији рукопис него ли је прво издање нама није познат. Хекторовић не каже, кад је наведене двије бугарштице написао, али се може узети за стално да је то било коју годину прије нег' што се појави прво издање „Рибања“.

---

[1] Услијед тога и опис Граматике Крижанићеве, у којој се налазе два три стиха бугарштица биће увршћен у другу књигу ове збирке.

XL. Бугарштица, која се налази у Вили Словинској Бараковића (р. 1546 † 1628), у овој је књизи уврштена под бр. 82, а натпис јој је „Мајка Маргарита“.

Поменуто дјело Бараковића са нашом бугарштицом би објелодањено, у колико је нама познато, тек један пут у Млецима код Николе Пецана 1682 год. Наслов је књиге: „Вила Словинска у четири врсти пјетја сложене ча јест у пјесме скупне у осморетке звучнопојке и полуретке“.

„Мајка Маргарита“ је штампана осим тога и у Кукуљевића „Пјесници Хрватски (у Загребу 1853)“ у II. св. на стр. 7 и 8, али по другоме извору. Најпослије уврсти је и Миклошић у своју збирку (Volksepik der Croaten под бр. 3), и управо онако, како је у Бараковића т. ј. тако, да се сваки главни стих понавља. Ми то понављање изостависмо нехотице, јер немајући ни у себе ни у мјесту пребивања ријетку књигу Бараковића, требало је да се поуздамо на преписача, који, као што позније узнасмо, зажељевши приштедити себи труда пропусти без трага дупликате, које, како је нађено у оригиналу, има сваки стих. Та му се уштеда труда и времена може лако опростити, али никако друго важније пропуштење, т. ј. што нам о томе ништа не јави. Услијед тога та пјесма би овдје штампана тако, да се са вањске стране разликује од сваке друге бугарштице, па и од нацртане горе схеме; дочим у облику оригинала (као што уђе и у Миклошићеву збирку), она с те стране тачније одговара схеми него многе друге бугарштице ове књиге. И сам почетак и завршетак пјесме посве су правилни у „Вили Словинској“, јер уврстивши први дупликатни стих послије првога припјевнога прилошка, слиједи, да последњи стих-дупликат завршује пјесму без прилошка, тако, да прва и пошљедња строфа пјесме нема него по један једини стих, дочим их све остале строфе имају по два, што тачно схеми одговара. „Мајка ће Маргарита“ бити попуњена у другој књизи ове збирке; тамо ће бити уврштене и њезине варијанте.

Рукописа старијега од млетачког издања, у коме би била „Мајка Маргарита“ у колико је нама познато, нема. Истина да се наша бугарштица налази, као што ћемо виђјети ниже, и у рукопису загребачкоме означеном бр. 638., али је тај рукопис млађи од наведенога издања „Виле Словинске“. Колико је времена прије него састави своју „Вилу“, Бараковић записао „Мајку Маргариту“ и у коме мјесту, о томе сам ништа не казује. Али лако да ју је он слушао још у својој првој младости у задарској околици.

XLI. „Попевка о Свилојевићу“, која је уврштена у овој књизи под бр. 46, би најприје штампана Миклошићем у његовој „Slavische Bibliothek“ од 1851 год. на стр. 259—260. У томе издању, у коме ни стихови ни метар те бугарштице нијесу били означени, те је штампана била као да је проза, — није назначен ни извор, из кога је црпена. Ми по распитивању сазнасмо од г. Ј. Фидлера, чиновника у придворном и тајноме архиву у Бечу, да је он у томе самом архиву и нашао тај рукопис међу актима и списима Петра Зрињскога, који би погубљен 1671 год. у бечком Најштату. Г. Фидлер предаде рукопис г. Миклошићу ради штампања, — али по казивању истога г. Фидлера рукопис се послије некако изгуби. Тога ради, премда знамо да је бугарштица била писана латиницом, ипак не можемо ништа о правопису казати, јер је печатана не њезиним но садашњим правописом.

Друго издање те бугарштице би опет учињено Миклошићем у његовој Volksepik der Croaten (под бр. 4 стр. 15—17), али овдје већ, како треба, са означењем стихова и с и правцима неких погрешака, које се поткрадоше у првом издању; али овдје новим правописом. Ко је записао ову бугарштицу, гдје и када, не зна се поуздано, али ослањајући се на то, гдје је нађен рукопис, г. Миклошић држи, да је записан Петром Зрињским и то год. 1663[1]; опредијељење године не знамо на што ослања. Што се тиче мјеста, он држи да је Зрињски записао нашу бугарштицу у своме родноме завичају (гдје су подртине Зрињскога градића на југ од Сиска), или у хрватскоме приморју гдје је позније живио[2].

XLII. Дубровачки је рукопис најбогатији извор бугарштица наше књиге. У њему су све бугарштице, које се у овој првој нашој књизи налазе под слиједећим бројевима: 1, 2, 3, 4, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 20, 23, 24, 26, 30, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 53, 54, 55, 57, 76, 78, 79, 80. Осим тога има једна бугарштица, која је изостала из ове књиге ради узрокâ од мене не зависећих: она у рукопису долази 24 на реду и носи натпис „кад се свадио Милош Кобиловић и Вук Бранковић. В. Качић-Миосића Разговор угодни народа словинскога л. 116 и 123.“ Она ће свакако доћи у другу књигу ове збирке. Ова је бугарштица у осталом била већ објелодањена Гиљфердингом у књизи Боснія, Герцеговина и Старая Сербія (Петроград 1859 стр. 243—248), и Миклошићем у наведеној Volksepik der Croaten под бр. 5. (стр. 17—19). Рукопис дубровачки има јоште 46 комада народних пјесама у десетерцу и другим размјерима, међу којима се у осталом налазе и три умјетне пјесме. Све ове пјесме уђоше у ову књигу и носе бројеве од 85—130 inclusive т. ј. до краја књиге. Обзиром на толико богатство дубровачкога рукописа, и ради тога што је до сада био врло мало познат ученом свијету, ми ћемо се овдје постарати, да нацртамо што је могуће подробније опис рукописа и саставних његових дијелова:

Наш рукопис има сада у све 287 листова т. ј. 574 стр., премда погрешном пагинацијом посљедња страна носи број 626. Али све 574 стране рукописа нијесу написаче, него су многе, како ћемо ниже видјети, посве празне. Хартија је прилично бијела, али проста, како се обично употребљавала около половине прошлога вијека, величине непространога кварта. Рукопис премда је сашивен, нема ни корица ни леђа.

---

[1] Volksepik der Croaten стр. 17.

[2] Ibid.

Назначујући садржај рукописа, ми ћемо овдје слиједити стару пагинацију рукописа.

Првих 212 страна садрже нашу збирку пјесама, о којој је казано горе, уједно са уводом и с празнинама. Остали је садржај рукописа слиједећи:

На стр. 213—232 incl. празно.
„ „ 233 написано је само: Проричја Словинска.
„ „ 234 казало збирке пословица, које слиједи.
„ „ 235—246, сама збирка Пословица
„ „ 247—248 неписано.
„ „ 249—326 продужују се пословице.

На крају збирке стоји „Ragusa 1698.“ Свеколике пословице од 235—326 стране бише издане Гиљфердингом (Старинный Зборникъ сербскихъ пословицъ. С. Петербургъ 1868 кирилицом у „Етнографическомъ Зборнику“ те године и на по се) и Даничићем (Poslovice у Загребу 1871).

На стр. 327—336 неписано.

„ „ 337—390 или су остале или је погријешено у пагинацији, јер са 337 она скаче на 390, премда тих листова у рукопису никако нема.

На стр. 391—415 заузимље рјечник, који има натпис Dizionaretto italiano-slavo-moscovitico, raccolto l'anno 1751 nel venire a Ragusa coll' ajuto di Giovanni Mladinovich.

На стр. 416—419 списак ријечи сакупљених у Новом Пазару једним трговцем дубровачким (Будманом) „г. 17. .“

Стр. 420 неписано.
„ 421—423 продужење рјечника.
„ 424—430 неписано.

Стр. 431—502. „Осопци из духовних бесједи Дм. Ђура Гризића и Дм. Мата Бобановића, избрани г. 1760.“ Пред почетком „Особака“ има једно писмо руком истога Бобановића, које с адресом заузимље од стране 431 до 434.

Стр. 503—512. неписано.

„ 513—518. некаква граматичка расправица о нашем језику на врх које стоји натпис Ex. mss. D. Stephani Rosæ Ragusini.

Стр. 519—520 неписано.

„ 521—626. Уломак из пријевода Новога Завјета на наш језик, коме су претпослани: посвета Бенедикту XIII, предговор и казало. На врх посвете стоји: „Ex versione novi testamenti“, а тај сам посветни предговор, који заузимље стране од 521 до 523, писан је руком самога Стјепана Розе, што се види из једне примједбе на стр. 523. Он изради тај пријевод 1750, и те саме године поклони га папи Бенедикту XIII. Роза умрије 5. Августа 1770 г. Осим свега тога има још при крају 6 листова ни пагинираних ни писаних.

У свему рукопису може се набројити до 11 различних писалачких рука; двије смо већ означили као познате, а 9 их остаје непознатих. Главније из њих не би било тешко познати, успоредивши их са осталим сувременим рукописима исте књижнице. Што се тиче времена постања пашему рукопису, може се у опће казати, да премда је писан био у различна времена, да је ипак све писано било течајем треће четврти XVIII вијека. Излишно је и говорити, да све што је у овоме рукопису писано народним језиком, то је све писано латиницом по већ познатом дубровачком правопису.

Наш се рукопис сада чува у књижници „Мале Браће“ у Дубровнику, гдје дође послије смрти Инокентија Чулића (прозванога у Дубровнику Фратар Глухи) и налази се под бр. 24; тако је барем обиљежен био у опису Чулићеве књижнице[1]. Откле је пак „Фратар Глухи“ набавио овај рукопис, не зна се, али то би по својој прилици из остатка ишчезнуле књижнице дубровачких језуита, којој је Ђуро Матеи био оставио по смрти све своје списе (Appendini II 303, 304.).

На тај начин описавши цијели рукопис, требаће сада претрести поближе првих 212 страна, у којима су наше пјесме, као одсјек његов, који има за нас највише важности.

На стр. 1 стоји као опћи наслов збирци: „Попјевке словинске скупљене г. 1758. у Дубровнику.“

За тим долази један цитат из Качића овако:

„Фра Андрија Качић-Миошић-Малобраћанин у „Разговору угодному народа словинскога 1756“: Мало се ствари штије и находи од старих краља, бана, господе, и догађаја, који су се догађали у нашим странама; и да се по све не изгубе од старих витезова успомене, господин Бог даје нашему народу таку памет наравну, да оњо што други народи уздрже у књигама, они уздрже у памети, пивајући на собетим, дернецим и по свим мистим, куда путују, писме својијех краља, бана, витезова и врснијех јунака, које, прем да нису посве истините, ништа не мање има свака добар темељ од истине.“

На 2. стр. долази важна биљешка:

„Четрнес првијех попјевака у овезијех књигах исписанијех скупи брат[2] Ђуро Матеи Дубровчанин, (примину у Риму г. 1728)[3]. Осамнаест, које слиједе до тридесет и треће, прибави Јодзо Бетондић, вриједни словински спјевалац (који примину у Дубровнику год. 1764.)[4]“

---

[1] Kaznačić, Biblioteca di fra In. Čulić nella libreria dei PP. Francescani di Ragusa. Zara 1860.

[2] Чудновато је, да му се овдје даје епитет »брата« — *fra*, јер је Матеи био свјетски свештеник, које никада нијесу тако звали него вазда „дум“ дом.

[3] Ово у загради уметнуто је другом руком.

[4] И ово је другом руком додано.

На 3. стр. долазе другом руком писане хвале и доказивање важности епских *Попјевака* овако: „Попјевком славити витешка дјела и давне случаје, нити је ново нити влаштито словенскому језику, да у опћено множијем иним а може бити и свијем народим од најдавнијех вијекâ, тер бржек заметну се та' обичај скоро од постанка сегај свијета, нека кроз тej пјесни од отаца придане синовим увјековјечила би се спомена давнијех вр'јемена, тер познијем праунуцим јавне би биле згоде давнијех прародитеља царâ и краљевствâ.

„Њемачки језик поп'јевкам храњаше старе повјести свога народа, како из Тачита вади Хеуманус Consp. Reip. litter. cap. 3 № 1.

„Кананеовићи и сусједи њихови држаху исту обичај од старина прије Моизеса, што види се numerorum 21. 28.

„Израелићани такмено опћаху замјерне згоде у слатке пјесни и зачинке слагати, и тако рек' би у памет свега пука на вјечну спомену урезивати. То је јавно не иштом у множијех псалмих Давидовијех, да ну и у поп'јевках: Јудите, Judith 16; Езекије краља, Isai 38; Ане Елканове 1 Reg. 2; Деборе, Jud. 5; Моизеса Exodus 15; Deuteronom 32, и у иних.

„Паче (у) мудријем књижицам мни се, да Моизес из старијег тацијех пјевања и даворија изе повједања свијех ствари, тја од саздања свијета до свога доба, кâ пака изреди и написа у књигах Битја или Genesis. Виђи Alfons Niccolai, Dissertazioni e lezioni sulla Genesi tomo I. Disser. proemio 5 pag. 172; tomo II lezioni 19 pag. 370.

Стр. 4 празна.

Стр. 5 до 30 заузимљу оних четрнаест пјесама или како их сабиралац зове, попјевака, скупљених Ђуром Матеи, а то су слиједеће у овој књизи: 34, 2, 38, 80, 32, 57, 53, 79, 3, 37, 41, 45, 76, 55. Овијем самим редом долазе и у рукопису, само што су тамо, разумије се, означени текућним бројевима од 1 до 14. Првој је над натписом потпуно словима написано „Поцјевка прва.“ Наведених 14 пјесама писане су сваколике оном истом руком, која почиње на 3-ћој страни.

Стр. 33 до 94 заузимље група попјевака̂ сабраних Јодзом Бетондићем т. ј. 33, 78, 23, 20, 30, 4, 9, 1, 10, изостављена̂ о свађи Обилића и Бранковића, 14, 15, 47. 40, 35, 13, 16, 39, које су овијем редом поређене и у рукопису али тамо да како носе текуће бројеве 14 до 33.[1] Записане су истом руком којом и прве.

Од стр. 94—212 (ако изузмемо стр. од 193—198 incl. који су посве празне) записане су пјесме, о којима главни писац рукописа каже, да су сабране са различних страна. Оне иду редом, којим овдје слиједе бројеви, којима су означене у овој књизи: 86, 127, 125, 126, 105, 113, 85, 108, 101, 92, 91, 119, 88, 98, 48, 24, 124, 120, 121, 102, 96, 93, 122, 106, 111, 94, 87, 110, 104, 103, 99, 100, 90, 118, 98, 26, 44, 42, 89, 95, 109, 116, 115, 114, 107, 123, 54, 118, 129, 130, 112, 128. Текућим су бројевима обиљежене у рукопису од 34—80 incl., а пошљедњих 6 немају никаква броја.

Од ове треће групе само првих 17 (т. ј. 86, 127, 125, 126, 105, 113, 85, 108, 101, 92, 91, 119, 88, 98, 48, 24, 124,) писане су истом руком, којом и наведене двије збирке Матеји и Бетондића т. ј. другом; слиједеће три пјесме т. ј. 120, 121, 102, писане су трећом руком; слиједећих 21 пјесма: 96, 93, 122, 106, 111, 94, 87, 110, 104, 103, 99, 100, 90, 118, 98, 26, 44, 42, 89, 95, 109, опет ином т. ј. четвртом руком, пјесма 116-та петом руком; послије те пјесме долазе 4 пјесме, т. ј. 115, 114, 107, 123, шестом руком; остале свеколике: 54, 118, 129, 130, 112, 128, опет седмом руком.

---

[1] Г. Миклошић мисли, да је Бетондић записао и пјесму 36 овога рукописа (у овој књизи под 126). Нама се тешко сложити с тим мњењем послије категоричке изјаве у рукопису, да је Бетондић сабрао само пјесме од 18-те до 33-ће. Можда г. Миклошић ослања своје мњење на 2 стиха те пјесме:

Трстено је славно мјесто ловом гиздаво
А *Трстенке* младе моме танце изво̂де,

као и на то, што је исти Бетондић саставио шаљиву пјесму о Трстенику. Нама је само примјетити, да су *Трстено* и *Трстеник* *посве различна* мјеста у дубровачком округу.

Све пјесме, за које је казано, да су сабране Ђуром Матеи и Јодзом Бетондићем имају у рукопису свака свој натпис, дочим већина пјесама треће групе нема никаква натписа; имају га само 86, 126, 113, 101, 92, 48, 124, 120, 121, 102, 96, 93, 54, 118, 129, 130, 112, 128.

На челу нашега рукописа, како видјесмо, каже се, да су пјесме у овоме рукопису скупљене „1758 у Дубровнику" а мало ниже се додаје: да првих 14 пјесама скупи Ђуро Матеи, који примину у Риму 1728 год. дакле за пуних 30 г. прије времена, у које пјесме дођоше у овај рукопис. Осим тога ми већ опазисмо да су и Матеине и Бетондићеве пјесме, а и првих 17 треће групе писане све једном руком, премда, како каже почетник рукописа, пјесме бијаху сабиране различним особама.

Из та два тако рекућ противурјечја слиједи, да ово није првобитни рукопис, у који су записивали бугарштице и друге пјесме они, који су их непосредно из народа купили т. ј. Матеји, Бетонди и остали, него да су оне најприје биле пописане сабирачима у посебне рукописе (који нијесу познати), из којих су послије у ову збирку преписане биле.

У осталом може лако бити, да су неке пјесме из треће групе, које су великом већином десетерци и женске пјесме, биле непосредно из народа поцрпане почетником овога рукописа и његовим продужиоцима.

Како је Матеи умрьо у старијим годинама, шта више пошљедње године живота провео у Риму, а сакупљање такога материјала из народа (ако их није исписивао из каквих још старијих записа) требује млађе силе, то се може казати за првих четрнаест бугарштица, да су њиме биле скупљене негдје около краја седамнаестога или почетком осамнаестога вијека. Јодзо Бетондић живљаше већином на селу близу Стона у Рату. Он преведе хероиде Овидијеве, и иначе се бављаше пјесништвом; умрије 1764.[1]

Бугарштицâ и у опће пјесама из дубровачкога рукописа било је издано до сада врло мало. Најприје Гиљфердинг у своме дјелу Боснія и т. д. (стр. 243—263) изда 1859 само двије бугарштице т. ј. о свађи Обилића и Бранковића и о Косовској битци; за тим ми издасмо 1868 г. у Забавнику дубров. штионице неке бугарштице и друге пјесме, као примјерке ради истраживања сличних производа; најпослије Миклошић у својој Volksepik der Croaten издаде осам бугарштица из овога рукописа.

XLIII. Перашке су бугарштице намјештене у овој књизи под бр. 59, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73, 75, од којих свака осим пошљедње има уза се своју другу сложену у размјеру десетерца. Ове су пошљедње обиљежене бројевима 60, 62, 64, 66, 68, 70, 72, 74. Све су ове бугарштице записане у рукопису, који се налази у Перасту у кући Баловића, а пјесме десетерачке у другом рукопису перашке обитељи Мазаровића.

За нас важнија збирка Баловића може се овако описати. Рукопис је на папиру, свезан у књигу in 4°, која има 357 страна, али написанијех нема више него 147 и то не редом, јер има гдје-гдје међу једном и другом пјесмом до 30 страна по све чистијех, а при крају књиге има их таких до 80. Лако може бити, да је сабирач имао намјеру на тијем бијелим листовима још коју пјесму записати, па Бог зна рад шта не испуни, што бијаше наумио. Тако при сврси има на једноме из бијелијех листова само два стиха једне тек започете пјесме. Рукопис је једном јединим руком писан.

---

[1] Appendini, Notizie storico-critiche II 247.

У њему су свега 24 народне пјесме, од којих су 9 бугарштица примљених у нашу збирку, осталих су 15 обични десетерци, али и оне епскога карактера. Од тијех 15 немају него само двије, које понављају десетерцем догађај опјеван у бугарштицама. Предметом су и бугарштице и десетерачких пјесама искључиво перашки догађаји или они који се тичу пераштана.

Тешко је тачно опредијелити, кад је наш рукопис постао, али судећи по догађајима, који су предмет пјесама, по писму и папиру, лако да је писан био још при крају 17-тог или почетком прошлог стољећа. Ко је записао ове пјесме, није познато, али се свакако чини, да га је писала рука првога сабирача из уста народа, а не из каквог старијег рукописа.

Како је и од куд је допао овај рукопис кући Баловића, не зна се. Може бити да га је набавио који од два члана ове породице, свештеник Андрија Баловић или Вицко Баловић, предсједник капитула которскога. Први остави у рукопису на италијанском језику Љетопис перашки, а други написа и напечата исторички опис капеле од Шкрпјела[1]. Дакле обојица људи изображени. Успоређујући њихове рукописе с овим, показује се, да га није ни један ни други писао.

Рукопис Мазаровића, из кога извадисмо десетерце као паралеле бугарштицама, млађи је од Баловићева, јер му је на корици забиљежена г. 1775, у којој су пјесме записане. Рукопис има 472 стр. 4°; од којих ни једна није по све празна. — Садржај су и овоме рукопису пјесме, највише народне у размјеру десетерца. Бугарштице нема ни једне. Осим пошљедњих пет комада, рукопис је писан васколик руком Николе Мазаровића. Три су умјетне пјесме некога Јодза Шилоппи с почетка нашега вијека, а двије је преписивало некакво недоуко ђаче. Мазаровић је, по свој прилици, највише преписивао пјесме из других рукописа.

---

[1] Notizie intorno all' immagine detta dello Scarpello etc. Zara 1844 III edizione.

Оба перашка рукописа не стоје ни у каквој узајамној свези, нити је један из другога преписан, нити је извор једнога служио такођер извором другому, него су оба самосталне збирке. Слова су оба рукописа латинска, а правопис је једнак начину писања, који тада бјеше у обичају у дубровачких писаца.

Перашке бугарштице нијесу биле до сада објелодањене (ако за ове посљедње 2—3 године не би штампана која у каквим новинама), па нијесу ни познате биле ученоме свијету.

Нама бијаху саопћене први пут г. Срећком Вуловићем из Пераста, услијед нама објелодањених бугарштица у горе поменутом Забавнику дубровачке штионице.

Истоме г. Вуловићу дужни смо захвалити, што нам успореди с оригиналима пријеписе, као и што нам саопћи опис рукописа.

XLIV. У књижници Југословенске Академије у Загребу имају, у колико се до сад зна, само два рукописа, у којима се налазе бугарштице; оне свеколике и пријеђоше у ову књигу. Први пространији рукопис носи бр. 638, а писан је по свој прилици негдје около почетка 18-тог вијека; има 34 листа дебеле хартије, у осмини; сприједа, страга и у средини има по неколико празних листова, а што се садржаја тиче, и нема у њему друго осим бугарштица, које примисмо у ову збирку; осим тога налази се *казало*, у коме су први стихови сваке пјесме. Претпошљедња је пјесма рукописа (26) умјетна, па за то овдје није ни примљена била.

Бугарштице рукописа обиљежене су у овој књизи слиједећим бројевима: 77, 29, 27, 22, 51, 43, 83, 8, 7, 50, 25, 12, 84, 17, 18, 21 (у ту је пјесму рукописа уметнута пјесма 28 „Клику ти ми кликоваше једна будимска дјевојка“) 36, 56, 19, 31, 11, 81, 82 (т. ј. њезина варијанта) и 58. Овим истим редом поређене су и у самоме рукопису. Пјесме је писала све једна рука.

Други загребачки рукопис находи се под бр. 641, у наведеној књижници, али у њему нема него само 3 бугарштице т. ј. оне, које су у овој књизи под бр. 5 и 52, за тим варијанта оне под бр. 83; остало су побожне пјесме, а има их неколицина и народних у размјеру десетерца.

Рукопис, који има около 46 листова у 8°, као да је савремен више описаному, јер су народне пјесме у њему све записане, ако се не варамо, оном истом руком, која је писала и рукопис под бр. 638. И у њему има неколико празних листова.

Нарјечне особине доказују, да су обадва загребачка рукописа у Боци Которској писана била руком Бокијеља западне цркве. Правопис им је у свему једнак са ортографијом дубровачкога рукописа.

Оба пријеђоше у књижницу академије са познатом књижницом Кукуљевићевом; а тај врли сабирач народних старина нађе по свој прилици наше рукописе у Боци Которској.

Штампане су биле из пространијега рукописа двије пјесме (36 и 58) у књизи Николе Стокана „Низ Бисер“ (Загреб 1863) стр. 40—46. Из тога истога пространијега рукописа Миклошић издаде осамнаест бугарштица по пријепису учињену под надзором проф. Јагића. Исти тај пријепис послужи темељем и нашем издању. Из другога краћега рукописа ништа до сада није било на свијет издано.

XLV. Главни је повод и темељ овој збирци пјесама записаних у пређашња времена, богати дубровачки рукопис. Он је био познат у Дубровнику неколицини људи који се бављаху књижевним стварима још прије него што Гиљфердинг 1859. године објелодани из њега горе поменуте двије пјесме. Нама пак, који се бављасмо још у млађим годинама сабирањем народних умотворинâ, био је поближе познат тај рукопис; јер при сабирању жива материјала обраћасмо пажњу и на већ записане пјесме.[1] Разумије се, да бугарштице поменутога рукописа привукоше нашу особиту пажњу ради њихова размјера, који нас опомињаше на бугарштице, које се налазе у Хекторовића и Бараковића.

Знајући пак, каквом се ревношћу сабираху, издаваху и коментоваху живе народне пјесме; — знајући, како наше бугарштице бијаху познате књижевницима нашим још прије 2—3 вијека;[2] — а како их најбољи нама савремени зналци народнога пјесништа мало или ни мало знадијаху,[3] наравно је, да су бугарштице тим више постајале за нас занимљиве. Пошто их већ одавна бијасмо преписали за горе поменуту опћу збирку, видећи, да двије пјесме, које из дубровачкога рукописа издаде Гиљфердинг не унаприједише ни најмање познање бугарштица, а с друге стране да би покушали, неће ли то дати прилику, да се нађе још који извор таких пјесама, написасмо чланак о њима, додавши 3—4 пјесме из тога рукописа; те чланак с додатком би штампан у Забавнику дубровачке штионице за 1868 годину. Тај посао не би у залуд. Одмах послије издана чланка, јави нам се врли родољуб г. Срећко Вуловић из Пераста, те нам саопћи *девет* још непознатих перашких бугарштицâ.[1] Али ни то није све. Ми још прије издања наведенога чланка позајмисмо пријепис пјесама дубровачкога рукописа проф. Миклошићу, који, пошто му казасмо о открићу перашких бугарштицâ, обрати вишу пажњу на нашу врсту пјесама него ли је то дотле чинио. Он одлучи издати неколицину бугарштицâ са опредјељењем њихова размјера: та збирка и изађе 1870 године под назовом: Die Volksepik der Croaten. За ту збирку, проф. Јагић преписа све бугарштице два више наведена загребачка рукописа. Проф. Миклошић, пошто се послужи тим пријеписом, и нама га саопшти. Осим тога услијед наведенога чланка у „Забавнику“ бјеху нам саопћене позније и још неке бугарштице до сада непознате. Оне ће доћи, као што је већ казано, у другу књигу ове збирке, па ће им тамо и извори означени бити.

---

[1] У нашој збирци нар. пјесама, која је још у рукопису, и која је, дакако, већином самим нама црпена била из уста народа, има и један рукопис, у коме је 20—30 пјесама у десетерцу, скупљених непознатим сабирачем пред једно 40—50 годинâ негдје у околици дубровачкој.

[2] То потврђују и новија изискивања Јагићева о тим пјесмама (Грађа за историју народне појезије у Словена).

[3] Миклошић сам, са искреношћу која се и налази само у правих радника науке, казује, како још 1851 године није познавао размјер бугарштицâ. „Dieses Lied (попјевка о Свилојевићу) wurde von mir im ersten Bande der Slav. Bibliothek ... herausgegeben... Ich erkannte damals das Metrum nicht, und es wäre mir wahrscheinlich dasselbe auch jetzt nicht klar geworden, wenn mir die Ragusaner Handschrift eine Anzahl in demselben Metrum gedichteter Lieder geboten hätte (Die Volksepik der Croaten стр. 17).

Пошто у Миклошићево издање уђоше само неке бугарштице из дубровачког рукописа и неке само из једнога загребачкога, — а из перашких рукописâ ни једна; — то држимо, да тим издањем ово наше не постаде излишно, него, шта више, да му је као природна посљедица. То и он сам призна,[2] а други научници изјавише не ријетко своју нестрпљивост за то, што се ово потпуније издање задоцни ради узрока, који су од нас независни.[3]

---

[1] Позније их је још неколицину нашао. Гледај први програм которске гимназије стр. 10 и 29.

[2] Volksepik стр. 7.

[3] Јагић, Отачбина 1875 год. стр. 585; „Грађа за истор. нар. поезије стр. 135. — (Rad XXXVII.).

XLVI. Проговоримо најпослије и о начину издања ове књиге.

Већ из самога почетка би одређено, да *свеколике* пјесме најбогатијега т. ј. дубровачкога рукописа имају бити објелодањене у овој књизи, ма којега размјера оне биле, а уз то и свеколике до сада нама познате бугарштице издане и неиздане.

Можда би боље било, кад би се били ограничили издањем самих бугарштица; — али нам се чинило, да пошто се у најбогатијему и најмање познатом рукописноме извору за бугарштице, налазе уједно и народне пјесме других размјерâ, да би ове пошљедње могле у многим питањима о самим бугарштицама бити од велике помоћи будућим испитаоцима. Ради сличнога узрока не искључисмо одавде ни двије посве умјетне десетерачке пјесме, које се налажаху на крају дубр. рукописа (у овој књизи под бр. 129 и 130) као што не искључисмо ни три умјетне бугарштице (под бр. 58, 77 и 81), које већ на више означисмо. Исто тако не могосмо изоставити ни десетерачке паралеле перашких бугарштицâ.

Тому раширеному простору треба ипак ударити неке границе. Наша ће дакле збирка примити у се оне народне пјесме свакога размјера, које су записане биле у прошлим вјековима, дакле све до почетка нашега вијека.

Пошто дакле у ову књигу уђоше пјесме различних изворâ, различних врстâ и размјерâ, требало је прије свега да васколик материјал буде раздијељен на групе, па и унутра тих групâ да поједине пјесме буду размјештене становитим редом.

Групâ је *три*, од којих:

У *прву*, која заузимље од почетка до 231 стране, долазе свеколике бугарштице, које год врсте биле и из свих нама познатих изворâ.

У *другу* групу (стр. 231—336) долазе епске пјесме у десетерцу.

У *трећу* групу (стр. 336 до краја) долазе лирске или женске пјесме у десетерцу а и другим размјером осим бугарштицâ.[1]

У *првој* су групи бугарштице поређане тако, да прије свега долазе пјесме епске, међу којима прво мјесто заузимљу оне, којима су предмети више или мање у опће познати свему народу (косовске, краљевићске, смедеревске, браће Јакшића, угарско-хрватских јунака и т. д.), а послије њих оне, које имају више локални карактер (перашке, которске, скрадинске, дубровачке и т. д.). Варијанте истога предмета и истога размјера поређане су једна уз другу; — ако је гдје од тога реда одступљено, то би погрјешком. Премда је ова прва група била одређена само за бугарштице, ми ипак додадосмо уза поједине перашке бугарштице и њихову десетерачку паралелу. То би учињено за то, што су обе врсте пјесама постале у истоме мјесту, те их је испитаоцу лакше међусобно упоређивати. На крају групе намјештене су четири бугарштице неепскога значаја. — Таким су редом поређене и пјесме десетерачке *друге* групе. — На крају крајње *треће* групе додана је једна „почашница“ и двије умјетне пјесме, о којима је поменуто мало на више.

Ако изузмемо слова, ми се у свему осталоме постарасмо, да издање буде колико је могуће вјерније оригиналима. Што се многе штампарске погрјешке увукоше, то би ради тога, што се књига штампала далеко од нас. То је у осталом било донекле и корисно, јер нас је усиловало набавити још једном оригинале, те их упоредити са већ штампаним табацима и поправити и најситније погрјешке на крају ове књиге. Ми се до тога старасмо, да се држимо изворника, да и саме многорјечиве натписе појединих пјесама, у колико га која имаше, нехтједосмо скраћивати ни преиначавати, него их примисмо онако, као што су у оригиналу. Јер се нама чинило, да ти изворни цјеловити натписи могу бити не без користи будућим испитачима. Натписе у изворима имају пјесме под бр. 1, 2, 3, 4, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17 (само ријеч „бугарска“), 20, 23, 30, 32, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 45, 47, 48, 53, 54, 55, 57, 59 (само „г. 1537“), 61 (само „г. 15...“), 63 („на 15 свидања 1654“), 67 (само „г. 1571“), 76, 79, 80, 82, 86, 92 (само прве четири ријечи), 93, 102, 112, 113, 118, 120, 121, 124, 126, 128, 129, 130. Осталима, које их не имадијаху, састависмо ми сами натписе. Они натписи, који су примљени из оригинала, штампани су у казалу курсивом. Исто тако остадосмо вјерни оригиналу и гледе самих погрешака записачâ или преписачâ пјесамâ. Тих је погрешака особито много у пјесмама десетерца. Поправљати метар на дно стране чинило нам се излишно, јер, пошто се једном читалац упознао са схемом размјера, може лако и сам увидјети, гдје је размјер стиха записачем покварен. Поправке и „sic!“ који се гдје по гдје налазе у тексту, нијесу од нас.

---

[1] Било је одређено, да ове три групе или дијела буду разграничене у тексту тиме, да се међу њих уметне по бијели лист, на коме би означен био број групе. То не би извршено заборавом слагарâ. Да се то донекле поправи, те су групе означене у казалу ове књиге.

Бива каткад, да је и ред самих стихова у оригиналу поремећен. Тако су, рекли бисмо, поремећени у пјесми 68, сви стихови од 92 до 96, који би по нашему мњењу имали бити поређени: 92, 94, 95, 93, 96. Ипак ми се и у оваковим случајевима држасмо оригинала. Једина измјена, коју се усудисмо учинити при овоме издању, тиче се словâ. Премда су сви рукописни и штампани извори писани латиницом, ми ипак одлучисмо преврнути све пјесме ове збирке на ћирилицу. То би ради тога, што она може бити предметом научних изискивања не само литерарнога историка него и језикознанца, па нам се чињаше, да могу боље бити изражене потање различице нарјечне ћирилицом него ли латиницом.[1] Осим тога и онако је већина првих издања наших народних пјесама већ штампана ћирилицом. Ми знамо, да је правило у опће примљено, да се старији текстови издају вазда онако како се налазе у изворима. Али ми знамо такође и то, да се често одступа од тога правила ради практичких и других сврха̂. У осталом од свих оних пјесама наше збирке, које до сада бијаху издане, нема ни једне, којој би био у издању сахрањен стари правопис извора, а вазда је преврнут на наш садашњи правопис. Пошто су пак нови правописи и ћирилски и латински у главноме удешени један према другому, то нам се та промјена чинила још више допуштена.[1]

---

[1] О немогућству изразити свеколике танкоће нашега језика нашом садањом латиницом помиње и Јагић при издању пјесама Мавра Ветранића Чавчића (Стари писци хрватски књ. III. у предговору стр. IV).

Разумије се само собом, да смо додали ми сами тексту интерпункцију и бројеве пјесмама и стихова без обзира на оно што је у оригиналу.

При крају књиге додасмо рјечник идиотизама далматинских, који се налазе у овој књизи.

Завршујући овај предговор, пријатна нам је дужност најсрдачније захвалити свој оној господи и пријатељима, који нам бијаху у помоћи у овоме подузећу, било при сабирању било при штампању ових пјесама. Треба да напоменем поименце господу: професоре Ф. Миклошића у Бечу, В. Јагића у Берлину, Ст. Новаковића у Биограду, грофа Ника Великога Пуцића у Дубровнику, каноника С. Сабљака у Загребу, свештеника Срећка Вуловића у Перасту и управитеља А. Шимонића у Спљету.

У Петрограду 12. априла 1877.

В. Богишић.

---

[1] Промјена слова срета се и у издањима старословенских текстова. Гледај напр. Миклошићево издање клоцова Глаголите.

1.

Кад је погииуо кнез Лазар и Милош Обилић на Косову.

(В. Качића Миошића: Разговôр угодни народа словинскога
л. 115 и 123.)

Иде Бушић Стјепане љуби своју рано будит':
„Устани се, љубовце, од твоје мекахне ложвице,
И ти, млада, отвори прозоре од б'јела двора,
Нека св'јетла зорица дворе моје обесели;
Пака, љуби, погледа' по високу ведру небу̂,
Јесу ли ми влашићи ведро небо припјешили
Је ли зв'језда даница у истоку сунчаному
Удара ли таламбах прид двором кнеза Лазара,
Купе ли се господа прид дворове Лазареве?“
Бјеше млада Стјепана љуби своја послушала
И брзо је устала од своје меке ложнице,
И бјеше отворила прозоре од б'јела двора,
И отиде гледати по високу ведру небу,
А то т' бјеху влашићи вѐдро небо припјешили,
Св'јетла зв'језда данѝца у истоку сунчаному
И таламбах удара прид двором кнеза Лазара,
И купе се господа прид дворове Лазареве.
Брзо се је Стјепану љуби своја повратила,
Тер му иде млађахна добро јутро називати:
„Добро јутро да ти је мому Бушићу Стјепану!
Ово ти су влашићи ведро небо припјешили,
И зв'језда је даница у истоку сунчаному,

И удара таламбах прид двором кнеза Лазара,
И купе се господа прид дворове Лазареве“.
Кад је Бушић Стјепане љуби своју разумио,
Он се брзо подигну из своје меке ложнице,
Тере иде опета љуби својој говорити:
„Пробуди ми, љубовце, Оливера слугу мога,
Нека пође оседлат’ мени и себи коње добре,
И на коње ставити, што је боју од потребе,
Да ја не бих изост’о од војске Лазара кнеза,
Од угарске господе и од браће Уговића.
Али пође Стјепану љуби своја говорити:
„Хоћу теби, Стјепане, тужне гласе повиђети.
Ово ми се ноћаске трудан санак изаснио
Ђе ми соко излеће из овега б’јела двора,
И у двор се увратио без своје без русе главе.
Ако ти се што могу, господару, умолити,
Немој садар ходити на размјерну покрајину,
Да се не би која годи на Косову догодила!“
Али Бушић Стјепане љуби својом одговара:
„Знати ми се, љубовце, са Косова не вратити,
Ја ти нећу остати од војске кнеза Лазара,
Од угарске господе и од браће Уговића.“
Кад је веће Стјепана љуби своја разумјела,
С јадом пође будити Оливера слугу вјерна:
„Устани се, устани, Оливере вјерна слуго,
И ти коње оседла’ теби и твому господару,
И на коње постави што је боју од потребе.“
Кад је слуга Оливер л’јепу Јелу разумио,
Он се брзо одуста од своје меке ложнице,
И коње је оседл’о себи и свому господару,
И на ње је ставио што је боју од потребе;
Пак се бјеху узвргли на своје на коње добре,
И тамо ти пођоше прид дворове Лазареве.
Прид дворовим находе многу угарску господу.
Л’јепо се је Стјепане свој господи поклонио,

И њему се господа сваколика поклонише,
На прозору бијаше Милица Лазара кнеза,
Она иде господи добро јутро називати:
„Добро јутро да вам је л'јепа угарска господо!
Л'јепо ти је погледати ову честиту господу,
К'о да их је један данак мајка једна породила!“
Али Милош Обиловић Милици одговараше:
„Нагледај се садара ове л'јепе све господе,
Ове л'јепе господе и твоје браће Уговића;
Бог зна веће хоћеш ли их твојим очим сагледати.“
Ма кад бјеше Милица зета свога разумјела,
Сузе су је полиле низ румено б'јело лишце,
Тере пође овако Милошу бесједовати:
„Ово ми се ноћаске трудан санак изаснио,
Дје ми зв'језде падаху с небеса на црну земљу,
Дје ми бјеше на небу јасан мјесец потамнио,
И дје се је ведро небо на четверо распукнуло!“
Али Милош Обиловић пуници одговараше:
„Могу ти се, Милице, санку твому домислити:
Што су зв'језде падале с небеса на црну земљу,
То ће главе падати ове угарске господе;
А што бјеше на небу јасан мјесец потамнио,
То ће лишце потамњет' славнога Лазара кнеза;
А што се је ведро небо на четверо распукнуло,
То ти ће се распукнут' твоје срце Миличино,
За угарском господом и за браћом Уговићим!“
Кад бијаше Милица зета свога разумјела,
Жалосна се она нађе у својему срцу живу,
И пође му овако Милошу бесједовати:
„Једа ти се што могу, зете драги, умолити,
Да би ми се молио славному Лазару кнезу,
Да би мени оставио једнога од Уговића,
Ако би се која год на Косову догодила,
Да ја не бих изгубила кољено од Уговића!“
Али пође Милошу пуници одговарати:

„Нећу за то Лазару ни р'јечи проговорити;
Сву ноћ му си ноћаске приспала на десној руци,
Бјеше му се молити како твому господару.“
Кадар бјеше Милица зета свога разумјела,
Зловољно се поврати ка својему господару,
Грозне сузе пролјева низ своје низ б'јело лице,
И пође ти овако Лазару бесједовати:
„Једа ти се што могу, господару, умолити?
Да би мени оставио једнога од Уговића,
Ако би се која годи на Косову догодила,
Да ја не бих изгубила кољено од Уговића!“
Али на то Лазаре Милици одговараше:
„Не могу ти оставит' ниједнога од Уговића,
Они су се захвалили св'јетлу краљу угарскому
Кад би небо паднуло на јунашку црну земљу,
Они би га примили на своја на бојна копја.“
Веће Лазар изиде из својега б'јела двора,
Он се л'јепо бијаше свом господи поклонио,
И њему се господа сваколика поклонише;
Пака се је посадио на својега коња добра,
И весело пођоше пут Косова равна поља,
Шаторе су распели накрај равна Косова поља.
Цар је с војском паднуо на Марицу плаху р'јеку
Ту су стали починут' вечерицу вечерати,
И они се веселе с златнијем чашам у трпези,
Али Вука Бранковића худа срећа научила,
Пође кнезу Лазару прид господом говорити:
„Милош ће ти невјеру на Косову учинити!“
Кад је Вука Бранковића кнез Лазаре разумио,
У руку је узео златну чашу хладна вина,
И он пође Милошу златном чашом напијати:
„Здрав си, зете Милошу, у моје и твоје здравље!
У моје и твоје здравље и око нас све господе.
Тако теби јединога који те је сатворио,
И тако ти Данице твоје л'јепе вјеренице,

И тако се тобом доста дичила и подносила,
Немој мени невјеру на Косову учинити!“
Кад је Милош Обиловић кнеза Лазара разумио,
Жалостан се он нађе у својему живу срцу,
Пака узе у руке златну чашу хладна вина,
И он пође Лазару златном чашом напијати:
„Здрав си, тасте Лазаре, у моје и твоје здравље,
У моје и твоје здравље и ове честите господе.
А тако ми једнога, који ме је сатворио,
И тако ми Данице моје младе вјеренице,
И тако се доста са мном дичила и подносила,
Нећу теби издаје на Косову учинити;
Него теби обећавам прид свом овом прид господом
Прије нег’ сутра сунце буде на источној овој страни,
Хоћу ти се ја наћи под царевим под шатором,
И хоћу га ханџаром удрити у срце живо,
И још ћу га одвеће десном ногом притиснути!“
Пака иде Милошу слуге своје дозивати,
Слугу Ивана Милана и Николу Косовчића:
„Пођ’те, слуге, оседла’те ви јуначке коње добре,
Ере ћемо ми поћи турску војску уходити!“
Бјеху слуге скочили и коње су оседлали,
А Милош се дигнуо из господске из трпезе,
И бјеше се махнуо на својега коња добра,
И тамо је отиш’о уз Косово поље равно,
На коњу је малахно тиха санка подр’јемао,
И још сунце не бјеше на источној овој страни
А он јунак допаде прид шаторе прид цареве.
Тад пођоше врли Турци св’јетлу цару говорити:
„Ово теби прид шатором Милоша Обиловића!“
А он царе св’јетли Турцим својијем одговара,
Да Милоша доведу прид његов свиони шатор.
Кад је дош’о Милошу прид цара прид честитога,
Поће њему овако св’јетли царе говорити:
„Што си дош’о, Милошу, војску моју уходити?“

Али Милош Обиловић св'јетлу цару одговара:
„Ја сам ти се одврг'о од војске Лазара кнеза,
И дош'о сам у помоћ теби цару честитому“.
Опета је Милошу св'јетли царе говорио:
„Оваки су закони, Милошу, у земљи мојом,
Ко год к мени доходи да ми се л'јепо поклони,
Пак да моје пољуби кољено од десне ноге“.
Пође ти се Милошу св'јетлу цару да поклони,
И пригну се да му љуби кољено од десне ноге,
Златан ханџар повадио и њим га је ударио.
И још се је повратио и ногом га притиснуо,
Једнијем скоком поскочио из његова из шатора,
А врже се с другијем на витеза коња свога.
И на коњу побјегну низ Косово равно поље.
Тадар Турци кликнуше врлијем гласом об једнога:
„Милош цара ударио, ма га није погубио!“
И за њим се подигну сва турачка врла сила.
Ма кад виђе Милошу врле Турке око себе,
С сабљом се је у руци према њима изврнуо
Много бјеше Турака с сабљом својом погубио.
А што њему бјежаше слугам добријем не могаше;
Али бјеше Милошу худа срећа прискочила,
Турци њему бијаху слуге своје погубили.
Али за то он јунак јоштер ништа не хајаше,
Ма ти му је опета худа срећа прискочила,
Глас изиде из облака и Турцима говораше:
„Али Турци не видите испале вам црне очи!
Дје је Милош оклопљен и под њиме коњиц добар,
Свијех ће вас данаске до једнога погубити.
Мећите му прид коња штите ваше и сабље бритке“.
Кадар Турци бијаху тега гласа разумјели,
Прид коња му метнуше и штите и сабље бритке,
Бјеше му се по њима коњиц добар потакнуо,
И они ти прискочише тер му ногу одсјекоше.
Кад се Милош видио без јуначке десне ноге,

У руку се бијаше бојна копља добавио,
Тер се иде на њему мјеште ноге подапират.'
И не да се јоштер врлијем Турцим погубити.
Пака јадан покликну из својега грла танка:
„Дје си, кнеже Лазаре, видио ти Бог велики?
Помози ме, мој тасте, садар или никад веће.
Турке сам ти све стјер'о на Марицу плаху р'јеку
Њешто их сам погубио а њешто се истопило!“
Све то добро слушаше невјерни Бранковић Вуче,
Тере иде овако прид господом поп'јевати:
„Влада' ми се, Милошу, моје госпоско кољено,
Покли хоћеш ратити и с Турцима бојак бити,
Сада ћеш мени све зубе (?) об једнога заплатити.“
Али кнеже Лазаре зету Вуку говораше:
„Муч', помукни, зете Вуче, замукло ти грло танко,
Сад сам, рече, зачуо на далеко глас њечигов.
Све бих рек'о да је глас Милоша Обиловића.
Страх је мене да није у потреби у великом?“
И пођоше да скоче на њихове коње добре,
У то Турци приступише и нање ти ударише,
И Лазара разбише, ни о чем не оставише.
Вук Бранковић утече у планину у зелену,
А Лазара бијаху жива у руке ухитили,
И њега су одвели честитому Отмановићу,
И с њиме су довели Милоша Обиловића.
Још се царе не бјеше с душом својом разд'јелио,
Овако је говорио пашам својијем и везијеру:
„Кад се веће ја будем с душом мојом разд'јелити,
Главу ћете осјећи славному Лазару кнезу,
И ви главу одс'јец'те Милошу Обиловићу,
И ви мене укопа'те на Косову равну пољу;
Под ноге ми ставите славнога Лазара кнеза,
А Милоша Обиловића на моју на десну руку.
Ма кад бјеше Милошу св'јетла цара разумио,
Пође ти му жалостан ове р'јечи говорити:

„Једа ти се што могу, св'јетли царе, умолити?
Немој мене стављати на твоју на десну руку,
Него мене ти стави, Милоша, под ноге твоје,
Мога таста Лазара на твоју на десну руку.
Како сам га ја л'јепо за живота свеђ дворио,
Нека њега ја дворим и у матери црној земљи!“
Бјеше му се св'јетли царе на те р'јечи смиловао.
Ма када је Лазар зета свога разумио,
Сузе га су полиле низ његово б'јело лишце,
А њему је, Милошу, ове р'јечи говорио:
„Ах блажена мајка твоја, која те је породила,
Тобом сам се свеђ дичио међу браћом и господом;
А проклета мајка била која је Вука породила
Он је мени срамоту прид господом учинио!
И мени је издају на Косову учинио!“
Још хтијаше Лазаре с Милошом бесједовати,
Ма се бјеше св'јетли царе с душом својом разд'јелио,
Турци главу осјекоше славному Лазару кнезу,
Славному Лазару кнезу и Милошу Обиловићу,
Лазара су укопали уз цара на десну руку,
Обиловић Милоша под ноге св'јетлога цара.
Кад ми бјеше Милица тужне гласе разумјела,
Бјеше јој се од жалости живо срце распукнуло.

2.

Како Милош Драгиловић или Обиловић рањен на Косову на 15. липања г(одишта) г(осподинова) 1389 примину, и што нареди на концу од живота и поручи Вукосави љуби својој, по својој пуници Милици љуби Лазара кнеза од Србљи а кћери Угљеше Мрнавчића.

(В. Мавра Орбинија 314 и 315.)

Л'јепу шету пошета Милица Лазаровица,
Љуби Лазарова,

И она ми шеташе, вишњега Бога мољаше:
„Ти ме Боже донеси на сваке на невољне
Среће, Боже
Ма ме немој дон'јети на јунака израњена,
Ер су мени, Милици, љуте ране додијале,
Љуби Лазаровој.“
И овако шеташе, вишњега Бога мољаше;
Срећа ти је донесе на један језер црне крви,
Љуби Лазарову.
У језеру находи гиздава господичића,
Љуби Лазарова.
Ал' га иде Милица тврдом клетвом заклињати:
„А тако од рана разбојниче оздравити,
Кад но ми си, делијо, из сред поља од Косова,
Знаш ли мени штогоди за л'јепу господу,
Разбојниче добар?“
Али рањен јуначе госпођи одговараше,
Љуби Лазаровој:
„Коју ми си господу у Косово отправила?“
„И ово сам отправила Лазара господара,
Туђинине један!
И ово сам отправила и Милоша зета мога.“
Али рањен јуначе Милици одговараше,
Љуби Лазаровој:
„А давори, давори, Милице Лазаровице,
Кога си отправила, веће не ћеш причекати,
Пунице моја!
А толи ме не познаш Милоша Драгиловића?
Не познаш ли Милице, л'јепо лице, Милице,
Кад му лице с'јеваше како цв'јеће мјенделово
А сад му је од рана и болести потамњело,
А пунице моја?
Ово ти сам утек'о са Косова рањен поља.
Ма те л'јепо ја молим, как' оно пуницу моју,
Да ми руке ти метнеш у свилене шпаге моје,

Хоћ' ми наћи у шпагу л'јепу од свиле махраму,
У махрами, госпође, стотину златн'јех дуката,
Ку је везла махраму јединица ћерца твоја,
Дукате ми понеси ти милосној ћери својој,
Од мене је поздрави, од тебе јој драго реци,
Мојој вјереници:
„Л'јепо те поздравља Милошу Драгиловићу,
И л'јепо те поздрављам Милошу Драгиловићу,
Моја вјеренице;
Послах ти напокоње поздраве и рагатију
И још ми јој понеси мој пус' клобук камилови,
Који је млада дјевојка својом руком накитила,
И још тебе ја молим како драгу вјереницу,
Ти ми имаш у двору пуста коња великога,
Храни ми га у двору, дјевојко, осам дана вјеренице,
А кад ми се изврши, дјевојко, осми данак:
Ти ми пусти коњица л'јепом зеленом планином,
И њега ми ти покри' чистом свилом до копита,
Ко пјешице узиде нека се на коња врже,
И нека Бога моли за душу, за Милошеву.“ —
Још хтијаше Милошу с пуницом говорити,
Драгиловић јунак,
А он час се бјеше с душом раздијелио;
А она се вратила к свому двору бијелому,
Љуба Лазарова.
Тужне гласе донесе јединици ћерци својој.
Кад је млада дјевојка своју мајку разумјела,
Пуста коња хранила, на пуно на осам данак,
Коња бјеше пустила планиноме зеленоме,
И још га покрила чистом свилом до копита.

3.

Како Марко Вукашиновић Краљевић би од Босанкиње дејвојке изружен око г. 1360.

(В. Мавра Орбини, 278.)

Језди Марко Краљевић планиноме коња врла,
Планином зеленом,
Ма ти га је у планини мркла ноћца достигнула,
Ту је шатор распео у планини у зеленој;
Ма кадар је за јутра дан зором заб'јелио, 5
Отуд срећа износи три дјевојке Босанкиње,
Двјема бјеху на главам златне круне од бисера,
Трећој младој дјевојци жаркула од суха злата.
На којем ти бјеху златне круне од бисера,
Те се бјеху дјевојке младу Марку поклониле. 10
На којој ти бијаше жаркула од суха злата,
Тај се млада не бјеше ни малахно поклонила;
Тер се с њоме бијаху другарице посвадиле:
„За што се не поклони гиздаву господичићу?"
А она њима на тему гиздава одговорила: 15
„Да ми сада изиде сам краљу од Босне земље,
Не бих му се дјевојка ја нимало поклонила,
Нег' ли ћу се поклонити ја једноме хурјатину!"
Марко се је Краљевићу тад веома ражалио,
Тер дјевојку ухитио за владичку л'јепу руку 20
Тер јој иде ријечи млади Марко говорити:
„Ако ми се подносиш да си б'јела и румена,
Љепоту ти, дјевојко, црна земља радовала;
То ли ми се подносиш жаркулом од суха злата,
Брзо ти је, дјевојко, другарице проносиле!" 25
А она му на тему охоло одговараше:
„Али не знаш, хурјатине, али си заборавио,
Давно ти су вјешала насред Босне саграђена!"
Тад је Марко изведе испод свилена шатора.

Тер из грла поупи св’јетла краља будимскога:
„Узимљем те, мој краљу, за свједока божјега,
Н’јесам младој дјевојци бестулума учинио!“
Вратиле се дјевојке у лијепу Босну земљу
А он Марко Краљевићу к своме двору бијеломе.
Све је мајци старици до истине повидио:
„Тако теби у Богу мајко моја великому
Пођи, мајко госпође, ка лијепој Босној земљи
Тер се што год помоли св’јетлу краљу босанскому“.
Мајку је испратио из двора из бијелога
Ма ти Марко погледа низ л’јепо ва . . . .

(није цијела)

4.

Кад је Марко Краљевић пољубио вјереницу а она га није познала.

Свилен шатор распео млади Марко Краљевићу,
Он је шатор распео на ливади од Будима.
Јутро рано подраниле будимске младе дјевојке,
Јутро рано заједно на кладенац хладне воде.
Мимо шатор проходе млада Марка Краљевића;
Свака Марку дјевојка добро јутро називаше.
Која бјеше најмлађа међу њима и најљепша,
Она Марку јунаку добро јутро не назива;
Него бјеше у земљу црне очи обрнула.
Поће Марко Краљевић тој дјевојци говорити:
„Од кога си, дјевојко, л’јепа рода и племена?
За што мене, млађахна, добро јутро не називаш?
Али си се подн’јела твојом прил’јепом љепотом?
Али, млада дјевојко, прстенцима злаћенијем?
Ако си се подн’јела прстенцима злаћенијем,

Да би твоје прстенке друге твоје радовале,
Ако ми се подносиш твојом прил'јепом љепотом,
Да би твоју љепоту црна земља обљубила.“
Али млада дјевојка Краљевићу одговара:
„Ход' отоле, хурјатине, немој веле говорити.
Ја сам драга сестрица млада Павла Бановића,
И мени је братучед од Будима св'јетли краљу
И ја ти сам вјереница млада Марка Краљевића.
Ако к теби, хурјатине, под шаторе ја ушетам,
Хоћу теби заиста корду твоју уграбити,
Пака ћу је одн'јети рођеному брацу мому,
Ч'јем ћу хаштрит' наранче по ђардину браца мога.“
Кад је Марко Краљевић ту дјевојку разумио,
Брзо бјеше изишао испод свилена шатора,
И њу бјеше ухитио млађахну за десну руку,
Тер ти је уведе под његов свиони шатор,
И једном јој целов да у румено б'јело лишце.
Тадера је дјевојка младу Марку говорила:
„Нека дођеш, хурјатине, ка л'јепу Будиму граду,
Ја се хоћу молити од Будима св'јетлу краљу,
Нека тебе објеси о врат'јем од Будима!“
Али Марко Краљевић том дјевојци одговара:
„Пођи, млада дјевојко, са другами на хладну воду,
Кад се с воде ти увратиш ка л'јепу Будиму граду.
Овако ћеш ти р'јети младу Павлу Бановићу,
Младу Павлу Бановићу и будимском св'јетлу краљу:
„Драго вас је по мени они јунак поздравио,
Који је шатор распео на ливади од Будима,
И мени је целов д'о у моје у б'јело лишце!“
Она млада изиде испод свилена шатора,
Али неће да иде за другам на хладну воду,
Нег' се брзо поврати ка Будиму б'јелу граду,
Тере иде овако брацу своме говорити:
„Који је оно хурјатин на ливади од Будима,
Који сувраћа под шатор Будимке младе дјевојке,

Кад проходе дон'јети са кладенца хладне воде,
Јутроске ме, дјевојку, за десницу ухитио,
И мене је увео под свој шатор под свилени,
Пак ме пита од кога сам ја рода л'јепа и племена.
И кад му сам млађахна свеколико повидјела,
Тада ми је целов д'о у румено лишце моје.
И још ми је, дјевојци, ове р'јечи говорио:
„„Кад се будеш вратити ка л'јепу Будиму граду,
Овако ћеш ти ријети младу Павлу брацу твому,
Младу Павлу брацу твому и будимском св'јетлу краљу:
Драго вас је по мени они јунак поздравио,
Који је шатор распео на ливади од Будима,
И мени је целов д'о у моје у б'јело лишце.““
Једа ти се ја могу, мили брате, умолити,
Да се пођеш молити св'јетлом краљу од Будима,
Да објеси хурјатина у вратима од б'јела града?“
Али Пав'о Бановић сестри својом одговара:
„Није оно хурјатин на ливади под шатором,
Оно ти је вјереник јунак Марко Краљевићу.“
Кад је млада дјевојка браца свога разумјела,
На то ти му не бјеше ни р'јечи одговорила,
Него се је млађахна у лишцу заруменила,
И ка земљи бијаше црне очи обрнула.

5.

Краљевић Марко казује матери како је убио Арапку дјевојку.

Стаде мајка старица сину Марку говорити,
Поштен домаћине,
Весели се, домаћине, весели ти пријатељи, —
„Како, сину, изиде из те арапске тамнице,
Мој Краљевићу?

Али ми се откупи том дробном спенцом,
Али ми се од'рва демескијом бритком сабљом,
Гиздави јуначе?“
Али Марко Краљевић мајци својој одговори:
„Откуд мени, мајко, у тамници дробна спенца,
Мâ мила мајко?
Откуд ли ми у тамници демескија бритка сабља?
Него мени дохођаше арапска једна дивојка,
Гиздава диклица,
Она мени дохођаше и јутром и вечером.
Пак ми пође дивојка једно јутро говорити:
Краљевићу Марку!
Тако тебе, мој Марко, не убио Бог велики!
Од ли мене узети за твоју вјерну љубовцу,
Краљевићу Марко?
Да ја тебе изведем из те арапске тамнице?“
А Марко јој Краљевић лијепо одговараше,
Гиздавој диклици:
„Хоћу, хоћу, дивојко, веће него с добре воље.“
И ту га јест извела из те арапске тамнице,
Краљевића Марка.
И тамо ми пођоше том зеленом планиноме,
И када ми бјеше усред зелене планине,
Гиздава дивојко!
Без главе је остави усред зелене планине.
Кад је мајци дош'о на своје бијеле дворе,
Краљевић Марко,
Пође мајка старица сину Марку говорити:
„Велик ти си гријех, о мој синко, учинио,
Краљевићу Марко!
За што је мени нијеси довео на моје б'јеле дворе?
Ја бих је хранила за живота за мојега,
Гиздаву дивојку!“
Весел'те се сви около, веселио ви Бог велики.

6.

Марко Краљевић и брат му Андријаш.

Два ми ста сиромаха дуго време друговала,
Липо ти ста друговала и липо се драговала,
Липо плинце дилила и липо се раздиљала,
И раздилив се, опет се сазивала. —
Већ ми нигда заробише три јунака добре коње,
Два сиромаха,
Тере ста два коњица много липо раздилила,
О третјега не могоше јунаци се погодити,
Негли су се разгнивала и много се сапсовала.
Оно то ми не биху, дружино, два сиромаха,
Да једно ми бише витез Марко Краљевићу,
Витез Марко Краљевићу, и брајен му Андријашу,
Млади витези.
Туј си Марко потрже свитлу сабљу позлаћену,
И удари Андријаша брајена у срдашце.
Он ми рањен приону за његову десну руку,
Тере кнезу Марку потихора бесиђаше:
„Једа ми те могу, мили брате, умолити,
Немој то ми вадити сабљице из срдашца,
Мили брајене,
Док ти не наручам до дви и до три бесидице.
Када дођеш, кнеже Марко, к нашој мајци јуначкој,
Немој то јој, ја те молим, крива дила учинити,
И мој дил ћеш подати, кнеже Марко, нашој мајци,
За што си га нигда веће од мене не дочека.
Ако ли те буде мила мајка упрашати,
Витеже Марко:
„„Што ми ти је синко сабљица сва крвава?““
Немој то јој, мили брате, истину казовати,
Ни нају мајку никако зловољити,

Да реци то овако нашој мајци јуначкој:
„„Сусрите ме, мила мајко, један тихи јеленчац,
Који ми се не хти са друмка уклонити,
Јуначка мајко,
Ни он мени, мила мајко, ни ја њему,
И туј ставши потргох моју сабљу јуначку,
И ударих тихога јеленка у срдашце.
И када ја погледа' онога тиха јеленка,
Гди се хтише на друмку с душицом раздилити,
Тихога јеленка,
И да би ми на поврате, не бих ти га загубио.““
И када те јошће буде наја мајка упрашати:
„„Да гди ти је, кнеже Марко, твој брајен Андријашу?““
Не реци ми нашој мајци истине по ништоре:
Остао је, реци, јунак, мила мајко, у тујој земљи,
Из које се не може од милиња одилити,
Андријашу.
Онде ми је обљубио једну гиздаву девојку.
И откле је јунак туј девојку обљубио,
Никад веће није пошал са мноме војевати,
И са мноме није веће ни плинца раздилио,
Она т' му је дала много биља непознана,
Й онога винца, јунаку, од забитја,
Гиздава девојка,
Ли у скори му се хоћеш мила мајко надијати.““
А кад на те нападу гусари у црној гори
Немој то се прид њими, мили брате, припаднути
Да из гласа покликни брајена Андријаша,
Буд' да ме ћеш заман, брате, при потреби кликовать.
Када ми те зачују моје име кликујући,
Клети гусари,
Тај час ће од тебе јунаци разбигнути,
Кака су се вааздакрат разбиговали,
Када су те зачули моје име кликовати.
А нека да ти види твоја љубина дружина,

Којиме си твога брата без кривине загубио!“
Весел буди, господару, и весела ти дружина,
Наш господару!
Ова писан да буде тво̑ј милости на поштење!

7.

Марко Краљевић и Мина Костуранин.

Три ти гласа допанули храбре Марку Краљевићу,
Краљевићу Марку;
Први глас му допаде од краља од угарскога:
Да га пође вјенчати краљицом славном госпођом,
Краља угарскога;
Други глас му допаде од Јанка од војеводе:
Да му иде крстити од срдачца младо чедо,
Угрин војевода;
Трећи глас му допаде од цара од честитога:
„Дођи, слуго, до мене, ере си ми од потребе,
Краљевићу Марко!
Ере ћемо војевати л'јепом арапском земљом,
Да ми носиш алабарјак пред мојоме дружиноме,
Краљевићу Марко!“
Како ми су гласови Краљевићу допанули,
Поче ти ми храбар јунак старој мајци говорити,
Старици госпођи:
„Данас ми су, госпође, три гласа допанули:
Први глас ми допаде од краља од угарскога,
Старице госпође,
Да га идем вјенчати краљицом славном госпођом;
Други глас ми допаде од Јанка од војеводе,
Старице госпође,

Да му идем крстити од срдачца младо чедо;
Трећи глас ми допаде од цара од честитога,
Св'јетла господара:
„„Дођи, слуго, до мене, ере си ми од потребе,
Ере ми ћу војевати л'јепом арапском земљицом,
Слуго, добро моје.““
Да му носим алабарјак прид његовоме дружиноме.“
Али узе стара мајка сину Марку говорити,
Старица госпођа:
„Пођи, сину, неборе у те цркве свете Петке,
Тер ми вјенча' њега краља с краљицом славном госпођом,
Краља угарскога,
И крсти му, њему Јанку, од срдачца младо чедо,
Пак ми пођи, мој сину, у̑ цара у честитога,
Сину добро моје!“
Како бјеше мајка рекла тако Марко и учини.
Тамо пође Краљевић у те цркве свете Петке,
Краљевићу Марко,
Тере краља вјенча с краљицом славном госпођом,
И крстио, њему Јанку, од срдачца младо чедо,
Угрину војводи;
Пак ти пође, он Краљевић, у цара у честитога.
Кад је дош'о храбре Марко у славноме у Цариграду,
Краљевићу Марко,
Стаде ти ми храбре Марко силну цару говорити:
„Што си по ме пошиљ'о, што ти сам од потребе,
Св'јетли господару?“
Поче ти му, њему Марку, цар честити говорити:
„Ја сам по те пошиљао, ере си ми од потребе,
Краљевићу Марко,
Ер ми оћу војевати л'јепом арапском земљицом,
Да ми носиш алабарјак прид мојоме дружиноме,
Слуго добро моје!“
Тамо пође војевати л'јепом арапском земљицом,

Они ми су војевали на пунахно три године,
Турци витезови;
Када ми се довршила она трећа годиница,
Гласи ми су допанули, храбре Марко Краљевићу,
Краљевићу Марку:
Ере му је Мирња Костуранин б'јеле дворе поробио,
Б'јеле дворе поробио живијем огњем опалио,
Краљевићу Марко!
И њему је повео стару мајку и љубовцу.
Али узе цар честити њему Марку говорити,
Земаљски господар:
„Што си, Марко, у образу, небоpe, побл'једио?“
Али узе храбре Марко св'јетлу цару говорити,
Краљевићу Марко!
„Како нећу, господару, у образу побл'једјети?
Ер је мени Мирња Костуранин б'јеле дворе попалио,
Господару драги!
И мени је б'јеле дворе живијем огњем опалио,
И мени је повео стару мајку и љубовцу,
Господару драги!
Нег оћ' ли ме ти светити, али ћу се сам осветит'?“
Али узе цар честити њему Марку говорити,
Краљевићу Марку:
„Јоште, слуго, војуј са мном и четврту годиницу,
Пак ми те ћу ја, слуго, простити, благосовити,
Слуго, добро моје!
И теби ћу подати моје добре витезове.“
Али узе он Марко господару говорити,
Краљевићу Марко:
„Ни ћу твојега проста ни твојега благосова,
Нити ми ћу господару добријех твојијех витезова,
Мој честити царе,
Него ћу се сам светити својом Марковом десницом.“
Тамо пође он Марко у лијепу Свету Гору,
Краљевићу Марко,

У лијепу Свету Гору у лијепе манастјере;
Он ти ми се обуче прецрнијем калуђером,
Краљевићу Марко,
Под мантијом припаса ту Маркову бритку сабљу,
Пак ми тамо одјезди у ту мађарску земљицу,
Краљевићу Марко,
У ту мађарску земљицу на дворове војводине.
Добар данак називаше у војводе мађарскога,
Краљевићу Марко,
Прид дворове ишетала тај Маркова драга љуби,
„Бог дај тебе, калуђере, и теби ми добро јутро,
Црни калуђере!“
Али узе млад калуђер тој невјести говорити:
„Ево ме је пристигнула та лијепа mркла ноћца,
Гиздава невјесто,
Пристигнула мркла ноћца, оставио био данак;
Нег могу ли ја овди мрклу ноћцу ноћивати,
Гиздава невјесто?“
Али узе невјеста господару говорити:
„Ево је дош'о на врата један прецрни калуђер,
Драги господару,
Може ли овђена мрклу нојцу ноћивати?“
Али узе војвода тој невјести говорити,
Младој робињици:
Чини њему, невјесто, да у стане у дворове,“
Али узе невјеста калуђеру говорити,
Млада робињица:
„Ушета' ми, калуђере, у дворове војеводине
„Ушета' ми, калуђере, у дворове војеводине,
Црни калуђере!“
Сједоше ми испијати то црвено хладно винце,
Вино ти им служаше Маркова гиздава љубовца,
Гиздава невјеста;
На калуђера замјерила тај Маркови б'јели кожух,

Тер ми узе невјеста калуђеру говорити,
Црну калуђеру:
„Тако ми те не убио, калуђеру, Бог велики!
Откуд ти је допануо тај Маркови б'јели кожух,
Црни калуђере,
Тај Маркови бијели кожух и Маркови брзи коњиц?"
Али узе калуђер тој невјести говорити,
Младој робињици:
„Болан ми Марко дође у нашему манастиру,
И он ми је преминуо у нашему манастиру,
Краљевићу Марко,
И он ми је оставио тај Марков бијели кожух,
Тај Марков бијели кожух и Маркова брза коња,
Краљевићу Марко."
Како ми је невјеста те ријечи разумјела
Сузе ти је пролила низ господски бијели образ,
Гиздава невјеста;
Уз образ је удари тај мађарски војевода.
У Марка ти припукну то јуначко живо срце,
Доброга јунака,
Испод мантије потрже ту јуначку бритку сабљу,
Главицу ти осијече мађарскоме војеводи,
Турчину јунаку.
Пак ми њему покупи то његово пусто благо;
Напокон му бијеле дворе живијем огњем попалио,
Турчину јунаку.
Здраво Марко изјезди из лијепе мађарске земље.
Ово ми је тада било, а сада се споменујем,
Мој видовни Боже,
Ти ми Боже успомени и на моје добро здравље!

8.

Деспот Стјепан Лазаревић и Сибињка дјевојка, родитељи Сибињанин Јанка.

Племенити збор збораху св'јетла сибињска господа,
Млади Сибињани,
Они в'јеће в'јећаху у Сибињу бијеломy граду.
Ту ми бјеше дошетао Стјепане Лазаровићу,
Лазаровић јунак;
Божју ми их помоћ тој господи називаше,
Сва ти му се господа на ножице подигоше,
Доброме јунаку:
„Бог дај теби, Стјепане, и теби ми срећа добра!“
Јошт ми стаде витез Стјепан тој господи говорити,
Лазаровић јунак:
„Јесте ли ми што добро, мâ господо, вијећали?“
Стадоше му та господа Стјепану говорити,
Млади Сибињани:
„Добро ти смо ми господа, мој Стјепане, вијећали;
Овако смо ми чули и нама су казовали,
Мој Лазаровићу,
Ер се нијеси, мој витеже, ни вјерио ни оженио;
Овди ни је у Сибињу једна Сибињка дјевојка,
Мој Лазаровићу,
Она ми ти забавља л'јепој сибињској господи,
Ма ми неће она теби та дјевојка забавити,
Мој Лазаровићу,
Нег је узми, Стјепане, за твоју за драгу љуби.“
Пристаде ти он Стјепан тој господи говорити,
Лазаровић јунак:
„Поручите, господо, л'јепој Сибињки дјевојки,
Оће ли ме она узет' за својега господара,
Лијепа Сибињка?“
Стала бјеше дјевојка на мисли и на размисли,

Али га ће узети, али му ће забавити,
Млада Сибинкиња;
Она ти му не могла тај дјевојка забавити,
Ер ми бјеше он Стјепан од кољена господцкога,
Лазаровић јунак,
Она ми ти дјевојка тој господи поручује:
„Ја ми га ћу узети за мојега господара,
Гиздава дјевојка.“
А он ти јој Стјепан тој дјевојки поручује:
„Приправи ми, дјевојко, л'јепу господцку вечеру,
Гиздава дјевојко,
Ер ћу доћи ја Стјепан у тебе на вечери.“
Парићала та дјевојка лијепу господцку вечеру,
Лијепа Сибинка.
Пођe ми ти он Стјепан у дјевојке на вечеру,
Витезове посади, ђе којему мјесто бјеше,
Млада Сибинкиња,
А Стјепана Лазаровића у то чело од трпезе.
Сви ти они починуше на те мекахне постеље,
Добри витезови,
А Стјепана Лазаровића у камари дјевојчини,
У камари дјевојчини с оном гиздавом дјевојком,
Лазаровић јунак.
Кад ти сјутра бјеше дан зорица заб'јелила,
Стаде Стјепан дозивати оне своје вјерне слуге,
Лазаровић јунак:
„А на ноге слуге моје или сада или до в'јека,
Да ми не би цар честити прије нас у Косово доранио,
Моје вјерне слуге!“
Како бјеше дјевојка те ријечи разумјела,
Стала бјеше дјевојка и плакати и јадити,
Млада Сибинкиња,
А он ти јој витез Стјепан дјевојци говораше:
„Немој ми ти, дјевојко, ни плакати ни јадити,
Млада Сибинкињо,

Пођ' ми моли, дјевојко, за здравље Бога великога,
Да се здраво ја вратим из Косова равна поља,
Лазаровић јунак,
Ер ћу тебе ја узети за моју драгу љуби.“
А тога ти дјевојка ни слушаше ни брињаше,
Л'јепа Сибинкиња;
Него ми ти она млада и плакаше и јађаше,
Него стаде дјевојка бре Стјепану говорити,
Млада Сибинкиња:
„Ово, вели, Стјепане, судио ти Бог велики!
За што мене дјевојку осрамоти и уцвили,
Гиздаву дјевојку?“
Оће ти јо' он Стјепан тој дјевојци говорити:
„Ако ми се не бисмо из Косова завратили,
Сибињко млада,
Добријеме ћу разлогом тебе младу оставити;
Ако ми се што породи од Стјепана Лазаровића,
Гиздава дјевојко,
Ако ми се ту буде добар јунак породити,
Ја ми њему остављам шестопера буздохана,
Младоме дјетету;
Ако ми се породи она гиздава дјевојка,
Ја ми њојзи остављам лијепе златне ножеве,
Гиздавој дјевојци.
У Косову одјездише у Косову погибоше.
Кад се бјеше згодило тој бријеме на бријеме.
Мој видовни Боже!
Лијеп ти се бјеше пород од дјевојке породио,
Лијеп пород породио, Угрин Јанко војевода,
Сибињанин јунак.
Угрин Јанко војевода, л'јепа Русе удовица.
Угрин Јанку подаше шестопера буздохана,
Сибињскоме бану,
Л'јепој Руси подадоше оне златне ножеве,

То им бјеше оставио витез кнеже Лазаровићу,
Лазаровић јунак:
Нека ми се они броје, да су његова млада дјеца.

9.

Кад је Јанко војвода ударао Ђурђа деспота буздоханом.

Кадно ми се жењаше од Будима св'јетли краљу,
Он се краљу жењаше од Крушева лијепога.
Сватове је скупио угарску своју господу,
Јанко му је војвода за кума, за вјенчанога,
Старац Ђурађ деспоте за сватовим у застави,
А Секуло сестричић за дјевера уз невјесту;
И они се веселе у краљеву б'јелу двору,
Само ми се не весели Угрин Јанко војевода.
Пође краљу говорит' куму Јанку војеводи:
„Што си, куме, зловољан у твојему срцу живу,
Тер се данас не веселиш мому велику весељу?“
Али Јанко војвода св'јетлу краљу одговара:
„Како ћу се веселит, у твојему у весељу,
Гледајући прида мном мога и твога непријатеља,
Мога и твога непријатеља невјеру деспота Ђурђа
Доходи ми о њега инарзинити сабљу моју.“
Пође Јанку војводи св'јетли краљу одговарат':
„Немој куме, мој Јанко, ради Бога великога,
Немој, кавге чинити у краљеву б'јелу двору;
Сутра ћемо ми проћи мимо л'јепо Смедерево,
На мире ће изити владике од Смедерева,
И изит' ће међу њима Јерина деспотовица,
За гледати Јерина, дивне свате и краљицу,
Дивне свате и краљицу старца Ђурђа међу сватим;
Тадар њега ухити за његову с'једу браду,
И ти њега ударај злаћенијем буздоханом.
Тако ћеш му срамоту за срамоту одвратити.“
Бјеше Јанко војвода св'јетла краља послушао,

Весело се упутише из краљева б'јела двора.
Кад су дошли на поглед од л'јепа Крушева града,
Дивна стража покликну са мира од б'јела града,
„Немој, краљу, приступат' ка л'јепу Крушеву граду,
Не дамо ти дјевојке из Крушева извести̇ти,
Што се јунак не нађе у твојему потхрањењу,
Који ће стр'јелом устр'јелити на миру златну јабуку.“
Кадар краљу погледа на старца деспота Ђурђа,
А он Ђурђу деспоте на Јанка на војеводу.
Бјеше Угрин Јанко свему тему домислио,
У руку је узео стр'јелу и лука переногa
Брзо бјеше устр'јелио на миру златну јабуку.
Опет стража покликну са мира од б'јела града:
„Немој, краљу, приступат' ка л'јепу Крушеву граду;
Не дамо ти дјевојке из Крушева извести̇ти,
Што се јунак не нађе у твојему потхрањењу,
Кој'но ће прискочити дванес коња оседлан'јех,
И коњу се дванаестому у сед'оце усадити!“
И тад краљу погледа на старца деспота Ђурђа,
А он Ђурђу деспоте на Јанка на војеводу.
Бјеше ти се он Јанко свему тему домислио,
И брзо је скочио на јуначку црну земљу,
Упоред је изредио дванес коња оседлан'јех,
Свијех их је дванаес об једнога прискочио,
И коњу се дванестому у сед'оце усадио.
Опет стража покликну са мира од б'јела града:
„Ово теби шаљемо дванес млад'јех дјевојчица;
Све су младе дјевојке једне слике и прилике,
Колик да их је један данак једна мајка породила.
Међу т'јем је дјевојкам твоја л'јепа вјереница, —
Кој' ће се јунак наћи у твојему потхрањењу,
Који може познати твоју младу вјереницу?“
Бјеше краљу поглед'о на старца деспота Ђурђа,
А он Ђурђу деспоте на Јанка на војеводу.
Јанко се је смутио у својему срцу живу;

Кој' ће, рече, познати св'јетла краља вјереницу?
Ма се бјеше и тему добар јунак домислио:
С себе бјеше дигнуо доламу од чисте свиле,
И он је је разастр'о по зеленом по ливади,
И по њом је просуо дванес златнијех прстенака,
Пака бјеше извадио из ножњице сабљу бритку,
И отиде овако т'јем дјевојкам говорити:
„Која је међу вам краљица и краљева вјереница,
Да приступи и узме дванес знатнијех прстенака,
И нека их изреди на своје на б'јеле руке.
То ли буде приступит' и прстенке сакупити
Која није краљица, ни краљева вјереница,
Рука ће јом паднути на јуначку црну земљу!“
Тадар бјеше приступила св'јетла краља вјереница,
Прстенке је скупила на руке изредила.
Кад је Јанко војевода ту дјевојку сагледао,
Он је бјеше ухитио млађахну за десну руку,
„Ово, рече, св'јетли краљу, твоје младе вјеренице!“
И пође је предават' бан Секулу сестричићу:
„Придавам ти, Секуле, краљицу младу невјесту.
Чувај младу невјесту како твоју русу главу.“
Секуло је ставио уза се на коња добра,
И весело пођоше од Крушева л'јепа града,
И кад веће бијаху на поглед од Смедерева,
На мире су изишле Смедерке л'јепе владике,
Међу њима исходи Јерина деспотовица,
За гледати Јерина дивне свате и краљицу,
И је ли јом л'јепо видјет' старца Ђурђа међу сватим.
Он ти коња јежђаше са сватовим у застави:
Угрин Јанко војвода колак краља прид сватовим.
Тад се бјеше он јунак к старцу Ђурђу повратио,
И њега је ухитио за његову с'једу браду,
Тер га иде ударат' шестоперцем буздоханом.
Све то добро гледаше Јерина деспотовица,
И она је кликнула из својега грла танка:

„Што се оно данаске међу сватим догодило?
Хоће Јанко да погуби Ђурђа мога господара!“ 100
Тере брзо дозива око себе слуге своје,
Ако би га јоштера у животу заскочили,
Да га брзо уграбе Угрин Јанко војеводи.
Брзо бјеху Јерину слуге своје послушали,
Тер се иду молити Угрин Јанку војеводи: 105
„Немој, Јанко војевода, ради Бога великога!“
Бјеше се он јунак на те р'јечи смиловао,
И Ђурђа је деспота слугам својијем даровао,
Једва су га довели Јерини у Смедерево.
Они здраво дођоше у Будим с младом невјестом; 110
Велико се весеље у тем граду учини(л)о.

10.

Кад је Ђурађ деспот ставио Јанка војеводу у тамницу.

Рањен Јанко допаде са Косова равна поља,
Он ти јунак допаде на ону страну Смедерева,
И он стражу кликује на мирим од Смедерева.
Да би њега привезли на ову страну Смедерева,
На стражи ми бијаше Дамјане Чаиновићу, 5
И он пође овако Угрин Јанку говорити:
„Не смијем те привестити на ову страну Смедерева,
Ер је личбу у њему Ђурађ деспот учинио,
Кij' се врати Угричић са размјерне покрајине,
Да се нејма привестити на ову страну Смедерева.“ 10
Али иде Дамјану Угрин Јанко говорити:
„Ја ћу за то говорит' с стар'јем деспотом Ђурђом,
За што не да привестит' ниједнога од Угричића,
А ти мене привези с ове стране на ту страну.“
С мање му се Дамјану учинити не могаше, 15
Бјеше Јанка привез'о на ову страну Смедерева;

Он се пође шетати по лијепу Смедереву.
Кад је Ђурђу деспоте Угрин Јанка угледао,
Слуге своје дозива, овако им нарeђује:
„Ухитите, слуге моје, Угрина војводу Јанка,
И ви њега поставите у тамницу од Смедерева.“
Бјеху Ђурђа деспота слуге своје послушале,
Јанка бјеху ухитили, у тамницу поставили.
Кад се Јанко видио у тамници деспотовом,
И њему ти бијаху љуте ране додијале,
Пође јунак дозиват’ смедеревско младо момче:
„Тако теби, младо момче, у Богу у великому,
Пођи мене добави артије и орловије.„
Бјеше њега послушало смедеревско младо момче,
И њега ти добави артије и орловије.
И он књигу написа Маргарити љуби својој:
„А не знаш ли, љуби моја, али за ме мало хајеш?
Да сам рањен допаднуо у Ђурђево Смедѐрево,
И он ти ме невјера у тамницу поставио.
Веће ми су у тамници ране моје додијале,
Ако ти се што могу, љуби моја, умолити,
Да би к Ђурђу ти дошла у његово Смедерево,
И ти собом доведи два сокола сина моја,
Једа би се невјера на тôм дјеци приварио!“
Кад бијаше Маргарити танка књига допаднула,
Књигу танку легаше, грозне сузе прол’јеваше.
Она брзо удеси два сокола сина своја,
И с њима се упути пут лијепа Смедерева.
У сусрету сусрете Михаила Свилојевића,
Л’јепо се је Михаило сестри својом поклонио,
И она се бијаше брату своме поклонила.
Пака пође Михајло сестри својој говорити:
„Докле идеш, сестрице, докле си се отправила,
И докле ми ти водиш два сокола сина твоја?“
Пође ти му, Михајлу, Маргарита говорити:
„Ово, брате, ја идем ка Ђурђеву Смедереву,

Он је мени Угрин Јанка у тамницу поставио,
Који га је у потреби доста пута помилов'о,
А он њега помилова тамницом од Смедерева;
И ово му ја водим два сокола сина моја,
Једа би се невјера на том дјеци приварио!"
Али поће Михајло Маргарити говорити:
„Ну ти луде сестре моје, лудо ти ће погинути!
Која хоће подати два сокола за једнога."
Ма ми поће Маргарита Михајлу одговарати:
„Да би боље не свјетов'о што од срца породио,
Ја ћу с мој'јем господаром јоштер дјеце породити,
Али нећу са дјецом никад мога господара!"
Не бјеше јом Михајло ни р'јечи одговорио,
И она ти отиде ка лијепу Смедереву,
Јере поће деспоту дивна стража говорити:
„Откад но је, господару, Смедерево саграђено,
Није така госпођа Смедереву доходила,
Што је дошла данске једна угарска владика,
И собом је довела два млада господичића."
Бјеше Ђурђу деспоте слугам свој'јем наредио
Да је поћу привестити на ону страну Смедерева.
Кад је дошла млађахна прид старца деспота Ђурђа,
Л'јепо се је деспоте тој госпођи поклонио,
И њему се бијаше Маргарита поклонила,
Пак му поће овако млађахна бесједовати:
„Једа ти се што могу, старче Ђурђу, умолити?
Да ми пустиш из тамнипе Јанка мога господара,
А да узмеш за њега два сокола сина моја."
Бјеше се невјера на том дјеци приварио,
И бјеше јом пустио Угрин Јанка војеводу,
А дјецу је његову у тамницу затворио.
Ту ми к њима доходи млад Лазаре Деспотовићу,
И ш њима ти отиде играти на лора игре.
Ма му бјеше Матијаш триста дукат задобио;
Матијаш их питаше, Лазар их не дадијаше,

Него њега удара том срамотном заушницом.
Бјеше ти се Матијашу на то врло ражалило,
Лазара је удрио ханџаром у срце живо,
И он се је изврг'о у тамницу на ложницу.
У то Јанко покликну с ону страну Смедерева,
И дозива дивну стражу на миру од Смедерева,
И овако поручује невјери деспоту Ђурђу:
„Ако мене дјеца моја на вечери не заскоче
Хоћу брзо скупити триста мој'јех Унгарана,
И ш њима се повратит' ка твојему Смедереву,
Ками ти ћу поками с Смедерева оборити.
Кад то бјеше дочуо невјера деспоте Ђурђу
Брзо му је синове из тамнице опростио.
Ма кад су се привезли с ону страну Смедерева,
Дивне страже кликују на мирим од Смедерева,
И овако поручују Јерини деспотовици:
„Оста нама у тамници једна од злата јабука,
Пошљи нам је, Јерино, ка л'јепу Сибињу граду.“
Кад то бјеше зачула Јерина деспота Ђурђа,
Брзо бјеше Јерина у тамницу пошетала,
Мртва сина находи у тамници на ложници.
Тадар пође кликовати Ђурђа свога господара:
„Ајмех, драги господару, што нам се је догодило?
Ово нам су Лазара Угричићи погубили!“
Кад бијаше љубовцу деспот Ђурађ разумио,
Брзо бјеше скупио доста свој'јех Смедерана
Тер их брзо пошље за том дјецом у потјеру;
Ма их нигђе не бјеху ни очима сагледали,
Него су се зловољно к Смедереву повратили.

11.

Јерина жена Ђурђа деспота, њезина братаница и Дамјан Шајновић.

Шедбу ти ми шеташе Јерина Ђурђа деспота,
Ђурђева Јерина.
Она шедбу шеташе по мире од Смедерева,
За руке ти вођаше л'јепу Мару братаничну,
Гиздаву дјевојку.
Испод мира шетаху господа од Смедерева.
Стаде ти јој Јерина л'јепој Мари говорити,
Своја братаница:
„Ето ми си подрасла, л'јепа Маре, на удадби!
Него ми обира' кога ми је теби драго,
Моја братанично!"
Стаде ти јој Јерини л'јепа Маре говорити:
„Кад би мени било дјевојци обирати,
Ђурђева Јерино,
Ја бих млада обрала Дамијана Шајновића,
Ер најљепши он видјет' је међу љубимом дружином,
Шајновић Дамијан,
И најчишће свите носи од све љубиме дружине.
И кад стану играти на зарочку добре коње
Л'јепи банови,
Најљепше њега видјет' је у сед'оце коња свога."
На тому ми не одговори Јерина деспотова,
Ђурђева љубовца,
Него чини приправити објед господски;
На обједу дозвала господу од Смедерева,
Ђурђева Јерина,
Међу њима дозвала Дамијана Шајновића.
Кад су били господа у највећој веселости,
Лијепи банови,

Јерина ти узела пихар вина црвенога,
Пихаром је напила Дамијану Шајновићу,
Витезу Дамијану:
„Здрав ти буди, Дамијане, ови пехар хладна вина,
Вино да ми попијеш, пехар да ти на дар буде,
Мој Шајновићу!
Још ћу тебе, Дамијане, љепш'јем даром даровати,
Љепш'јем даром даровати л'јепом Маром братаницом,
Мој Шајновићу!„
На ноге ти скочио Дамијан Шајновић,
Зафалио Јерини на пехару и на вину,
Ђурђевој Јерини:
„Фала теби, госпођо, на пехару и на вину!
Ја ћу вино попити а пехар ћу понијети,
Ђурђева Јерино:
Ма ти ништа не фала на лијепу Мару братаницу,
Ер кад сам је просио у своје у миле мајке,
Гиздаву дивојку,
Ни ми је ћеше подати, нити младу обећати:
А сад је су љубила господа од Смедерева,
Гиздаву дивојку.
И ја сам је љубио и к'о да је моја љуби била!“
На тому му не бјеше Јерина одговорила,
Ђурђева Јерина,
Него кад се дигоше од обједа господскога,
Чинила га ставити у тој студеној тамници,
Бре Шајновића,
У њој ти га мораше и гладињом и жедињом.
На тамници чини донијет' каламар и танке књиге,
Шајновић јунак,
Танку књигу написа Угрину војводи Јанку:
„Дајем теби на знање, мој Јанко, и добро здравље,
Мој Угрине Јанко,
Како ти се находим у тамници од Смедерева,

У њој ти ме ставила Јерина Ђурђа деспота,
Ђурђева Јерина,
И у њу ти ме мори гладњњом и жедињом.“
Каква му је танка књига Угрин Јанку допанула,
Сибинскоме бану,
Овако ти поручи славноме деспоту Ђурђу:
„За што држиш у тамници Дамијана Шајновића,
Мој деспоте Ђурђу,
Тер ми њега не пустиш из тамнице од Смедерева?“
Како му су гласови славну Ђурђу допанули,
Бре деспоту Ђурђу,
Од тега ти он Ђурђо ничеса не знадијаше,
Него стаде овако Јерини бесједовати,
Он деспоте Ђурђу:
„За што држиш у тамницу Дамијана Шајновића?
Брзо њега ти пусти из тамнице од Смедерева,
Бре Шајновића.“
Брзо њега она пусти из тамнице од Смедерева;
Он ти здраво отиде Угрин војводи Јанку,
Шајновић јунак.
Од њих се чини успомена овди сада.
Ово ми је тада било а сада се споменује,
Мој једини Боже!
Ти ми, Боже, успомени и на моје добро здравље!

12.

Барбара сестра краља босанскога, краљ угарски и деспот Вук.

А када ми гласови иза гласа допадаху,
Ти добри гласови,
А од бана босанскога св'јетлу краљу Матијашу:

„Да ли не знаш, мој краљу, али си заборавио,
Мој угарски краљу,
Када ми се на тебе та господа разгњевише,
Тер те, краљу, вргоше у ту студену тамницу,
Мој угарски краљу.
Свак те бјеше на тамници, да мој краљу, оставио,
Тер ми у њој умираше и од глада и од жеђе,
Мој угарски краљу;
Нег научи Бог велики Барбару сестру моју,
Тер ми тебе сестра моја на тамници похођаше,
Мој угарски краљу,
И ти ми се обећа Барбари сестрици мојој,
Да ми ћеш је узети за своју вјерну љуби,
Мој угарски краљу:
А сада сам ја чуо, мој краљу, и разумио,
Ере си се ти вјерио другоме дјевојком,
Мој угарски краљу!“
„Истина је, мој бане, ријечи ке говориш,
Ер ти сам се за невољу краљ угарски оженио,
Мој босански бане,
Ере ти сам чуо овако, да мој бане, и разумио,
Ер је мени кума моја Барбара сестрица твоја,
Мој босански бане,
Тер не могу ја узет' куму моју за љубовцу.
Али ти се ја, краљу, вјером божјом заклинам,
Мој босански бане,
Да ти ћу је удомити за јунака побољега,
А од мене, мој бане, св'јетла краља угарскога,
Мој босански бане.
Нег ми собом довед' седам браће Лошчанчића,
И собоме доведи Барбару сестрицу твору,
Мој лошчански бане,
Тере мени, бане, дођи на краљево крсно име.“
Отправи се он бане у краља на његово крсно име,
Он лошчански бане,

И собоме поведе седам браће Лошчанчића,
И собоме поведе Барбару сестрицу своју,
Он лошчански бане.
Лијепо ти их краљ угарски дочекао,
Тер их подсади у ту господску трпезу,
Он угарски краљу,
И с њима ми подсади л'јепу угарску господу,
А он краљу сједе у то чело од трпезе,
Он угарски краљу;
Полаг себе ставио Барбару младу дивојку.
Стадоше ми пит' господа ту црвено хладно вино,
Угарски банови.
И они ми напијати л'јепе закоње здравице.
Каде бјеху господа у највећој веселости,
Угарски банови.
Узе ми у руке краљ купу вина црвенога,
Тер ми купом напио Барбари младој дјевојци,
Он угарски краљ:
„Здрава ми си, дивојко, ову купу хладна вина!
Сад, дивојко, погледа' уз трпезу и низ трпезу,
Барбаро дивојко,
За кога ти понесу Угричића очи твоје,
Тому напиј, дивојко, купом вина црвенога,
Барбаро дивојко,
Ере га ћеш узети за твојега господара.“
Таде млада погледа уз трпезу и низ трпезу,
Барбара дивојка,
Очи је су на Вука туј дивојку понијеле,
Тер је Вуку напила купом вина црвенога,
Бре деспоту Вуку:
„Здрав ми буди, мој Вуче, ову купу хладна вина!
И да мене ти узмеш за твоју драгу љубовцу,
Барбару дивојку!“
Он ти Вуче устаде на своје на хрле поге:

„Остани се, дивојко, од убога сиромаха,
Барбаро дивојко,
Који јунак не има куће своје ни баштине, 75
Ер је њему краљ уз'о куће своје и баштине,
Тај будимски краљу“
Таде ти ми на ноге краљ будимски устануо:
„Муче, слуго, мој Вуче, ништа ми се не припада',
Мој деспоте Вуче, 80
Даћу теби, слуго Вуче, очине баштине твоје,
Јоште ти ћу од мојијех добар дио учинити,
Мој деспоте Вуче,
Нег ми узми за љубовцу Барбару младу дивојку.“
И ту Вуче узео ту Барбару за љубовцу, 85
Бре море дивојко,
С којом бјеше с боја труде добар јунак облакшао.

13.

Кад се Вук Огњени оженио.

Кад но ми се жењаше Огњени деспоте Вуче,
Он се Вуче жењаше сестром бана Пољичкога.
Кад је дош'о по невјесту ка л'јепу Пољицу граду,
Огњен Вуку говори од Пољица св'јетли бане:
„Бојиш ли се кога годи на тихому Подунају? 5
Ер ћу с тобом послати триста moj'jex Пољичана,
Да те они допрате до тихога Подунаја.“
Али Вуче Огњени тасту свому одговара:
„Мени н'јесу од потребе твоји млади Пољичани.
Ја ти имам на Дунају Алибега побратима.“ 10
С невјестом се упутио од Пољица лијепога,
На Дунају находи Алибега побратима.

Л'јепо му се бијаше Огњен Вуче поклонио,
И Вуку се деспоту Алибего поклонио.
И пође му овако Турчин јунак говорити:
„Укажи ми, побратиме, твоју младу вјереницу!“
Њега ти је деспота худа срећа научила:
Копрену је дигнуо Барбари са б'јела лишца.
Кад је Турчин видио лишце Барбарино,
Бјеше ти га Турчина ње љепота примамила,
Тер му пође опета Алибего говорити:
„Дај ми, побро, вјереницу уза ме на коња мога,
Да се ш њоме прошетам по тихоме Подунају.“
Опет бјеше Огњен Вука научила худа срећа,
Пође ти му давати своју младу вјереницу.
Ш њом се пође јездити и уз Дунај и низ Дунај.
Кад се Турчин бијаше доста пута пројездио,
И кад ми се бијаше неколико одмакнуо,
Пловом с коњем удрио у Дунај у тиху р'јеку,
А за њиме Огњен Вуче на својему коњу добру.
Ма га Вуче не може на коњицу да достигне,
А то добро гледаше Гредељица Радосаве,
Њега бјеху довели међу свате за тамашу (?);
Коња свога ободе у ту р'јеку од Дунаја,
Огњен Вука пристигнуо, Алибега достигнуо,
И на њега бијаше буздоханом замахнуо;
Није њега удрио нег његова коња добра.
Бјеше му се Турчину добар коњиц усплашио,
Тер се иде узвртат' по тихому Подунају.
Кад видио Турчине да не може побјегнути,
Барбару је пустио у Дунај у тиху р'јеку,
Нека би се Гредеља о Барбари забавио.
На коњу је исплив'о с ону страну од Дунаја,
А с Барбаром Гредеља на ову страну ка сватовим.
Пође Турчин говорити Огњену деспоту Вуку:
„Моли Бога, деспоте, за Гредељу Радосава,
Био бих ти Барбару на срамоту обљубио!“

А Турчину одговара Огњен деспоте Вуче:
„Моли Бога, Турчине, за јуначко добро здравље,
Прије него проћи буде од године половица
Хоћу теби у истину дворе твоје походити,
Љубовцу ти одвестит' из б'јелога двора твога.“
Здраво дош'о с невјестом ка л'јепому Купјенову,
И велико весеље у том граду учинио.
Малахно је бремена након тога постојало,
Како ми се захвалио, тако бјеше учинио.
Алибегу бијаше дворе своје поробио,
И љубовцу одвео из његова б'јела двора.

14.

Кад се свадио Огњени Вук и Бан Пав'о Стријемљанин.

Кад је краљу будимски дивну војску отправио,
И он ти је пошиље на Косово равно поље,
Дивну војску придава бану Павлу Стријемљанину,
А за војском у застави Огњена деспота Вука;
И њима ти бјеше добра срећа прискочила:
Турке бјеху разбили, ни о чему оставили,
Хасан пашу Предојевића жива у руке ухитили,
И с њиме ти бијаху многе Турке заробили,
И кад су се увратили пут л'јепа Будима града.
Пође Вуче Огњени бану Павлу говорити:
„Ја ћу, Павле, отити пут лијепа Купјеновца,
А ти с војском и с робјем пут Будима б'јела града“
И бјеше отиш'о ка лијепу Купјеновцу,
А он Павле Стр'јемљанине ка Будиму граду б'јелу;
Л'јепо га је св'јетли краљу примио и причекао,
Пак се пође с господом у трпези веселити,

Прима њему сједијаше бане Павле Стријемљанине,
И пође га св'јетли краљу бана Павла упрашати:
„Ко је Турке разбио на Косову равну пољу?"
Али њему бане Павле лажно одговараше:
„Ја сам Турке разбио на размјерној покрајини,
А Вук ти је Огњени ту невјеру учинио:
Кад се војска почела прима војсци ударати,
Тад је Вуче побјег'о у планину у зелену;
А када смо разбили турску војску свуколику,
Тад се Вуче извуче из планине из зелене,
Тере иде по пољу мртве главе ос'јецати."
Кад је краљу будимски бана Павла разумио,
Њему ти се на Вука врло бјеше ражалило,
И он пође овако у трпези говорити:
„Хоћу њега Огњен Вука худом смрти уморити!"
Све то добро слушаше Митар Јакшић у трпези,
Тере пође овако св'јетлу краљу говорити:
„Ово ти ме, св'јетли краљу, руса глава забољела,
Пусти мене малахно да отидем починути."
И бјеше га пустио св'јетли краљу из трпезе.
Брзо Митар отиде ка лијепу Купјеновцу,
Огњен Вука находи дје испија рујно вино.
Пође њему овако Јакшић Митар говорити:
„Зло ти вино, побратиме, а горе се с вином раст'о,
На тебе су налаге прид краљем прид будимскијем:
Прво му је Стр'јемљанин у трпези припов'јед'о,
Да си њему издају на Косову учинио,
И за то ти сад пријети он будимски св'јетли краљу,
Да те хоће до брзо худом смрти уморити."
Кад је Митра Јакшића Огњен Вуче разумио,
Бјеше ти се макнуо и на гола коња свога,
И он брзо отиде ка л'јепу Будиму граду,
И бјеше ти уљег'о у краљеве б'јеле дворе:
Господу је јоштера на трпези заскочио,
И он се је поставио у доње чело од трпезе.

Господа се весељаху златнијем чашам у трпези,
Свак свакому напија, нико Вуку не напија.
Тад је Вуче узео свој буздохан позлаћени,
И он га је ставио прима себи на трпезу,
И отиде напијати свому златну буздохану:
„Здрав си, брате буздохане, у моје и твоје здравље!
Данас ћемо видјети ко је вјера и невјера“
Кад је Вука видио од Будима св'јетли краљу,
Пође ти му овако Огњен Вуку говорити:
„Дје си, Вуче Огњени, вјеро моја и невјеро?
Ово ли је служба твоја, коју ми си одвратио?
Ја сам тебе отхранио уз моје господско кољено,
Како сина мојега, којега сам породио,
А ти ми си издају на Косову учинио.“
Али Вуче Огњени св'јетлу краљу одговара:
„Истина је што говориш, св'јетла круно, свеколико.
Ово имаш тамнице турскијех шужањ напуњене,
И ти имаш у тамници Хасан пашу Предојевића,
Чини њега прида те из тамнице довестити,
Нека теби он каже по истини свеколико,
Ко је Турке разбио, ко л' је њега ухитио,
И ко ти је тамнице турскијех шужањ напунио?“
Бјеше краљу будимски Огњен Вука послушао,
Брзо чини довестит' Хасан пашу Предојевића,
И њему је овако св'јетли краљу говорио:
„Тако теби, Хасан паша, худом смрти не погинут',
И тако се до брзо из шужањства опростио,
Повјеђ' мени истину што те будем упитати:
Би ли мог'о познати у овој господској трпези
Ко је Турке разбио, ко ли је тебе ухитио?“
Пође Турчин гледати уз трпезу низ трпезу,
Вук је капу намакнуо на јуначке црне очи,
Али брзо Турчине св'јетлу краљу одговара:
„Тако мени, св'јетли краљу, худом смрти не погинут',
И тако се до брзо из шужањства опростио!

Кој' је јунак постављен у доњем челу од трпезе,
Није достојно да сједи у доњем челу од трпезе,
Нег је право да сједи прима теби врх трпезе:
Он је Турке разбио и мене је ухитио,
И твоје је тамнице врл'јех Турак напунио.
Да онога јунака на Косову не бјеше,
Ваше би се владике црна руха наносиле,
Што ће га се наносити наше буле и кадоне.
Кад би им'о јунака цар свијетли онакога,
Он би њега учинио за везијера великога.
А који ми јунак сједи прима теби у трпези,
Он је право да служи свом господи добро вино:
Они ти је издају на Косову учинио,
И они је утек'о у планину у зелену,
Кад је војска почела прима војсци ударати!"
Тад је Вуку Огњеному живо срце узаврело,
И он бјеше скочио иза госпоске трпезе,
У руку је узео свој буздохан позлаћени,
И њим пође даривати бана Павла Стријемљанина.
Тад ми бјеше скочила будимска л'јепа краљица,
И Вука је ухитила за његову десну руку:
„Немој, Вуче деспоте, ради Бога великога!
Немој моја сестрица да остане худе среће."
Бијеше се Огњен Вук на те р'јечи смиловао,
И он бјеше пустио бана Павла Стр'јемљанина.
Пака јунак изиде из краљева б'јела двора,
И он тамо отиде ка лијепу Купјенову,
Брзо бјеше скупио доста младијех Купјеноваца,
И с њима ти отиде на размјерну покрајину.
Бјеше ти му јунаку добра срећа доскочила,
Доста Вуче бијаше врл'јех Турак заробио,
И с њима се поврати ка Будиму б'јелу граду.
Кад је био Огњен Вук на поглед Будима града
Пођоше ти у Будиму св'јетлу краљу говорити:
„Нећеш нами јоштера, св'јетли краљу, да вјерујеш,

Да је Вуче Огњени од кољена невјернога,
Он ти се је одврг'о к св'јетлу цару честитому,
И ово га на тебе с многом силом турске војске.“
Кад је краљу будимски таке гласе разумио,
Он се ништа не смета, нити хоће да вјерује,
Него поће овако слугам свој'јем говорити:
„Знати мени данаске мога од слуге погинути,
Хоћу му се свакако у намјери намјерити.„
Прима њему изиде из Будима б'јела града,
Тер му поће овако Огњен Вуку говорити:
„Што сам теби кад годи, слуго моја, учинио
Тер ти идеш на мене с многом силом турске војске?“
Али Вуче Огњен св'јетлу краљу одговара:
„Н'јесам Турке довео према теби, св'јетли краљу,
Него справи тамнице, дје ћеш Турке постављати,
Што сам теби за шужње, св'јетли краљу, заробио,
Нека познаш данаске ко је вјера и невјера!

15.

Кад је Вук огњени одмијенио од копја краља босанскога и кад је убио његова заточника.

Танку књигу написа од Будима св'јетли краљу,
И он ти је пошиље слуги Вуку Огњеному,
Овако му бијаше у том књизи написао:
„Дје си, Вуче Огњени, моја перена стр'јелице?
Дје сам тобом стр'јелио свуд сам добро устр'јелио.
Ово ми се данаске девет годин' навршује,
Да сам дош'о, слуго моја, ка тврдому Бечу граду,
Не могу га узети ни га гладом уморити,
Свећ из њега излази један врли заточниче,
Досле ми је погубио седамдесет Угричића,

Он се зове на име Протопопићу Никола;
Сутра мене позива на јуначко бојно копје,
Брзо к мени долетни ка бијелу Бечу граду!
Да ме, слуго, одм'јениш од мојега бојна копја:
Годи ми се срамота с хурјатином ударити."
Кад је Вуку Огњеному танка књига допаднула,
Пође Митру Јакшићу побратиму говорити:
„Оправимо се, мој побре, и под нами коње добре,
Ер је мени од краља така књига допаднула:
Да ми брзо дођемо ка тврдому Бечу граду."
Кад је Митар Јакшићу Огњен Вука разумио,
Брзо бјеше потков'о из вечера коње добре.
И бјеху се узвргли на јуначке коње своје.
Три су данка јездења до б'јелога Беча града,
Прије зоре дођоше на ливаду од Беча града,
И своје су шаторе на ливади разметнули.
Ма кад веће бијаше св'јетла зора осванула.
Протопопић Никола селу своју рано буди:
„Отвори ми, селе, прозоре од б'јела двора,
И ти млада погледа' по ливади Беча града,
Хоћеш на њом, сестрице, који шатор угледати."
Бјеше ти га Николу сестра своја послушала:
Она ти је отворила прозоре од б'јела двора,
И пође ти гледати по ливади од Беча града,
На њоме је млађахна два шатора угледала,
Тере иде Николи брату своме говорити:
„Оно теби, мој брате, два шатора на ливади,
Под њима сам угледала два млада господичића.
Један ти је једну ногу прико друге приметнуо,
А други је русу главу на десницу наслонио.
Ако теби на њима, мили брате, Бог поможе,
Доведи ми једнога за мојега вјереника!"
Кадар бјеше Никола своју сестру разумио,
Руком је је удрио уз румено б'јело лишце:
„Мога питаш крвника за твојега вјереника?

Него мени оседла' јуначкога коња мога."
С мање јом се дјевојци учинити не могаше,
Она пође оседлат' брацу свому коња добра.
Он се бјеше весело на коњицу узметнуо,
И копље је узео у десницу руку своју,
И он тамо отиде пут ливаде од Беча града.
Кад је дош о Никола ка вратима од б'јела града,
Бјеху ти се прима њему сама врата отворила,
Сама су се отворила и за њиме затворила.
Када га је Николу Огњен Вуче угледао,
Прима њему изиде на витезу коњу свому,
Пружи копје Никола пут његове русе главе,
У копју му стајаше љута змија крилатица,
На Вука је из копја љута змија полећела,
А Митар ти замахну десницом и сабљом бритком,
На двоје је присјек'о љуту змију крилатицу.
Кад видио Никола да је змија погинула,
Пође тада бјежати пут тврдога Беча града,
А за њиме на коњим Огњен Вук и Митар Јакшић.
Бјеху ти га Николу прид вратим достигнули,
И њега су јунаци жива у руке ухитили,
И њему ти бијаху б'јеле руке савезали,
Пака га су довели св'јетлу краљу будимскому,
И пође му овако Огњен Вуче говорити:
„Ово ти је, св'јетли краљу, твој велики заточниче,
Који ти је погубио седамдесет Угричића,
И теби је досађу, св'јетла круно, учинио."
Али краљу будимски Огњен Вуку одговара:
„Била мајка блажена, која те је породила,
Који ме си данаске мога копља одм'јенио,
И који си придобио мога врла заточника.
Усадите ви њега до паса у црну земљу,
И ви њега пођите брзијем стр'јелам устр'јељати."
Брзо краља бјеху Угричићи послушали:
Николу су ставили до паса у црну земљу,

И они га пођоше брзијем стр’јелам устр’јељати,
И њега ти бијаху худом смрти уморили.
Ма кад ми су виђели господа од Беча града,
Да је њима погинуо Протопопићу Никола,
Они кључе ставили на бачио позлаћени,
Тер их бјеху подали од Будима св’јетлу краљу;
И он с војском отиде ка тврдому Бечу граду,
И много је господе тврда Беча погубио.

16.

Кад је Вук Огњени умрьо шта је наредио на смрти.

Рањен Вуче допаде са размјерне покрајине,
И кад јунак уљезе у своје у б’јеле дворе,
Он ти ништа не говори мајци својој ни љубовци,
Него се је жалостан у камару затворио.
Барбару му љубовцу худа срећа надахнула,
Пође мајци његовој ове р’јечи говорити:
„Дош’о нам је Огњен Вуче са размјерне покрајине,
Ма ти неће Вук с нами ни р’јечи да проговори,
Нег’ се он час затвори у своју у б’јелу камару.
Бит’ ће, мајко, довео коју л’јепу робињицу,
И с њоме се Огњен Вук у камару затворио!“
Пође ти га гледати проз врата од б’јеле камаре,
У камари угледала од планине б’јелу вилу,
Ђе му ране умиваше а змај му их отираше.
Кад то бјеше Барбара црнијем очим сагледала,
Бјеше се млађахна к Ванђелини повратила.
„А не знаш ли, мајко мила, што се Вуку догодило?
Њега ти су, жалосна, клети Турци изранили;
Оно с њиме у камари од планине б’јеле виле,

Дје му ране умива а љути их змај отире.“
Ма кад бјеше зачуло Огњен Вука то знамење,
Он час ми је из камаре то знамење побјегнуло.
Кад видио Огњен Вуче да је знамење побјегнуло
У камару дозива вјенчану љубовцу своју,
И овако Барбари љуби својој говораше:
„Што учини, љубовце, видио ти Бог велики?
За што данас отрова Вука твога господара?“
Али иде Барбара Огњен Вуку одговарат’;
„За што мени говориш, господару, луде р’јечи?
Нисам тебе отровала, ни од тему помислила.“
Али Вуче Огњен љуби својој одговара:
„Н’јеси мене отровала што си вилу угледала,
Него си ме отровала што си мајци повиђела.
Брзо, љуби, отиди на дворе Митра Јакшића,
И ти реци, љубовце, мому драгу побратиму:
„„Ово ме су, побратиме, тешке ране допаднуле,
И од њих ти ја нећу, драги побре, прибољети.
Брзо к мени ти дођи на моје на б’јеле дворе,
И ти мени доведи светога оца калуђера,
Нека ми се жалосну од гр’јеха исповиђети,
Од гр’јеха исповиђети, душу моју намирити!““
Кад Барбара зачула свога драга господара,
Грозне сузе пролила низ румено лишце своје,
И жалостим отиде на дворе Јакшића Митра.
Овако му говори, а прол’јева сузе грозне:
„Драго те је Огњен Вук, твој побратим, поздравио,
И теби је овако мој господар поручио:
„„Ово ме су, мој побре, љуте ране допаднуле,
И од њих ти ја нећу, драги побре, прибољети.
Него брзо ти дођи ка мојему б’јелу двору,
И ти мени доведи светога оца калуђера,
Да се од гр’јеха исповијем и намирим душу моју.““
Не знам јадна хоће ли га у животу заскочити.“
Кад бијаше Барбару Митар Јакшић разумио,

Сузе га су полиле низ јуначко б'јело лишце,
И он брзо отиде ка својему побратиму,
И собом је одвео светога оца калуђера.
Кад се Вуче бијаше од гр'јеха исповидио,
Од гр'јеха исповидио, душу своју намирио,
Пође Митру Јакшићу побратиму говорити:
„Спенцу моју разд'јели и на двоје и на троје:
Први дио учини за моју за грешну душу,
И ти њега под'јели поповим и калуђерим,
И од тога који д'јелак убозијем сиромасим,
Да се они Богу моле за моју за грешну душу.
Други дио учини ти старици мајци мојој;
Трећи дио учини вјенчаној љубовци мојој.
Љубовцу ти остављам, и старицу мајку моју,
Да их, побре, поведеш чак у доњу покрајину,
Да ми не би срамоту клети Турци учинили.
Коње моје поведи у клисуру камениту,
Дје но трава не расте, а не тече хладна вода,
Нека коњи познају да немају господара.
Чини мене понијет' у цркву од Свете Горе,
Нека мене укопају калуђери Светогорци.
Драго мени поздрави земљи мога господара,
И реци ми овако мому драгу господару:
„„Вјерно сам те дворио од дјетета малахнога,
Од дјетета малахнога до јунака великога,
И н'јесам ти издаје никадара учинио,
Ма ћу теби садара ја издају учинити,
Ер ћу поћи дворити побољега господара,
Побољега, св'јетли краљу, и од мене и од тебе.““
Још је Вуче хотио с Јакшић Митром говорити,
Ма се бјеше жалостан с грешном душом разд'јелио;
И што бјеше наредио, то је Митар учинио.

17.

Војвода Јанко и Секула поигрују коње.

(Бугарска).

Л'јепу језду јездијаше Угрин Јанко и Секуле,
Лијепи Угричићи,
Он ти језду јездијаше по равну Косову пољу.
Пођe Јанко војвода Секулу говорити,
Своме сестричићу:
„Тако тебе не убио, сестричићу, Бог велики!
Да'мо мало поиграти два витеза добра коња,
Дај мој сестричићу!“
Пође бане Секуле ву'цу Јанку говорити:
„А за што ћу ја играти с вујцем мојијем коња добра,
Ву'че да мо' Јанко!
Ере ће се под ујцеме многи коњи добри наћи,
Тере ме ћеш оставити у Косово равно поље,
Ву'че да мо' Јанко.
А мене ће притиснути врли Турци витезови,
Тере ме ће у Косово зломе смртју уморити,
Они клети Турци.“
Оште стаде Угрин Јанко своме Секулу говорити:
„Ако мени ни тому, сестричићу, не вјерујеш,
Војвода Секуле,
А ми да'мо поставити вјеру Бога великога:
Покле ми се намјери тај јуначки бољи коњиц,
Да мој сестричићу,
А да ми се не бисмо у невољи оставили!“
Онде ми су оставили вјеру Бога великога,
Јанко и Секуле,
Пака ми су поиграли у Косово добре коње,
Али ми ти поможе Секулићу Бог велики,
Војводи Секулу:

Ере се је намјерио под Секулом бољи коњиц,
Тер се бјеше утек'о ву'цу Јанку војводи,
Делија Секуле.
Како оно бјеше Угрин Јанко угледао,
Пође Јанко војвода Секулу говорити,
Свому сестричићу:
„Али ми ћеш даровати испод себе коња добра?
Али ћемо се пром'јенити на господске добре коње,
Делија Секуле?“
Бановић ти Секуле ву'цу Јанку одговараше:
„Ја се нећу с тобоме на коње промјеновати,
Ву'че да мо' Јанко!“
Нег ми сједи Секуле на јуначку црну земљу,
Тер дарова ву'цу Јанку испод себе коња добра.
Он бане Секуле,
А Јанко њему дарова лијепу Јанкову Сустицу,
И даде му у руке од Сустице златне кључе,
Оне тврде кључе;
У Сустици бјеше триста Турак јаничарах.

18.

Милош бан и сестра Секулова.

Бан Милошу љубљаше драгу сестру Секулову,
Он Милошу бане;
Мљаше Милошу бане да ми нитко не знад'јаше,
А то добро зачуо Секуле Дракуловићу,
Секуле дијете,
Тере пође Секуле вујцу Јанку говорити:
„Што ћу, вујче мој Јанко, од живота учинити?
Вујче да мој Јанко!

Поћ' ћу ја погубити Милоша Угрињанина?“
Стаде Јанко војевода Секулу бесједити,
Своме сестричићу:
„Не смијемо погубитиМилоша Угрињанина,
Ере има пријатеља, од Будима св'јетла краља,
Он Угринин бане,
Него чин'мо уфатити Милоша Охрињанина,
И њега ћемо поставити у тамницу од б'јела града,
Бана,
И њега ми моримо и гладињом и жедињом.“
Како бијаху рекли, тако бјеху учинили,
Лијепа господа:
Чинише уфатити Милоша Охрињанина,
И њега ти ставише у тамници од б'јела града,
Тај Милоша бана;
И њега ти мораху и гладињом и жедињом.
Нико ти му Милошу на тамници не идјаше,
Ардељскоме бану,
Него њему дохођаше драга сестра Секулова,
И њему ти доносаше хладна вина и погаче,
Охринскоме бану.
Пака ми је станула Милошу бесједити:
„Што ми стојиш зловољно, мој Милошу, у тамници,
Мој Милошу бане.
Али стојиш зловољно, ер си жедан хладна вина?
Али стојиш зловољно, ер си лачан б'јела хљеба?
Мој Милошу бане!
Али стојиш зловољно, ер не видиш б'јела данка?
Али стојиш худе воље, ер не јездиш добра коња?
Мој Милошу бане!
Али стојиш худе воље, ер не видиш жарка сунца?“
Стаде бане Милошу лијепој ракли говорити,
Секуловој сестри:
Мучи, Јанка неборе, судио ти Бог велики!

Ер кад мени ном пане на твоје помиловање,
Секулова сестро,
Колик да се напијем с јунацима хладно винце;
А када ми ном пане на твоје приб'јеле дојке,
Секулова сестро,
Колик да се наијем с јунацима бијела хљеба;
А када ми ном пане на твоје на црне очи,
Јанко Секулова,
Колик да се нагледам жарка сунца и мјесеца;
А када ми ном пане на твоје преб'јело грло,
Секулова сестро,
За којијем сам се држао ко за гриву од коња мога,
Колик да се најездим с јунацима добра коња,
Секулова сестро!"
Стаде ти му л'јепа Јанка Милошу бесједити:
„Муч' и помуч', Милошу, не даваше худе воље,
Мој Милошу бане!
За утра ми освиће крстјаном света неђеља,
Иде Јанко Секулом у луго лова ловити,
Мој Милошу бане,
А старица мила мати у цркву бога молити;
А ја ми ћу украсти тврде кључе од тамнице,
Мој Милошу бане,
Тер ћу тебе извести из те студене тамнице,
Пака ћу те увести у дворове брата мога,
Мој Милошу бане,
И тебе ћу напитати брашна свакојакога;
Још ћу те напојити од године хладна вина,
Мој Милошу бане,
Пак ћу тебе увести у камару браца мога,
У којој су камари оружја свакојакога,
Мој Милошу бане,
Оружје ћеш изабрати кога ми је теби драго."
Када сутра осване кршћаном света недјеља,
Мој Милошу бане,

Пође Јанко и Секулом у лугу лова ловити,
А старица мила мати у цркве бога молити,
Два добра јунака;
Она Јанка украла тврде кључе од тамнице,
Ту Милоша извела из те камене тамнице,
Секулова сестра,
Пака га је увела у дворове брата свога,
Тер ти га је напитала тој брашна свакојакога,
Угринскога бана;
Још ми га је напојила од годиње хладна винца,
Пака га је увела у камари Секуловој,
Угринскога бана,
Да оружје изабира кога ми је њему драго,
Њега срце понијело на њеко св'јетло оружје,
Угринскога бана,
Њега је срце понијело на анџара Секулова;
А она је оседлала два витешка добра коња,
Секулова сестра,
Тере ш њима одбјегла у Охриду бијелому.

19.

Војвода Јанко устријели змију у ваздуху и тим Секула у срце погоди.

Пође бане Секуле ву'ку Јанку говорити,
Војводи Јанку:
„Пусти мене, Ву'че Јанко, ере ћу с Турцим бој бити!"
А Јанко ти војвода бановићу говораше,
Сестричићу, Јанко:
„А ти, бане Секуле, и лагахњи и малахањи,

Нијеси ми се с Турцима научио боја бити,
Делијо Секуле,
Тер ми те ће у боју клети Турци изгубити.“
Тога бане Секуле не ктијаше ни брињаше,
Он бане Секуле.
Када ми је дојездио на царев бијели шатор
Из њедара пустио љуту змију крилатицу,
Боже! љуту змију,
А с њом ми је пустио сокола лијепу птицу.
Задјели се бијаху у јајеру ведра неба,
Соко и љута змија;
Соко се вијаше по јајеру ведра неба
Навалише бијући на Јанков бијели шатор,
Соко и љута змија.
Углед'о их бјеше Угрин Јанко војвода,
Гдје ми није с Угричићим сјеновито хладно вино,
Л'јепи Угричићи,
Тер из гласа дозиваше Угричиће браћу своју:
„Јесте ли ми видјели очима чудно чудо,
Браћо Угричићи?
Ђе се змија овила соколу око крила?“
У руке ти уфати тврда лука рожанога,
Јанко војвода,
Тер им стаде овако Угричићем говорити:
„Али ми ћу стр'јелити љуту змију крилатицу,
Браћо Угричићи,
Али ми ћу стр'јелити сокола лијепу птицу?“
Стадоше му господа Угричићи говорити,
Војводи Јанку:
„Немој, Јанко, стр'јелити љуту змију крилатицу,
Нег, ми, Јанко, ти стр'јела' сокола лијепу птицу,
Боже! лијепу птицу.“
Јанку бјеше приспјела та невољна худа срећа,
Ер ми бјеше устр'јелио љуту змију крилатицу,
Боже! љуту змију.

Оште ми се не бјеше полудневи одалио,
И Секуле дојезди под Јанков бијели шатор,
Небог добар јунак.
Зловољом се бјеше у лицу промијенио,
Бојно копје усадио и свез'о је коња свога,
Тужан небог јунак;
И корду Секулову о седлу објесио,
Коњу узду пустио до црне земље,
Своме врану коњу.
Пође Јанко војвода бановићу говорити:
„Што ми си се, д'јете младо, у лице промијенио?
Да мој сестричићу!
Што ли с' ниси поврг'о јуначко оружје твоје?
Коњу с' узду пустио до јуначке црне земље,
Мој Секуле бане!
Али си се препио у Косово хладна вина?
Али си се прељубио л'јепе Косовке дивојке,
Гиздаве дивојке?
Али си се препао од боја од косовскога?“
Заче ти Секуле ву'ку Јанку говорити,
Војводи Јанку:
„Како рече, ву'че Јанко, судио ти Бог велики?
Нијесам се препио од Косова хладна вина,
Војвода Јанко,
Нити сам се прељубио лијепе Косовке дивојке,
Нити сам се препао од боја од Косова,
Тужан небог јунак;
Него ме си у срце љутом стр'јелом устр'јелио,
Од ове се ране нећу ја јунак извидати,
Ву'че да мој Јанко!“
Пође Јанко војвода сестричићу говорити:
„А не бој ми се, д'јете младо, и немој се припадати,
Да мој сестричићу,
Ја им знам Угрин Јанко те гусаре оплаћене,

А гусари познају сваколико дробно биљене,
Гусари витези,
Тере те ћу, сестричићу, дробно биљеме извидати!
Али бане Секуле ву'цу Јанку говораше,
Војводи Јанку:
„Остани ми с Богоме, није када говорити!“
С душоме се разд'јелио у сед'оце коња свога,
Бане он Секуле.
И отолен се он упути пут б'јелога града.

20.

Кад се Секуло сестричић вјерио у краља будимскога и кад је на Косову погинуо.

Пође краљу будимскому сестра своја говорити:
„Залуду ти, мој брате, у Будиму краљевина,
Кад поћ' млада не смијем у цркву Бога молити:
До три мени хурјата путе моје притјецају,
Један ти ми млађахном брзе путе притјецаше,
А други ми подигну копрену са б'јела лишца,
А трећи ми целов да уз румено б'јело лишце!“
Али краљу будимски сестри својом одговара:
„Приповјеђ' ми, сестрице, од хурјата обиљеже.“
И она му отиде обиљеже пов'једати:
„Који мени краљици брзе путе притјецаше,
Онему је на глави камиловац л'јепи клобук,
И њему је на бедри' сабља златом окована;
Који ли ми подигну копрену са б'јела лишца,
На њему су обучене каваде од гране свиле,
У њега је добар коњиц како вила од планине;
А који ми целов да уз румено лишце моје,
Онему је на глави жаркула са перјем златн'јем;

У њега је б'јело лишце к'о и на гори жарко сунце.“
Тадар краљу будимски сестри својом одговара:
„То ми н'јесу хурјати него угарска господа:
Који теби, сестрице, брзе путе притјецаше,
Оно ти је, селе моја, Угрин Јанко војевода;
Који ми ти подигну копрену са б'јела лишца,
Оно ти је, сестрице, Михајло Свилојевићу;
А који ти целов да уз румено лишце твоје,
Оно ти је, селе моја, Секуло Драгуловићу.
Иде тебе просити у мене за вјереницу;
Хоћеш ли га узети Секула за вјереника?“
Тадар краљу св'јетлому та дјевојка одговара:
„Ја га хоћу узети веће него с добре воље,
Откада сам Секула с moj'јем очим сагледала,
Мени га је од онда срце и душа обљубила.“
Јоштер млада дјевојка с св'јетлим краљем говораше,
А господа дођоше у краљеве б'јеле дворе;
Л'јепо их је он краљу примио и дочекао,
И њему се бијаху та господа поклонили.
Пак је Јанко војвода св'јетлу краљу говорио:
„Просим твоју сестрицу Секулу за вјереницу!“
А он њему овако св'јетли краљу одговара:
„Обећавам сестрицу Секулу за вјереницу.“
И бјеше је извео краљицу за б'јелу руку,
На руку јом Секуло златни прстен поставио,
И весело пођоше из краљева б'јела двора.
Иза тега бијаше мало бр'јеме постајало:
Брзи гласи дођоше св'јетлу краљу будимскому,
Да се царе с војском справља на Косово равно поље.
Брзо Јанко скупио господу од Унгарије,
И он с њима отиде према Турцим на Косово,
И собом је повео бан Секула сестричића,
Кад су дошли господа на Косово равно поље,
Пође бане Секула дунду Јанку говорити:
„Ја ћу, дундо, ударити на цареве на шаторе!“

„Немој, синко Секуле, на шаторе ударати,
Ер је царе изабрао триста Турак јањичара,
Који њега чувају под шатором свиленијем!“
Али бане Секуле за то ништа не хајаше,
Нег је брзо удрио на цареве на шаторе.
Ту га бјеху дочекали врли Турци јањичари,
И на њега бијаху брз'јем стр'јелам навалили,
И бјеху га стр'јелами веома тешко изранили.
Пође јадан бјежати низ Косово равно поље,
Иза гласа дозива дунда Јанка војеводу:
„Ах, дје ми си, дје ми си, дундо Јанко војевода!
Ево су ме врли Турци брз'јем стр'јелам изранили,
Помози ме, мој дундо, или садар или нигда веће!“
Брзо к њему дотрча Угрине војвода Јанко,
Тер ме иде овако Секулу бесједовати:
„Колико ти, мој синко, моје велико говорење,
Да не идеш ударат' на цареве на шаторе,
И мене би страх био војводу Угрина Јанка,
Кој' сам јунак побољи од тебе, синко Секуле.“
Али њему отиде Секуло бесједовати:
„Остави ме, мој дундо, не убио те Бог велики!
Него мени дозови ти Радича слугу мога,
Нека мени умива рујн'јем вином љуте ране.“
Бјеше ти му довео Радича слугу вјернога,
И пође му љуте ране рујнијем вином умивати,
Ма ти њему бијаху љуте ране побл'једјеле,
И он ти се до мало с грешном душом разд'јелио.
Гробницу му бијаше дундо Јанко учинио,
И ту га је укон'о у жалости у великом;
И он књигу пошиље Секуловом вјереници,
Овако јом бјеше у том књизи написао:
„Нека ти је на знање, сестро краља будимскога,
Секула сам вјерио на Косову равну пољу,
На Косову равну пољу Косовком младом дјевојком,
Колико је Секулу та дјевојка омиљела,

Нећ' га веће никада твој'јем очим ни видјети;
А ти ми се удоми за кога је теби драго.“
Када бјеше краљица танку књигу пролегала,
Бјеше ти се жалосна тему гласу домислила,
Жуте косе тргаше, б'јело лишце грдијаше;
Златни прстен смакнула са деснице руке своје,
И пође се жалосна с прстенком разговарати:
„Што бих ти се нагледала б'јела лишца Секулова,
Ово ћу се огледат' у Секулов златни прстен!
А ко би ме добавио десне руке Секулове,
Да ми се је жалосној за живота нагледати,
Ја бих њега краљица л'јеп'јем даром даровала.“

21.

Опет то али друкчије.

Јутром рано ишетала сестра краља будимскога,
Будимска госпођа,
Она ми ти ишетала на прозору од б'јеле камаре,
Оком ми ти погледала низ Косово равно поље,
Низ то равно поље;
У Косово угледала три виле на три љељена,
Брзо се је повратила брацу краљу у камари,
Земаљском краљу:
Стаде ти га будити китом цв'јећа босиокова:
„Ах на ноге, на ноге, брацу краљу Владисаве,
Мој будимски краљу,
Да ну ми ти ишета' на прозору од б'јеле камаре,
Ере ти сам ја сестрица чудно чудо угледала,
Мој брајене краљу,
Ђено ми ти језде три виле а на три љељена

И већ су ти дојездиле близу твога перивоја,
Оне л'јепе виле."
Хрло ти је краљ скочио на своје на хрле ноге,
Тамо ти ми ишетао на прозору од б'јеле камаре,
Он будимски краљу,
У Косову угледао три Угричића бана,
Стаде ти ми сестри својој потанко говорити,
Својој милој сестри:
„Ђе ми ти си угледала, селе моја, три виле на три љељена?
Да би теби стара мајка очима не виђела,
Старица госпоја:
Оно ми ти нијесу три виле на три јељена,
Него ми ти језду језде три бана Угричића,
Три добра јунака.
Прво језду језди Угрин Јанко војвода,
Другу ми ти језду језди црни бане Михаиле,
Михаиле бане,
По за њему језду језди Секуле Дракуловићу.
Нег тако те не убио, селе моја, Бог велики,
Селе добро моје,
Немој мени учинити које срамоте али приваре,
Ере су се напунили на пунахно три године,
Селе добро моје,
Како ми су они тебе за Секулом испросили;
Негој ми ћеш приправит' л'јепе господске дарове,
Селе добро моје,
Ере ми ти данас иду на твоје господске огледе."
Паке ти јем се он краљу у сусрету учинио,
Угрини банови,
А они му се бијаху још љепше поклонили.
Пака с њима ошетао на своје на б'јеле дворе
Земаљски господар.
Бјеше ти се с њима подсадио на господску трпезу,
Хладно винце испијаху, у здравице напијаху,
Господа банови.

Када бјеху господа у највећој веселости,
Из камаре ишетала сестра краља Владисава,
Лијепа госпођа.
Сва ти јој се господа на ножице подигоше.
Стаде ти ми госпођа уз трпезу даривати,
Угричиће банове:
Јанку ми ти даровала сабљу сребром оковану,
Црни бану Михоилу л'јепа штита переногa,
Лијепа госпођа,
А својему вјеренику шестопера буздохана.
Паке ти ми тај господа тој дивојку даровали,
Лијепу госпођу:
Угрин Јанко дарова јој колајну суха злата,
Црни бану Михоиле гри'ну бијела бисера,
Гиздавој госпоји,
А Секуле, младо д'јете, златан прстен од хиљаде.
Јоште ти јој господа ове р'јечи говораху,
Младој госпођи:
„Моли Бога, дивојко, да се из Косова заврнемо,
Ер ћемо те ми, дивојко, друз'јем даром даровати,
Млада и гиздива.“
У Косово одјездили и у Косово погинули.
Тужне гласе дочекала сестра краља Владисава,
Гиздава госпођа,
Она ни ти цв'јељаше ове р'јечи говораше.
„Али ми ћу жалити Угрин Јанка војводу,
Сибињскога бана?
Али ми ћу жалити црна бана и Секула?
Али ми ћу жалити браца краља Владислава,
Рођенога браца?
Нека Јанка жалује стара мајка и љубовца,
Црна бана Михоила сестра своја и љубовца,
Претужне дивојке,
А Секула вјереника л'јепе Сибинке дивојке,

А ја ми ћу плакати браца мога рођенога,
Мога мила браца,
Кој ми господар не има старе мајке ни љубовце![1]

22.

Мати Секулова умире на синовљеву гробу у Косову,

Л'јепа Руде писаше брату Јанку у Косово,
Л'јепа удовица:
„Пошљи мени, мој брате, Секула младо дијете,
Ер ми га је бријеме вјерити и оженити,
Мој брате небоге,
Ере му сам испросила л'јепу Сибињку дјевојку.“
А он ми ти, Угрин Јанко, л'јепој Руди поручује,
Јанковој сестрици:
„Ја ми га сам, сестрице, вјерио и оженио;
Нег' му немој, сестрице, даровима се бојати,
Јанкова сестрице,
Јере ми он узео једну препуклу сироту,
Ја ти му сам на Косову б'јеле дворе саградио,
Младоме дјетету,

---

[1] Ова се пјесма у рукопису дијели на двоје. Прва половина у ркп носи бр. 16 и допире до стиха: »Сва ти јој се господа на ножице подигоше« inclus.; а друга од толе па до сврхе. Али ова друга половина погрешно је са свијем одијељена од прве, као тобоже посебна пјесма, па по тому и носи у ркп. особити број (бр. 17). Напротив пјесма, која овђе у нашему издању одмах за овом долази и која је у себи самостална, у ркп. је записана као продужење поменуте прве половице ове пјесме. А и Миклошић је у својој књизи »Beiträge zur Kentniss der slavischen Volkspoesie« наштампао за се овај други дио, давши му име »Сестра краља Владислава«.

Пред двором му сам саградио једну л'јепу б'јелу раку."
Бјеше ти се л'јепа Руде веома обеселила,
Млада удовица;
Она ми ти парићаје л'јепе даре и колаче,
Собоме ти поведе оне своје вјерне слуге,
Млада удовица;
Собоме ти појдоше и борије и накараде,
Тамо пође л'јепа Руде у Косово равно поље,
Л'јепа удовица.
Кад ми појде л'јепа Руде у Косово равно поље,
Почеше ми вјерне слуге л'јепој Руди говорити,
Младој удовици:
„Немој ни ти ударати у борије и накараде,
Него ми ти погледа' по Косову равну пољу,
Млада удовицо,
Оћеш ли ми ђе виђети Секулове б'јеле дворе."
Она ми је погледала уз Косово равно поље,
Л'јепа удовица,
Њешто ми се забијели поврх поља Косовога,
Хрло она удари под собом добра коња,
Млада удовица,
Хрло коња удари уз Косово равно поље,
Кад ми дојде л'јепа Руде пред б'јелијем манастиром,
Млада удовица,
Али ми су у манастиру Светогорци калуђери,
Они ми ти калуђери ту вечер њој говораху,
Млади Светогорци.
Мало ти је пристанула прид б'јелијем манастиром,
Отуда ти изљегоше Светогорци калуђери,
Млади калуђери,
Тер ми стаде л'јепа Руде калуђером говорити:
„Тако ми ве не убио, калуђери, Бог велики,
Млади калуђери,
Ко је овди саградио бијелога манастира?"

А ови јо' калуђери л'јепој Руди говораху,
Млади Светогорци:
„Манастир је саградио Угрин Јанко војевода,
Пред б'јелијем манастиром једну л'јепу б'јелу раку,
Угрин војевода,
Угрин ми је укопао Секула младо дијете."
Јошт им узе л'јепа Руде калуђером говорити,
Млада удовица:
„Тако ми ве не убио, калуђери, Бог велики!
А да ну ми отворите ову л'јепу б'јелу раку,
Млади калуђери."
Они ти о' отворише ону б'јелу л'јепу раку,
Она ми је панула у ону б'јелу л'јепу раку,
Млада удовица,
Они ми је дизаху од л'јепе црне земље,
Али се је л'јепа Руде грешном душом разд'јелила,
Млада удовица.

23.

Кад се оженио Јанко војвода од Михајла Свилојевића.

Свилојевић Михајло сестри својом говораше:
„Брод убио мајку твоју, ка-те л'јепу породила,
С тебе ће се данаске црна крвца прол'јевати:
Иду тебе просити на двоји млади сватови:
Једно Јанко војвода, друго Стјепан Бановићу,
И с њима је јоштера бан Секуло сестричићу;
Стјепан ти је лољепши од Јанка од војводе,
Ма је Јанко војвода од кољена господскога.
Тако тебе, сестрице, не убио Бог велики,
Немој ми се данаске на љепоту приварити,

Него мене послуша' што те будем свјетовати:
Који јунак коња језди с ону страну поља равна,
И кому је на глави камиловац л'јепи клобук,
И њему је за клобуком златно перо пауново,
Сја му корда на бедри, к'о на гори жарко сунце,
Оно ти је, сестрице, Угрин Јанко војевода;
А који ми коња језди с ову страну поља равна,
И кому је на глави жајекула са перјем златн'јем
Оно ти је, сестрице, млади Стјепан Бановићу.
Када дођу та господа прид наше, прид б'јеле дворе,
Прида ње ћеш ишетат', л'јепо им се поклонити,
А највеће, сестрице, младу Јанку војеводи,
И ти млада приступи прид његова коња добра,
И на бедри пољуби Јанкулову сабљу бритку:
„Ову сабљу ја љубим, и под сабљом господара,
Стјепана Бановића за кума за вјенчанога,
А Секула сестричића за дјевера уз невјесту.
Младе свате Стјепанове међу свате Јанкулове.“
Још Михајло Свилојевић с сестром својом говораше,
А господа дођоше прид његове б'јеле дворе;
Она бјеше млађахна брата свога послушала:
Прида ње је ишетала, л'јепо им се поклонила,
А највеће млађахна младу Јанку војеводи.
И она ти приступи прид његова коња добра,
На бедри је пољубила Јанкулову сабљу бритку:
„Ову сабљу ја љубим и под сабљом господара.
Стјепана Бановића за кума за вјенчанога,
Младе свате Стјепанове међу свате Јанкулове,
А Секула сестричића за дјевера уз невјесту.“
Дало јој се погледат' Стјепану на б'јело лишце;
Али лишце његово како у младе дјевојке.
Колико га бјеше црнијем очим погледала,
Сузе млада пролила низ румено б'јело лишце.
Све то добро гледаше Угрин Јанко војевода,
И он пође овако тој дјевојци говорити:

„Једа ти се, дјевојко, њешто данас криво види?
Немој да ти обљуби сабља моја русу главу!“
Пака бјеху ушетали Михајлу у б’јеле дворе,
Л’јепо их је Михајло примио и причекао.
И бјеше их поставио за госпоску за трпезу,
И они се весељаху у госпоској у трпези;
Јадан другом конд’јером хладна вина напијаше.
И кад они бјеху лијепи објед довршили,
Поће Јанко војевода Михајлу бесједовати:
„Дај ми, брате Михајло, божију и твоју молитву.
Дуго ми је путоват’ пут Сибиња бијелога.“
Ма кад бјеше Михајло Угрин Јанка разумио,
Из камаре изведе Маргариту сестру своју,
И поће јој давати божју и своју молитву:
„Пођи с Богом, сестрице, из лијепе Унгарије,
Која се је досле тобом дичила и подносила,
Одсле ће се дичити сибињске л’јепе владике,
Да би теби, сестрице, с Угрин Јанком Бог помог’о
Да би ш њим родила девет сина од срдашца;
Сви ти били краљеви, селе моја, и банови!“
И он ти је придава бан Секулу сестричићу,
И њему је Михајло ове р’јечи говорио:
„Чувај младу невјесту како твоју русу главу!“
Весело се бијаху пут Сибиња упутили;
Л’јепо су их дочекали од Сибиња сва господа,
Од Сибиња сва господа и сибињске све владике.
Велико се весеље у Сибињу учинило;
И бјеше ти с Маргаритом Угрин Јанку Бог помог’о:
Она њему породи Лауша и Матијаша.

24.

Војвода Јанко и Влатко Младјеновић.

Танко платно б'јељаху Дунавке младе дјевојке.
Туда Јанко пројезди, војвода, на коњу добру,
Тер их стаде питати Угрине војвода Јанко:
„Што је граја постала на лијепу Мухачеву,
Ал' се жене јунаци, ал' се чедо породило?“
„Нит' се жене јунаци, ни се чедо породило,
Турци војску разбише на л'јепому Мухачеву,
Са поља ми ето бјеже Угричићи израњени,
На друму их дочекива он Влатко Младјеновићу,
Те им граби оружје и јуначке коње добре.“
Јоште њима говори војевода Угрин Јанко:
„Ну ми часом кликните Младјеновића тега Влатка,
Њему л'јепо кажите једа би вам он вјеров'о:
Овуд коња пројезди један рањен Угричићу,
Под њиме је вран коњиц како од горе б'јела вила,
На бедри му оштра корда сва у сребру сакована,
На глави му јунаку кацига и б'јело перје,
Перје му је приклило јуначке широке плећи.“
То бијаше зачуо он Влатко Младјеновићу,
Тере пође тјерати Угрина војводу Јанка.
Ну одјаше коњица и отпаши оштру корду;
Ал' ми њему говори Угрине војвода Јанко:
„Ступи ближе код мене, ер сам рањен Угричићу!“
Пака узме буздохан у десницу у руку своју,
Тер ш њим Влатка удара и куд може и не може;
Докле Влатку у крви сва кошуља огрезнула,
Пак се ухити за корду одс'јече му русу главу.

25.

Војвода Јанко бјежи пред Турцима.

У истоку јасна дзора лице румењаше,
Боже јасна дзора,
А сунашце тад из мора св'јетла кола промаљаше,
Јунак рањен допаде испод турске бритке сабље,
Невољан добар јунак,
Под шатора упаде Угрин Јанка војводе.
Од невоље му не могаше божју помоћ називати,
Своме господару;
Нег' му поче овако невољан јунак говорити:
„Ево теби носим тужне гласе и приграсе,
Моја св'јетла круно!
Тужне гласе и приграсе, кê овако вишњи хоће,
Како ти су клети Турци све државе запл'јенили,
Невјера их убила!
А храбрен'јех витезовах много у војсци погубили;
Цара. бана Михаила жива га су уфатили,
Невољна јунака;
Секула ти сестричића смртно га су изранили. —
Него бр'јеме већ не чека, ако ћ' главу сахранити,
Мој драги господару,
Ере ће те клети Турци у небрићеме застанути.“ —
Још не бјеше рањен јунак ове р'јечи изговорио,
Небог рањен јунак,
Око себе угледао често јато клет'јех Турци; —
На прешу ти стануо слузи својој говорити,
Угрин добар јунак:
„Узми, слуго, моја слуго, ту Јанкову добру типницу,
Тере стани по путу дробну спендзу просипати,
Моју дробну спендзу,
Еда ти се клети Турци спендзици облакоме,

Докле бисмо ми, слуго, наше главе сахранили
Моја вјерна слуго!“
Пак се бјеше усадио добру коњу (у) сед’ошце,
Тамо бјеше, низ Косово, брже од вјетра одјездио,
Витез добар јунак.
Бјегу ми ти бјегаше вишњега, Бога мољаше:
„Допуст’ мени, мој Боже, тиху росу у равници,
Мој видовни Боже!
Тиху росу у равници, сињу маглу у планини,
Докле бисмо ми јунаци наше главе сахранили,
Невољни јунаци.“
Што ти је Бога молио, тој му се је и умолио,
Бог му бјеше допустио тиху росу у равнини,
Невољну јунаку,
Тиху росу у равнини, сињу маглу у планини,
На здравље ти дојездише низ Косово равно поље,
Угрини банови.
Јанко бјеше на дворове слугом свој’јем одшетао.

26.

Женидба краља будимскога од Бана од Крушева и војевода Јанко.

Кад но ми се жењаше од Будима св’јетли краљу,
А он ми се жењаше сестром бана од Крушева.
Сватовима доходи, ка Крушеву св’јетлу граду,
Али ти ми находи тврда врата затворена.
С града стража покличе сватовима краљевијем:
„Одбијте се назада, не ступајте к билу граду!
Ер се неће наћи јунак у краљевој покрајини,
Који ’но ће прискочит’ девет коња великијех,

Десетому коњицу у сед'оце ухватит' се."
А краљ ми се обрну и на л'јеву и на десну,
Њему ми се домисли Угрине војвода Јанко,
Око себе савио свилену доламу бјеше,
И он ти ми прискочи девет коња великијех,
Десетому коњицу у седлоце ухвати се.
Опет стража покличе са Крушева св'јетла града:
„Немој, краљу, преступат' ка Крушеву граду св'јетлу,
Ер се неће наћи јунак у твојојзи покрајини,
Ки̂ ће устр'јелит' јабуку врх Крушева св'јетла града."
Краљ ми јопет погледа и на л'јеву и на десну,
Њему ми се домисли Михајло Свилојевићу,
И брзо ми устр'јелио злаћену јабуку бјеше.
У то ми се растворише од града тврда врата,
И прид краља изиде дванаес младијех дјевојака.
Све ми оне бијаху једне слике и прилике,
Исте слике и прилике у једнаку танку руху.
Краљу ти ми говори од Крушева св'јетли бане:
„А сад овди познавај које твоја вјереница!"
Тему ми се домисли Угрине војвода Јанко,
Који бјеше носио св'јетло злато на дјевојку,
И с себе ми свуче свилену доламу своју,
Тере ми је простире усред двора св'јетла бана,
И врх ње је просуо дванаес златнијех прстенака,
Голу корду држећи у десници руци својој,
Пака ми ти погледа на оне гиздаве дјевојке,
Овако им говори Угрине војвода Јанко:
„Која је овди краљица и краљева вјереница,
Стани низат' прстење на десницу руку своју.
Ако која приступи, која није краљица ни краљева вјереница,
Главу ћу јој посјећи сред краљева б'јела двора."
Која бјеше краљица и краљева вјереница,
Стаде низат' прстене на своју на б'јелу руку.
Иза тега сватове за трпезу поставише.
У тој ми се они међу собом весељаху;

Само ми се не весели Угрине војвода Јанко;
Али ти му говори од Будима св'јетли краљу: 45
„Што ми си се, мој Јанко, худој вољи поставио,
Ни да ми се веселиш, ни тамажу ти тамажиш?“
А он ми вели: „мој краљу, како ћу се веселити,
Кад си мене ставио уз мојега непр'јатеља,
Уз главнога непр'јатеља уз старога деспота Ђурђа? 50
Кад ја рањен допадох у пусто Смедерево,
Ја се надах да ме ће старац Ђурђо помиловати —
А он ти ме помилова тамницом од Смедерева.“
На то ти ми одговори од Будима св'јетли краљу:
„Весели се, мој Јанко, и тамажу ти тамажи, 55
Кад будемо ми проћи мимо л'јепо Смедерево,
Узић'ће нас гледати владике од Смедерева,
Тада њему надава' неколико буздована,
Тако му ћеш срамоту за срамоту одвратити.“
И од таде се он Јанко у трпези весељаше. 60
Када ми се сватови рујна вина понапише,
И весело дјевојку из двора изведоше;
Ал' кад ми бијаху покрај б'јела Смедерева,
Јанко Ђурђа удара златнијем буздоханом,
То Јерина гледаше са мира од Смедерева, 65
Уз ово ми покликну из грла из танахнога:
„Што ми Ђурђа свак бије? убио га Бог велики!“
На то ми се Јанко веома љуто ражалио,
И на њу се заметну са златнијем буздоханом,
Буздохан се устави на миру од Смедерева. 70
Још Јерини говори Угрине војевода Јанко:
„Ако за мном не пошљеш злаћенога буздохана
Хоћу тебе водити за владичке жуте косе,
А твога ћу деспота за његову с'једу браду!“

27.

Краљ угарски хоће да посијече војводу Јанка, јер зачу да га се Турци више боје него њега самог.

(Пјесан бугарска).

Али поче краљ угарски тужну сужну говорити,
Свијетли господар:
„Тако ми те не убио, тужан сужњу, Бог велики!
'Оћ' ли мени казовати што те будем упрашати,
Мој сужњу неборе?“
А он ти му. тужан сужањ, господару говораше:
„Тако мене, господару, не убио Бог велики,
Мој угарски краљу!
Све ћу теби, мој краљу, за истину казовати.“
Стаде ти ми св'јетли краљу тужну сужњу говорити,
Он угарски краљу:
„Боје ли се Турци мене, говоре ли што за мене?“
А он ти му престаје тужан сужњу говорити,
Угарскоме краљу:
„Ни се тебе Турци боје, ни за тебе што говоре.
Нег' се њешто мало боје Угрина Јанка војводе,
Господару драги,
Њега ти се Јанка боје, и за њега ти говоре.“
А Јанко ти сјеђаше полаг њега уз трпезу,
Угрин војевода,
Врло ти му бјеше њему краљу жао било.
Од појаса потрже ту његову остру сабљу,
Он угарски краљу,
Да га Јанка удари по његовој русој глави.
И он Јанко извади из појаса бритку сабљу,
Угрин војевода,
Да га краља удари по његовој русој глави.
На ноге се подигоше л'јепа угарска господа,
Ти Угри и банови,

Тере им се не дадоше на сабљице ударити.
Пак се бјеше дофатио Угрин Јанко коња свога,
Угрин војевода,
За њим ти је скочила краљица славна госпођа,
Она му је уфатила бре јунаку коња добра,
Госпођа краљица,
Пак ти му је станула Угрин Јанку говорити:
„Немој, Јанко војевода, за Бога за великога,
Мој Угрине Јанко,
Немој ми се ти дати зелену Отмановићу,
Опет ће се краљ угарски на тебе смиловати,
Мој војвода Јанко,
Он ће теби подати л'јепе земље и градове.“
А он ми јо' Угрин Јанко тој госпођи говораше,
Лијепој краљици:
„Пођи с Богом, госпође, не држи ми коња добра,
Ове слуге не требају за краља за угарскога,
Лијепа краљице,
Нег' ми оне требују за честита Отмановића,
Ере ми их ономадне на асприце куповаше,
Он силени царе.“
Она га је молила и бјеше му се умолила,
Она ти га уздржала на његова добра коња,
Угрина војводу.
Опета се он краљу на Јанка смиловао,
Те му бјеше подао л'јепе земље и градове,
Угрину војводи.

28.

Војвода Јанко по сну дјевојчину прориче падење Будима у турске руке и смрт краља Владислава.

Клику ми ти кликоваше једна Будимка дивојка,
Млада и гиздава.
Она ти ми кликоваше славна краља Владисава:
„Ах ђе ми си, ђе ми си, славни краљу Владисаве,
Мој будимски краљу?
Ако љуби ти љубиш, љуби си не нажубио!
Ако спендзу ти бројиш, спендзе се ти не набројио!
Дробне л'јепе спендзе;
Ако санак ти спаваш, санка се не наспао!
Ере ти сам ја дивојка чудан санак виђела,
Ја гиздава дивојка:
Ђе но ти се бјеше ведро небо над Будимом преломило,
А дробне ти зв'језде падаху под полаче од Будима,
Те лијепе зв'језде,
И ђе ти бјеше јасан мјесец потамнио!“
Нико ти се не могаше санку дјевојчину домислити,
Томе чудну санку,
Него ти јој се домисли Угрин Јанко војвода,
Поче ти је старац Јанко дивојку проклињовати,
Гиздаву дивојку:
„Ава', вели, дивојко, убио те Бог велики!
Да би санак ти спала и санка се не нагледала,
Гиздава дивојко,
Ере ти сам се ја Угрин Јанко санку твому домислио:
Што оно ми ти се ведро небо под (sic!) Будимом преломило,
Гиздава дивојко,
То ће ми ти клети Турци поступити б'јеле мире од Будима;
Што ти оно падаху св'јетле зв'језде под полаче,
Полаче будимске,

То ће ми ти клети Турци Угричиће погубити;
А што ми ти бјеше јасан мјесец потамнио,
Гиздава дивојко,
То ће ми ти погинути славни краљ Владисав!“
Јошт не бјеше Угрин Јанко ове р'јечи изговорио,
Угрин небог јунак,
И јошт не бјеше дан зора б'јело лице отворила,
Када ми ти клети Турци околише б'јеле мире од Будима,
Вјера их убила!
Рудокосе Угричиће под сабљицу обратише,
Славну краљу Владисаву русу главу одмашише,
Земаљскијем господаром.
Кога ми се краља слављаше по свем св'јету вјечна слава,

29.

Војвода Јанко доноси у Будим руку краља Владисава погибшега у боју.

(Пјесан бугарска).

Шедбу ти ми шеташе планинкиња б'јела вила,
Млада планинкиња,
На главу ти носаше зелен в'јенац од маслине,
У руке ти пому носи, пред Будимом шетајући,
Градом бијелијем;
Из главе ти кликоваше св'јетла краља Владисава:
„А ђе ми си, ђе ми, мој угарски краљу,
Славни краљу Владисаве?
Што ми ти су б'јела врата од Будима затворена?
Што ми ти су дворови црном свитом покривени,
Ти приб'јели двори?

Што у Будиму није чути ни поп'јевке ни зачетке,
Мој угарски краљу?
Нег' се плаче и јауче по све краје и све стране?
Твоја мајка цвилује како змија у проц'јепу,
Жалосна госпоја;
А сестрица и љубовца како птица ластовица;
Што ти кола не играју прид Будимом бијелијем,
Мој угарски краљу?
Што у колу не играју лијепе угарске владике?
Што прид њима не игра ти Секуле ни Миховиле,
Угри и банови?
Нег' рањени почива' на Косово равно поље?
Што ти копја не ломе рудокоси Угричићи,
Ти Угри и банови?
Што ти копја не ломе на черги̇ји прид Будимом?
Прид њима их не ломи Угрин Јанко војвода,
Сибињанин јунак?
Него болан почива у Сибињу бијелому,
На мекахној постељи како и млада удовица,
Угрин војевода,
Која ми је љубовника у невријеме изгубила.
Њему јунак допаде од Косова равна поља,
Рањен добар јунак,
Тер му наче болан јунаку Угрин јунак говорити:
„Бог убио, Угрин Јанко, огњена деспот Вука,
Огњевита Вука!
Који узе војску редит', а не умије је разредит':
Славна краља нареди на истога силна цара,
Краља угарскога,
А Миојла и Секула на башу од Натолије,
А сам себе нареди на башу Романије,
Огњевити Вуче.
Ту ми ти су сва господа у Косову погинули!
Како ми су гласови Угрин Јанку допанули,
Болахну јунаку,

'Рло се је подигао на своје на брзе ноге,
Бјеше ми се (он) метнуо на једнога добра коња,
Угрин војевода;
Тер ми тамо он одјезди на Косово равно поље,
Под собоме сила нађе Угричића израњенијех,
Угрин војевода,
Дваест њих бјеше мртвијех глава копјем приметао,
Главу да би познао славна краља Владисава,
Свога господара.
Главу ти ми не позна него позна десну руку,
Он ти ји је познао по прстена суха злата,
Краљеву десницу,
У ком бјеше прстену тај придраги ками,
При киме се коњи кују мрклом нојцом по мјесецу,
При драгу камену.
Руку бјеше (он) ставио у марами свиленојзи,
Тер је бјеше (он) понио тој краљевој старој мајци,
Старици госпоји,
Тој краљевој старој мајци и његовој вјерној љуби,
Оне ти ми мртву руку грлећи целиваху,
Јадовне госпоје,
Грозне сузе ти ронећи низ господско бијело лице.
Ово му је сврха била славна краља Владислава,
Св'јетла господара,
Кога краља звоњаше по свем св'јету вјечна слава.

30.

Кад су учинили Матијаша сина Јанкова за краља од Будима.

Јанку књига допаде од Будима б'јела града,
Та му књига допаде од будимске краљице,

Овако му бијаше у том књизи написала:
„Ово хоће учинити у Будиму св'јетла краља,
Ходи, Јанко војвода, ка Будиму б'јелу граду,
И ти собом доведи два сокола сина твоја,
Једа кога допаде од Будима краљевина.“
Јанко књигу легаше синцим свој'јем говораше:
„Ресите се л'јепијем рухом, и под вами коње добре,
И ви, синци, пођите л'јепу Будиму граду;
Кад будете дојездити прид врата Будима града,
Онди ћете под вами коње добре одсјестити,
И упоред ушета'те у врата Будима града,
Када, синци, дођете прид угарску прид господу,
Свакоме се по реду од господе поклоните,
И ви добро гледајте ко ће вам се поклонити;
Пак се брзо вратите на врата Будима града,
Мене ћете сусрестити на врата Будима града,
Коња мога примите, л'јепо ми се поклоните!“
Л'јепо Јанка војводу синци своји послушаше:
Л'јепо су се уресили, и под собом коње своје,
Они тамо пођоше пут Будима л'јепа града,
Прид вратима одсједоше испод себе коње добре,
Упореду су у врата од Будима ушетали.
Када бјеху дошетали прид угарску прид господу,
Свакому се по реду од господе поклањају,
И њима се бијаху сва господа поклонили,
Само им се не клања Миклеушу Бановићу.
Пака су се вратили на врата Будима града,
На вратима находе баба Јанка војеводу;
Коња му су примили, л'јепо му се поклонили,
И њега су примили на своје на б'јеле руке;
Међу се га бијаху синци своји поставили,
И они се шетају по Будиму б'јелу граду.
Кад је Јанко дошет'о прид угарску сву господу,
Л'јепо се је том господи Угрин Јанко поклонио,
Л'јепо су се и њему та господа поконили,

Пак им пође овако Угрин Јанко говорити:
„Кога ћемо чинити у Будиму св'јетла краља?"
Али њему господа овако одговарају:
„Миклеуша Бановића, или Матију сина твога,
И ти, Јанко, отиди у будимске у краљице,
И овако ти реци будимском младом краљици:
„„Драго те су поздравили од Будима сва господа,
Ово данас чинимо у Будиму св'јетла краља;
Пошљи нами, краљице, св'јетла краља круну златну.""
Бјеше Јанко војвода ту господу послушао,
И он брзо отиде у будимске у краљице,
И пође јом краљици Угрин Јанко говорити:
„Драго те су господа од Будима поздравили,
Ово чине данаске у Будиму св'јетла краља,
Да би њима послала св'јетла краља круну златну."
Али пође краљица Угрин Јанку говорити:
„Кога ћете чинити у Будиму св'јетла краља?"
А краљици овако Угрин Јанко одговара:
„Миклеуша Бановића или Матију сина мога."
На то му је краљица ове р'јечи говорила:
„Није круна Миклеушу по дјелу ни по кољену,
Нег је круна по кољену Матијашу сину твоме;
А ово ти, Угрин Јанко, св'јетла краља круне златне,
Да би тебе допала или Матију сина твога!"
Веће Јанко отиде краљици из б'јела двора,
И он круну однесе у в'јеће будимском господи;
Сви се бјеху по редом у том в'јећу изредили:
Пак пођоше господа међу собом говорити:
„Како ћемо данаске св'јетла краља учинити?
Хо'мо круну метати у висину ведра неба,
Кому круна и срећа допаде на русу главу,
Да се броји његова у Будиму краљевина!"
Ови круну метнуше у висину ведра неба:
Круна паде на главу Матијашу Јанковићу.

Сва му се господа у в’јећу озловољила,
Највеће се озловољи Миклеушу Бановићу.
Кад је Јанко војвода ту господу загледао,
Златну круну узео у своју у десну руку,
Тер је меће опета у висину ведра неба:
„Кому круна и срећа допаде на русу главу,
Да се броји његова у Будиму краљевина!“
Али круна допада Матијаша Јанковића.
И тад му се бијаху господа озловољила,
Тер пођоше овако међу собом говорити:
„Матијаш је Јанковићу на столу на знаменитому,
За то круна свеђ пада на његову русу главу.“
Кад је Јанко војвода ту господу разумио,
Брзо бјеше скочио на јуначке своје ноге,
И за руку ухитио Матијаша сина свога,
И њега ти бијаше на своје мјесто поставио,
А он пође на мјесто Матијаша сина свога,
Пак је круну узео у десницу руку своју,
Из руке је метнуо у висину ведра неба:
„Кому садар допаде на његову русу главу,
Оно ће се бројити од Будима св’јетли краљу!“
Опет круна допаде Матијаша Јанковића,
Из стола се садар Угрин Јанко подигнуо,
Тер се иде клањати Матијашу сину свому,
Л’јепо му се он клања краљевину честитива:
„Честита ти, мој синко, у Будиму краљевина,
Што сам данас ц’јенио да ће мене допаднути,
Ово тебе допаде Матијаша сина мога!
А ово ти на бедри, синко драги, сабље моје,
Која ће те бранити и господу око тебе.“
Кадар Јанка војводу та господа загледаше,
С мање им се не може том господи учинити,
Сви се редом клањају св’јетлу краљу Матијашу,
И они му честитају од Будима краљевину,

Само му се не клања Миклеушу Бановићу,
Нег' охоло излази из вијећа Будима града.

31.

О истом предмету али неколико иначе.

Л'јепо в'јеће в'јећаху угарска млада господа,
Угри банови:
Кога ми ће господа св'јетл'јем краљем учинити.
На в'јеће су вијећали тога Мишића Стјепана,
Врла господара.
А то ми се зачуло до Јанка до војводе.
Сам је себе справио и витеза коња добра,
Војвода Јанко,
Тер се тамо оправи тврдому Будиму граду,
И собоме поведе Матијаша сина свога,
Оно младо д'јете.
Када они дојездише у Будиму граду тврдому,
Гдје ми они господа обједе објељедоваху,
Угри банови,
Л'јепо им се поклони Угрин војвода Јанко,
И сва му се господа на ноге подигоше,
Угарска господа,
И њега ми посадише у дно чела од трпезе.
Када бјеху господа обједа објељедовали,
Угри банови,
Подиже се на ноге Угрин Јанко војвода,
Тере им стаде по тихо Угричићима говорити,
Војвода Јанко:
„Кога ми сте без мене св'јетлијем краљем учинили?“

Тад ми сташе господа потихо одговарати,
Угри банови:
„Ми смо краљем учинили њега, Мишића Стјепана.“
Нег’ ми стаде Угрин Јанко потихо говорити,
Војвода Јанко:
„Да’ да круну метнем у висини ведра неба,
Кому круна буде панут’ на његовој русој глави,
Угри банови,
Да је њему краљевство и господство Будима.“
Л’јепо ти га бјеху Угричићи послушали,
Угарска господа,
Тере круну метнули у висину ведра неба.
Круна бјеше панула Матијашу Јанковићу,
Младу Јанковићу.
Како оно угледаше угарска господа,
Сташе, вели, господа Угрин Јанку говорити,
Угарска господа:
„Не може теби бит’ краљевство и госпоство.“
Пође Јанко војвода господи одговорити,
Војвода Јанко:
„Нијесам сина довео да га краљем учините,
Него га сам довео да ми чува коња мога,
Млада Матијаша.“
Пође опет Угрин Јанко господи бесједити:
„Пођимо опета метнути круну у висину ведра неба,
Угри банови,
Кому круна буде панут’ на његовој русој глави,
Њему да је краљевство и госпоство у Будиму,
Угарска господо!“
Опет круна бјеше панула Матијашу Јанковићу.
Таде му се сва господа сваколика поклонише,
Краљу Матијашу,
Него му се не поклони бабо Јанко војвода,
Њему круну узео Матијашу с русе главе,
Сину Матијашу,

А њега је уфатио за своју за десну руку,
Тер ми га-је извео из те будимске полаче,
Матијаша краља,
Пака стаде Угрин Јанко овако бесједити:
„Трећом да'мо метати круну у јајеру ведра неба,
Угарска господо,
Кому круна буде панут' на његовој русој глави,
Њему да је краљевство и господство у Будиму,
Л'јепи Угричићи!“
Круну трећом меташе у висину ведра неба,
Вијала се славна круна пред том будимском полачом,
Боже, златна круна,
Иштући русу главу Матијаша Јанковића.
Како није нашла у том будимском полачи,
Боже, златна круна,
Излетјела бијаше из те будимске полаче,
Тер на главу ј' панула Матијашу Јанковићу,
Она златна круна,
Тер му су се господа сваколика поклонила,
И њему се поклони татко Јанко војвода,
Родитељу свому,
И ту га су господа у Будиму окрунила.

32.

Које тужбе Лудовику краљу будимскому приказа Марија кћи своја тер тако обазна да турска војска бијаше примогла угарску на Косову на 20 листопада г. г. 1448.

В. Мавра Орбини лист 335 који инако повиједа.

Л'јепу шету пошета л'јепа краљица дјевојка,
Краљица дјевојка,
Тер ми шету пошета из Будима лијепога,

И она шету шеташе у лијепу свету цркву,
Гиздава госпођа.
Ма ти је сусретали три млада господичића:
Први јој је краљици притецао брзе путе,
Краљици дјевојци,
Други јој је скидив'о копрену са б'јела лица,
Трећи је је целов'о гиздаву уз образ б'јели,
Краљицу госпођу.
Пак ми се је вратила ка Будиму лијепому,
Тер из грла кликује брата краља будимскога:
За што ми си, св'етли краљу, у тврду Будиму граду,
За што носиш на глави, брате драги, златну круну,
Кад не смијем отити ни у цркву Бога молит'?
Нег' су мене сретала до три врла хурјатина:
Први ми је краљици притецао брза пута,
Други ми је скидив'о копрену низ б'јело лице,
Трећи ме је целов'о дјевојку уз образ б'јели"
Али краљу свијетли одговори сестри својом,
Он краљу будимски:
„Би ли умјела повидјет' од хурјата обиљеже?"
— Који ми је притец'о, брате драги, брза пута,
Под њиме је вран коњиц како вила од планине,
На глави му барета како носе Угричићи;
Који ли ми скидива копрену са б'јела лица,
На њему су, мој брате, бенебреке од скрлета;
Који ли ме целова краљицу уз б'јели образ,
Под њиме је вран коњиц како вила од планине,
Није коња такога у Будиму лијепому,
На њему је јунаку чисте свиле неношене,
И на њему корда сија како у тебе св'јетла глава;
На глави на његовој жаркула од суха злата,
За којом је жаркулом б'јело перје коштратово,
Које перје прикрива коња добра и јунака,
Коњица до стремена а јунака до рамена."

Тад ми краљу свијетли сестрици одговори,
Лијепој госпођи:
„Проклета ти намјера ка̂ те на њих намјерила,
Тер се н'јеси умјела међу њима подносити:
А оно нијесу до три врла хурјатина,
Нег' су оно, сестрице, до три млада господичића:
Који ти је претец'о, селе драга, брзе коње
Оно ти је, сестрице, војвода Угрин Анко;
Који ли ти скидива копрену са б'јела лица,
И оно ти је, сестрице, Михаило Свилојевићу;
Који ли те целова млађахну низ образ б'јели,
Оно ти је, сестрице, бан Секуле сестричићу.
Они иду, дјевојко, на размјерне покрајина,
Ма једа Бог да, дјевојко, и права крстјанска вјера,
Тер се буду вратити са размјернијех покрајине,
А ја ћу те удомит' за Секула Бановића.“
А када бјеше св'јетла краља разумјела,
Она Бога молијаше и у цркву свеђ ходијаше.
Један дан ходећи у лијепу свету цркву,
Ал' отуда излетје црни вране птица мала,
Боже, птицо мала,
Тер га иде краљица црна врана заклињати:
„Јеси ли био, мој вране, у размјерној покрајини,
Моја птицо мала?
Јесу ли ми господа у Косову добро, здраво?
Је ли мени добро, здраво Угрин Анко војевода?
Угрин Анко војевода са његов'јем Угричићим?“
Али вране црна птица дјевојци одговара,
Будимској дјевојци:
„Ево ти се стајала турска војска и крстјанска,
У Косову погину Угрин Анко војевода,
Угрин Анко војевода и његови Угричићи,
А ја сам их се наио бијела меса, дјевојко,
Б'јела меса наио и напио црне крви.“

Кад је млада дјевојка црна врана разумјела,
Краљица госпођа,
Таде иде краљица црна врана проклинати:
„Сад си дош'о, мој вране, а не дош'о другу воту,
Једна црна тицо,
Што си мени донио ти краљици тужне гласе!“
А пака се вратила ка Будиму лијепому
Чини жалос велику за Секулом Угричићу (sic)

33.

Кад се Иван Карловић вјерио за кћер краља будимскога.

Јутро рано подрани соко Иван Карловићу,
И он тамо отиде пут Будима бијелога,
Тер се пође шетати по Будиму л'јепу граду.
С прозора га гледаше будимска л'јепа краљица,
И пође му млађахна добро јутро називати:
„Добро јутро да ми ти је, млад Иване Карловићу,
Ал' лијеп ти си, Иване, л'јепо ти те погледати!
Али те је жарко сунце са даницом породило,
Али те је породила б'јела вила с љутим змајом?
Да се н'јесам удомила за краља за будимскога,
Ја бих тебе узела за мога за вјереника,
Али ништа не мање. хвала Богу великому,
Покли мене не може ова срећа допаднути,
Ово имам двору краљицу младу дјевојку,
Хоћу ти је ја дати за твоју младу вјереницу.“
Али пође Иване краљици одговарати:
„Добро јутро и теби, будимска л'јепа краљице,
Није мене жарко сунце са даницом породило,
Нити ме је породила б'јела вила с љутијем змајом,

Него ме је породила Доротија Карловица;
А што мени говориш од краљице дјевојке.
Ја сам ти се вјерио у Словину лијепому,
У Словину лијепому сестром бана словинскога;
А садара ја идем на Косово равно поље,
Онди мене затјечу два царева заточника.
Ако мени, краљице, на Косову Бог поможе,
Тер се здраво ја вратим са Косова равна поља,
Ја ти мислим оставити ту словинску дијевојку,
А узети краљицу за моју за вјереницу."
И он тамо отиде на размјерну покрајину,
И ту јунак находи два царева заточника,
Лијепо их је погледати, страшно к њима приступити.
Пође јунак мислити у јуначком у памети:
Ал' ће к њима приступати, али ће им убјегнути?
Бијеше се Иване у памети размислио:
„Ако Турцим убјегнем без мејдана јуначкога,
Срамота се мени годи међу браћом са господом!"
Хрло бјеше тадара к врлијем Турцима приступио,
И њему ти бијаше добра срећа прискочила,
Бјеше јунак на мејдану заточнике погубио,
Весело се поврати са размјерне покрајине,
И он коња одјезди пут Словина бијелога,
А штитом се својијем од Словина штитијаше,
Да га не би познале Словинке младе дјевојке.
Мимо дворе пројезди свијетла бана словинскога;
Прима њему изиде од Словина св'јетли бане,
У руци му изнесе кондир вина отрована,
И њему ти отиде свијетли бане говорити:
„Добар ми с́и ти дош'о, брате Иване Карловићу,
Напиј ми се рујна вина у моје и твоје здравље,
И јунаштва великога што ти садар учинио!"
Бјеше ти га Ивана худа срећа научила,
Он је јунак попио из конд'јера хладно вино,
Колико је жалостан од конд'јера одникнуо,

Он час ти га бјеше руса глава забољела.
Тадар пође говорити од Словина св'јетлу бану:
„Што ово данас учини? видио ти Бог велики!“
Али њему овако св'јетли бане одговара:
„Остави се, Иване, од будимске од краљице!“
Иван коња удара с бичима и острогами,
Тере брзо одјезди на своје, на б'јеле дворе.
Прид дворима находи Доротију мајку своју,
Весело га бијаше мајка мила дочекала:
„Добар ми си ти дош'о, синко Иване Карловићу,
Јеси ли, мој синко, добро, здраво и весело?“
А он пође овако милој мајци говорити:
„Доста ме си ти пута од отрови извидала,
Ма ме нећеш садара у истину извидати.“
Кадар бјеше Ивана стара мајка разумјела,
Брзо јадна бијаше у ђардину пошетала,
И она ти отиде по ђардину биље брати,
И бише га до брзо од отрова извидала.
Кад се виђе Иване у својему добру здрављу,
Брзо ми се бјеше л'јеп'јем рухом уресио,
И он тамо отиде пут л'јепа Будима града,
Из ларга га угледала будимска л'јепа краљица,
И прида њ је ишетала, прид своје прид б'јеле дворе;
И њему је овако та краљица говорила:
„Добар ми си ти дош'о, млад Иване Карловићу!
Ја сам тебе желила у мојему живу срцу,
Колико те желила Доротија мајка твоја.“
Пак га је ухитила за његову десну руку,
И она га уведе у своје у б'јеле дворе.
У то дође у дворе са господом краљ будимски.
Л'јепо се је Иване св'јетлу краљу поклонио,
А њега је свј'етли краљу лијепо штов'о и милов'о,
И бјеше му обећио ћерцу своју за вјереницу.
Пака пође Иване св'јетлу краљу говорити:
„Једа ти се што могу, св'јетла круно, умолити,

Да би мене пустио до Словина лијепога, 90
Да ја, краљу, погубим св'јетла бана словинскога!"
Али њему овако краљ будимски одговара:
„Ти се за то не брини, зете Иване, николико,
Ја ћу бана словинскога худом смрти уморити."
Како рек'о св'јетли краљу, тако бјеше учинио: 95
Прво му је дигнуо од Словина бановину,
Пака га је у тамници худом смртим уморио.
А он се је Иване за краљицу оженио.
Велико се весеље у Будиму учинило.

34.

Како краљ будимски помири Јелу баницу са својијем мужем Бартолом баном.

На обједу сједјаше св'јетли краљу од Будима,
Св'јетли краљу;
Супроћ њему сједјаше милосна му мајка своја.
Њему књига допаде на обједу госпоскому,
Будимскому, 5
Та му књига допаде од Јелице Бартолове;
Жељно ти га у књизи л'јепа Јеле проклињаше,
Љуби Бартолова:
„Тебе, краљу, жељела браћа твоја и дружина!
И најприје омрзнуо Богу твому великому, 10
Краљу господару!
А за тијем омрзнуо браћи твојој и дружини,
К'о и ти мене омрази мому драгу господару,
Мој свијетли краљу,
Који си се хвалио по браћи и по дружини: 15

Да си мене љубио л'јепу Јелу Бартолову,
Баницу госпођу,
А прије те, мој краљу, црна земља обљубила,
Нег' ли бих те баница и у очи погледала,
Мој свијетли краљу!“
И он књигу легаше, а колуре промјениваше.
Ма му пође краљица мајка своја говорити,
Краљица госпођа:
„Откле ти је, мој краљу, танка књига допанула,
Тер си лице румено у бљедило пром'јенио,
Краљу моје д'јете?“
Али краљу свијетли матери одговараше:
„Тако мени у Богу, мајко моја, великому,
И тако ми б'јела мл'јека, кој'јем си ме отхранила,
Покле ме си питала са' ћу теби повидјети,
Драга мајко моја,
Књига мени допаде од Јелице Бартолове,
Мене жељно у књизи тај госпођа проклињаше,
Драга мајко моја,
Да ти сам се хвалио по браћи и по дружини:
Да ти сам ја љубио л'јепу Јелу Бартолову;
А да би ме, госпође, обљубила црна земља,
Драга мајко моја,
Да ти сам је баницу и очима погледао;
Једном, мајко, уходећи земље моје и градове,
Мени соко убјеже на наранче Бартолове,
Ма га пођох бабити, госпође, на десну руку,
Под наранчом находим л'јепу Јелу Бартолову,
И око ње бјеше до дванес дворкињица,
Драга госпође,
Свака бјеше љепша нег' Јелица Бартолова.
Ма ово ти се заклињем, мајко моја, вјером мојом,
Да јој н'јесам н'једнога безакоња учинио,
Нег' што сам је ударио ја свиленом рукавицом.
Ма се хоће у мени сад распукнут' живо срце!

Нег' што ти ћу, господе, од живота учинити?
Како ћу је Јелицу са Бартолом помирити?"
Бјеше бану Бартолу танку књигу написао,
Он краљу будимски:
„Да је теби на знање и на здравље, слуго моја,
Ја сам чуо чувено од служице и разумио,
Да ми си се у двору посвадио с љуби твојом,
Драга слуго,
Ма ово ти се заклињем, слуго моја, вјером мојом,
То ли се не помириш са Јелицом љуби твојом,
Драга слуго,
Да те хоћу, Бартоло, из господства изагнати."
Ма кад му је Бартолу танка књига допанула,
Бану свијетлому,
С мање му се не може Бартолу ни учинити,
Нег' се бјеше делонго помирио с љуби својом.
И он бјеше с љубовцом добар живот учинио.

35.

Кад је Никола Томановић невјерно убио краља будимскога.

Краљ будимски допаде на Косово равно поље,
С њиме слуга бијаше Никола Томановићу,
Бјеше ти их мркла нощца на Косову заскочила.
Шатор свилени метнуше покрај равна Косова поља,
И пођоше под шатором вечерицу вечерати.
Али пође краљ будимски слуги своме говорити:
„Л'јепа поља Косова, дуго ти је и широко,
Луда ти су негда била наша угарска господа,
Која н'јесу Косово л'јепијем селим населили.

Л'јепјем селим населили, виноградим насадили:
Колико се ја вратим ка л'јепу Будиму граду,
Хоћу поље Косово л'јепијем селим населити,
Л'јепијем селим населити, виноградим посадити.“
А Никола Томановић св'јетлу краљу одговара:
„Све то добро изрече, не рече ако Бог да!“
Кад ми бјеху досцјели вечерицу вечерати,
Пођоше ти почивати и боравити тиха санка.
Али јоштер не бјеше право ноћи полуноћа,
Краљ се бјеше подиг'о испод свилена шатора,
И он пође да гледа уз Косово равно поље,
Све је поље углед'о шаторима прикопљено,
И он пође овако слуги своме говорити:
„Подигни се, слуго моја, испод свилена шатора,
И погледа', служице, по Косову пољу равну,
Брзо ти се од синоћ л'јепијем селим населило,
Л'јепијем селим населило манастјерим оградило!“
Када бјеше Никола уз то поље погледао,
Али иде тадара св'јетлу краљу одговарат':
„Н'јесу ово, св'јетли краљу, ни села ни манастјери,
Нег' су ово по пољу турачки б'јели шатори.
Хо'мо поћи молитву вишњем Богу учинити,
Једа би се сиња магла на то поље намакнула,
Да можемо од овлек врлијем Турцим убјегнути!“
Жељно бјеху молитву вишњем Богу учинили,
Ото се је сиња магла на то поље намакнула,
И они ти бијаху врлијем Турцим убјегнули,
И кадар ми дођоше у планину у зелену,
Краља веће бијаше худа жеђа достигнула,
И он иде Николи слуги свому говорити:
„Ово ти ме, слуго моја, худа жеђа достигнула,
Једа овди знаш гдје годи у планини хладну воду,
Да ми се је, служице, хладне воде напојити!“
Томановић Никола св'јетлу краљу одговара:
„Ово овди прид нами два кладенца хладне воде,

Ма су један кладенац врли Турци отровали,
А други је кладенац листопадим попаднуо.“
„Каж' ми, рече, služице, ти кладенац хладне воде,
Листопад ћу склонити, а воде се напити.“
Бјеше краља довео на кладенац хладне воде,
Николи је тадара св'јетли краљу говорио:
„Захити ми из кладенца један конд'јер хладне воде.“
Ма ми на то Никола св'јетлу краљу одговара:
Али с нами нејмамо конд'јера ни чаше златне,
Ч'јем бих воде захитио из кладенца студенога.
Дје смо синоћ ноћили на Косову равну пољу,
Онди нам су остале златне чаше и конд'јери.“
Кад је краљу будимски слугу свога разумио,
Бјеше с коња скочио ка кладенцу хладне воде.
Како се је пригнуо да испија хладну воду,
За њедрима бијаху св'јетла краља златни крижи,
Из њедар му свети крижи у кладенац упаднуше.
Кад видио Никола св'јетла краља свете криже,
Бјеше ти га невољна худа срећа надахнула,
И бјеше се Никола на криже полакомио,
И он сабљу повади осјече му русу главу.
Мртва глава полеће у кладенац хладне воде,
Три се пута проврже, а четвртом проговара:
„Што ово, слуго, учини, видио ти Бог велики!
За што данас погуби краља твога господара?
Да ли за што, слуго моја, нег' за моје свете криже?
Да ми си их ти пит'о, ја бих ти их даровао.
Али бих ти побоље од овијех саковао.
Да би, слуго, болов'о на пуно девет година,
Нити мог'о умр'јети, ни се од гр'јеха исповиђет',
Што год, слуго, праведно не повијеш свеколико,
Како јеси погубио краља твога господара!“
Кад бијаше Никола мртву главу разумио,
Мало му се од жалости живо срце не распуче,
И зловољно отиде пут Будима б'јела града,

Тер лаживо пов'једа прид угарском прид господом,
Да су Турци јунаци св'јетла краља погубили,
И жалос се велика у Будиму учинила.
До мало се Никола злом болести поболио,
И он ти је болов'о на пуно девет година.
На Николу доходе попови и калуђери,
Није мог'о умр'јети ни се од гр'јеха исповиђет';
Али њему говоре они оци калуђери:
„Који год си велики гријех твому Богу учинио!
Да н'јеси погубио кога твога родитеља?
Ал' да н'јеси погубио твога кума крштенога?“
Бјеше њима тадара све истину повидио,
Да је јадан погубио краља свога господара,
И бјеше се тадара с грешном душом разд'јелио.

36.

Бан Миклош Зрињски у Сигету граду.

Полетио сив соколе из славнога Биограда,
Соко сива птица,
Из славнога Биограда честитому Османовићу,
У честитом Цариграду, на двор цара Сулимана,
Соко сива птица.
Честитому силну цару ове р'јечи говораше:
„Што ми си се од Крајине, господару, одревао,
Мој Османовићу?
Теби ми је Зрињски бане сву Крајину опустио!“
Кад ми бјеше р'јечи ове цар големи разумио,
Он Османовићу,
Хрло се је подигнуо из славнога Цариграда,

И с њиме се подигоше многе паше и везири,
Својијем господаром,
И с њиме се још подигну сва царева војска силна.
Када ми су дојездили на замјерној покрајини
Добри витезови,
Цар је војску разд'јелио (и) на двоје и на троје:
Најбољом је отправио Бергат-пашу великога,
Својега везира,
И с њиме је отправио врло јато добрих Турак;
На Будим је отправио Мехмед-баша Бегљербега,
Својега везира,
И с њиме је отправио дви'сто хиљад добријех Турак.
Пак је шатор (он) распео под Сигетом б'јел'јем градом,
Он честити царе;
И цар ми овако Зрињском бану поручује:
Изиди ми ти, мој бане, из Сигета б'јела града,
Ти, мој Угринине!
Собом здраво (ти) изведи рудокосе витезове,
Јер ти се вјером мојом, цар честити, обећајем,
Та. мој Угринине!
Да ми ћу те ја честита на Крајини учинити,
Како но сам учинио млада бана Хрдељића
Хрдељскога бана.“
Кад ми бјеше ове гласе бане Зрињски дочекао,
Овако ми бјеше силну цару (турском) поручио
Цару Сулиману:
„Фала теби, господару, на свјету и на науку;
Али ти се вјером мојом, бане Зрињски, обећавам,
Мој честити царе!
Да ти нећу подати Сигета (ја) твојој вољи,
Већ ако ли мени буде под велику на срамоту,
Мој честити царе!
Јере сам се ја овако славном краљу завјетов'о:
Да му нећу (ја) невјере до мо'е главе учинити,
Мому господару:

Јере би ми (он) два сина злом(е) смрти уморио,
Које му сам бан Миклауш у закладу оставио,
Краљу угарскому.“
Кад ми бјеше ове р'јечи цар честити дочекао,
Већом силом он навали на Сегета б'јела града,
Он Османовићу.
На првоме б'јаше врле (бистре) р'јеке завалио,
Јере у њих наметаше млого дрјева и камења,
Честит господару,
Много дрива и камења, вреће, лана и бумбака.
Пак ти му (још) бјеше тврде зиде развалио,
Граду бијеломy,
Напокон га бјеше јоште живијем огњем опалио.
Кад ми видје бан Миклауш да је њему погинути,
Он угарски бане,
При себи је покупио рудокосе Угричиће,
Тере њима (бан) овако Угричићем говораше,
Он сегетски бане:
„Ево виђу, витезови, да је нами погинути,
Нег' се помњом помолимо видовному добру Богу,
Моји Угричићи,
Да ни не би срамотне клети Турци погубили!“
Како бан је њима рекао, тако бјеху учинили
Млади Угричићи,
Пак весело изјездили из Сигета б'јела града.
Мало бјеху изван града Угричићи изјездили,
Ти Угри банови,
Намјера их намјерила на то јато врлијех Турак,
На свакога Угричића десет Турак допадаху,
Вјера их убила!
У њих ти се умутише како соко у голубе,
Ту све Турке витезове под сабљицу обратише,
Ти Угри банови.
Мало бјеху понапр'једа Угричићи пројездили,

Намјера их још на веће нан'је јато врлијех Турак,
Те Угре банове,
На свакога Угричића двадесет Турак допадаху,
У њих ти се умутише како соко у голубе,
Ти Угри банови.
Л'јепо ти се (ту) господа у том боју поносаху,
Најбоље се поносаше Миклауш(у) Зрињанине,
Он сегетски бане:
Што му сабљи утицаше, то коњицу не утицаше;
Што коњицу затјераше, живо у Дунај то скакаше,
Вјера их убила,
Нер(е) му је приспјела Миклаушу худа срећа,
Пушка га је ударила у његову десну руку,
Миклауша бана.
Рука му је панула и с кордом на црну земљу.

37.

Одломак попијевке о истому предмету.

Врана коња јездећи гиздав јунак у поспјеху
Приморској дубрави,
У све гласе кликоваше поцјевкињу прем замјерну:
„Свемогући вјечни Боже, кога влас се свуд простире,
На умрлом св'јету;
Чудновата која дјела у дни моје видјеше се,
Дјела која вјерована мучно бит' ће у времена,
Дошаст'јех унука;
За све од њих свједок бјеше жарко сунце од небеси,
Цар Мустафа Отмановић жудећ' стећи она мјеста,
Која предн'јех љета.

Врли Н'јемци освојише у јуначком војевању
Заче мислит' охоло на који би мог'о начин (стек'о)
Име гласовито
Цића тега дјеловања након себе оставити,
Након себе оставити земље отете уграбити,
Из њемачкијех рука;
По том тога висај свијет под влас своју подложити.
Мисли охоле упути пут Унгарске пут државе,
Охоли Отмане,
Уздајућ' се да ће Сегет моћи брзо освојити.
На ту сврху мос простран врже врху Тисе рике,
У врлој брзини,
Да би мог'о прико њега своју војску привестити.

38.

Како сестра Иванища бана хрватскога утече из рука Турчин који је бијаше на привару заробио око г. г. 1380.

В. Мавра Орбини страна 359,

Турчин дворбу двораше у Ива Хрваћанина,
Хваљена јунака,
Тер ми дворбу двораше ни за добро ни за злато,
Нег за драгу сестру Ивана Хрваћанина.
Ма му се јунаку навршили девет годин,
Нигда није видио драге сестре Иванове,
Вјеренице своје.
Ма ти иде Иване у планину лов ловити;
И двору ми оставља поуздану слугу своју.
Ма ти пође шетати око двора Иванова.
На прозору видио драгу сестру Иванову,
Своју вјереницу,

Ни је може ухитити, ни јој може наудити,
Најбрже се одвргао у цара у честитога,
Слуга Иванова,
Тер му иде лаживо св'јетлу цару говорити:
„Што је било за мене, теби хоћу даровати,
Мој царе охоли;
Ма ну мени ти зајми великога коња твога,
И зајми ми, мој царе, куду сребром оковану,
Мој драги господару,
И зајми ми, мој царе, стотину златнијех дуката,
Да ми је купит', мој царе, на пазару чисте свиле,
Хоћу тебе добавит' л'јепе Хрватке дјевојке.“
Цар му бјеше зајмио што бјеше запитао;
А он бјеше купио сто дуката гране свиле,
Тер је свилом отиш'о у лијепу Хрватију,
Тер је шатор разврг'о посред поља хрватскога;
А све добро зачуле л'јепе Хрватке дјевојке,
И добро је зачула драга сестра Иванова:
„Пушта' мене, Иване, мој браче, у равно пољице,
Да је мени купити с другам мој'јем гране свиле.“
Тер је сестру пустио с другама у равно поље,
А кад дође гиздава Турчину под свилен шатор.
Шатор бјеше скупио, на коња се узметнуо,
И уза се узврг'о драгу сестру Иванову.
Ма кад бјеху, мој Боже, планином зеленоме,
Обадва млађахна,
Али пође Турчине дјевојци говорити:
„Како ћу те провестити кроз цареве б'јеле дворе,
Селе Иванова?“
А она му на тему гиздава одговорила:
„Нуто с нога ти сазуј жуте чизме и папуче,
Тер их мени ти обуј л'јепој гиздавој дјевојци.
И с главе ми ти скини тумбане од б'јеле свиле,
Тер их мени постави гиздавој дјевојци;
На бедру ми припаши корду сребром оковану,

И стави ме, Турчине, на твојега коња добра,
Тер стани прида мном млађахном за калауза;
Тако ме ћеш провестит' кроз цареве б'јеле дворе."
Све што рекла дјевојка, све је Турчин учинио,
Мој драги господару,
И још се Турчине сам собоме разговараше:
„Да ме хоће приварити, не би мене свјетовала
Сестра Иванова."
Ма када је ставио млађахну на коња добра,
Она коња обрну ка лијепој Хрватији,
Али Турчин кликује млађахну из танка грла:
„Пођи с Богом, дјевојко, врати мени коња добра,
Селе Иванова!"
Она млада дјевојка не слушаше, ни хајаше.
Ма кад дође дјевојка посред поља хрватскога,
Ту је коња одсјела према двору Иванову,
Брајена својега.
Сву на копје затекла л'јепу хрвату (sic!) господу,
И на копје затекла Ивана Хрваћанина,
Брајена свога:
„Дођи мени, Иване, на копје одговорити,
Прије хоћу с тобом л'јеп објед обј访едовати!"
С мање му се не може Ивану ни учинити,
Нег' је пош'о сестрици на л'јепи госпоски објед.
А кад они бјеху сред обједа госпоскога,
Поће сестра брајену на обједу говорити:
„Ја одовуд сусретох једну влашку потурицу,
Гдје ми води свезану л'јепу Хрватку дјевојку;
Али кога не има, али за њу и не хају?"
Тад га сузе полише Ивана низ бијел образ,
Хрваћанина,
Тер ми узе сестрици на тему овако одговарати:
„Оно ти је моја била рођена драга сестрица,
И ово за њу ја купим л'јепу хрвашку господу,
Једа бих је како год сестру моју скапулао."

Тад се њему објеси око грла љутом змијом,
Немој, брате, мучити л'јепе хрватске господе,
Сестра твоја освети и тебе и сама себе,
Она ти је младјахна без откупа скапулала!"
Тад велико весеље учинио јунак Иван,

Хрваћанин.

39.

Како је Новаку утекла вила његова љубовца.

Три весеља чињаше Новаче у б'јелу двору:
Једно чини весеље селу своју удаваше;
Друго чини весеље Грујици, сину својему;
Треће чини весеље, ер је дворе оградио.
И свак ми се весели у његову б'јелу двору,
Ма се само не весели л'јепа љуби Новакова.
Пођe ми јом говорит' млада селе Новакова:
„Свак се данас весели у весељу браца мога,
А ти му се не веселиш, ни Грујици сину твому?"
Али њоме љубовца Новакова одговара:
„Како ћу се веселит' у весељу браца твога?
Кад ме Новак ухитио б'јелу вилу на Дунају,
Он је мени уграбио брза крила и оглавља,
Да ми хоће он вратити брза крила и оглавља,
Л'јеп би танац извела прид дворовима његовијем,
И у танцу скупила дванес млад'јех дјевојчица,
Све би биле млађахне једне слике и прилике."
Кад је бјеше разумјела л'јепа селе Новакова,
Она млада отиде брацу свому говорити:
„Свак се теби весели у б'јелому двору твому,
Само ти се не весели б'јела вила, љуби твоја,

Нег је мени овако љуби твоја говорила:
„Откад је си ухитио на тихому Подунају,
Да си њоме уграбио брза крила и оглавља.
Кад би јом их хотио, брате драги, повратити,
Л'јеп би танац извела прид твојијем б'јелијем дворим,
И у њему скупила дванес младијех дјевојчица,
Све би биле млађахне једне слике и прилике.“
Бјеше ти га Новака научила худа срећа,
Љуби својој повратио брза крила и оглавља.
Она му је извела л'јепи танац прид дворовим,
И у њему бијаху дванес младијех дјевојчица,
Све су младе дјевојке једне слике и прилике.
Пак се с крилим завила у висину ведра неба,
И за њоме Новаче на својему добру коњу.
Пође љуби дозиват' из својега танка грла:
„Поврати се, поврати, б'јела вило, љуби моја!
Кому љуби остављаш твоје л'јепе перивоје?
А кому ли остављаш Грујицу, сина твојега?“
А Новаку овако б'јела вила одговара:
„Не бих ти се повратила за моје за црне очи;
Ја ти веће не хајем за моје л'јепе перивоје,
А Грујицу сина мога често ћу га походити,
Кад га будем походит', ти ме нећеш ни видјети.“
Кад је Новак разумио б'јелу вилу љуби своју,
Жалостан се он нађе у својему срцу живу,
Зловољно се поврати ка својему б'јелу двору. —

40.

Кад је Страхињи Бановићу жена учинила издају, и кад су је за то браћа ње погубили.

На обједу стајаху мила браћа Ўговићи,
И с њима ти бијаше млад Страхиња Бановићу.
Они ми се веселе у госпоској у трпези,
Али ми се не весели Страхињица Бановићу,
Него стоји зловољно с шурам својијем на трпези.
Иде Стјепан Уговић Страхињици говорити:
„Што се, шуро, не веселиш поред с нами у трпези?
Али жалиш, Страхиња, дворе твоје поробљене?
Али жалиш, мој шура, љуби твоју заробљену? —
Ако жалиш, мој брате, дворе твоје поробљене,
Ставит' ћемо царине по лијепој влашкој земљи,
Хоћемо ти из нова дворе твоје поновити.
Ако ли ми ти жалиш љуби твоју заробљену,
Што је теби заробио Деналија Влаховићу,
Хоћемо те опета другом љуби оженити.“
Али пође Страхина шури свому одговарат':
„Остави ме, мој шура, ради Бога великога:
Што ти мени говориш о мојему б'јелу двору,
Да ћеш ставит' царине по лијепом влашком земљом,
И да ми ћеш из нова дворе моје поновити —
Н'јесу мени, Стјепане, туђе сузе од потребе,
Ни да мене проклињу тужни Власи сиромаси.
Шта ти мени говориш од Јелице љуби моје,
Да ћеш мене опета другом љуби оженити, —
Ја се нећу Јелице никад веће добавити;
Него мени ти нудај тестијера и благослова,
Ер ти хоћу отити у планину у зелену,
Једа бих се у планини на ку̑ срећу намјерио.“
Али њему Стјепане Уговићу говораше:

„Нека с тобом ја пошљем једнога од Уговића.“
„Нећу, рече, Стјепане, ниједнога од Уговића,
Н'јесу мени, мој шура, браћа твоја од потребе.“
И бјеше на бедру корду своју припасао,
А у руку узео ту палицу древовицу;
И он тамо отиде пјешице, без коња добра,
И прид собом одведе Безбиљега хрта свога,
Кад је дош'о Страхиња у планину у зелену,
У планини находи једно турско младо момче,
Дје ми момче јежђаше по планини по зеленом.
Бјеше му се поклонио и страм пута уклонио.
Пође њега питати то турачко младо момче,
„Откуд идеш, каурине, од које си покрајине?
Докле си се запутио пјешице, без коња добра?
Али ти је ко годи коња твога уграбио?“
А Бановић Страхиња турском момку одговара:
„Н'јесу мени, Турчине, мога коња уграбили. —
Ја ти имах побратима, Деналију Влаховића,
И чуо сам, Турчине, друзи ми су повједали,
Да је мени у истину мој побратим погинуо.
За то идем од јада пјешице, без добра коња.“
Али поће Турчине Страхињи одговарати:
„Ти се немој, каурине, ништа за то жалостивит'
Није теби Деналија, твој побратим, погинуо,
Нег' је добро јунаштво Деналија учинио.
Он је дворе поробио Страхињице Бановића,
И он ти је заробио л'јепу љубу Страхињину,
И оно га под шатором колак тихога Данаја.“
Кад је јунак Страхиња младо момче разумио,
Бјеше ти му муштулука златан дукат даровао,
И он брзо отиде пут тихога Подунаја;
Из далеко угледао Деналијин био шатор,
Тер се иде полако ка шатору приближати;
Под шатором углед'о л'јепу Јелу, љуби своју,
Поће ти јом Страхиња сабљом својом попр'јећиват',

Да ми не би пробудила Деналију Влаховића;
А он санак борави Јелици на свиону скуту.
Бјеше млада познала Страхињицу господара,
И бјеше је научила невоља и худа срећа,
Брзо пође будити Деналију Влаховића:
„Пробуди се, Деналија, из неба те брод убио!
Сад ће тебе Страхиња, мој господар, погубити!“
Бијаше се Деналија с тихијем санком разбудио,
И сабљу је узео у десницу руку своју,
И они се бијаху на те сабље ударили,
Али нико никому н'једне ране не задава.
Сабље бјеху јунаци до барђака обломили,
Пака су се ухитили на јуначке б'јеле руке,
Један другијем не може метнути на црну земљу.
Деналији Влаховићу худа срећа прискочила:
Папуч му се попузе по трави, по дјетелини,
Бјеше јунак паднуо на јуначку црну земљу.
Тадар пође невољан л'јепу Јелу дозивати:
„А дје ми си, дје ми си, л'јепа Јеле Страхињина,
Или мени помози, или твому господару!“
Кад виђела Јелица да ће Турчин погинути,
Бјеше ти се добавила уломка од оштре корде,
И њим пође Страхињу по рамену ударати.
Кад видио Страхиња што је она намислила,
Пође јадан кликоват' Безбиљега хрта свога:
„Дје си, хрте Безбиљеже, у потреби вјерни друже!“
А он хрте лежијаше у планини стрампутице.
Кад бијаше разумио глас својега господара,
Према ти је дотрч'о на јунашко разбојиште,
Деналија ухитио за његово танко грло,
И бјеше му Турчину танко грло примакнуо.
Кад видјела Јелица да је Турчин погинуо,
Брзо се је узвргла на његова коња добра,
Тере пође бјежати у планину у зелену.
А за њоме Страхиња пјешице без коња добра,

Пође ти је кликоват' из својега грла танка:
„Дочекај ме, дочекај, л'јепа Јеле, љуби моја!
Што си јадна чинила, чинила си за невољу.
Ово теби, љубовце, вјере Бога великога,
Да ти нећу никаква безакоња учинити;
Нег' те здраво довестит' к твојом браћим Уговићим!“
Бјеше ти се Јелица на те р'јечи приварила,
И њега је млађахна на коњицу дочекала.
Уза њу се Страхиња на коњица узметнуо,
Пака се је повратио ка шатору Турчинову,
И бјеше ти по њему злато и благо покупио,
И бјеше ти се повратио ка лијепом Бугарији,
Ка лијепом Бугарији, к шурам својијем Уговићим.
Кад је дош'о Страхиња прид њихове б'јеле дворе,
Бијаху се та браћа чудну чуду зачудили,
И они су Страхињу у весељу причекали,
Пођоше се веселит' у њихову б'јелу двору,
Ма се неће Страхиња да весели нималахно,
И пође му Страхињи шура Стјепан говорити:
„Што ми, шуро, ти стојиш зловољно и невесело?
Тер се с нами не веселиш твом јунаштву великому
Што си данас учинио с Деналијом Влаховићем?“
Кад бијаше Стјепана Страхињица разумио,
Пође с себе свлачити своју скерлетну доламу,
И бјеше открио б'јело раме до кошуље,
И овако Стјепану жури свому одговара:
„Како ћу се, мој жура, поред с вами веселити?
Ово, рече, погледајте плећи моје израњене,
Што ме ваша сестрица прид Турчину даровала.
Кад видјели Уговићи и Страхињу разумјели,
Сестру своју извели изван свога б'јела двора,
И ту ти је бијаху на кордице разд'јелили.

41.

Како Митро Јакшић потворен чудновато се оправда прид Стјепаном братом својијем, и како Стијепо своју љуби кривицу britком сабљом страти.

Л'јепу јежђу јездијаху два Јакшића, л'јепа братца,
Они јежђу језд'јаху зеленом планином,
И онако јездећи планином зеленом,
Оде Ст'јепо Јакшићу брату Митру говорити:
„Језди боље прида мном твојега коња добра;
Колико бих ја тебе дофатио сабљом мојом,
Ја бих теби осјек'о при раменом русу главу!
Ере ми се тужила вјенчана љубовца,
Да си мени под силу љубио љуби моју.“
Када бјеше Митре разумио брата свога,
Пође он говорити брату своме:
„Ако сам ти, брате, ја љубио вјенчану љубовцу,
Саета се спуштала из аера ведра неба,
Тере мене удрила и пода мном коња добра.
А то ли ми ти јоштер не вјерујеш, мили брате,
Када ми дођемо сред зелене сред планине,
Ту ћемо ми наћи један мрамор студен ками;
Уза њ ћемо ми наћи сухо дрво јаворово,
Тер ме ћеш ти чути, к'о ти ћу се оклинати!“
Кад ми они дођоше сред зелене сред планине,
Ту ми нађоше један мрамор студен ками,
И уз камен сухо дрво јаворово;
Срдашце је принио ка мрамору студеному,
А руками опхити сухо дрво јаворово,
Пака ми је отиш'о свому брату говорити:
„Послушај ме, мој брате, к'о ти ћу се оклињати:
Ако ти сам, мој брате, љубовницу вјенчану љубио,
Срдашце ми устинуло к'о но мрамор студени,

А руке ми усахле к'оно јавор сухо дрво;
То ли ти н'јесам ја љубио вјенчане љубовце,
Из мрамора студена проврела жива вода,
Из јавора сухога жути цвијет процаптио,
По(д) тобом се, мој брате, поплашио добар коњиц,
Тере ми се не мог'о ни уздом устегнути!"
И то ми се бијаше чудно чудо учинило:
Вода из мрамора студена проврела је жива,
Из јавора сухога жути цвијет процаптио,
Тере ми се под њиме добар коњиц поплашио,
Не мог'о га левента ни уздом устегнути.
Нег' оно ми отиде брату Митру говорити:
„А тако те, мој брате, не убио Бог велики,
Ти то мени устегни ну мојега коња добра,
Тер ћемо се ја и ти повратити к л'јепу двору;
И када се повратимо ка нашему б'јелу двору,
Ми ћемо кушати наше вјенчане љубовце,
Ка ће љубовца кому на добро пристанути."
Када ми Митре бијаше разумио брата свога,
Он ти је њему устег'о његова добра коња,
Пака ми се вратише ка својему л'јепу двору;
И када ми дођоше ка Митрову л'јепу двору
Прид дворо(м) ми нахо̄де бро Митрову (sic!) драгу љуби,
Отиде ми он Митре говорити драгој љуби:
„Справља ми се брат Стјепан у цара за поклисара,
У мене зајимава хаљине и коња добра,
Хоћу ли му ја зајимат' хаљине и коња добра?"
Кад ми она бијаше господара разумјела,
Она ми отиде господару говорити:
„Зајми му, господару, хаљине и коња добра,
Ако ми се он врати здраво из л'јепа Цариграда,
Он ће теби вратити хаљине и коња добра,
Он ће теби вратити и лијепо захвалити."
Када бијаше Стјепан разумио бро Митрову драгу љуби,
И он поће кушати бро његову драгу љуби,

Отиде ми Стјепане драгој љуби говорити:
„Справља' ми се, љубовце, брат Митар у цара за поклисара,
У мене зајимава хаљине и коња добра.“
А када га бијаше драга љуби разумјела
Отиде ми она Стјепану говорити:
„А дје му су његове хаљине и његов коњиц добар?
А да би му јунаку брзо пусте остануле!“
Када бијаше Стјепан драгу љуби разумио,
Веома му се бијаше јунаку мучно учинило,
У њега ми бијаше бри његова бритка сабља,
Тер ми сабљу повади с појаса бијелога
Тер ми љуби удари по грлу по бијелому.
Глава јој панула на јуначку црну земљу.

42.

То исто али иначе.

Два су брата јездили планиноме коња добра.
Поће Митар Јакшићу Стјепану бесједити:
„Немој, брате, јездити добра коња поред за мном,
Него, брате, одјезди понапр'једа коња добра,
Како тебе не могу очи моје ни вићети.“
Али иде Стјепане брату Митру говорити:
„Коју ти сам срамоту, драги брате, учинио?“
Поће Митар Јакшићу брату свому говорити:
„Како ми н'јеси срамоту и сагријеху учинио,
Кад ми љубиш љубовцу у бијелу двору мому?“
Поче Стјепан Јакшићу Митру брату говорити:
„Хо'мо, брате, јездити коња добра наприједа,
И хоћемо ту наћи л'јепи јавор сухо дрво,

И под њиме, мој брате, лијеп мрамор студен ками;
Хоћу ти се заклињат' на јавору суху дрву,
На јавору суху дрву, на мрамору студеному.“
И они су отишли у планину у зелену,
И ту ми находе лијеп јавор сухо дрво,
И они ми находе лијеп мрамор студен ками.
И скочи се Стјепане с свога коња великога,
Тер ми ногам' стануо на мрамор студен ками,
А руками бијаше сухо дрво загрлио;
Ту се поче заклињат' Митру брацу рођеному:
„Ако је, брате, омраза међу нама поставјена
Из мрамора студена жива вода ударила,
А и јавор сухо дрво л'јепо озеленио!
Ако ли је истина што си мени говорио,
Да би ноге остале при мрамору студеноме,
А и руке јуначке при јавору суху дрву!“
Да̂ се Митру погледат' к јавору суху дрву,
То т' му јавор сухо дрво л'јепо озеленило;
Из мрамора студена жива вода узаврела.
Кад је Митар видио, да је омраза поставјена,
Браца свога бијаше б'јелом руком загрлио,
„Прости, брате Стјепане, ради Бога великога:
Ер је, брате, омраза међу нама поставјена.“

43.

Како планинкиња вила завади два брата Јакшића.

Л'јепу језду јездијаху два Јакшића мила брата,
Два мила брајева,
Они језду јездијаху горицоме зеленоме,

И они се мила браћа међу собом зговараху,
Два мила брајена.
Поче овако Митар Јакшић Стјепану бесједовати:
„Ево ти смо ми два брата, Стјепане, неожењени,
Јакшићу брајене,
Срећа ако нас нанесе на коју гиздаву дивојку,
Пођ’ се један тад од нас, мили брате, оженити,
Јакшићу брајене.“
Ту им бјеше приспјела милој браћи худа срећа,
Јер их бјеху зачуле од планине б’јеле виле,
Планинкиње виле,
И оне се б’јеле виле међу собом зговораху:
„Је ли која међу нами у планини б’јела вила,
Планинкиње виле!
Која би ми посвадила два Јакшића мила брата?
Јер ћемо је поставити краљицоме нада св’јема,
Планинкињу вилу.“
Међу њима нађе се у планини б’јела вила,
И наче им овако другами бесједовати,
Планинкиња вила:
„Ја ни ви ћу посвадити два Јакшића мила брата.“
Док се бјеше Јакшићима у сусрету учинила
Планинкиња вила,
Тер им пође Јакшићима добру срећу називати:
„Добра вами срећа буди, два Јакшића, мила брата,
Два мила брајена!“
„Бог дај теби, дивојко, и теби ми добра срећа!“
Како бјеше витез Митар ту дивојку сагледао,
Гиздаву дјевојку,
Да љепотом одс’јеваше жарком сунцу и мјесецу,
Поче ти ми овако дјевојци бесједити
Јакшић витез Митар:
„Ето ти смо ми два брата, дјевојко, неожењени,
Једнога од нас обери, кога ми је теби драго,
Гиздава дјевојко,“

Ту им бјеше милој браћи приспјела худа срећа,
Она бјеше обрала Стјепана млада Јакшића,
Витеза јунака.
Како бјеше витез Митар тако чудо угледао,
'За појаса повади ханџара позлаћенога,
Јакшић јунак Митар,
Брата свога удари у његово живо срце,
Туј га бјеше црна земља и без душе дочекала,
Јакшића Стјепана.
Како виђе витез Митар да је брата погубио,
Поче ти ми витез Митар туј дјевојку проклињати,
Гиздаву дивојку:
„Давори ми, дјевојко, буд' проклета срећа твоја!
Да ли хоћеш ти данас до два брата погубити,
Два Јакшића брата!“
Паке себе ханчаром у срдашце ударио.
Ту је њега црна земља и без душе дочекала,
Јакшића јунака,
Оба ти су мила брата цић дивојке погинула!

44.

Свађа браће Јакшића на дјелидби.

Кад ми су се д'јелила два Јакшића мила брата,
Л'јепо су се Јакшпћи у д'јељењу погодили.
Погодит' се не могу од зелењка коња л'јепа;
Од коњица од зелењка, од сокола тишњићара.
Пође Митар Јакшићу у планину лов ловити,
Поче својој љубовци тихе р'јечи говорити:
„Ах тако ти у Богу, моја љуби, великому!
Ну ми објед приправи у мојему б'јелу двору,

И на објед зазови Стјепана дјеверка твога;
Отруј, Јеле, Стјепана у обједу господскому,
Нека д'јела не иште од зелењка коња добра,
Од коњица зелењка, од сокола тишњићара."
Брзо Јеле бијеше господара послушала,
А објед приправи у својему б'јелу двору;
Л'јепо објеДоваху, а љепше се разговараху.
Поче Јеле Митрова дјеверку бесједити:
„Пође Митар Јакшићу у планини лов ловити,
Ма ми поче Јелици, љуби својој, говорити,
Да ја објед приправим у мојему б'јелу двору,
И да тебе дозовем Стјепана дјеверка мога,
И да тебе отрујем у обједу господскому,
Да му д'јелка не иштеш од зелењка коња добра,
Од коњица зелењка, од сокола тишњићара.
Прије коњиц зелењко спредње ноге уломио,
Сиви соко тишњићар у планину полетио,
Него ли Стјепана ја дјеверка отровати."
Оноликo малахно то њихово говорење,
Али Митар покликну из зелене из планине:
„А дје ми си, Јелице, вјенчана љуби моја!
Ако и'јеси Стјепана отровала браца мога,
Немој ми га ни троват' у обједу господскому:
Коњиц ми је зелењко предње ноге уломио,
А соко је тишњићар у планину убјегнуо!"
Поче Јеле Митрова господару говорити:
„Ходи, Митре Јакшићу, к твому дому бијелому,
Ја ти н'јесам Стјепана отровала браца твога."
Поче Митар Јакшићу љуби својој говорити:
„Ах мајка блажена, која те је породила,
Јер ми н'јеси Стјепана браца мога отровала."
Кадар Митар доходи на његове б'јеле дворе
Весеље су чинили у својему б'јелу двору.

45.

Како Стјепан Јакшић изроби Маргариту сестру своју из рука бана Моринскога.

Пође Стјенан Јакшићу старој мајци говорити:
„Јеси ли ми, мајко, имала од срдашца кћерцу твоју?“
Ма му иде старица овако одговарати:
„Немој мене, моје д’јете, без жалости жалостивит’,
Ере ти сам родила Маргариту сестру твоју:
Кад су Турци, моје д’јете, ово село поробили,
Маргариту заробише у кол’јевци младо д’јете;
И ово сам ја чула од мојијех другарица
Да је млада робиња у бана у Моринскога,
Да је бане он не да на откупе на ниједне,
Нег’ је хоће удомити у својему б’јелу двору;
И ово сам ја чула од мојијех другарица
Да је млада дјевојка твоје слике и прилике.“
Како беше Стјепане стару мајку разумио
Брзо ми је ушет’о у своју б’јелу камару,
Тер ми себе уреси и под собом коња добра:
На се ми је обук’о од свиле златне каваде,
На главу је ставио камиловац био клобук,
За клобук је задио свê перо од суха злата,
Коњу ми је задио б’јело перје и црљено.
Пака се је метнуо на својега коња добра,
Тер ми тамо одјезди ка Морињу л’јепу граду;
На вратим находи Моринке младе дјевојке,
Оне платно б’јељаху на кладенцу хладне воде,
Пођоше се дјевојке међу собом зговорити:
„Ну ти л’јепа јунака, л’јепо ти га је погледати,
Мој л’јепи Боже;
Би ли рек’о да је брат он банове робињице?“
Како беше Стјепане те ђевојке разумио,

Ал' их пође Стјепане тврдијем клетвам заклинати:
„Тако вама, дјевојке, у Богу у великому,
И тако вам, дјевојке, брзо платно уб'јелити,
Брзо платно уб'јелити на дарове разд'јелити,
Хоћет' ли ми, дјевојке, све истином сповидјети?“
Пођоше му дјевојке овако одговарати:
„Тако нами, јуначе, у Богу у великому,
Ми ћемо ти, јуначе, све истину сповидјети.“
Али им пође Стјепане овако бесједити:
„Је ли то ми на дому од Мориња св'јетли бане?“
Пођоше му дјевојке овако одговарати:
„Ово није на дому од Мориња св'јетла бана,
Нег' је пош'о граде д'јелит' на Дунају хладне воде,
Које му је бабаљко с бојним копјем придобио.
Ма то му је на дому његова робињица,
Која је млада дјевојка слике твоје и прилике.“
Ал им пође Стјепане овако бесједити:
„Тако вама, ђевојке, у Богу у великому,
Повјејте ми обиљеже од банова б'јела двора.“
Пођоше му ђевојке овако одговарати:
„Прид вратијем су од двора три каштјела саграђена,
На вратијем од двора ромазин од суха злата.
На пенџеру ћеш наћи робињицу славна бана,
Гдје се млада она меће јабучицом позлаћеном.“
Али Стјепан одјезди на банове л'јепе дворе,
На пенџеру находи робињицу славна бана,
Гди се млада она меће јабучицом позлаћеном;
Али јој пође Стјепане божју помоћ називати:
„Божија помоћ да ти је, гиздава млада дјевојко,
Је ли то ми на двору од Мориња св'јетли бане?
Ере хоћу данаска нешто с њиме говорити.“
Ма му пође дјевојка охоло одговарати:
„Остав' ме се, јуначе, оставио те Бог велики,
Чеса имаш говорити од Мориња свјетл'јем баном?“
Али јој опет Стјепане овако бесједоваше;

„Тако теби у Богу, гиздава л'јепа дјевојко,
Напој мене, дјевојко, и пода мном коња добра;
Кад ми браћа твоја иду планиноме зеленоме,
И ја браћу твоју појим и под њима коње добре!“
Ма му опет ђевојка охоло одговараше:
„Остав' ме се, јуначе, ради Бога великога,
Да су мени дјевојци браћа моја у животу
Не бих била робиња у бана у Морињскога!“
Али јој опет Стјепане овако бесједоваше:
„Тако мени, дјевојко, у Богу у великому,
Како ти су све лаживо сповидјели;
Ово т' Митар ужива с љубавцом у л'јепу двору,
А ово ти Стјепана под твојијем б'јелим двором.
То ли, млада дјевојко, ти ни тако не вјерујеш
Суди млада, дјевојко, по твојему б'јелу лицу!“
Како бише млађана драга браца разгледала,
Јабуком је метнула о ону црну земљу,
А пака је истрчала на врата од б'јела двора,
Тер му се објесила о његову танку грлу.
А пак с њиме ушета у своје у б'јеле дворе,
Тер по двору скупили и сребро и сухо злато;
А пака је метнуо за себе на коња добра,
Тер ми с њоме одјезди на своје на б'јеле дворе.
Из далеко га бјеше стара мајка угледала,
Подалеко старица према њему ишетала,
Коња њему примаше, за здравље га упиташе:
„Јеси ли ми, моје д'јете, добро, здраво и весело,
И гдје ми си испросио твоју драгу вјереницу?“
Али јој пође Стјепане овако одговарати:
„Ово н'јесам испросио нигђе драге вјеренице,
Него ти сам довео Маргариту кћерцу твоју!“
Како бише старица сина свога разумјела,
Маргариту примила на своје на б'јеле руке,
Тер је поче целивати и по врату и по образу.
А пака је увела у своје у б'јеле дворе,

Велико ти је весеље Стјепану у бијелу двору,
Није такога весеља под небом на црној земљи!

46.

Попијевка од Свилојевића.

Али сиде дивојка мисецу говорити,
Небога дивојка;
„Ка си(¹) мени липи мисец кој' доходиш с истока,
Јеси видил в Цариграду мога млада Свилојевића,
Заручника мога?
Је ли и сад у животу а да су га изгубили?“
Али сиде јасан мисец тој дивојки говорити,
Заручници млади:
„Јесам видил пред вчером у липому Цариграду,
И хоћу ти истину, нут' дивојка, казивати,
Гиздава дивојко!
Тако ми се не мрчати како истину казивати:
Цар је чинил преда се, нут' јунака, дозивати,
Цар силени турски,
Тере сиде говорити младому Свилојевићу:
„„Да имаш ми истину Свилојевић казивати,
Мој сужњу невољни,
Што те хоћу зможан цар ја садахна опитати.““
Али наста Свилојевић силну цару говорити,
Цару честитому:
„„Тако ми се гвожђа мога и невоље опростити,
Хоћу ти ја истину, господине, казивати,
Мој силени царе!““
Али наста силени цар сужњу своме говорети:

---

¹ У изворном рукопису ово је свакако ваљало читати »кажи«

„„Који оно јунак био сиде браде до појаса,
Сужњу мој невољни!
Кој' Турака побијаше буздоханом шестопером,
Тере војску побијаше, и нитко мур супрот сташе,
Каурину једну?““
Али наста Свилојевић цару зможиу говорети:
„„Оно бише делија који Турака убијаше
С својим буздоханом,
Сиде браде до појаса Краљевићу витез Марко.““
„„А он јунак кој' бише кој' копијем обараше
Витезове моје,
Табор мој прогарио и брки му до рамена?““
„Оно јунак бијаше Секула сестричићу,
Јунак један врли,
Брке имал до рамена копјем Турке прометивал.““
„„А он јунак гдо бише младо момче голом сабљом
На доратом једном,
Прик табора мога прошал сикућ љуто мојих Турак;
Бил дошал до шатора на витешким коњем,
Једно младо момче,
Код шатора расикао конопце шаторове
И ја сам се кумај макнул да ни ме је посикао,
Мене господина?““
Али сиде Свилојевић цару свому говорети:
„„Оно сам ти главом мојом на медану,
Мој честити царе,
У рукух ти бритка сабља, а на земљи глава моја, —
Оно сам ја Свилојевић голом сабљом проходио
Прик табора твога.
И још јесам конопце код шатора просикао,
И да би се не бил макнул испод бритке сабље моје,
Мој честити царе!
Бил би тебе ја расикал пред твојими делијами.““
Али сиде цар силени сужњу свому говорити
Сужњу невољному:

„„Којом смртјом хоћеш гинут', избери си највољењу?““
Тере иде Свилојевић цару зможну говорити,
Цару честитому:
„„Сабљом сам се хранио, од сабље ћу и умрити,
Чини мене посадити на мојега добра коња,
Мој честити царе!
Сабљу моју да припашу а наопак руке звежу,
Тер ме чини с јаничари на меданак изводити,
Мој силени царе!
Да јунаци међу собом завезана да ме губе.““
Заповидал цар делијам, три стотине јаничаром,
Турком витезовом,
Да имају јунака под оружјем погубити.
И кад Турци видијаху завезана сужња млада,
Једно младо момче;
Али наста један Турчин нут' осталим говорети:
„„Што хоћемо завезана каурина погубити,
Млада Свилојевића?
Што би нам се шпотовали и остали витезови!““
Али сиду проста чинит' и руке му одвезати,
Младу Свилојевићу.
Бритку сабљу измаче, коњица потходи,
Много Турак посиче нут цареве делије,
Јаничаре Турке.
Тере јунак доведе на бусију Краљевића.
Вси Турци ми изгинаху, нег' једнога пропушћаху
Рањена јунака,
Који к цару глас односи как' су сужња изгубили!“

47.

Како се је Никола Радановић одврг'о од свога господара.

Иде Пав'о Бановић слуги свому говорити:
„Што се, слуго, одврже од богата господара?
И ти дође дворити у убога господара?
Он ти има под собом седамдесет и три града
А ја, слуго, не имам нег двадесет и четири;
Али ништа не мање хвала Богу великому,
Хоћу теби од мала који д'јелак учинити.“
А Никола Радановић бану Павлу одговара:
„Хоћу теби истину, господару, повиђети:
Кадно ти сам служио бана Петра Ковачевића,
Докле ми се не бјеше бане Петре оженио,
Није мене хранио како но се слуге хране,
Нег је мене хранио, како брата рођенога;
Није ти се бројила спендца моја ни његова,
Нити су се бројиле свиле моје ни његове,
Нити су се познали коњи моји ни његови;
И мене је хранио прима себи у трпези:
Ма кад ми се хотјаше мој господар оженити,
И кад свате купљаше за отити по невјесту,
Ја ти ц'јењах, господару, собом ме ће одвестити,
За младога дјеверка уз његову вјереницу;
А он ти ме оставља у својему б'јелу двору,
Да му чувам дворове и у двору дробну спензу.
На то ми се, господару, ништа није ражалило.
Кад су дошли сватови прид Петрове б'јеле дворе,
Пођох тадар да примим под невјестом коња добра,
Али не да невјеста на коња ни погледати
Него сама одсједа под собоме коња добра.
Није ми се ни на то, господару, ражалило.
Сватови су уљезли с невјестом у б'јеле дворе,

Ови су се посадили за госпоску за трпезу.
Ц'јеним да ће ѝ мене за трпезу поставити,
А он ме је ставио да им служим добро вино.
Није ми се у истину ни у томе ражалило.
Онако се у трпези та господа веселећи,
Један Турчин допаде прид Петрове б'јеле дворе,
И њега ти позива на јуначко бојно копје.
Када ти је Турчина бане Петре разумио,
Пође тада гледати уз трпезу, низ трпезу,
Једа би га који год од господе одм'јенио.
Сва господа ко сопри обједнога погледаше.
Ја се бијах погледу бана Петра домислио,
Вргох конд'јер и чашу прид господу на трпезу,
И на мене поставих Петрове свилене хаљине,
И његову царкулу на моју на русу главу.
И у руку сам узео бана Петра бојно копје,
И ја ти се узвргох на Петрова коња добра;
Пака брзо изидох ка Турчину на ливаду,
Када ме је загледао Турчине загоранине,
Пође ти ми Турчин ове р'јечи говорити:
„„Луде слуге овога, лудо ти ће погинути,
Који хоће погинути за својега господара!““
И он коња затече од Петрова б'јела двора,
Добро коња затече, ма рђаво копјем удри;
Копјем бјеше удрио у јуначку црну земљу.
Копје му се бјеше и на троје приломило:
Тад му пођох Турчину господару говорити:
„„Стој ти мени, Турчине, како но сам и ја теби!““
Не хтијаше Турчине, и с мање му се не могаше.
А ја коња затеках прима њему уз ливаду,
Добра коња затеках а још боље копјем удрих,
Копјем сам га удрио у његово живо срце;
На копју га изнио из сед'оца коњу добру,
И он ти је паднуо на јуначку црну земљу,
И ја корду повадих, одсјеках му русу главу,

На глави му бијаше ђаркула од суха злата,
На ђаркули стајаше златна круна од бисера,
И на круни нанизано седамдесет прстенака,
Што је Турчин погубио седамдесет младожења.
Ђаркулу сам дигнуо са његове русе главе,
И њу ти сам ставио на моју на русу главу,
С моје главе ђаркулу на његову поставио:
А пака сам ушет'о у Петрове б'јеле дворе,
И прида њ сам донио Турчинову мртву главу.
Ц'јеним тада, господару, да ће мене даровати,
А он мени уздарја не одвраћа ниједнога,
Него се је невјеста из трпезе подигнула,
И мени је дигнула ђаркулу са русе главе,
Прстенке је узела на руке их изредила,
И на главу ставила златну круну од бисера,
А на главу Петрову ђаркулу од суха злата;
И још ми је Николи та невјеста говорила:
„„За тебе је, хурјатине, ђаркула од суха злата?
За тебе ли прстенци и с бисером златна круна?““
Тадар ми се бијаше, господару, ражалило,
И тада сам утек'о из Петрова б'јела двора;
А он за мном, бане Петре, на својему коњу добру,
И мене ти дозивље из својега танка грла,
Једа бих се повратио ка његову б'јелу двору.
И за то сам отиш'о од мојега господара!“
Али Пав'о Бановић слуги свому одговара:
„Поврати се опета ка твојему господару,
Веће ми су листови бана Петра додијали,
Да бих тебе повратио ка његову б'јелу двору.“
Али на то Никола бану Павлу одговара:
„Да ми дава садара до четири б'јела града,
И да мени он дава за довље спендзе дробне,
Не бих ти се повратио ка његову б'јелу двору!“

48.

Попијевка Радића Вукојевића.

Три ми копја ћераху Радића Вукојевића,
Доброга јунака,
Они ми га хтјераху л'јепом зеленом планином,
Доброга јунака.
Нигдје ми га јунака достигнути не могаху.
Али ми се Радићу худа срећа догодила.
Небогу јунаку:
Коњиц му се попузе по трави по дјетелини.
Паде небог Радићу ничице на црну земљу.
Три га копја бијаху об једноме ударила.
И с њега ми свукоше до танке б'јеле кошуље.
Али ми се Радићу гулсаром драго мољаше:
„Немојте ми махраме с б'јела лица подизати,
Да ми лице не изгрде сиви орли и вранови!“

49.

Војводе Радосав Сиверињски и Влатко Удински.

Када ми се Радосаве војевода одиљаше
Од својега града дивнога Сиверина,
Често ми се Радосав на Сиверин обзираше,
Тере то ми овако белу граду бесидјаше:
„Ово ми те остављам, бели граде Северине,
Мој дивни граде,
Не знам веће виђу ли те, не знам веће видиш ли ме!“
Сва је тада дружина брзе коње устегнула,

Тере ставши Радосава дружина упрашаше:
„Једа нам си, војевода, зле билиге не видио,
Опета се завратимо к граду Северину.“
А он ми се јунаком тихим муком ујимаше,
Радосаве,
Ударио је острогами јуначкога добра коња,
Тере то ми одјизди прид јунаци црном гором.
И када је био сриди оне црне горе,
Паднуо је Радосаве с дружином вино пити;
Да прво то бише стражице разредио.
Истом стража припаде к Радосаву војеводи,
Северинцу:
„Да ти је у знање, нају мили господине,
Ово ти се броде турске кириџије караване,
Нека то их појдемо јунаци разјагмити.“
Радосав ми стражици војевода одбесиди:
„Немојте их по ништо, дружине, разјагмити.“
„Да исто им вазмите једно бриме добра вина,
Јунаци братјо;
Липо им га вазмите и добро им га платите.“
Липо га су вазели, и липо га су платили.
И када су паднули јунаци винце пити,
Друга стража припаде к Радосаву Северинцу:
„Зло си винце попио, Радосаве војеводо,
На те се је справио Влатко удински војевода,
Северине!“
Брзо ми су јунаци брзе коње похитали,
Тере ми су поседи јуначке добре коње,
Радосав ми не може свога коња ухватити,
За што му се брз коњ бише по ливади разиграо.
За њим то ми потичући војевода кликоваше:
„Стани јуре, коњу, стани јуре, брзи коњу,
Ај давори коњу,
Стани јуре, брзи коњу, да би, коњу, загинуо!
Како је мени тебе ције загинути. —“

Када ми га не може Радосаве сустигнути,
Поклопио се је својим шћитком переним;
Тере ми је отишао за дружином без коњица,
Својом свитлом сабљицом, свитлим копјем на раменку,
Сиверине,
За њим се је упустио Влатко, удински војвода,
На своjему витез Влатко јуначкому добру коњу;
И када ми Радосава Сиверинца сустизаше
Смирио га бише меју плеће ударити,
Положивши вито копје брзу коњу међу уши,
Већ ми се је Радосаве јуначки изврнуо,
Војевода,
Тере тому витез копје на перен шћитак прија,
На перен га шћипак прија, а сабљицом га опсиче.
Ставши то ми витез Влатко Радосаву узбесиди:
„Ото сам те кушао, Радосаве Сиверинце,
Би ли ми се умио у потреби изврнути;
А сада ти вера буди, Радосаве, Влаткова,
Витешко копје,
Да те хоћу прид дружином поставити.
Одметни то од себе јуначко оружје,
Нека да се међу собом јунаци поздравимо.“
Радосав ми отпаса своју сабљу јуначку,
К њему ми је приступио Влатко, удински војвода,
Тере му је причао беле руке везати,
Сиверинцу,
А сам га је одвео на своје дивне дворове.
К њему су се купиле све девојке и невисте,
И оне млајахне, дружино, удовице.
Тере то ми Радосаву Сиверинцу кликоваху:
„Ај давори, давори, Радосаве Сиверине,
Мнозим ти нам си црно рухо поставио,
Војеводо!
Већ то ми је хотила ника срића Влаткова,
Да те је јунака на вери приварио:

И његова би љубовца црно рухо проносила.“
Туј ми се је, Радосаве, на Влатка ражалило,
Тере то му јунак из гласа кликоваше:
„Неверна ти, Влатко, вира, и неверна ти љубовца,
Витеже Влатко!
Када га је зачуо витез Влатко кликујући,
Веле т' се је на њега војвода разгњивао,
Тере ми је дозвао оне своје верне слуге,
Којим то је придао Радосава Сиверинца,
Тере га је послао јунака загубити. —
А сада ми и вазда добра срића с тобом буди,
Наш господару!
И здраво нам свуда ходи и весело домом дојди.

50.

Мегдан Мустафе с Карајованом.

Цвилу ти ми цвиљаху двије птице ластовице,
Оне мале птице,
По имену бјеху двије птице ластовице; —
А оно ми не бјеху двије птице ластовице,
Оне мале птице,
Нег' оно ми бјеху двије љуби Мустафине:
Једно бјеше Туркиња, друго бјеше Мађаркиња,
Младе и гиздаве.
Али наче Туркиња Мађаркињи говорити:
„Малахно ти задријемах али чудан санак видих,
Млада Мађаркињо,
Ђе се сави вихар витар из оне густе планине,
Мустаф-аги однесе однесе кацигу и б'јело перје
Турчину јунаку.“ —

Али наче Туркињи говорити Мађаркиња:
„Мучи веће, Туркињо, веће Јанка не виђела,
Млада и гиздава!
Сада ми је Мустаф-ага на тој смјерној покрајини
Л'јепа робја заробио и плијена запл'јенио,
Наш мио господар,
Пак ми наче овако дружини бесједовати:
„„Овди мене његдје кажу витеза Карајована,
Млада крајиника,
Који ми је добар јунак по дјелу и по баштини,
Него ми га дозов'те на биљегу господскому
Млада крајиника.““
Хрло га су дружина Мустаф-агу послушала,
Из гласа му кликоваху витеза Карајована,
Млада крајиника:
„„Мустаф-ага тебе зове на биљегу господскому.““
Не бјеше га та' дан воља бојна копја уламати,
Младу крајинику,
Али му се су мање не могаше учинити,
Него бјеше изјездио из свога бијела двора
Качиник (sic!) делија,
Тер се бјеше у сусрету Мустаф-ага учинио,
Рукоме се ручили, а за здравље упитали
Добри витезови;
Пак ми један другому овако бесједоваше:
„Или коња заигра', или га ћу заиграти,
Турчине витеже,
Или копје обори, или га ћу оборити!“
Турчин бјеше заигр'о испод себе добра коња,
Голем добар јунак,
Карајован га чекаше на медану господскому,
Ни га раном обранио, ни од коња од'јелио
Млада крајичника,
Пак му наче Карајован Турчину говорити:

„Дочека' ме на биљегу, каконо сам и ја тебе,
Турчине витеже!“
Карајован заигра испод себе добра коња,
А Турчин га дочекаше на биљегу господскому,
Млада крајичника,
Ни га раном обрани, ни од коња одијели.
Али наче Мустаф-ага крајичнику говорити,
Турчин добар јунак:
„Опет, Карајоване, ради Бога великога,
Ер из боја нијесам ц'јела копља учан износити,
Млади крајичниче!“ —
Приста ти ми Карајован слуге своје дозивати:
„Донес'те ми, слуге моје, костањево добро копје,
Моје вјерне слуге,
Ер ми га ћу научити, к'о се је копјем бости!“ —
'Рло ти га бјеху слуге своје послушале,
Свога господара,
Он ми поче Мустаф-аги овако говорити:
„Дочекај ме на биљегу, али ћу те дочекати,
Турчине витеже!“
Турчин бјеше заигр'о испод себе добра коња;
Карајован га чекаше на биљегу господскому,
Турчина витеза,
Ни га раном обрани, ни од коња одијели. —
Пак ми бјеше заиграо витешкога добра коња
Крајичник делија,
А Турчин га чекаше на биљегу господскому,
Копјем га је удрио посред штита переногa,
Турчина витеза.
Штитак му је пробио а проз штитак живо срце,
Без душе га бјеше црна земља дочекала,
Турчина витеза.
Карајован одсједе свога коња витешкога,
Тере му је одмашио Турчину русу главу,
Турчину јунаку,

Пак ми наче овако мртвој глави говорити:
„Не живе ми, мртва главо, на овојзи мртвој земљи, 85
Моја мртва главо,
Да ми веће не затичеш крајичнике на Дунају!“
Ово ми је прије било, а сада се споменујем,
Мој видовни боже!
Ти ми, Боже, успомени мој(е) добро здравље! 90

51.

Кнез Дабисав издајнички предаје Самобор Турцима.

Херцег Стјепан храњаше сокола тројемитара,
Ону лијепу птицу,
Држећи га један дан на госпоској десној руци,
Поче ти му овако соколу бесједовати,
Земаљски господар: 5
„Полетни ми, соколе, до града до Самобора,
И овако ти реци славну краљу Дабисаву,
Градском господару:
„„Не дај, кнеже Дабисаве, Турком града Самобора,
Ако ти је понестало л'јепијех младијех витезова, 10
Кнеже мој неборе,
Ја ми ти ћу у брзо витезовах добавити:
Ако ли ти је понестало небројене дробне спенце
Кнеже Дабисаве,
Ја ћу теби дробне спенце за до воље добавити.““ 15
Одлетио сив соколе врх града од Самобора,
Соко сива птица,
Тај се бјеше соко птица чудна чуда нагледао:
Гдје кнез с Турци шеташе по плаци од Самобора,
Вјера га убила!

А брат негов Иванац с делијами вино пије.
Кад ми бјеше оно чудо соко птица угледао,
Соко сива птица,
Летом бјеше одлетио херцегу на б’јеле дворе,
Бјеше му се посадио на његову десну руку,
Херцегу Стјепану,
Пристао је цв’јелити љуће дрјева и камена,
Цвилећи је херцегу сву истину казовао,
Свому господару,
К’о кнез с Турци шеташе по плаци од Самобора,
А братац му Иванац с делијами вино пије,
Вјера га убила!
Кад ми бјеше ове ријечи херцег Стјепан разумио,
Овако је прист’о соколу бесједити,
Својој вјерној птици:
„Да бих знао, соколе, да је све тој за истину,
Перо би ти по перо од криоца уламао,
Моја вјерна птице!
Да ми веће никада худа гласа не донесеш!“

52.

Иван Чајковић и мати му.

Иде Иван Чајковић старој мајци говорити,
Старици госпоји:
„Знаш ли, мајко, неборе, можеш ли наметовати,
Када ми удавасмо рођену сестрицу моју
Старице, неборе?
Тада нама погибе сестре наше златна чаша,
Ти, мајко, потвори, моју јуначку љубовцу,
Свијетла госпоја‘

Да је је љуби моја у прстене расковала.
Зарад тога изгубих моју јуначку љубовцу,
Вилу драгу моју,
Ма не жалим толико моју јуначку љубовцу,
Колико жалим од појаса младо чедо,
Моја старице,
А сад си се, старице, мајко моја, разбољела,
На тебе сам водио попове и калуђере,
Моја старице,
Да бих (sic) гријех указала поповом и калуђером.
А ти гријех не хтје казат' поповом ни калуђером,
Моја старице.
Него кажи ти гријех Ивану сину твому.“
Иде ти му старица сину своме одговарати,
Свому драгу синку:
„Пођи, сину, неборе у камару материну,
Тере ћеш отворити материну пусту скрињу,
Мој драги синко,
У скрињу ћеш ти наћи сестре твије златну чашу,
Ма тако ти у Богу, мој сину, у великому,
Синко, драго моје,
Када се ја старица раздијелим с грјешном душом,
Лијепо ћеш моћ', мој сину, укопати мајку твоју,
Мој драги синко.“
Када ми се старица раздијелила с грјешном душом,
Не бјеше је лијепо витез Иван стару мајку укопао,
Гиздави јунак,
За што му чини изгубити јуначку љубовцу своју.
А сада ви, господо, попијевка на поштење,
Господо придрага!
Поп'јевка ви на поштење, нами здравље и весеље.

53.

Како Војину шура одсијече десницу за осветит' сестрицу заушену

Бјеше мати војна у дјевојке отпратила,
Ма га није војна од младјахне вјеренице,
Ма је она изишла из двора из бијелога,
Тер се она жалосна, с другарицам', разговара:
„Тако вами у Богу, друге моје, великому,
Ја сам сина војна у дјевојке отправила;
Ма га није војна од гиздаве вјеренице,
Али стоје зетови у дјевојак осам дана.“
Онако се жалосна са другама разговараше,
Отуд коња изјезди војне без десне руке,
А кад га бјеше јадна мати угледала,
Грозне сузе пролила низ владишки б'јели образ,
Тере сина војна тврдом клетвом заклињала:
„Тако теби појаса под кој'јем сам те носила,
Колико те заклињах б'јел'јем мл'јеком матернијем,
Да ти, сину, не играш шурам твојијем ни једне игре,
За што су шуре твоје охоле и поносите.“
А дијете војне матери одговараше:
„Немој мени ти ранит', мајко моја, уцвијељено срце,
Шуре ме затекоше на л'јепе јуначке игре,
И добих ја њима на играх стотину златн'јех дукат;
Пака пођох ријечи вјереници говорити:
„Отседла' ми, дјевојко, великога коња мога,
Ма ме не хтје ни мало вјереница послушати,
А мени се на непослух, мајко моја, ражалило,
Тер јом бијах младјахном заушницу опарио.
А бјеше ми на руци мој пус' прстен диоманат,
Ја ти сам јој прстеном изгрдио б'јели образ,
Крвца је је полила низ оба б'јела образа.
Худа срећа изнесе најмлађега шуру мога,

И у руци износи шура моја голу корду,
И он мени ус'јече у рамену десну руку.
А тако ти у Богу, мајко моја, великому,
Ну ме скини са коња на црну на земљу,
Ер ти ћу се садара душоме разд'јелити.“
Она га је узела како мајка чедо мало,
Тер ти га је ун'јела у бијелу камару своју,
И он се је делонго с душоме разд'јелио.
Чини жалос' велику јадна мајка Војинова:
„Вајмех мени, Војине, вајмех мени, чедо моје,
Жалосна те мајка у дјевојке отправила,
Жалосна те отправила а још жалосније причекала,
Сам донесе напокоње рогатије дјевојчине,
Сам донесе напокоње рогатије и поздраве,
Шта ти је даровала пуница и вјереница.“
Сада Богу на славу, нами здравље и весеље,
Ти нас, Боже, помози за велико име твоје.

54.

Како Гркиња девојка химбом испусти и изведе из тамнице Комјена Јагњиловића тер му живот испроси.

У тамници стојаше Комјене Јагњиловићу,
Нико ми га Комјена у тамници не походи,
Нег' ти ми га находи Гркиња дјевојка млада.
Бјеше млада дјевојка једно јутро подранила,
И на руци носаше са златом танку кошуљу,
Више кошуље носаше везену л'јепу махраму,
И она ми сусрете једнога добра јунака,
И она му отиде јутро добро називати,

И још му иде дјевојка ове р'јечи говорити:
„Тако теби, путниче, у Богу у великому,
Укажи ми тамницу Комјена Јагњиловића.“
Иде ти ми, путниче, тој дјевојци говорити:
„Пођи, млада дјевојко, на ону на десну страну,
Ту ћеш наћи, дјевојко, тамницу с иферјема
У том је тамници Комјене Јагњиловићу.
Кад је дошла дјевојка на ону на десну страну,
Ту је нашла дјевојка тамницу с иферјема,
На инферју находи Комјена Јагњиловића,
Тер му иде дјевојка јутро добро називати,
Кроз инфер му додава са златом танку кошуљу ,
„На ти ову, Комјене, лијепу везену кошуљу,
Вјерениче драги,
Нека си љепши данаска на вјешалијех погледати.“
Пака иде дјевојка дичној стражи говорити:
„Тако вами, стражице, у Богу великому,
Упустите ви мене у тамницу Комјенову,
Нека ми се с Комјеном за живота опростити!“
И они је упустише у тамницу Комјенову,
Брзо ти му оплете жуте косе дјевојачке,
И на њега обукла дјевојачко танко рухо,
Тере узе дјевојка дивној стражи говорити:
„Тако вами, стражице, у Богу у великому,
Пустите ви мене из тамнице из Комјенове.
И бјеше ми стражица и на Бога погледала,
Они ми је пустише из тамнице Комјенове,
У тамници остаје Гркиња дјевојка млада,
Оно ми бијаше Комјене Јагњиловићу.
Пође Комјен Јагњиловић лијепом зеленом планином.
А на дворе Комјене Гркиње младе дјевојке,
У толико врли Турци по Комјена дошеташе
Из тамнице изводе Гркињу дјевојку младу,
И они је поведоше на царева лијепа врата,
Гркињу дјевојку,

Узе млада дјевојка врлијем Турком говорити:
„Тако вами, врли Турци, у Богу у великому!
Нека могу ја с царем двије р'јечи проговорити
Гркиња дјевојка.“
На том ми се бијаху врли Турци смиловали,
И они је упустише у цара у честитога.
Како дође дјевојка у цара у честитога,
Отиде му дјевојка саламалек називати,
Гркиња дјевојка,
Још му иде дјевојка ове р'јечи говорити,
Гркиња дјевојка:
Ах да ти сам господару за Бога за великога,
Царе, св'јетла круно!
Од када је постала тај лијепа Босна земља,
Царе, св'јетла круно!
Је ли млада дјевојка за јунака објешена,
Царе, св'јетла круно?
И ако ми ти тога свијетли царе не вјѐрујеш,
Царе, св'јетла круно!
Хоћу теби указат' мајке моје обиљежје,
Царе, св'јетла круно!
И она му бјеше указала б'јеле дојке,
Гркиња дјевојка.
На њу ми се бијаше св'јетли царе грохотом насмиј'о,
И још јој иде дјевојци св'јетли царе говорити,
Гркињи дјевојци:
Пођи с богом, дјевојко, на твоје на б'јеле дворе,
Гркињо дјевојко!
На дар теби дјевојко, Комјене Јагњиловићу,
Гркињо дјевојко!
Тер се моли ти Бога за моје за добро здравље,
Гркињо дјевојко!

55.

Како Јеле Арбанашка умори Турчина Мостаранина.

Вино добро пијаху до два мила побратима:
Војин Арбанасине и Турчине Мостаранин,
Њима вино служаше дванест Турак Мостарана,
На њему је Војину танахна бијела кошуља.
Отиде ми Турчине побратиму говорити:
„Откуд ти је, мој побре, танахна та б'јела кошуља;
Али си је, мој побре, на гусари уграбио,
Али си је, мој побре, на пазару обирао?“
Отиде ми Војине још Турчину одговарат':
„Нијесам је јунак, гусари, уграбио,
Нити сам је, мој побре, на пазару обирао;
Него имам ја дома драгу Јелу љуби моју,
Кошуљу ми је сашила од вечера до свијета.“
Када бјеше Турчине побратима разумио,
Отиде му говорити побратиму луде р'јечи:
„Нуто мене добави л'јепе Јеле Арбанашке,
С њоме ћу ти невјестом много добра учинити!“
Бјеше се Војину пожалило живо срце,
Отиде ми ријечи Турчину бесједоват':
„Нуто мени ти да ми л'јепу булу Мостаркињу,
С њоме ћу ти ја булом много добра учинити!“
То ми добро слушаше дванест Турак Мостарана,
Тере њему Војину завезаше б'јеле руке,
И њега ти везана на Ретину одведоше,
Биху ти га јунака на Ретини објесили;
Весело се вратише Турчину под б'јели шàтор.
Отиде ми Турчине ове р'јечи говорити:
Ну пођите, неборе, на дворе Војинове,
И овако реците лијепој Јели Војиновој:
„Ево тебе поздравља Војине Арбанасине,

Нуто на се обуци танко рухо не ношено,
Танко рухо не ношено у кому си од мајке доведена:
И те ти ми оседла' до мојега коња добра,
И ти мени дођи Турчину под б'јели шатор,
Ер сам се с Турчином побратимио!“
Из ларга их бјеше врле Турке замјерила,
Бијеле дворе бјеше по за собом затворила,
Пака ми је ишетала на пенџере од б'јела двора.
Божју помоћ називаху врли Турци Мостарани,
Л'јепој Јели Војиновој,
Отидоше говорити врли Турци Мостарани:
„Ево те је поздравио Војине Арбанасине,
Нуто на те обуци танко рухо не ношено,
И пођ' те ми оседла' Војинова коња добра,
Тере к мени дојезди на Ретину доњу земљу!
Кад ми бјеше невјеста врле Турке разумјела,
Она ти је обукла танко рухо не ношено,
И она ми оседла Војинова коња добра,
За појасе задјела мале ноже шемеруке(?);
Весело је отишла с врлијем Турцим Мостараним,
С њима ми је пројездила кроз Ретину доњу земљу,
На вјешалим видјела Војина Арбанасина!
Живо срце бјеше каменом окаменила,
И она ми је ишетала Турчину под б'јели шатор.
Почео се Турчине захватати танка грла,
Отиде ми говорити лијепа Јеле Војинова:
„Али не знаш, Турчине, али си заборавио,
Да се младе не љубе у доламам свиленијем,
Нег се младе љубљаху у кошуљам танахнијем.“
Отиде ми Турчине л'јепој Јели говорити:
„Да ну мени одапни под грлоцем златно пуце,“
Л'јевом руком невјеста мало пуце отпињаше,
А десноме руком вађаше од појаса мале ноже;
Удари ми Турчина у јуначко живо срце,
Не бјеше ми Турчин јунак жив земље допануо!

Када видје невеста да је мртав остануо,
Бјеше ти му преклала танко грло силному Турчину
И она се добави до невоље спендзе дробне,
И она се добави турскога коња добра,
И она је приварила дванест Турак' Мостарана
И она ми отиде на Ретину доњу земљу,
Снимила је с вјешала Војина Арбанасина,
И она га укопа у Ретину доњу земљу.

56.

Султана Гроздана и влашић Млађен.

Дробну ружу беријаше Прездана[1] лијепа султана,
Лијепа госпођа,
Она ружу беријаше у цареву перивоју,
С њоме ружу беријаше Млађење млади влашићу,
Он млад влашићу.
Он ми ружу беријаше гроздове у недра мећаше,
Тер ми стаде Гроздана Млађењу бесједовати,
Лијепа султана:
„Љуби мене, Млађење, у овојзи дробној ружи!“
Ал' јој стаде Млађење султани говорити,
Лијепој госпођи:
„Не смијем те љубити од родитеља од твојега,
И не смијем те љубити од царевијех јаничара,
Лијепа госпође!
Ер ако ме угледаше ти цареви јаничари,
Ер ако ме угледаше ти цареви јаничари,
Лијепа госпође,
Ту је мени Млађењу главу моју изгубити.“

---

[1] Ваљало би да буде *Гроздана*.

Како бјеше зачула Султана л’јепа госпођа,
Лијепа Султана,
Стаде ми Млађењу госпођа говорити:
Ако мене не узљубиш у овојзи дробној ружи,
Мој млади Млађење,
Ја ћу тебе алпади а прид царом Сулиманом,
Ере ме си ћио љубити по сили а на срамоту,
Мој млади влашићу.“
Како бјеше Млађење тej ријечи разумио,
Стаде ти ми у себи мислити и размислити,
Он млади влашићу:
„А што ми ћу јунак добар од живота учинити?“
У њему ми јунаку узиграло живо срце,
Младому влашићу,
Тер је стаде љубити у онојзи дробној ружи,
А то ти га угледаше ти цареви јаничари,
Младога Млађења;
Тер га сташе алпадати а прид царом Сулиманом.
Како бјеше цар честити те ријечи разумио,
Он силни царе,
Брзо бјеше дозвао те џелате слуге своје,
Тер им бјеше стануо џелатоме говорити,
Он силни царе:
Брзо мени уфатите Млађења млада влашића,
И њега ми објесите о јавору зеленому,
Младога Млађења.
Брже слуге ошеташе по бијелу Цариграду,
И они ми уфатише Млађења млада влашића,
Те цареве слуге,
И њега ми објесише о јавору зеленому.
А то ти ми зачула Прездана лијепа султана,
Лијепа госпођа,
У руке ми дофатила свилена лијепа паса,
Тер ми брже ошетала пут јавора зеленога,
Прездана госпођа.

Ту ми бјеше угледала Млађења млада влашића,
А ђе ми он виси о јавору зеленому,
Влашић добар јунак.
Она бјеше обрезала све своје л'јепе русе косе,
Тер их бјеше ставила Млађењу на бијело лице,
Влашићу јунаку,
Да му неби жарко сунце бијело лице погрдило.
Пак се бјеше успела на јавору зеленому,
Прездана госпођа,
Ту се бјеше замакнула уз Млађена млада влашића,
Прездана госпођа.
Туј млађахни висаху о јавору зеленому,

57.

Како поморска војска крстјанска придоби и разби војску справљену супроћ крстјанства од Селима другога Селимановића цара г. г. 1571. код Лепанта.

Царе књигу написа ка лијепу Млетку граду,
Лијепому граду,
И ту књигу написа њему дужду млетачкоме:
„Зајми ми, мој дужде, три порта на сињу мору,
Млечанине млади,
Први порат зајми ми ти валу од Шебеника;
Други Порат зајми ми л'јепу Боку од Котора;
Трећи порат зајми ми од лијепа Млетка града.“
Дужда је Млетачкога худа срећа научила,
Млечанина млада,
Тер ми, цару, обећа три порта на сињу мору;
Пака књигу написа Каналети Млечанину,
Млечанину јунаку:

Цару ти сам заим'о три порта на сињу мору,
Први му сам заим'о ја валу од Шебеника,
Други му сам заимао л'јепу Боку од Котора,
Трећи му сам заим'о л'јепа од Млетка града,
Драга слуго моја.
Кад је књига допала Каналети Млечанину,
Не може од жалости да отпише танке књиге,
Млечанине млади;
Него ми се делонго вас у црно поцрнио,
И танахну галију црном свилом огрнуо,
Млечићу делија.
А пака је отиш'о к њему, дужду млетачкому,
Нико га не ум'јаше од господе познавати,
Него га он позна млади дужде Млечанине.
Али дужде Млечићу слузи свому говораше,
Слузи поузданом:
„Што ми си се, служицо, вас у црно пром'јенио,
И танахну галију црном свилом огрнуо,
Драга слуго моја?“
Каналети Млечанин њему дужду говораше;
„Жалосно ти господство у лијепу Млетку граду,
Кад си цару обећ'о три порта на сињу мору,
Кад ти царе поседа све сиње ово море,
Дужде господару,
Куд ће твоја армата из лијепа Млетка града?“
Кад је дужде Млечићу Каналету разумио,
Слугу поуздану,
Књигу малу написа св'јетлом краљу шпањулскому:
„Цар ми је уграбио три порта на сињу мору,
Мој краљу шпањулски,
Помози ме, мој краљу, помог'о ти Бог велики!“
Краљ је њему шпањулски добру помоћ обећао,
Млечићу јунаку;
И још њему у књизи краљ шпањулски отписује:
„Не могу ти ја доћи у помоћ на сиње море,

Ер ми се је родило од срдашца чедо мало,
Ма ти хоћу послати Домџована брата мога,
Млечанине млади.
Тад се диже армата из л'јепе шпањулске земље,
А друга се дигнула из лијепа Млетка града,
Мој Боже велики,
А трећа се дигнула из лијепа Цариграда.
Они су се састали поврх л'јепа Ксанта града,
Мој велики Боже;
Гдје ми су се састали онди су се ударили,
Краљу је Думџовану на тем путу Бог помог'о,
Два ти сина ухити пашице Соколовића;
А то добро узазна л'јепа Вале пашиница,
Туркиња госпођа
Књигу малу написа Думџовану св'јетлу краљу;
„Ја сам чула чувено и жалосно разумјела,
Да је теби, мој краљу, на овем боју Бог помог'о,
Да ми си ухитио два сокола сина моја,
Пушта' ми их, мој краљу, на откупе на велике:
Први ти ћу откуп дат' бојно копје суха злата,
Други ти ћу откуп дат' небројену спендзу добру,
Трећи ти ћу откуп дат' великога коња добра,
Није такога коња у свој л'јепој турској земљи.
То ли ми их не ћеш ти дати на откупе на велике,
Мој свијетли краљу,
Да' ми их, краљу свијетли, за Бога за великога,
Кад је књига допала Думџовану св'јетлу краљу,
Књигу малу отписа л'јепој були Туркињици. . .

(Нема свршетка)

58.

Ослобоћење Беча год. 1683.

Љута змија шкрипаше ми на гиздаву Италију,
Једна љута змија.
Криво орла гледаше у њемачкој покрајини.
Бјеше јој се сиви ор'о љутој змији домислио,
Оној љутој змији;
Тер соколу намигну у сјеверу леденому:
„Ходи, брате соколе, јере си ми од потребе,
Мој брате соколе!
Љута змија обави ми све господско гн'јездо моје!“
Љута змија бјеше Мехмед силни цар Отмановићу,
Мусулмански царе,
Кој' мишљаше разорити Рим честити у Латинијех,
За то криво и гледаше сива орла њемачкога,
Орла племенита,
То јест чесар Леополдо од куће аустријачке,
Бјеше јој се св'јетли чесар љутој змији домислио,
Шаровитој змији,
Тер соколу поручи у сјеверу леденому,
Б'јел' соколу господскому од пољачке л'јепе земље,
Сивому соколу:
Краљ' Ивану Собјескому бранитељу вјере свете:
„Ходи брзо ти до мене, пољачки мој соколе,
Птице племенита!
Змија ме је обавила окол' града господскога,
Цар мисли ме истјерати из њемачке земље моје,
Тај силни царе,
И свој турбан окрунити у ср'јед Беча града мога,
Кога ми је обасјело већ од дви сто тисућ' Турак',
И још деведесет.
Не могу им одољети ни срамотно оставит' га,

А над њими глава јест Мустаф-кара везир вели,
Потурица клета.
Кй јест цара навео за Текел'ју худу зголит',
Не би ли ми у потреби ти помог'о, брате драги,
О пољачки краљу!
Нека Турци и познаду што су краљи сједињени.
Кратку књигу штијаше грозне сузе прол'jеваше,
Пољачки господин,
Посрʼјед лʼјепе Полоније а у граду Краковији.
Једном руком круну стави прид господом на трпезу,
Присвијетли господар,
Другом сабљу извадио из господске бедре своје,
„Ова ми се окинула, с којом сте ме окрунили,
Пољачка господо!
Ова бритка окинула из рамена главу моју,
Ако не ћу крвцу пролит' за вјеру Исусову,
Господо крстјанска!
Ак' ја исти не подадем помоћ Бечу опсједену!"
Удиљ чини ударити златне у трубље и сребрне,
Та пољачка круна,
Тад с њиме се јоште нађе двадест и пет тисућ' јунак,
Причести се и сједини с вишњијем краљем врх свијех краља,
С Богом свемогућ'јем,
С кијем живемо, мичемо се и у вјери крјепки јесмо,
Пак господски барјак диже и благосов тада прија,
Краљ вјере бранитељ.
У ком бјеше упенгана мајка божја вазда дива,
Војску чини упутити пут њемачке покрајине,
По избор јунаке.
Сви весело ту иђаху јер се добру и нађаху.
Кад витези дођоше на бечанске на мејаше,
Пољачка господа,
Према њима ту изиде св'јетли Дука од Лорене,
Кй избави двор чесара дваш; дружби с њиме биху
Присв'јетла господа,

Сасонија и Бавјера, принчип Валдек генерале.
Л'јепо су се св'јетлом краљу сва господа поклонила,
Краљу господару;
Лјепше њих је загрлио, поздравио и пољубио.
Не бјеху се међу собом витези разговорили
Господа кршћанска,
Када књига ту допаде св'јетлу краљу пољачкоме,
А из Беча тужна града а од бана бечанскога,
Кнеза Старенбера:
„Помози ме, господине, ер ми је град на погуби,
Веће су му турске мине тврде зиде разуриле,
Вридни господине!
И веће ми понестаје црна праха и олова.“
На то му је и удиље св'јетли краљ одговорио
Храбреном витезу:
„Не дај града, ти мој бане, до дошашћа господскога,
Јере ти се заклињам, краљ пољачки, вјером мојом,
Бечански мој бане!
Да те не ћу оставити, да бих зн'о главу изгубити!“
Пак се обрати св'јетли краљу к њемачкој вридној господи
Господи кршћанској:
„Ево ћу, господо, разредити војску нашу!
Лијеву руку од војске св'јетлу бану од Лорене.
Тврдом господину.
Да својом војском удара на паше и Селим-паше,
А дебелу војску нашу генералу Валделскому,
Тој њемачкој сабљи.
Да господин удара и на беге и на санџаке;
А ја сам ћу, краљ, узети десну руку војске наше,
Висока господо!
И ја хоћу удрити на везира великога.“
Па се обрати господин рођеному сину свому,
Та пољачка круна,
И поче му прид господом баш овако говорити:

„Која ми је л'јепа част гледат' Беча опсеђена
Драго д'јете моје!
Гди му Турци зиде ору на кршћанск'јема очима.
Л'јепа ти је она круна, ка̑ је сабљом добијена,
Драги краљевићу!
Веле л'јепа нег' ку̑ даду стари дједи и прадједи,
Није с' ми видио златну круну с драз'јем ст'јењем навезену,
Мој прворoдјени,
Даше ми је Пољаци, да ли је доби сабља моја,
Не могу ти је оставит' по закону пољачкому,
Моје драго д'јете!
Ево т' узрок, добиј је полак Беча опсједена.
Ти ћеш први помоћ дати б'јелу граду опсједену,
Послушни мој синко!
Да те видим и у час да ћеш главу изгубити,
Спомени се да си Пољак и од вјере Језусове,
Синко мој придраги!
Да си прави краљевићу од кољена Собјескога."
Загрли га, пољуби га и ронећи грозне сузе
Та пољачка круна
Рече: „удри драги синко а за вјеру Исукрстову,
Пака „Језус" тад завапи, удримо сад, господо,
Господо кршћанска!
Сада ћемо крв пролити а за вјеру Јесукрстову,"
Бог поможе велики свијетлу кршћанску господу,
Те вр'једне јунаке.
Св'јетли Дука Турке с'јече паше, а и Селим-паше,
А генерал принчип Валдек све бегове и санџаке,
Та жестока сабља.
А краљ руку ос'јече аги јањичарском,
Алај барјак изнесе му из деснице посјечене,
Та св'јетли господин
Пут Рима га одасла оцу Папи присветому.
Везир вељи једва утече испод Беча срећна града
Ронећ' грозне сузе,

С малијем бројем јаничари који имаху брзе коње.
Мехмед цар се у то доба у Биограду нахођаше,
Онај силни царе.
Кад чу војску разбијену побјеже на Филипопоље,
Под шатором везировим господа објед оваше,
Кршћанска господа,
Славећ' Бога великога, срамотећи силна цара,
Ки чесаром рат заврже и честити Беч подсједе,
Ниједне вјере цар.
Алај барјак гди изгуби, хазну, топе и јунаке,
Осамдесет и три биху тисућа и шест сто годин
Добре успомене.
Да се Језус породи а ово се је згодило.
А сад, Боже, ти помози Леополда и Ивана
Краље сједињене,
И кој' ће се сјединити ту милост буде имати;
А Турчина сатри, противника вјере свете,
Свемогући Боже!
Мечит ће цариградски у цркве се обратити,
Вишњи Боже, ти услиши недостојне молбе наше,
Милосрдни Боже!
Да нареку погани гдје је Бог кршћански.

59.

Како Пераштани казнише испанскога војводу Дон Карла који осрамоти двије перашке сироте дјевојке 1573. год.

Кад Шпањоли улоџаху у тврдом Новоме граду
За кратко вријеме.
У зулуме непоштене ти Шпањоли обикнути,

Један данак отиде та Дон Карло војевода,
Коњска војевода,
С коњцима отити, да походи сву државу,
Тај се данак намјерише двије Перашке орфане,
Двије службенице,
Које бијаху послом дошле, ђе их господар послао.
И то дође Дон Карло с коњицима с дружбом својом,
Коњска војевода,
Тере пође те орфане непоштено срамотити;
Кад се орфане вратише у Перасту поштеному,
Двије службенице,
Све потанко казоваше својијеме господаром.
То се бјеше разгласило по Перасту бијелому,
Мјесту поштеному,
Тер стадоше Пераштани међу собом збор зборити:
„Да би прије не било Пераштана браће наше!
Миле браће наше!
Нег' ћемо ово запустити коњицима шпањолскима.“
Ови сада одлучише, да би уходу послали
У Новому граду,
Да би они развиђели, како ће се осветити.
И они ти одабраше Вукмира Божановића,
Уздана јунака,
Да би он уходио, и лијепо развидио.
И Вук није стојао на пуно седам данака,
Перашка ухода,
Осми дан се повратио ка Перасту бијеломе,
Тер отиде Пераштаном вјерни Вукмир говорити,
Та добра левента:
„А да вам је на знање, Пераштани прихрабрени!
Ево вам се сјутра дижу из Новога сви коњици,
Шпањулски јунаци,
И пред њима јошт иде та Дон Карло војевода,
Десетине да купи по Бијелој и државу,
Шпањули јунаци.“

Тадара Пераштани међу собом одлучише.
Када но се бијаше самркнула тамна ноћца,
Она тамна̀ ноћца.
Отидоше возећи низ дубоко сиње море.
У поноћа дођоше на хладјенац хладну воду
Млади Пераштани. —
Ту бусију учинише на хладјенац хладну воду.
Када сјутра бијаше дан зора заб'јелила,
Дан зора бијела,
Зора је учинила, сунце бијаше одскочило,
У то срећа изнесе те коњике од Новога,
Шпањулске коњике,
А пред њима јежђаше он Дон Карло војевода.
Код Карла јежђаше Дон Карлова вјерна љуби,
Млада Шпањулкиња. —
Тер стадоше јунаци на хладенцу починути,
А тада Пераштани танке пушке извадише,
Млади Пераштани,
Танке пушке извргоше, потегоше бритке маче,
Четрдесет и три Шпањула ту бијаху погубили
Шпањула јунака.
А Дон Карла бијаху и без ране уфатили.
С њиме уфатише Изабелу љуби своју,
Шпањулску невјесту.
Изабелу љубише, а пред очим' Дон Карлове.
Она млада плакаше, огрђаше б'јело лице,
Млада Шпањулкиња;
Али ти јој стадоше Пераштани говорити:
„Немој клети, Изабела, Пераштане витизове,
Младе Пераштане,
Него куни, невјесто, ти Дон Карла храбра твога,
Што је нами зајмио, то смо њему одвратили,
Карлу храбру твому!“
Пак Дон Карлу одсјекоше ту јуначку десну руку,

И јоште му откинуше та срамотна своја јуста,
Дон Карлу војеводи,
Којијема је љубио оне младе орфанице,
Нека се с њим ругају сва дружина и народи,
Шпањулском војеводи;
Пак ти га отправише пут Новога бијелога.
Кад виђе Изабела што ли је и како ли је
Шпањолкиња млада,
Сама себи бијаше примакнула б'јело грло.
Од тада се хладенац прозвао гроб од Шпањула,
Она хладна вода,
А садера се зове а од гроба хладна вода.
И оно су учинили Пераштани витезови,
Млади Пераштани. —
Нијесу дали да остане након њих пријекора,
И оно су учиниле крајине и витезови,
Добри крајишници.
Садашњијем јунаком добро здравље и весеље.

60.

То исто другим размјером.

Кад Шпањули Нови град узеше,
Узеше га за мало вријеме,
И зулуме срамотне чињаху.
Један данак војвода Дон Карло,
Који бјеше коњски војевода,
И он пође походит државе,
С коњицима својијем витезовом;
Та се данак бјеху намјериле,
Дв'је сироте брез оца и мајке,

Службенице то бјеху перашке,
Које послаше своји господари,
А за после својијех господара.
Ал' је њима зла несрећа била,
У то доба Дон Карло војвода,
С коњицима својом вјерном дружбом,
Вјерном дружбом Новски војвода;
Тер уфати младе службенице,
Осрамоти их пред својијем коњиком.
Кад виђеше јадне сиротице,
Оне пођоше пут мјеста Пераста,
На дворове својијех господара,
Све потанко оне казиваше,
Казиваше својијем господаром.
То се бјеше тај час разгласило
По Перасту мјесту бијеломе;
Тер стадоше млади Пераштани,
Међу собом сви зборе зборити:
„Да би прије Пераст нестануо
И у Пераст перашкијех јунака,
Нег' ћемо ову срамоту пуштити,
И простити шпањулским коњиком!“
Тако они млади одлучише,
Да би они уходу послали,
У Новоме бијеломе граду,
Да би ухода лијепо видјела,
Како би они осветили срамоту;
И послаше доброга јунака,
Вукомира Божановића,
Баш онога уздана јунака;
Да би л'јепо јунак уходио,
Уходио и све развидио.
Вукомир је стој'о седам дана,
Која бјеше перашка ухода,
Осми дан се јунак повратио

У Перасту мјесту бијеломе.
Вукмир браћи вјерно каживао,
Који бјеше та добра левента:
„Нека знате, браћо Пераштани,
Сутра иду коњи из Новога,
Сви онизи шпањулски јунаци,
Пред њима је војвода Дон Карло,
Да он купи што иде за краља,
Десетину по б'јелој држави."
Кад то чули млади Пераштапи,
Међу собом они одлучише,
Кад се буде нојца замркнула,
Отидоше возећи низ море,
У поноћа дођоше на воду,
И бусију тврду поставише.
Кад је сутра б'јела зора била,
Б'јела зора на истоку сунце;
У то доба коњи од Новога,
И пред њпма Дон Карло војвода,
Зором језди Дон Карлова љуби,
Која бјеше млада Шпањулкиња.
Починуше на води студеној,
Кад виђеше млади Пераштани,
Чефердару даше огањ живи,
Бритке маче они повадише,
Четресет и три Шпањула погубише,
И с њим младу љуби Изабелу,
Која бјеше шпањулска невјеста.
Изабелу младу обљубише,
А пред очи војводе Дон Карла;
Сузе рони млада Изабела,
Сузе рони а грдјаше личце,
Она млада шпањулска невјеста,
Говору јој млади Пераштани:
„Немој клети, млада Изабела,

Ти не куни младе Пераштане,
Него куни невјерна Дон Карла;
Што је нами он јунак зајмио,
Дон Карлу смо млади одврнули.“
Још му десну одсијеку руку,
И срамотна јуста осјецају,
Које љубише младе сиротице;
Нек се с њиме ругу народи
И дружина шпањулском војводи:
Справише га пут Новога града.
Кад виђела Изабела млада,
По имену шпањулска невјеста,
Сама себи грло примакнула.
Од тада се та вода прозвала,
Да се зове гроб од Шпањула,
Сад се зове гроб вода студена.
То чинише перашки јунаци,
Н'јесу дали да им остану пр'јекорни,
Ни након њих ни једна срамота;
И оно су чинили јунаци.
Сад јунацим добро здравље било,
Добро здравље и јуначко весеље!

61.

Никола Пераштанин и Паштровка дјевојка 15. . . год.

Танко једро једраше из плодниве Арбаније,
Равне Арбаније;
По имену бијаше Никола Пераштанине
Бријеме га свратило под камене Паштровиће,
Младахна патруна,

Тере пођe с побратимом испијати хладно вино,
И тако ти јунаци испијаху хладно вино,
Два добра јунака.
У то срећа изнесе једну Паштровку ђевојку,
Тере пође Николи ријечи бесједовати,
Свому познанику:
„Знаш ли, вели, Никола, али си заборавио,
Кад си мене љубио у мајке моје,
Младахну ђевојку,
И ти мени подаде вјеру Бога великога,
Да ћеш мене узети ђевојку за љуби своју,
Моја прва намјеро!
И јоште ми подаде с десне руке златни прстен,
А сада сам ја зачула, друзи ми су казовали,
Вјеро и невјеро!
Да си ми се вјерио у Перасту бијеломе.
Него виђи, Никола, може ли ти вјерно бити,
Невјерни јуначе!“
Отиде ти Никола ђевојци одговарати:
„Истина је, ђевојко, ријечи, које говориш,
Да је то негда било,
Да сам тебе љубио дјевојку у мајке твоје,
За то ти сам подао тридесет златнијех цекина
Поклона и дара.
А што ли ми говориш за лијепи златни прстен,
Сама си га узела са деснице руке моје,
Ја ти га не дадох.
А што ли ми говориш, да те узмем за љубовцу,
Да би мени донијела половину Паштровића
Собом у прћију,
Не бих тебе узео, Никола, за љуби своју.“
Како ти га бијаше та ђевојка разумјела,
Паштровка ђевојка,
Стаде млада кликоват Паштровића од крајине:

А ђе ми сте, ђе ми сте, Паштровићи, браћо моја,
Ну хитро скочите!
По силу ме обљуби Никола Пераштанине!“
Како ти је бијаше Пераштанин разумио,
К злу брзо ђевојку,
Он ти јунак утече на ђемију осидрану,
Пак Николи бијаше Бог и срећа прискочила,
Младахну патруну,
Ере ми је пухнуо тихи вјетар по леванту
И он јунак одједри пут Пераста бијелога
К свому родну мјесту.
То је мало времена и године постојало,
Армало се бијаше до дванаест Паштровића
У једној гајети,
И прид њима бијаше Ђурица Давидовићу.
Еда би како могли ту срамоту осветити
Паштровке ђевојке,
Тере ти отидоше пут Пераста бијелога.
Никола ти шеташе пред црквом света Николе
Сред славнога мјеста.
Из далека г' угледа Ђурица Давидовићу,
У потају имаше малу пушку оправљену,
Оружје плашиво,
И њоме ти удари Николу Пераштанина;
Мртав јунак пануо пред цркву света Николе
Колак своје браће,
Пак стадоше бјежати Паштровићи низ вериге,
А звона ти удрише по Перасту бијеломе,
Да је свак' у оружју.
Тере се сакупише ђе год бјеше бољи јунак,
И за њима удрише у те малахне гајете,
Врли Пераштани,
Тере бјеху за њима у поћеру ударили.
Мало су их ћерали, брзо су их достигнули,
Јадне Паштровиће,

И они их стигоше за црквом свете неђеље,
И ту ти погибоше до двaест Паштровића,
Добријех јунака,
И пред њима погубише Ђурицу Давидовића,
Којега исјекоше свега на мале бокуне,
Злијем главарника,
Јере бјеше зашао откле не може утећи,
И дружину завео откле ће могу побјећи
Млади Паштровићи,
Него их премамио на слатке ријечи своје.
Тако сваки довршио, који зло чини без размисли,
Што му може бити.
Јер прије нег' си зло чинио, мисли на што може изаћи.
Стаде једна левента иза гласа кликовати,
Потајна делија:
А да би Бог убио паштровску младу ђевојку,
Ради које изгибоше до дванаест Паштровића,
Храбренијех јунака,
И пред њима изгибе Ђурица Давидовића,
Који чини и уби Николу Пераштанина,
Доброга јунака.
На тому већ не било ни кумства ни побратимства.

62.

То исто другим размјером.

Јунак једри испод Арбаније,
По имену Пераштанин Никола;
Бријеме га неврати под Паштровиће,
Пак он пође свому побратиму,

Тер испија с њиме вино хладно.
Тако они вино испијући,
У то доба паштровска дјевојка,
Николи је млада говорила:
„Знаш, Никола, мож' ли паметоват',
„Ал', Никола, си заборавио,
„Кад си мене младу обљубио,
„А у дворе миле мајке моје;
„Обљуби ме лијепу дјевојку,
„И ти ми си божју вјеру дао,
„Да ћеш мене узети дјевојку,
„И вјенчати за вјерну љубовцу.
„Даде мени златнога прстена,
„Дигао си га с десне руке твоје;
„А сад чујем и друзи ми кажу,
„Да си се опет ти јунак вјерио,
„У Перасту перашком дјевојком.
„Сада виђи, мој драги Никола,
„Oћемо ли ми мироват' с миром,
„Латинине невјерни јуначе!“
На то Никола младој одговара:
„Истина је, лијепа дјевојко,
„Да сам те ја младу обљубио,
„А у дворе твоје миле мајке;
„Ма ти дадох тридесет цекина,
„И то сам ти младој даровао.
„Што ми велиш за златна прстена,
„Сама си га са руке дигнула;
„А што ми велиш, лијепа дјевојко,
„Да те узмем за вјерну љубовцу,
„Послуша' ме, лијепа дјевојко,
„Да ми даваш до по Паштровића,
„Не бих те уз'о лијепа дјевојко!
Кад то чула лијепа дјевојка,
Кликну млада иза свега гласа:

„А ђе ми сте, браћо Паштровићи,
„Обљуби ме перашки Никола
„У мајчину двору на срамоту!“
Кад Никола младу разумио,
Скочио се на ноге јуначке,
И утече на својој тртани,
Која бјеше сидром осидрана.
Пукну њему вјетар по леванту,
Пак заједри пут мјеста Пераста.
То је мало бр'јеме постајало,
Мало бр'јеме годиница дана;
Армали су танахну гајету,
У гајету дванест Паштровића,
Пред њима је Давидовић Ђуро,
Да би могли осветит' срамоту,
Пак пођоше пут мјеста Пераста;
Ма он јунак перашки Никола,
Угледа га Давидовић Ђуро;
У потаји малу пушку има,
Која оно бјеше оправљена,
Малој пушки даде огањ живи,
Тер погуби младога Никола; (sic!)
Мртав црној земљи паде,
А пред црквом светога Николе,
Међу собом браћом Пераштаном.
Побјегоше Паштровићи млади,
Низ Вериге низ то сиње море.
Сташе купат' у сва звона редом,
Да се сваки скаче на оружје;
Скочише се млади Пераштани,
Тер за њима у поћер пођоше,
Ћераше их брз' их достигоше;
Кад виђеше Паштровићи млади,
Поскакаше по крајем игала,
А за понтом од свете неђеље,

Погубише дванест Паштровића, 75
И пред њима Давидовић Ђура,
И он јунак бјеше погинуо;
Исјекоше га на мале бокуне. —
Тако сваки да би довршио,
Који чини зала без разлога; 80
Мисли прво, пак ћеш учинити,
На што може свако зло изити.
Стаде њека из гласа левента,
Пак покличе танко гласовито:
„Бог убио паштровску дјевојку, 85
Ради које изгибоше људи,
И пред њима Давидовић Ђуро,
Који уби млад' Пераштанина.
На том не би кумства ни братимства.“

63.

Како Пераштани разбише Турке Херцеговце који навалише на Пераст да га поробе на 15. свибања 1654.

Санџак херцеговачки, честити Алај бег Ченгић,
Турчин добар јунак,
Кауре је разбио под тврдијем Клином градом,
Ђе Лоренцо Дорфинац ђенерао осиједио
Царевога града. 5
Четири и по хиљаде Каура је погубио.
Добитник се находи, и срећно се одлучује
Својијем добићем,
Да се кудгод упути, на коју год покрајину.
Пође Ага Мехмед-ага Ризванагић говорити 10
Паши Али-паши:

„Подај мени, господару, твоје добре витезове,
Ја ћу поћи поробит' Пераст мјесто на крај мора,
Мјесто гласовито.
Из њега ћу извест' седам стотин' млада робља.
У робљу ћу довест' до три кћери Буровића,
Буровића Трипа.
Није так'је' ђевојака ни у цара ни у дужда,
Ти ћеш с њима изаћи за везира великога,
Драги господару!
Ти за везира великога, ја за пашу босанскога.“
И он ти му подаде своје драге витезове,
Турчин добар јунак.
Војску б'јаху саставили на равно Грахово поље,
Седам хиљад' и више Турака б'јаше одабрао,
Турака бестија.
С вечера се дигоше од равна Грахова поља,
У по ноћи дођоше на рисанску Габелу,
Та ненадна војска.
У Рисну их бијаше витез бего дочекао,
Тере поће Мехмед-аги ријечи бесједовати.
Хасагић левента:
„Пушти мени ударит' на оне мале Персиће.“
Ма му стаде Ризванагић ријеч одговарати,
Рисанскоме аги:
„Богме не ћу, рођаче, ја ћу на ње ударити,
Него пођи, мој бего, низ камени Ораховац,
Мој драги рођаче!
На Луку ћеш ударити, немој им се поплашити.“
У Рисну се находи та перашка дивна стража,
Потајна ухода.
На стражи се намјери врли Вицко Андричевић,
Тере гласе понесе перашкоме капетану,
Пераштанин јунак,
Перашком капетану, врлом Крилу Вицковићу.

Капетан се скочио, као витез који бјеше
Храбрени Вицковић,
Тер бјеше Пераштане по кулама разд’јелио.
Прије зоре на Пераст врли Турци ударише,
Турци силовити;
Нити робља изведоше, нити главе осјекоше.
Управ дође Мехмед-ага на дворове Буровића,
Свога побратима.
Буровића не бијаше у дворове застануо,
Ни ми бјеше застао љубовцу ни кћери младе
Трипа Буровића,
Нег’ му дворе опалио и из њих се завратио,
Буровић га угледа из куле Мара Крилова,
Ту се намјерио, —
Тере узе у руке малу пушку самогњику,
Малу пушку самогњицу Јоана сина својега,
Пераштанин јунак,
И удари Мехмед-агу под појасом јуначкијем,
Рањен ага пануо на студену црну земљу,
У врт под наранчом,
Пак се стаде потезати од камена до камена,
Да га не би јунака друга рана допанула,
Трипу изнад двора.
Скочио се Буровић на јуначке ноге своје.
Тер пође Мехмед-аги ријеч бесједовати,
Злобну побратиму:
„Чему мени, побратиме, опали дворе моје?“
На то му ти Мехмед-ага Буровићу одговара,
Рањен и невољан:
„Ако ти сам ужегао, побратиме, дворе твоје,
Да ли сам добар сужањ, који ћу их направити,
Спендзом небројеном;
Нег’ тако те, побратиме, не убио Бог велики,
Немој мени Мехмед-аги одс’јецати добре главе,
Драги побратиме!

За ме ти ћу подати три откупа племенита:
Први ти ћу откуп дати два сина Мехмед-агина,
Своје драге синовце;
Други ти ћу откуп дати три товара спендзе дробне,
А трећи ћу откуп дати свему збору Перашкому,
Храбренијем јунаком.
Штету коју сам учинио, ја ћу је опет направити!“
Не ћаше му Буровић одс'јецати добре главе,
Своме побратиму,
Него срећа донесе до два брата Коловића.
С њима ти дођоше сви заједно Пераштани.
У маломе броју, —
Тер стадоше Пераштани Коловићу говорити:
„Ал' не видиш, јадан Криле, али си се смео сада,
Коловићу Криле!
Да има Мехмед-ага од смрти љуту рану,
И он ти се не може од ране излијечити,
Сердар од све војске,
Нег' одс'јеци Мехмед-аги ту његову русу главу.“
И остали Пераштани седамдесет и три главе
И седам барјака.
И још нека Бога моле Турци добри силовити,
Јер у Пераст не бијаше нег' четрдесет и три друга,
Браће Пераштана.
И да бјеху на дому свиколици Пераштани,
Два их д'јела и више ћаше у Пераст останути
Мртвијех Турака.
Јер је Пераст по себи мало мјесто гласовито,
Али су Пераштани, ђегођер су, храбренити,
И свуда познани.
Сада Богу на славу, а нами на добро здравље.
То су стари чинили, нама се успомењује
За изглед јунаком;
Нег', јунаци, удрите, како који боље може. —

64.

То исто другим размјером.

Санџак ерцеговски Алај бег Ченгића (sic!)
Кад кауре бјеше придобио,
А под Клином градом бијелијем:
Ту Церено (sic!) млетачки бијаше,
По имену Лоренцо Долфинац,
Који бјеше опсједнуо града.
Ту погибе четир стотин' друга,
Погуби Алај бег Ченгића;
Када виђе да је од добића,
Тада пође ага Мемед ага,
Рисван ага јунак гласовити,
Тад он пође паши говорити:
„Господаре, пашо Али пашо,
Подај мени твоје витезове,
Ја ћу поћи у Перасту мјесту,
Из њега ћу робље изводити:
Седам стотин' робја лијепога,
И три кћери Трипа Буровића,
Да такијех ни у цара нема,
Ни у цара ни у св'јетла дужда,
Ти ћеш с њиме изић' за везира,
Ти (за) везира, а ја за пашу босанскога,
Кад то чуо Алајбег Ченгића,
Он му даде седам хиљад војске
На Грахову пољу широкому;
С вечера се они упутише,
У поноћа у Рисну дођоше,
Из ненади да нико не знаде.
Кад их виђе Ришњанине беже,
Лијепо их јунак дочекао,

Мемед аги поче говорити:
Пушти мене на њих ударити,
А на оне мале Пенчиће!“
Ризван ага аги одговара:
„Боме нећу, мој драги рођаче,
Него ћу ја на њих ударити;
Ти пођ', беже, низ камен Оравац,
На Луку ћеш ударит' из ненада,
Ти се немој, беже, поплашити.“
Међу њима врла шпија бјеше,
По имену Вицко Андричића,
Из Пераста мјеста бијелога:
Тер он пође у мјесту Перасту,
И понесе те лијепе гласе,
Капетану Вицковића Крилу.
Кад капетан гласе разумио,
Скочио се како соко сиви,
Брзо своју браћу разредио,
У кулама бјеше поставио.
Прије зоре Турци ударише,
Нити они робја изведоше,
Нити они главе осјекоше,
Дође врли аго Мемед-аго,
На дворове Трипа Буровића,
По имену своме побратиму;
Буровића дома не бијаше,
Ни љубовце ни три кћери своје,
Нег' му опали бијеле дворове.
Пак се Мемед натраг повратио,
Трипо бјеше у кулу Марову,
Мара Крила доброга јунака;
Он угледа агу Мемед-агу,
Он узимље пушку чефердара,
Малу пушку Ива сина свога,
Тер удара агу Мемед-агу,

Под појасом под свиленим пасом.
Рањен ага на земљу пануо,
А у врту под жутом наранчом,
Пак се стаде рањен потезати,
Да се уфити студена камена,
Да га друга рана не доћане.
Када виђе Буровића Трипо,
Тер он пође аги Мемед-аги,
Да би с њиме ријеч говорио,
С његовијем злобнијем пријатељом,
Стаде Трипо њему говорити:
Мемед-ага фалси пријатељу,
Што ми опали бијеле дворове,
Мемед-ага њему одговара:
„Буровићу, драги побратиме,
Ако сам ти дворе опалио,
Шужан сам ти у твојијем рукама,
Опе' ћу ти дворе саградити.
Нег' тако ти Бога великога,
Немој мени ос'јецати главу,
Дат' ћу за ме велике откупе:
Дат' ћу теби два рођена сина,
И дат' ти ћу два моја синовца,
И дат' ти ћу три товара блага,
И сву штету господи перашкој,
Буровић му не осијеца главу,
Тад дођоше до два Коловића,
Коловића два рођена брата,
С њима бјеху браћа Пераштани,
Коловићу сташе говорити:
„Не видиш ли, Коловићу Криле,
Што си сметен јадна твоја мајка!
Да су њему од самрти ране,
Он се неће јунак изл'јечити,
Нег' ос'јеци Мемедову главу.“

Кад то чуо Коловићу Криле,
Он одсијече Мемедову главу,
А остали млади Пераштани,
Седамдесет и три главе осјекоше,
А и седам барјака отеше. 105
Пераштана дома не бијаше,
Него само четрдесет друга,
Зашто бјеху у равној Арбанији.
Ма Пераст је мјесто прем малахно,
Ма су они храбрени јунаци, 110
А садака на свем Богу фала,
Стари учинили, нама оставили!
За узгледа наш'јем Пераштаном,
Да удара како који може боље.

65.

Војска христјанска у њој и Пераштани послије крвава боја отимљу Нови од Турака. 30. јун. 1687.

Кад приправи жеренао поступит' Новога града,
Царевога града,
Сакупио бијаше Лацмане и Италијане,
И бјеше сакупио Хрвате до Задра града,
Града принчипова. 5
Нађ свијем има узданцу у Боку Котора града,
Ере има приправне од крајине све јунаке,
Те добре јунаке:
Самовољне Пераштане и осталу околину,
Који Бога они моле и дневи и мрклој ноћи, 10
Храбрени јунаци,

Да им Бог да поступит' тврдога Новога града;
И јоште је изненад женералу помоћ дошла,
Бану женералу:
Папа му је послао своје танке . . . галија,
Гран Маестро од Малте су . . . . . галија кавалијера,
Добре витезове,
Који иду крв пролит' за праву кршћанску вјеру,
А Грандука (од) Тоскане до три малахне галије.
М'али огњевите.
Ако су галије мале, јуначки оне бој бију,
За Нови се приправљаше сила и војска велика
Бијелога града.
А новски јунаци о тому не знађаху,
Него ти њима пишу та господа дубровачка,
Слободна господа:
„Чувајте се, Новљани, у Новоме тврду граду!
Сакупио женер'о силу и војску велику,
Јеролимо Корнер,
Тер иде поступит' царева Новога града,
Њему је помоћ дошла и од друге покрајине,
Добри витезови.
Папа му је послао своје танахне галије,
А Гран-Мастро од Малте с галијама кавал'јере,
Храбрене витезе;
А Грандука од Тоскана своје малахне галије.
Принчипу млетачкоме спјешно на помоћ теку
Изврсни јунаци,
Сви у помоћ да поступе тврдога Новога града.“
Отпишују Новљани тој господи дубровачкој,
Новљани јунаци:
„Да, од како се цар и дужд ове рати заратио,
Свако љето пишете за ту силену армаду
Дужда млетачкога,
Да иду поступити тврдога Новога града,

А то ми не хајемо, то ће се изјаловити,
Ви драга господо!
Јер за сад војске није поступит' Новога града.“
Ту је мало бремена и године постојало,
Мој једини Боже!
Подиже се жеренао из Сплита тврдога града,
Са свом војском и армадом, коју бјеше сакупио
Бане жеренале.
По путу га бијаше годиница застанула.
Опет пишу Дубровчани из бијела Дубровника,
Града слободнога:
„Немојте се ругати, Новљани добри јунаци!
Него стојте приправни у Новоме за бранит' се,
Аге и младићи;
Ето на вас армада сила и војска велика,
Неће млого изити ни године ни бремена,
Драги пријатељи!
Армада ће околити тврдога Новога града.“
Опет њима отпишују Новљани добри јунаци,
Аге и младићи:
„Не хајемо за армаду, ни ко је је сакупио,
А да се војска купи три године и четири,
Добри витезови!
Могло би бит' да би дошло поступит' Новога града;
Него ли смо ми чули и лијено разумјели,
А од друге стране,
Да су се сакупили Хрвати од Далмације,
Да ће поћи с јунацима од боке Котора града,
Преко сиња мора,
Да поробе који шехер од плодниве Арбаније.“
Један данак пукнуо тихи вјетар од Маестрала,
Годиница л'јепа,
Сва армада уљезе у боку Котора града,
И сада се Новљани надаху и не надаху,
Добри витезови.

Докле дође армада около Новога града,
А јунаци ће излазе на ријеку Зеленику,
Добри витезови,
Тере се упућују пут Новога бијелога.
Тада Турци почеше топовима ударати
Из доњега града,
Да иде околина чуват' Новога града.
У то доба изидоше самовољни Пераштани,
Врли крајишници,
С танкијем гајетама из Пераста бијелога,
У брзо изидоше под ријеку Зеленику,
Перашки јунаци,
Тере јуриш учинише пут Новога бијелога.
Врло их су Новљани у бусију дочекали,
Младе Пераштане.
За то га Пераштани ни хајаху ни брињаху,
Него ти је Турцима худа срећа прискочила,
Новљаном јунаком,
Малтези приступише с танахнијем галијама,
Пака ти нарипише под магазу Пајовића,
Малтези јунаци,
Тере сташе топовима међу Турке ударати.
Иностранци кавал'јери хрло на крај искочише,
Храбрени витези,
С Пераштаном заћераше од Новога све делије.
Ту их вечер заћераше до бијела горњега града.
Новљане јунаке,
И ту ти се јунаци према граду утврдише,
А Хрвати и Лацмани преко зелене Савине,
Изврсни јунаци;
Заћераше Новљане ћа до цркве свете Петке.
Који је брз на ноге с јуришима не пристаје,
Сваки добар јунак,
Да би Турке затворили у Новоме бијеломе,

Докле ти се напунише на пуно осам данака,
Фала теби Боже!
Тадар Турке затворише у Новоме бијеломе.
Како виђе жеренао како ли је и што ли је,
Јеролимо Корнер,
Тере чини изнијет' под град зеленке лумбарде,
Пака чини ваљати врле зиде од Новога,
Царевога града,
А од мора каркаши тврде куле по Новому,
Околише Новога са све стране на четири,
Добри витезови:
С једне га стране бију Малтези и Папалини,
С друге га стране бију Лацмани и Талијани,
Добри витезови,
С треће га стране бију Хрвати од Далмације,
А пред вратима стоје самовољни Пераштани,
Њихове коншије,
Тер не даду Новљанима преко зида прегледат',
Него ти их дозивљу из куле Топчи-Башића
Новљане јунаке:
Не гините Новљани у граду дужда нашега,
Мичите се још мало у Новому, ви Новљани,
За мало бремена,
Јер ви не одржасте тврдога Новога града.
У брзо помоћ дође тврдому Новому граду,
Турака јунака.
Топал-паша сада дође од лијепе Босне земље,
Асан-беже Ришњанине од простране Хрцеговине,
Турчин добар јунак.
Сакупили бијаху ђе год бјеше бољи јунак,
По лијепој Босни земљи и пространој Хрцеговини,
По избор јунаке.
Сви се бјеху сакупили на те зупце камените.
Једно јутро дођоше на поглед Новога града,
Војска у помоћ.

Бијаху отворили турске црљене барјаке;
Сви јуриш учинише на те латинске таборе,
Турачке делије.
Сви уједно изметнуше те пушке и џефердаре,
Пака ти потегоше оштре маче и бритке сабље,
Та турачка војска,
Да заћеру Латине у дуждево сиње море,
А Латини за тога ни хајаху ни брињаху,
Храбрени јунаци;
Јер се бијаху закопали до паса у црну земљу.
Али Турке домамише до табора латинскога,
Ту турачку војску,
Пак у Турке просуше сви уједно живи огањ,
И ту ти их побише, у ничем не оставише,
Да их Бог убије!
Кад виђеше клети Турци, што ли је и како ли је,
Тада сташе бјежати у ту зелену планину,
Који боље може,
А Хрвати за њима у поћеру ударише,
И јунаци од крајине од Боке Котора града,
Сви добри јунаци,
Тере бјеху одсјекли за више триста глава,
И бијаху одсјекли Жамбега русу главу,
Врлом Бошњанину.
Што и војсци узеше девет турскијех барјака;
Турске главе и барјаке донесоше жереналу,
Витезу Млечићу,
И тада се велико тад весеље учинило.
Тере стаде говорит' својијем Пераштанима
Јеролим Корнер:
„Када нам је Бог помог'о и славна госпа од Шкрпјела,
Да смо Турке разбили, ни о чем не оставили,
Те проклете Турке,
Који у помоћ иђаху Новом граду осједену,

Мало ће Турци стати у Новоме бијеломе,
Цареве делије,
Брзо ћемо уљести у мире Новога града!“
Није млого изашло ни године ни бремена,
Боже, фалимо те!
Топовима извалише од Новога тврде зиде,
А бумбама Новске куле и јунаке изваљаше,
Цареве јунаке.
Једна је бумба пала у кулу у хрцегову,
Ђе но Турци држаху за оружја брза праха,
Новљани јунаци,
Тадара је Турцима лоша срећа прискочила.
Новске куле и јунаке живим огњем опалила:
Боже, фала теби!
Кад виђеше Арнаути, што ли је и како ли је,
Који јунаци чуваху тврду кулу Абашину,
Граду покрај мора,
Из ње ти дозиваху самовољне Пераштане:
„А ђе нам сте, ђе нам сте, наши стари пријатељи,
Вјерни Пераштани!
Нама је додијало чувати Новога града,
Ер нас бумбе побише и дневи и мрклом ноћи,
Сад нам помозите;
И ви' нама подајте ту кршћанску вјеру вашу,
Да ћете нас превести к нашој плодној Арбанији,
Наши пријатељи!
А ми ћемо вама дати тврду кулу Абашину.“
Искочили бијаху Пераштани на разговор,
Бујовић Иване,
Тере с њима договара двије и три мркле ноћи.
Што год ноћас Пераштани с Арнаутом говораху,
Стари пријатељи,
Све заисто и право жереналу пов'једаху.
Жеренао њима даде ту кршћанску вјеру тврду,
Вриједни витеже.

Арнаути изидоше из Новога бијелога,
Пак ти се укрцаше у те перашке ђемије,
Врли Арнаути.
Кад виђеше Новљани у јадном Новому граду,
Тер пођоше говорити Турцима Арнаутима,
Новљани јунаци:
„То ли ве Пераштани из Новога премамише!“
А кад сутра бијаше дан зора забијељела,
Годиница л'јепа,
И Новљани искаху ту кршћанску тврду вјеру,
Пака ти дозиваху самовољне Пераштане,
Своје вјерне коншије:
„А ђе нам сте, ђе нам сте, од крајине витезови!
Ми ћемо вам предат' царева тврда Новога,
Вама Пераштаном,
Ако ћете нам дати ту перашку вјеру вашу,
Јер када изљеземо из Новога бијелога,
Да вас Бог поможе!
Да се не би вјера наша за невјеру учинила.“
Бијаше то зачуо врли бане жеренале,
Млечић добар јунак,
Да они неће ничије нег' перашку тврду вјеру.
Жеренао њима даде ту кршћанску вјеру своју,
Својијем Пераштаном,
Да би с Турком углавили од Новога бијелога,
И ондара Пераштани с Новљанима углавише,
Како жудијаху:
С тестиром жеренала њима даше тврду вјеру.
Како се је углавило, тако се је испунило,
Боже, теби фала!
Новљани изидоше из Новога бијелога,
Пак ти се укрцаше у те перашке ђемије,
Сва чељади новска,
Пака их изметнуше под бијелијем Баром градом.

Очисти се крајина и Бока Котора града,
Слава теби Боже!
Да јунаци почину и од боја и од крви,
Ђе им бијаху дивне страже ода свуда додијале,
Свеђер без пристаика,
А највише подругање од новскијех витезова.
Што га су кад учинили, све су сада заплатили,
Стари зулумћари;
А када се бијаху под Бароме искрцали,
Сви се пака распршаше по пространој Арбанији,
Новљани јунаци.
Тешко оному, који губи своје мјесто, свога дома,
Јер тко губи свога дома они губе своју слободу,
Уклони нас, Боже!
Тебе сад молимо и у молитви зафалимо,
Теби слава и фала, Боже и блажена госпе,
И сада и вазда!
Ви сте сада нас помогли, помозите и у напредак,
Вазда нам дајте добиће су́према непријатељу,
Мој велики Боже!
Клете Турке да ћерамо и из Европе изагнамо,
Ова страна св'јета да чиста тада остане,
Ти нам то допусти.
Да Мухамед већ не смрди у ове стране од свијета,
Него нам ти допусти, да се твоја вјера слави по свему свијету,
Нека знају сви народи што је вјера Језусова.

66.

То исто другим размјером.

Везак везла Новкиња ђевојка.
У Новому под жутом наранчом;
Везак везла млада задремала,
У санку је чудан сан видјела:
Над Новијем се небо преломило,
А из неба звијезде падаху,
Љуте змије над град летијаху,
Тер Новљаном очи испијаху;
Ђе је море како равно поље,
Тер се б'јелим цветком исходило.
Тај је санак брату кажевала,
Тад отиде братац говорити:
„Јаох, селе, јадовита била,
Чудан ти си санак видијела:
Што се на град небо преломило,
То ће доћи бане женерале,
Преломиће наше тврде зиде;
Што ли из неба звијезде падаху,
То ће бити страховите бумбе;
Што ли змије над град летијаху,
Тер Новљаном очи испијаху,
То ће бити млади Пераштани,
Јаох, селе, стари пизматори,
Кој' ће војсци калаузи бити;
Што ли се море цвијетком изодјело,
То ће бити малтешка армада;
Што ли никне незнано цв'јетиће (sic!)
То је војска незнаних земаљах.
Како була с братом говораше,
Иза Оштра једра изједрише,
То ми бјеше бане женерале,

А за њиме малтишке галије,
И незнани врли Папалини,
Фиорентини и врли Нијемци,
Арбанаси и млади Хрвати,
Ако (sic!) сташе на понти кумбура,
Тад стадоше војску приправљати,
У та' данак војску упутити;
У то доба Манжаровић Иво,
Капетане од мјеста Пераста,
С њим доведе милу браћу своју,
Триста и шест младијех Пераштанах.
Лијепо их је бане дочекао,
Тер отиде Иву говорити:
„Капетане, вјерна рајо моја,
Отидите води Зеленици,
Ма немојте с Турком боја бити,
Док справимо сву осталу војску.“
Бан им рече, а они да учине,
И отидоше к води Зеленици,
Ту се Турци к њима упутише,
Пераштани на ње ударише,
Метеризе Турцима отеше,
Више града метериз узеше.
У то доба Малтези јунаци,
На Савину дезбарак чинише,
Близу града табор учинише,
Трећи данак лумбарде изн'јеше,
Града сташе лумбардама бити,
А из мора и од суха краја;
Бумбе ваљу, а куле разносе,
Куле и чељад под небо уздижу,
Новљани се изван града бију,
Не могу их у град заћерати.
У то доба бане поручио,
Да отиду млади Пераштани,

Да јуриш даду на Топлу и варош(?)
Отидоше и Топлу узеше,
И метериз на врата од града.
Тад Новљани у град уљегоше,
Лумбарде им зиде оборише,
А с бумбама куле извалише.
Тад Малтези јуриш учинише,
Не могоше освојити зиде,
Други јуриш сва остала војска,
Ни тадара уљест' не могоше.
У то доба Топал-паша дође,
Да би граду помоћ учинио,
Не поможе него ли одможе,
Јер изгуби војску и јунаке.
Пераштани храбрено чињаху,
Сваки вечер под зиде иђаху,
И пред њима Бујовић Јуане;
С Арбанасим' они говораху:
„Сејмени од Новога града,
Предајте се сад на добру вјеру,
Јер ће вас бан л'јепо даровати."
Сејмени се таде обећаше,
На пет урах тамне и глухе ноћи
С Пераштаном они изљегоше,
Двије стотине и четрдесет и шест,
Арбанасах младијех сејменах.
Кад видјеше Новљани јунаци,
Јер помоћи више не чекају,
А сејмени из града одоше,
Сад Новљани сташе дозивати,
Јер се хоће јадни предавати.
Покле се бише двеест и осам данах,
Предаше се Новљани јунаци,
Крцаше их у перашке броде,
Пераштани им бише пратионици,

Да им се не би зулум учинио.
Под Баром их бјеху искрцали,
Јер се тако бјеше утврдило,
На перашку вјеру и слободу,
Рад поштења и рад јунаштва.
Пераштаном свак' славу даваше,
Милом Богу на вељој милости,
Јер видјесмо што се не надасмо,
Јер се у Нови света миса слави,
Бога славе и његову помоћ.
Јеролиме, свече од језика,
Твој је данак добиһа велика!

67.

Како војвода Радуле дође да Пераст поороби и погибе 1571. год

Кад Радуле купљаше јунаке по влашкој земљи,
Влашка војевода,
И он ти се справљаше у Перасту бијеломе,
Да би он поробио Пераст мјесто накрај мора,
Мјесто гласовито.
То ти бјеше зачула Радулова стара мајка,
Тер отиде Радулу, сину своме, говорити,
Та добра старица:
„Докле ми ћеш, мој сине, ђе ли си се отправио?
Али ти је откле год танка књига допаднула,
Мој сину неборе!“
На тому ти Радуле старој мајци одговара:
„Није мени ни откле танка књига допанула,
Моја стара мајко!
Него идем поробит' Пераст мјесто накрај мора;

Б'јеле дворе опалит' мому драгу побратиму,
Сред Пераста мјеста,
Мојему побратиму Мартеси Пераштанину."
На одговор Радулу стара мајка говораше,
Старица влахиња:
„Немој земљу робити, која те је отхранила."
А за тога Радуле ни хајаше, ни бриҷаше,
Влашка војевода.
Осам стотин' Влашића собом бјеше сакупио,
А пак ти се упути пут Пераста бијелога,
Без никаква страха,
Јер с' у силу уздаше без растора путоваше.
Каде бјеше допао у Перасту малахному,
Влашка војевода,
Он час бјеше отишао Мартеси на б'јеле дворе,
Марка Матка Мартесина свому побратиму,
Химбени побратим.
Ма ли му Мартеси бож'ју помоћ не назива,
Него ти му отиде ове ријечи говорити,
Невјерни побратим:
„Ђе си, вели, Мартеса, једно латинско копиле?"
Али ти му на тому Мартеса одговараше,
Пераштанин јунак:
„Што ћеш, што ћеш, Радуле, побратиме невјере,
Што ми си на двор дошао, што ли мене ти дозиваш,
Бона и невољна?
— А Мартеса лежаше од срца, од срдобоље,
Од зле ријеке Војуше, немоћне и проклетуше,
Арбанашке ријеке,"
И ако јунак лежаше, без оружја не спаваше,
Нег' код себе држаше једну малу партижану,
Копјено оружје.
Кад повади Радуле од појаса бритку сабљу,
Да би како Мартеси русу глуву осјекао,
Своме побратиму,

А Мартеса пофати ту малахну партижану,
Тере сабљу дочека у ту малу партижану,
Сам себе обрани.
Пака ти је машио рукоме и партижаном,
И удари Влашића у јуначко добро срце,
Влашкога војводу.
Колико га полако јуначки ударио,
Копје му је у дрво с друге стране пропануло,
Врх свога живота.
Све то добро гледаше драга сестра Мартешина,
Тер је сама изашла на врата бијела двора,
Љепота дјевојка;
Пак је сама кликнула танкогрло, гласовито:
„Ах ђе ми сте, ђе ми сте, Пераштани браћо моја,
Добри витезови!
Власи нам поробише Пераст мјесто гласовито;
Ево паде Радуле на наше бијеле дворе,
Влашка војевода;
Нег' ударите, браћо моја, ради Бога великога.“
Пераштаном бјеше крсно име крстов данак,
Да би нас помог'о!
Скупили се бијаху пред црквом светога креста,
И ту заједно јунаци хладно вино испијаху,
Храбрени јунаци;
Тер бијаху зачули ону љепоту дјевојку.
Једну чашу бијаху пили у славу крсна имена,
Славни Пераштани;
Другу чашу пијаху у јуначко добро здравље;
Трећу чашу напише у славу вишњега Бога,
Сва једина браћа.
Пака ти се јунаци на ножице подигоше,
Отидоше јунаци један другом говорити,
Добри витезови:
„Али сада, јунаци, или веће никадаре!“

У Влахе се умутише како соко у голубе,
Храбрени јунаци;
Тере Влахе погубише, ни о чем не оставише.
Сташе Власи бјежати уз три перашка потока,
Хитро поплашени.
Који пође уз дубљи поток, мало бјежа, брзо изгибе;
Који Пушицом уз брдо попне се, он погибе,
Уморени јунак;
Који Лајковом к Леденицам одмакну се од Пераста.
И тадар ти изгибоше седам стотин' и двадесет,
С влашком војеводом.
Мало их се завратило од Пераста каменита,
А Радуле погибе Мартеси на б'јеле дворе,
С руке Мартесине.
Пак кад гласи допадоше старој мајци Радуловој,
Отиде међу собом та старица говорити,
Старица Влахиња:
„Што је, вели, мој сину, судио те Бог велики!
Колико ти говорих, не могох ти договорит',
Мој сину јадован!
Да не робиш земљице, која те је потхранила.
Лези, сину јадован, да би се не повратио,
Што си иск'о, то нашао,
Не бијаше робити Пераст мјесто гласовито!“

68.

То исто другим размјером.

Зафали се влашки војевода,
По имену млад јунак Радуле:

Да ће скупит' осам стотин' Влаха,
Да ће поћи у мјесту Перасту,
Да пороби Пераст накрај мора,
Кога кажу да је гласовити.
То зачула Радулова мајка,
Те Радулу сину говораше:
„Докле си се синко отправио?
„Али ти је отке књига дошла,
„Кажи мени, мој сине неборе.“
Ма Радуле мајци одговара:
„А тако ми, стара моја мајко,
„Нег' ја идем у Перасту мјесту,
„Да ја робим Пераст гласовити,
„И да палим бијеле дворове,
„Побратиму Мартезићу Марку,
„Које ми су сред Пераста мјеста,
„Пераштанину мому побратиму.“
А Радулу мајка говораше,
Та старица та добра Влахиња:
„Немој робит' Пераст накрај мора,
„Који те је синко потхранио!“
А Радуле за то не хајаше,
Не хајаше, нити се брињаше,
Та' влашки силни војевода.
Осам стотин' Влаха собом води,
Пак се тиште пут Пераста мјеста,
Без никаква страха ни абера,
Јер у силу пође путовати.
Када дође у мјесту Перасту,
Та' силени влашки војевода,
Он час пође на бијеле дворе,
На дворове Мартезића Марка,
Марка Матка свога побратима.
Божју помоћ њему не назива
Нег' му пође ријеч говорити:

„Латинине, невјерни побратиме,
„Ђе с', Мортеша, латинско копиле!“
Ал' му на то Мартеша одговара,
Од Пераста јунак гласовити:
„Што ј', Радуле, од невјере побре,
„Што ми дође на бијеле дворе,
„Што ме зовеш бôна и невољна!“
Мартеш лежи јадне срдобоље,
Од зле р'јеке Војуше немоћне,
Арбанашке проклете ријеке:
И ту јунак лежи без оружја,
И спаваше у вељој болести;
Нег' држаше једну партижану,
Које бјеше страшно копље бојно.
Тад Радуле сабљу повадио,
Да ос'јече Мартешину главу,
Побратиму Мартешину Марку;
А Мартеша копља ухватио,
Кâ се зове мала партижана,
Тер на копју сабљу дочекао,
Сам је јунак себе обранио;
Маши руком бојну партижану,
И удари влашкога јунака,
По имену влашкога војводу;
Колико га тешко ударио,
Копје му је стране пропануло,
За обрану од живота свога;
То гледаше сестра Мартешина,
Изашла је пред бијеле дворе,
Та лијепа поштена дјевојка,
Пак кликнула иза свега гласа:
„А гдје ми сте, браћо Пераштани,
„Моја браћо, добри витезови,
„Пераст Власи нами поробише:
„Ево паде влашки војевода,

„По имену Радуле витеже,
„Ево ни га посред б'јела двора.
„Нег' удрите, мила браћо моја,
„Ви удрите, браћо, ради Бога.“
Пераштаном крсно име бјеше,
Крстов данак да би нас помог'о!
Бјеху се сви пред цркву скупили,
А пред цркву пред светога крста,
Сви заједно хладно вино пију,
За што бјеше љубав међу њима.
Кад зачуше лијепу дјевојку,
Гдје она виче иза свега гласа,
Тер дозива браћу Пераштане:
Једну чашу бјеху пили вина,
А у славу крснога имена,
То бијаше љубљена дружина;
Другу чашу бјеху пили вина,
Бјеху пили у јуначко здравље;
Трећу чашу бјеху пили вина,
А у славу Бога великога,
„Сад једино, браћо, ударимо!“
Тад јунаци на ноге скочише,
Поче један другом говорити:
„Али сада, али никадара!“
У Влахе се они умутише,
Како оно соко у голубе,
Тере Влахе под мач обратише;
Сташе Власи бјежат' без обзира,
А уз ст'јење перашки' потока:
Који бјежаху уз дубљу потоку,
Кој' за брдо за прије побјећи,
Кој' Лајковом бандом Леденица,
За прије се одмакнут' од Пераста,
Тад' погибе седам стотин' Влаха,
Седам стотин' и двадесет,

Томе силном влашком војеводи;
Мало их се дома повратило,
Из Пераста мјеста каменога.
А Радуле б'јаше погинуо,
На бијеле дворе Мартешине,
А од руке Мартешина Марка.
Глас допаде Радулову мајку,
Ста старица собом говорити,
Та старица, та добра Влахиња:
„Што је, сине, тебе Бог судио,
„Колико сам ти, синко, говорила;
„Ја говорих, мој јадовни сину,
„Да не робиш Пераст накрај мора,
„Који те је синко потхранио!
„Лежи, сине, да би се не дига',
„Што си хтио, то си и нашао,
„Не бјеше робит' Пераст гласовити,
„Који те је синко потхранио,

69.

Бој Пераштана с Турцима рисанским.

Подиже се чета Турака од Рисна малога мјеста,
Царевога мјеста,
И пред њима бијаше врли Иса Ришњанине.
И они ти пођоше у зелену Костањицу,
Рисанске делије,
На бијеле дворове Николе Дабовића.
Лијепо их бијаше Дабовићу дочекао,
Рисанске делије.
Ту стадоше јунаци испијати хладно вино.

Стаде Иса Ришњанине дружби својој говорити,
Турскијем језиком:
„Пијте вино, јунаци, немојте се изопити,
Јере сјутра освиће кршћанска света нећеља,
Благ данак весели,
Рано ће подранит' перашке младе невјесте,
Перашке младе невјесте с њима младе дјевојке,
Од Пераста мјеста,
Да походе чине по бакчама Костањице.
Тере ћемо промијењет турске капе и доламе,
И рисанске каваде.“
Никола их Дабовић врло турски разумио,
Тере стаде Никола љуби својој говорити,
„Љуби, послушај ме!
„Ракију Турком лијевај у лијепо хладно вино,
Прилијевај ракију, немој да те Турци виде,
Моја вјерна љуби!“
Николи је поспјешно вјерна љуби послушала,
Тер Турцима ракију у вино приливаше,
Врла Костањичка;
Тер се Турци бијаху с виноме измијешали,
С вином измијешали, и у двору заспали,
Рисанске делије.
Никола се упути пут верига сиња мора,
Пака кликом покличе са верига сиња мора,
Дабовић Никола,
У Перасту бијеломе капетана перашкога,
Капетана перашкога Мартина Вицковића,
Свога господара:
„Да си дошао на прешу на вериге Костањичке.“
Како капетан б'јаше гласове разумио,
Врли Вицковићу,
Без одмака скупио своју браћу Пераштане,
Тере с њима отиде на вериге Костањичке,
Својом милом браћом.

Стаде ти му Никола капетану говорити:
„Тридесет Турака допаде у моје бијеле дворе,
Дајем ти на знање,
И пред њима главар је врли Иса Ришњанине.
Они вино испију у моме бијелу двору,
Рисанске делије, —
Тере Иса говори својој дружби око себе:
„„Пијте вино, јунаци, немојте се изопити,
Моја вјерна дружбо!
Јере сјутра освиће кршћанска света нећеља,
Рано ће подранити перашке младе невјесте,
И младе дјевојке,
Да походи оне чине у зеленом (sic!) Костањицу.‘“
Него те ја сад молим како мога господара,
Вриједни капетане!
Што они мисле нама чинит’, учините сад ви њима,
Ма немој бусије чинит’ у зелену Костањицу,
Свој’јем Пераштаном,
Ради да се не би Турци што о мени домислили,
Него је чини чинит’ међу Старпом и Липцима,
Тер њих дочекајте.
Кад шићар не учине, ваља да се дому врате,
Нег’ ви с Богом ходите пут Пераста бијелога,
Вриједни господару!“
И кад бјеше дошао у Перасту слављеному,
С вечера је скупио по избор старјешине,
Капетан перашки,
Пака бијаху справили двије танахне гајете,
Тере с њима отишли међу Старпом и Липцима,
Осамнаест друга.
Ту ти су преноћили, и у бусију постанули.
Када сјутра бијаше био данак учинио,
Дан много жућени,
А отуда изидоше триест Турака Ришњана.

И пред њима бијаше они Иса Ришњанине,
Храбрена делија. 80
Турци путем иђаху собом разговор чињаху.
Стаде Иса Ришњанин свом дружби говорити,
Роднијем језиком: —
„Али ви сам јунак трудан санак ноћас снио,
Ђе ми се танка пушка на четверо распукнула, 85
Моја танка пушка!“ —
А то добро слушаху у бусију Пераштани,
Тере хитро искочише а на своје лаке ноге,
Млади Пераштани,
Тере Турке побише из пушака из бусије. 90
Ту ти је погинуло тридесет Турака од бусије
Младијех Ришњана,
А од Пераста никога ни глава не забољела,
Него ти им утече они Иса Ришњанине,
Су три смртне ране, 95
И он гласа однесе Рисну мјесту малахному.

70.

То исто другим размјером.

Подиже се турска чета мала,
А од Рисна мјеста малахнога,
Пред њима је Ижа Ришњанине;
Тер пођоше равној Костањици,
На дворове Дабовић Николе; 5
Лијепо их бјеше дочекао,
А те врле рисанске делије:
И ту сташе хладно вино пити,

Међу собом турски говорити:
„Сутра иму рано подранити,
Оне младе перашке невјесте,
Све невјесте и дјевојке младе;
Да би се оне проходиле младе,
А по бачам(?) Костањице равне;
Тер хоћемо капе пром'јенити,
Наше капе, зелене доламе,
А и оне рисанске каваде.“
А Никола турски умијаше,
Тер Никола љуби говораше:
„Послушај ме, вјерна љуби моја,
„Ти мијеша' вино и ракију,
„Ма ти немо' да те виду Турци!“
Николу је љуби послушала,
Тер м'јешала вино и ракију,
Врла та костајњичка невјеста,
Тер се Турци бјеху изопили;
Гдје су пили, ту су и поспали,
Све те врле рисанске делије.
Кад то виђе Дабовић Никола,
Пође јунак равним Веригами,
Кликну јунак иза свега гласа,
По имену Дабовић Никола,
Тер дозива у Перасту мјесту,
Капетана Вицковић Мартина:
„Да си спрешно на костањичке вериге!“
Кад капетан гласе разумио,
Он је спрешно дружбу сакупио,
Тере пође на Вериге равне.
Ста Никола њима говорити:
„Тријест Турак' у моје дворове,
Пред њима је Ижа Ришњанине,
Тер испију они вино хладно,
У мојему двору бијеломе,

Ижа је дружби својој говорио:
„„Вино пијте, ма се не опијте,
Сутра освиће дан света недјеља,
Подраниће перашке невјесте,
Све невјесте и дјевојке младе,
Да проходу преко Костањице.““
Нег' те молим, драги капетане,
Што ви мислу они учинити,
Учините ви Турцима сада,
Ма немо'те у Костањицу равну.
Ви немо'те мећати бусију,
Да се не би Турци домислили,
Нег' пођите међу Стрп и Липце,
И ту ћете Турке дочекати.
Када они шићар не шпћару,
Тад ће поћи Рисну бијеломе,
Пођ'те с Богом пут мјеста Пераста.“
Кад су дошли у Перасту мјесту,
С вечера је старе сакупио,
И армаше дв'је танке гајете,
У њима су до осамн'ес' друга,
Тер пођоше међу Стрп и Липце.
Кад је сутра б'јела зора била,
Кад отуда тридесет Турака,
И пред њима Ижа Ришњанине,
И они се собом разговару,
Стаде Ижа турски говорити:
„Ја сам ноћас чудан санак снио,
„Ђе ми пушка на четверо пукла.“
То су чули млади Пераштани,
Тер се хитро на ноге скочише,
Изврговше своје пушке танке,
Погубише тридесет Турака,
По избору младијех Ришњанах,
Сам утече Ижа Ришњанине,

И понесе до три смртне ране,
И у Рисну он понесе гласе!

71.

Како Пераштани осветише на Турцима смрт Пераштанина Сокола.

Танка књига допаде од Новога града б’јела,
Царевога града, —
Од Новога б’јелога, од Мартина Кувељића,
У Перасту б’јелому, капетану перашкому,
Врлом Вицковићу: —
„А да ти је на знање и на здравље побратиме,
С фуштом Моро допаде под Новијем бијелијем
Царевијем градом, —
И на шпирун донесе Соколову мртву главу;
Нег’ ако ћеш осветити Сокола брата твојега,
Драги побратиме!
Да си ноћас дошао под Новијем бијелијем,
Ере су се сви Турци с вином измијешали,
Морова дружина.“
Књига му је допала у Сигету Барбичину,
Ђе с јунацим’ вино пије, и разговор с браћом чини,
Капетан перашки. —
Књигу витез легаше, грозне сузе лијеваше.
У руци му бијаше пуна чаша хладна вина,
Врлом Вицковићу, —
Која му је панула на ту равну црну земљу,
Нит’ се чаша сломила, нити се вино пролило,
Храбрецу јунаку.
На тому га сташе питат’ своја браћа и дружина:

„Откле ти је танка књига, од које ли покрајине,
Драги капетане?“
На тому им Вицковић ријечи не одговара,
Нег' заједно пођоше у цркву света Николе,
Сред славнога мјеста;
А бијаше скупио своју браћу и дружину,
Све по избор јунаке, који му се вјерни чине,
Добром капетану,
Пак им стаде опћено и потанко говорити:
„Књига мене допаде од Новога бијелога,
Царевога града,
Од мојега побратима од Кудеље Новљанина,
Да је Моро под Новијем бијелијем,
Пручин добар јунак,
И на шпирун донио Соколову мртву главу,
Нег' да бисмо ноћас пошли под Новијем бијелијем,
Моја мила браћо! —
Ере су се сви Турци с вином измијешали.“
Помњо јунаци чуше, и поспјешно одлучише,
Сва једина браћа,
Да одмака не чеку нег' Сокола да освету.
И ту ти се заклеше вјером Бога великога,
В'јерни Пераштани,
Да ни један неће казат' старој мајци ни љубовци.
Пође сваки свому дому на освету да се справи,
Храбрен Пераштанин,
И да о тому нитко не зна, нег' који су у заклетву.
Пође Розгонац Иван, да оружје дома узме,
Најстарији братац.
Стаде га стара мајка клетвом Бога заклињати:
„Кажи ми, синко, мени, ђе ми си се отправио,
Синко најстарији!“ —
Ако ли ми ти нећеш старој мајци повиђети,
Да се не би на здравље к дому свому завратио,
Синко најстарији!“

Стаде ти синак мајци бесједом одговарати:
„Прије тебе мртву наш'о у оном нашем дому,
Стара мајко моја!
Нег' теби ал' иному свâ скровита повидио.“
А када се бијаше самркнула танка ноћца,
Она тамна ноћца,
Они поринуше двије танахне гајете,
Тер пођоше се возит' низ дуждево сиње море,
Скровно и потајно.
Када бјеху дошли према понти од Кумбура,
Бијаше их с Бартања дивна стража угледала,
Та царева стража, —
Тер их стаде питат': „тко се вози близу страже?“
А Мартин Вицковићу умијаше турски језик,
Капетан перашки,
Тер им стаде витез Мартин турски стражи одговарат':
„Ево смо, дивна стражо, балугџије од Новога,
Вјерна дивна стражо!“ —
Поће ти им опета дивна стража говорити:
„Тако вама у Бога, балугџије од Новога,
Драги пријатељи!
Остав'те нам мало рибе у магазу Пајовића!“
А Мартин Вицковић дивној стражи одговара,
Турскијем језиком:
„Хоћемо, дивна стражо, веће него добре воље.“
Кад бијаху Пераштани под Новијем се довезли,
Храбрени јунаци, —
Кад на фусти Моровој дивна стража задр'јемала,
Пака ти уљегоше у Морову танку фусту,
Врли Пераштани,
Тер фусти одсјекоше од мора и суха краја.
Њеко фусту ремућа, неко Турке с'јецијаше,
Добри витезови,
Бијаше их с Новога вјерна стража упитала:

„Који је калабалук по Моровој танкој фусти,
Дањена под градом?“
А Мартин Вицковићу то турски одговара:
„Ево су се јунаци с вином умијешали,
Моја вјерна стражо! —
Тер калабалук чине по новој танкој фусти.“
На тому им дивна стража већ ништа не одговара,
Перашкијем јунаком,
Који фусту ремућаху пут Пераста бијелога,
И фушту доведоше а у госпе од Шкрпјела,
Наше помоћнице,
И ту фушту са свијем Турком у дно утопише.
С овијем дјелом осветише Сокола брата својега,
Једини јунаци,
И дођоше прије зоре у Перасту бијеломе,
Потегоше гајете, откле их су и тиснули,
Да ко не познаде;
Да се нитко не стави, к'о да никуд нијесу били,
А Розговац дома дође, матер своју мртву нађе,
На своју заклетву.
Које но проклињаше вјерна сина на заклетву.
Соко се осветио, заклетва се проклињала,
Розговчева мајка; —
И освета и заклетва не остала већ проклета.
Кад сутра бијаше био данак освануо,
Дан зора бијела,
Новљани ишеташе из Новога б'јела града,
Кад под Нови не бјеше ти Морове танке фусте,
Ђе је омркнула,
Нег' се сташе чудит', што је од ње камо ли је?
Да ли се они надаху на сусједе Пераштане,
Добре витезове,
Да ће то бит' учинили рад Сокола брата свога,
Пак на тужбу пођоше провидуру которскоме,
Аге од Новога.

Тере аге провидуру сузама бесједоваху:
„Је ли нам силни цар с вашијем уждом сад у миру,
Св'јетли господару?
Ноћас нам Пераштани Мора фушту одведоше,
Фушту нам одведоше, нашу браћу исјекоше,
Под царевијем градом!"
Како бјеше провидур турске р'јечи разумио,
Танку књигу написао капетану перашкоме,
Мартин Вицковићу:
„Да си дошао на прешу у Котору бијеломе."
Када бјеше капетану танка књига допанула,
Врлом Вицковићу,
Поспјешно је пошао к провидуру которскоме.
Кад пође капетане с Пераштаном у Котору,
Принципову граду,
Стаде ти ми провидур капетану говорити:
„Јеси ли разумио што се ноћас догодило,
Под Новијем градом?
Ево Турци се туже на твоје вјерне Пераштане,
Да су они довели испод града танку фушту,
Црна Арапина, —
Која је ту омркнула а пак није осванула;
Није ли се дужде млетачки силнијем царем умирио,
Неколико је доба?"
На то му ти капетан провидуру одговара:
„Не знамо, господару, Мора ни Морове фусте,
Ни његова гласа!"
Пак на то му провидуре Новљанима одговара:
„Јесте ли разумјели, старешине од Новога,
Аге и ћехаје,
Што капетан говори и остали Пераштани;
Нег' пођите с Богоме пут Новога бијелога,
Царевога града."
На то му ти Новљани провидуру одговору:

„Фала ти, господару, на твом брзу одговору,
И на твоме суду;
Сви ћемо поћ' на вику пут бијела Цариграда,
Пут бијела Цариграда силному Отмановићу,
Честитоме цару,
Дуж' ће ондар познати, што је под град учињено!

72.

То исто другим размјером.

Књигу пише Кувелић Јоване,
Из Новога града бијелога,
Пак је шаље у мјесту Перасту,
Капетану Вицковић Мартину:
„Побратиме, Вицковић Мартине,
„Моро дође под Новијем градом,
„С танком фуштом испод Арбаније,
„И на шпирун Соколову главу,
„Донесе је црни Арап Моро;
„Сад Сокола брата осветите!
„Да си ноћас под Новијем градом,
„Турци су се с вином изопили,
„Та Морова јуначка дружина.“
Ма капетан дома не бијаше,
Нег' у Сегет вино испијаше,
И ту га је књига допанула.
Стаде легат' ону књигу танку,
Што му пише Кувелић Јоване;
Ста низ образ грозне сузе ронит';
У руци му чаша вина хладна,

Чаша му је на земљи панула,
Ни се сломи, ни се вино проли,
Говору му браћа Пераштани:
„Капетане Вицковић Мартине,
„Откле те је књига допанула?“
Одговара врли капетане:
„А тако ми, мила браћо моја,
„’Од’те са мном у светог Никола.“
Ту скупио браћу и дружину,
Пак им стаде јунак говорити:
„Нека знате, мила браћо наша,
„Ево ме је књига допанула,
„Од Новога бијелога града,
„Од мојега вјерна побратима,
„Побратима Кувелића Ивана:
„Да је Моро под Новијем дош’о,
„И донио Соколову главу,
„На шпируну оне фуште танке,
„Нег’ тако ви, мила браћо моја,
„Ход’мо ноћас пут Новога града,
„Турци су се с вином изопили.“
Кад то чули млади Пераштани,
Поспјешише што пријед могаху,
И ту су се сви заклели млади,
На ванђеље поставили руке:
Да не ће казат’ на бијеле дворе,
А ни мајци ни вјерној љубовци!
Пође сваки на бијеле дворе;
За заклетве нико не знад’јаше,
Само они који се заклеше.
Пође јунак Розгонац Иване,
Да он узме свијетло оружје,
И настави мила брата свога.
Ста га своја заклињати мајка:
„А мој синко, мило добро моје,

А тако ти Бога великога,
Кажи, синко, куд се оправљате,
Ако ли ми ти казати не ћеш,
Ти се, синко, здраво не вратио!“
Ма он старој мајци одговара:
„Пријед тебе мртву, мајко, нашли!“
Пак пођоше из бијела двора.
Кад се мркла замркнула ноћца,
Поринуше дв'је танке гајете,
Пак пођоше пут Новога града,
Тер пођоше скровно и потајно.
Кад су дошли понти од Кумбура,
Бјеше их с понте стража угледала,
Тер их стаде упитати стража:
„Ко се вози близу страже ове?“
Њима Мартин турски одговара:
„Балугџије смо од Новога града.“
Поче њима стража говорити:
„Тако в' Бога, новске балугџије,
Остав'те нам рибе за диздара,
У бијелу кулу Пајовића.“
Мартин стражи турски одговара:
„Хоћу, стражо, а за што ли не ћу?“
Кад дођоше под Новијем градом,
Кад на фушти стража задр'јемала;
Поскакаше у Морову фушту,
Осјекоше од мора и краја;
Њеки фушту са собом потежу.
Питала их од Новога стража:
„Што је калабук по Моровој фушти?“
А Мартин им турски одговара:
„Турци су се с вином изопили,
И калабук по фушти чињаху.“
На то стража ништа одговара,
А они фушту са собом потежу,

Поведоше је пут мјеста Пераста,
Поведоше госпи од Скрпјела,
Која бјеше наша помотњица.
Ту су они фушту утопили,
Са свим Турцим' што бјеху унутра,
С онијем дјелом осветише Сокола,
Прије зоре у Пераст дођоше,
Потегоше танахне гајете.
А Розгонац своме дому пође,
Мртву мајку на сред двора нађе,
Која ј' сина свога проклињала.
А они млади осветише Сокола.
Кад је био сутра дан свануо,
Ишетали из Новога Турци,
Кад под Нови, није фуште танке,
Нег' се сташе Новљани чудити.
Свему су се Турци домислили,
Да учинише млади Пераштани,
За освету Сокола јунака.
Тад пођоше аге од Новога,
У Котору бијеломе граду,
Провидуру сташе говорити,
И низ образ сузе прол'јевати:
„Није ли царе и дужде у миру?
Пераштани фушту поведоше,
И Морову дружбу исјекоше“.
Кад провидур Турке разумио,
Напис'о је једну књигу танку,
Пак је шаље у мјесту Перасту,
У Перасту Вицковић Мартину:
„Да си спрешно у Котору граду!“
Кад Мартина књига допанула,
Брзо пође у Котору граду,
Провидуру своме господару;
Стаде ти му јунак говорити:

„Јес' ли чуо што се догодило,
Под Новијем бијелијем градом,
Турци плачу на твоје Пераштане:
Да поведоше фушту барбареску,
Испод града б'јелога Новога,
И Морову фушту потопише,
И његову дружбу погубише,
Која бјеше синоћ омркнула,
Утрос она није освануда;
Н'је ли дужде и царе у миру?“
На то Мартин њему одговара:
„Не знам Мора ни дружбе Морове,
Нити знадем те фуште његове.“
Тад провидур агам' одговара:
„Чујете ли, аге од Новога,
Што говори млади капетане;
Нег' пођите с Богом пут Новога.“
На томе су л'јепо захвалили:
„Л'јепа фала, драги провидуру,
И на твому лијепому суду;
Ми пођемо б'јелу Цариграду,
А на жалбу цару честитоме,
Тад ће знати дужде Млечанине!“

73.

Бој Пераштана и Которана с новским Турцима и невјера Которана.

Покле Турци узеше тврда Новога града,
Турци витезови,

Шпањулима отеше, мнози Турци изгибоше.
Сваки се Шпањуо бјеше веће крати зам'јенио,
Шпањули јунаци.
Ђе су силе велике, разлози се изгубише!
По том тога Новљани охолост већу стекоше,
Новљани јунаци,
Тер зулуме чињаху ко у Боку улазаше,
И они оградише осамдесет танких фуста,
Новски зулумјачи.
Тер благо отимаху м'али крви не чињаху,
И дан данак одлучише Пераштани с Которaном,
Својијема сусједом,
Да би књигу писали од Новога витезовом,
Да би на мејдан дошли према маломе Комбуру,
Новљани јунаци;
А ми ћемо према вама с нашијем гајетама.
Кад Новљани књигу легу, а на прешу другу пишу,
Својим коншијама,
Тере но им овако у тој књизи одпишују:
„Ми смо вазда приправни да јуначки бој бијемо,
Сви господичићи,
И чекамо ве, господо, у ону прву неђељу.“
Када бијаше дошла та неђеља одлучена,
Да би нас помогла!
У који данак бијаше та' кршћански Видов данак,
Отправили се бјеху Которани с Пераштаним,
Заједно дружина,
И пођоше возећи низ те тијесне вериге.
Кад изашли бијаху према Остpому камену,
Добри витезови,
Замјерише танке фусте ђе чекају на мејдану.
Тад стадоше Пераштани Которaном говорити,
Тој дружини својој:
„Ено Новљани чеку, нијесу дошли да побјегну,

Него су дошли данаске да кошуље окрваве,
Мила дружбо наша!
Него удри сваки добро, не убио не Бог велики,
Ер ће они ударити што узмогу и не могу,
Новски зулумћари;
Није се њима молити, него се с њима побити.“
Тад стадоше Которани Пераштаном говорити,
Плашива дружина:
„Ви ударите најпрви, а ми ћемо прискочити!“
Бијаше се један другом тврдом клетвом завезао,
Добри витезови,
Да не ће један другоме пријевару учинити.
Тад пођоше возећи низ дуждево сиње море,
Ти господичићи.
Кад дођоше близу фуста, тад просуше живи огањ,
Пак тргоше британке маче Пераштани и Новљани,
Добри витезови.
Ту главице сјецијаху, ту ручице одпадаху,
Ту јунаци мртви паду Пераштани и Новљани,
Новљани јунаци.
Пераштани се бјеху врло на њих замјерили. . . .
Новљана у боју бјеше девет стотин' и двадесет,
Добријех јунака;
А Пераштана бјеше четири сто и тридесет.
Кад виђеше Которани ере поче бој крвави,
У боју(?) плашиви,
Без одмака сташе бјежати Которани пут Котора.
Пријевару учинише Которани Пераштаном,
Добријем јунаком,
И невјеру учинише, да би их невјера убила!
Тад у Нови остаде триста и двадесет удовица,
Новкиња невјеста,
А у Пераст остаде двије стотине не допуне.
Велика се тужба чује у Новоме бијеломе,
Царевому граду,

И тужба се чињаше у Перасту малахноме,
Која љуби храбра плаче, која мајка сина свога,
Ах невољне пјесни!
Која млада брата плаче, која ли млада вјереника,
Која плаче родитеља, која ли свога братучеда,
Невољне јунаке;
Која ли јадна свака свога, која ли своју сиротињу.
У Перасту куњаху те невјерне Которане,
Химбене коншије:
„Који невјеру учинише нашијема господаром,
Да би ваше љубовце жалостиве пјесни пјеле,
Которке невјесте,
Како у Пераст појаху на крстјански Видов данак!
Када би нам Бог дао и слава вишњега Бога,
Боже, молимо те!
Да ми нашу сирочад у поштењу отхранимо,
Који но би у напредак родитеље осветили,
Стрице, свâке и рођаке.“
Године похођаху а ђечица растијаху;
Кад се бјеху ђечица с јунацима поредили,
Она мала ђеца,
Све се мало по мало на душмане осветују,
Докле но им забранише св'јетла млетачка господа,
Који им забранише.
Господу послушаше Которaном не простише,
Него свеђер успомену наслиједником остављаху,
Храбрени јунаци;
Ер се добро паметује, а зло се не заборавља.

74.

То исто другим размјером.

Покле Турци Нови град узеше,
Толико се Турци узвисише,
Охолости бјеху пуни сваке,
И Новљани, и сва њ'ова држава:
И од силе фуште оградише,
И зулуме свакоме чињаху,
Коншијама живјет' не дад'јаху,
Подложником дужда млетачкога. —
Кад пођоше млади Пераштани,
У Котору принципову граду,
С Которaном в'јеће учинише:
Да позову на мегдан Новљане,
Не на крају нег' на сињу мору.
И у вијеће скупа одлучише,
Да отиду с фуштам' и гајетам';
И писаше Новљаном јунаком,
Да би дошли на мејдан јупачки,
С танкијем фуштам' супрема Кумбуру,
Урочише (у) прву недељу;
И недељу Видов данак бјеше,
Тад Новљани књигу пољубише,
На ту књигу отписали бјеху:
„Чекамо ве, како сте писали!“
Кад је дошао данак одлучени,
Справише се млади Пераштани,
А и с њима злобни Которани
Кад дођоше поблизу Кумбура,
Кад на мору фуште на мејдану.
Састаше се на мејдан јуначки,

Извргоше пушке чефердаре,
А тргоше маче сребрњаке:
Пушке пуцу, а јунаци паду,
Мачи бл'јеску јунаци се с'јеку!
Кад виђеше Которске делије,
Јер се онђе умолити није,
Сташе бјежат' које може прије.
Крмом бјежу, за се с' обзирају,
Пераштани с Турком боја бију.
Пусте осташе фуште и гајете,
Которани здраво утекоше,
Јер ни једне пушке не извргоше:
Пераштани јадни изгибоше,
Сваки с' од њих добро зам'јенио.
Мајстро дуну м'али фушта плуту,
Нема ко одвест' фуште ни гајете,
Тужбе се чују у Нови и Пераст,
Колик јаук гоне одговару!
Тужнијех пјесан', јаднијех јаукак:
Која грли храбра одсјечена,
А уз храбра млађана дјевера,
Која брата пушком убијена,
Братучеда без б'јелијех рукак,
Вјереника без русе главице;
Вјеренице их очима гледаху,
Од стида их љубит' не могаху.
Тере сјетне уздахе чињаху!
Та' се данак бјеше догодило,
У Перасту и граду Новоме,
Оцрнише двијести удовицах,
А у Новому пет стотин' невјеста.
Сад говоре перашке удовице:
„Которани да би вас не било!
Што учинисте нашим господаром
Ви невјеру вјера ве убила!

Привару, правда ве стигнула!
Тере нам' ће барјак учинити,
Од освете на нас да се освете.
Нови плаче, Пераст се не смије,
Котор слуша, а не весели се,
С успомене да се не освете,
Кад порасту перашка сирочад.
Мало бријеме бјеше постајало,
Подрастоше млада сирочади,
Осветише оце и ђедове,
На Новљане и неке душмане,
На немире старе пизматоре,
Которане који издадоше.

75.

Турци Драчани и тунишки хоће да ударе на перашку лађу.

Подиже се, подиже једна перашка ђемија,
Од Пераста мјеста,
И у њој ми бијаху двадесет и пет Пераштана;
А пред њима бијаше војвода Ђуро Банов,
Младић јунак добар;
Тере се подигоше пут простране Арбаније.
С њима ти бијаше зла година устанула,
Добријем јунаком;
Тега пута дођоше у лиману Драча града,
А под Драчем бијаше једна тртана тунежина,
Поганијех гусара;
И у њој бијаше сто двадесет левената,
А пред њима бијаше Асан Рејис Родослија,
Турчин јунак добар.
Тер пођоше у Драчу испијати хладно вино;
А када се напојили хладна вина, они бјеху
Изм'јешана војска.

Отидоше Драчани Тунежином говорити:
„Ход'мо, вели, Рејису, на ону перашку ђемију,
Шићар је пред нама, 20
Ер ћемо се добавити и чохе и дробне спендзе!“
Ма им стаде Рејиса ријечи одговарати,
Драчкијем зулумћаром:
„Тако мени у Богу, Драчани, у великому,
Ја сам његда зачуо, и добро сам разумио, 25
Драги пријатељи!
Да нам су Пераштани самовољни витезови!
Да их није јунака ни у силна Отмановића,
Како Пераштана!
Него ћу написати један листак књиге танке, 30
Тере ћу је одаслат' Оцињу бијеломе,
Добрнјем јунаком,
Да би ми помоћ дошла од тега царева града.
Тер кад мени помоћ дође од Оциња бијелога,
Добријех јунака, 35
Тада ћу ја отити на ту перашку ђемију.“
На тому ти Драчани Тунежину одговору,
Драчки зулумћари:
„Не шиљи, вели, Рејисе, пут Оциња танку књигу.
Што ће теби помоћ ходит' од Оциња бијелога, 40
Ну мало послушај,
Није веће у ђемију до двадесет и пет Пераштана;
Ми ћемо ти скупит' до шездесет левената,
Добријех јунака,
Они ће ти боја бити са свијем Пераштанима; 45
Они ће њих попит' како чашу хладна вина,
Младе Пераштане;
Нег' зовнимо телара, нека личи по свем граду:
„„А на ноге Драчани за вјеру Мухамедову!““[1]

---

[1] У рукопису нема више од ове пјесме него неколико тачака као знак да пјесма није цијела. Не могох наћи ни пјесму у десетерцу која овој одговара.

76.

Како Иван Војихновић доби оклад у Котору.

Лијеп оклад оклади Иване Воихновићу,
У Котору бијеломе с провидуром которскијем,
Триста дукат златнијех и Котора половину;
Да ће цркву уметнут' о(д) три оке буздоханом,
Ка је црква висока аршинова седамдесет.
Ма ти нејма Иване свога рода ни племена,
У Котору б'јеломе,
Него дунда Ивана Црнојевића у лијепој Црној Гори,
И он књигу написа ка лијепој Црној Гори,
Ивану Црнојевићу:
„Ово ти сам, мој дундо, л'јепи оклад окладио,
У Котору бијеломy с провидуром которскијем:
Да ћу цркву уметнут' о(д) три оке буздоханом,
Ка је црква висока седамдесет аршинова,
Али ћу на се ударит', али цркве уметнути!“
Кад је Дундо Иване малу књигу пролегао,
Он ми овако Иване свом непуту отпишује:
„Удри, дијете неборе, цаптјела ти десна рука,
И ти немој, дијете, ни малахно узмицати.“
Кад је д'јете пролегало танку књигу,
Пође д'јете уметати б'јелу цркву,
Али му је дјетету прискочила лоша срећа;
Добро бјеше дијете уметнуло б'јелу цркву,
С ону банду удари малога властеличића,
Како га је лагахно и рђаво ударио,
Очи му су скочиле на јуначку црну земљу.
Али му је дјетету прискочила лоша срећа,
Ер га цафи (sic!) фатише у Котору бијелому,
И њега су ставили у которске у тамнице;
Пак је књигу напис'о ка лијепој Црној Гори:

„Оклад ти сам добио у Котору бијеломy,
Ер сам цркву приметнуо о(д) три оке буздоханом,
Ал' ти ми је дјетету лохша срећа прискочила."

(Нема краја)

77.

Мехмед паша удара безуспјешно на Котору.

Захвали се баша Мехмет турске војске војводами,
Царев Турчин баша;
На срамоту да ће узет' племенити Котор нами,
И да ће га подложити под запов'јед силна цара,
Господара свога;
Которане погубити и њих мила господара.
Ову мис'о у њем стави потурица нека гњила,
Невјерна ђидија,
Кој' се роди у држави сред луждева вјерна крила,
Кому добра дужд учини, а он њему благо украде,
Војводом будући.
Пак се у старост покајани и у невјери турској паде;
Војином га прије зваху, Цафиром га пак назваше,
Турци и каури.
Прије му наши вјероваху, пак му Турци вјероваше,
Ну тко правом господару он невјеру таку учини,
Невјерна ђидија,
Тако хоће и силну цару, кад му се опет покајини.
С њиме дакле дође ови, из дивнога Цариграда,
Турчин царев баша,
Тер господар како нови Арбанијом хтје да влада,
Ал' госпоство њему не да Јусуф-беговић делија,
Разумни господар,

Кога крипост мило гледа сваколика Арбанија.
Него њему он поручи: „ако ћеш власт Арбаније,
Турчине неборе,
Ходи сабљом на ме у руци, да ми узмеш главу прије,
Јер господар њој без крви нећ' назват' се ти никада,
Ти турска левенто,
Макар да си везир први од дивнога Цариграда.“
Ову одлуку становито, он у памет своју стави,
Арбанасин јунак,
И запов'јед посла очито по његовој свој држави,
Да највећи број јунака што се може к њему греде,
Добријех витезова:
Кучâх, Влâхâх и Тура̀ка, ки̑ у његовој земљи сједе.
Мехмет баша с друге стране и он војску ста купити,
Мехмет царев баша:
Навластито Албасане за слободу сву̑ бранити.
Херцеговски баша када тој зло виђе, туј нескладу,
Земаљски господар,
Дојезди ти хрло тада прид маломуСкадру граду,
Тер објема господаром гњевна срца ста мехшати,
Ченгић Али баша;
Пријетући им силнијем царом, међу њима кад се узрати
Тако баше оба умири; Јусиф-бега с њим одведе,
Али-бег војвода,
А Мехмету срце смири, ки̑ у господству свому сједе,
Ах лудо ти прем учини; из своје родне Арбаније,
Арбанасин јунак,
Поћи туђој у крајини, гдје господства њему није!
Колико му бјеше боље русу главу изгубити,
Мудру господару,
Нег' без крви, без невоље, свој башалук оставити!
Кад се виђе већ у власти, ку̑ му силни цар дарова,
Царев нови паша,
И да сваки њега части од подножнијех витезова,

Посла остром заповиједи, да се војска њему купи,
Скендерински баша!
Јер како му цар нареди, Котор хоће да поступи.
На глас ови са све стране Турци му се прикупљаху,
К свому господару;
На којех сабље оковане о појасу златом сјају!
Њеки танке пушке држе, њеки носе лук и стр'јеле,
Турци Арбанаси.
Под некијема коњи рже, који су вијет' како виле,
Ови носу копја у руци, на глави им перје паха,
Добријем витезом;
Срдити су како вуци, један од сто не има страха.
Око свога кад шатора, виђе војску гдје сва стоји,
Царев Турчин баша,
С њом се упути пут Котора, који га се мало боји;
Тријесковице за њим вуку од страшнога љута боја,
Својијем господаром,
Ке̂ градове тврде туку, и не даде час покоја,
Ове кад но већ довуче на праћиште врху гора,
Арбанасин јунак,
Из далека ста да туче, тврде зиде од Котора:
„Ах бре, женска страшивице, што не сидеш ниже доле,
Прид градом на пољу,
Нег' се кријеш у литице и твоје силе скуп охоли,
А знаш добро да и тамо наше дуње и јабуке,
Мехмете неборе,
Које ти из града пошиљамо, задају ти смртне муке;
Ето си већ узорао његушкога поља дио,
Витеже неборе,
Гдје си мртве закопао, ке ти је глад уморио.
Из висине тако он бије тврду кулу више града,
Тврдога Котора,
Којој ни једне штете није од његовијех лумбарада,
Ни од онијех које има три санџака собом људи,
Младијех витезова,

Заповједа тере њима што годи му срце жуди,
Бег од Пећи с њиме први, други санжак од Косова,
Голе́м добар јунак.
Херцеговска војска врви, гдје је мис'о свуд његова,
И босански вели баша дође у Нови покрај мора,
Он босански баша.
Нека је мања војска наша на обрану од Котора;
Генерала ер он бана су дио војске тамо обрати,
Вр'једна господара;
Ки̑ у луци Лепетанâ пође му се указати.
Ти му пошљи, Боже мили, јаку помоћ руке твоје,
Мој видовни Боже!
Да босанској турској сили охолости сломи своје.
Баша проход од Верига и стајаше граду да затворе
Бошњани његови.
Лахше ломит' нека би га други баша мог'о из горе;
Сишли бјеху близу мора, да испуне што жељаху,
Турци витезови;
Ни једне војске из Котора јер на себе не чекаху.
Кад се виђе пак дотећи наш војвода Јанко први,
Млетачки господар,
Сва му обрати Босна плећи, нам слободно море остави,
Тако оружја ни образа премда витез ки̑ се каже,
Босански господар,
Џенералу не указа, нег' помњиве стави страже,
Бојећи се да на њега и на његов мали Нови,
Турско лијепо мјесто,
Не обале, не сломе га, наши млади витезови;
Зна бо ер крипостваља веће, џенерала славна бана,
Босански господар,
Нег' он и све њега оплеће, које има од Бошњанâ.
Ови добри нигда били н'јесу да кој' град развале,
Бошњани јунаци;
Само ако су навалили да нејако село опале.

Мехмет да се с њим састане, не настоји него ради,
Турчин царев баша,
Или је ноћ или сва̂не, да ни од града зид разгради,
Прије нег' се врати опета, наш господар мили к нама,
У граду Котору,
Ки̂ је наша сва освета супроћ турскијем делијами,
А сад види згар очима, јер му мало веће уди,
Племениту граду,
И с јунаци којијех има, око њега заман труди,
Колике ни досле обори, мале куће и полаче,
Турчине неборе.
Колико ни војске умори, али од града мира наче,
Нигда не ће допустити обранитељ наш уздани,
Наше све уфање,
Да се будеш усилити у град његов изабрани,
У којему славне кости почивају све његове,
Светога Трипуна,
Који је сваке пун милости, кога свак нас име зове,
Јесусову праву вјеру, кој' ће вазда спов'једати,
Боже вјерно мјесто,
Мухамеда злу невјеру за невјеру свеђ имати,
Коликрат је твоја сила на град и ти с њим Мехмете,
Турчине неборе,
С огњем ноћно ударила без никакве наше штете,
А друзијем се сам похвали, ако друго што учини,
Мој Арбанасине.
Него нешто ер опали празнијех кућах по крајини,
Празнијех, јер ка̂ три јунака на обрану има своју,
Младијех витезова,
Нетакнута оста свака на срамоту турску твоју,
На Тројици ако малу кулу твоји разурише,
Турчине неборе,
Ку̂ достоје за то фалу, када је наши оставише,
Војеводу тере свога, ки̂ је пустит' не хтијаше,
Небог фаљен јунак;

Него чини све што мога' уморити пси пушташе!
Кад шездесет пунијех дана без користи бр'јеме страти,
Мехмет царев баша,
Од чемера отрована ста се у прсте увједати,
Дозва к себи пак Џафера, срдито му тер говори,
Невјерну јунаку:
„Ти од јутра до вечера хтјаше Котор да се умори,
Обећ'о га цару јеси, од њега ти није главе,
Турска потурице,
Ја ћу чинити бре капеси, чауши те да задаве;
Трјеба је натраг да гредемо, ево помоћ граду из нова,
Тврдому Котору.
Коју добит' не можемо, сила и срећа Брнардова."
Он трептећи прид њим стоји, ниједне ријечи не одговара,
Он невјерни јунак.
Јер се и он тому боји што му баша приговара;
Који дозва пак бегове, тер им остро запов'једа,
Турчин Мехмет баша:
Да од боја све тр'јескове за њим вуку сви уреда,
Пак без бубња и без рати да̀ с њим иду све делије,
С витезом јунаком,
Жалећ' јер се не заврати неколико данах прије,
Јер да тврдијем под Котором мање бријеме кћаше стати,
Племенитијем градом,
С мањијем бјеше њих прикором, мање згоде хтијаху имати.
Допустио Бог једини, ако се нам врати икада,
Турчин Варљач баша,
Већу корист да не учини, ни добитак нег' је сада.
Тако од бана генерала турска војска сва утече,
Славна господара;
А његова част и фала св'јетла сину на далече,
И још му се круна вије ради Клиша и Спљета града,
Вриједном господару;
Од кијех турске све делије он одагна како и сада!

Ви, господо дакле мила, наше земље који владате,
Млетачка господо,
За његова бојна дјела достојне му части да'те,
Попјевка ви на дар да је, Которани мили моји,
Браћо и дружино! 200
Ако ви у чем угодна је, за своју је сваки броји;
Ако ли пак у њој није ни једне сласти ни крипости,
Малахној поп'јевци,
Молим, сваки остави је, и рад мене ње гријех прости,
Зна Бог, право ви ћу рећи: сагради је слабост моја, 205
Моји Которани,
Зло немоћан кад лежећи немах мира ни покоја.

78.

Кад је Хоџуло бан скрадински погинуо с осталим Скрадињанима.

Дивно коло играју Скрадинке л'јепе владике,
Прид б'јелијем дворима Хоџула Скрадињанина.
Дивно коло вођаше л'јепа Зоре Хоџулова;
И овако млађахна у тем колу играјући,
Дало јом се погледати уз скрадинско равно поље, 5
У тем пољу угледала Перјенца Перисавића,
Гдје ми јунак коња језди зловољно и невесело.
Он час се је пустила Зорица из дивна кола.
Прима њему бијаше на далеко ишетала,
И пође му невјеста овако бесједовати: 10
„Добар ми си ти дош'о, Перјенче драги дјеверче!
Јеси ли ми, Перјенче, добро, здраво и весело,
Јесу ли ми добро здраво сва скрадинска та господа,

Је ли мени добро здраво Хоџуло Скрадињанине,
Је ли мени добро здраво и Родичин дијете младо,
И је ли ми добро здраво зете Ђуро Хумљанине?“
Али иде Зорици Перјенац одговарати:
„Уз'о бих ти, невјесто, боље гласе приповидјет',
Ма ми узми и ове, л'јепа Зоре, за најбоље;
Што ме питаш жалосна за Хоџула господара,
Да ми бјеше други јунак к'о Хоџуло твој господар,
Турске би се кадуне турска руха наносиле,
Што га ће се наносити скрадинске л'јепе владике.
Он се добро владаше прима Турцим' с сабљом бритком,
Али му је несрећну худа срећа прискочила,
Сабља му се бјеше у балчаку приломила.
Тадар пође Хоџуло врлијем. Турцим' да убјегне,
Турци њега стигнуше, тер га јадна погубише.
А што мене ти питаш за Радића сина твога:
Он се добро подношаше међу младијем перјаницим',
Али бјеше и њему худа срећа прискочила,
Џаркула му полеће са његове русе главе,
Косе му се просуше низ његово б'јело чело,
Сабљом косе резаше, мајку и селу проклињаше;
Мајку јадну проклиње, која га је породила,
А рођену сестрицу, кâ му је косе узгојила.
Сабљом се је порез'о по његову б'јелу челу,
Крвца му је Радићу црне очи приклопила.
Не види се бранити ни с Турцима боја бити.
Врли Турци прискочише, тер му главу осјекоше,
А што мене ти питаш за Ђурицу зета твога:
Срећа бјеше изн'јела дунда Ђура Бајушића,
Пође ти му Ђурици дундо Ђуро говорити:
„„Ово ми су врли Турци коња добра погубили,
Дај ми, синко Ђурица, испод тебе коња твога!
Да ја могу на њему врлијем Турцим' убјегнути;
А ти имаш под тобом, синко Ђуро, хрле ноге,
Ти ћеш Турцим' на ногам' и без коња убјегнути.““

Бијеше га Ђурицу худа срећа научила,
Пође дунду давати испод себе коња свога!
И пође ти на ногам' врл'јем Турцим' да убјегне.
Турци њега стигнуше и с главом га разд'јелише!
А ово су и мене љуте ране допануле,
Хоћу ти се до брзо с грешном душом разд'јелити.
Још хтијаше Перјенац Зорици бесједовати,
Ма му бијаху јунаку тешке ране додијале,
Бјеше ти се жалостан с грешном душом разд'јелио;
Низ коња је паднуо Зорици на б'јеле руке,
Она ти га понесе у своје у б'јеле дворе,
Пака поће плакати скрадињску л'јепу господу:
„Ајмех, драги господару, дико моја и похвало!
Тобом сам се млађахна дичила и подносила,
А сад ћу се жалосна црна руха наносити,
Грозне сузе прол'јеват' и грдити б'јело лице.
Ајмех, синко Радичин, моја од злата јабуко,
Жалосна те мајка мила на јунаштво оправила!
Ајмех, зете Ђурица, моја перло у прстенку,
Којега сам љубила к'о Радића сина мога,
Ајмех, драги дјевере, на руци златан прстенче,
Којега сам љубила к'о Хоџула господара!

79.

Како паша пријатељ Дубровчаном приста њима прид царем на добро, тер га наговори да не иде с војском на Дубровник.

Кад 'но ми се подиже честити Османовићу,
Турчине неборе;
Он се, царе, подиже к л'јепу граду Дубровнику,

Собом царе подиже од малога до велика,
Турчине неборе,
И собом и подиже млада пашу слугу своју;
Али пође млад паша св'јетлу цару говорити,
Великому цару:
„Да сам теби за Бога, господару, великога,
Докле си се овако, св'јетли царе, подигнуо,
Мој честити царе!
И с тобом си подиг'о од малахна до велика?“
Али царе охоли одговара слузи свому,
Он охоли царе:
„Ово сам се подиг'о к славну граду Дубровнику;
Кажу ми га Дубровник л'јепу планту босјокову,
Драга слуго моја!
И у њему Дубровнику л'јепу од злата јабуку,
И у граду Дубровнику два кладенца хладне воде,
Драга слуго моја!
И прид градом двор мало поље пољаници,
Близу града Дубровника л'јепа жупа Жрновица,
Драга слуго моја!“
Али пође млад паша св'јетлу цару говорити;
„Што су теби, мој царе, у небр'јеме луде р'јечи,
Мој царе честити!
Што ми, царе, говориш о славному Дубровнику,
Није ни те лјепоте у граду у Дубровнику,
Свијетлому граду;
Која ли је лјепота у тој од злата јабуци,
Мог'о бих је приврћи испод руке буздоханом,
Мој драги господару!
Која ли је лјепота у кладенцим' хладне воде,
Кад кладенци присишу у сред љета илипштака!
Која ли је лјепота у пољу у пољаници,
Кад не може на њу стат' трећи дио војске твоје!
Што ли, царе, говориш о жупи о Жрновици,
Мој драги господаре,

[illegible] Дубровника.“
[illegible] слузи:
[illegible] те Бог велики,
[illegible] подмитише,
Племићи јунаци !“
[illegible] цару говорити:
[illegible] бровачка подмитили,
[illegible] за пуно девет година,
[illegible] л'јепога Дубровника,
Мој свијетли царе!“
[illegible] л'јепога Цариграда,
[illegible] послао на плоче од Дубровника.
[illegible] зазнали л'јепа честита господа,
[illegible] чекаше на плочами од Дубровника,
Турчина јунака,
[illegible] носили сокола од суха злата,
[illegible] чекали а још боље отправили,
Слугу св'јетла цара!
[illegible] е вратио ка лијепу Цариграду,
[illegible] однио св'јетлу цару честитому,
Свому господару,
[illegible] господу св'јетлијем царом помирио.
[illegible] сву славу, ти нас Боже помози!

80.

Како Јакоб Марушковић, поклисар дубровачки, опријечи се цару турскому бранећи слободу града Дубровника и како паша Соколовић уста за њега.

Кад вијеће вијећаху л'јепа честита господа,
Дубровчани млади,

Кога ми ће учинити у цара за поклисара.
Л'јепо в'јеће вијећаху од јутра до права по дна,
Племићи јунаци;
И у в'јећу учинише Јакоба Марушковића,
Јакоба су справили у цара за поклисара,
Млади Дубровчани.
Кад је дош'о Јакобе у цара у честитога,
Л'јепо ти се бјеше св'јетлу цару поклонио,
Племић добар јунак;
И њему се бијаше св'јетли царе поклонио,
„Харач ти сам донио од б'јелога Дубровника,
Честитога града.“
Али царе охоли Јакобу одговараше:
„Ја ти не ћу харача од града од Дубровника,
Властелине млади,
Него кључе ја хоћу од града од Дубровника;
А чуо сам, Јакобе, друзи ми су повидјели,
Властелине млади!
Да сте града Дубровника друг'јем градим' оградили,
Да сте посред града л'јепу кулу саградили,
Властелине млади;
Ја сам чуо, Јакобе, друзи ми су казовали,
Да имате, Јакобе, л'јепо поље конав'оско,
Да је поље конав'оско веле чудно и широко;
Туј ће бити, Јакобе, коњим' мојим тркалиште,
Властелине млади!
Још сам чуо, Јакобе, друзи ми су казовали:
Да имате, Јакобе, л'јепу жупу Жрнавицу,
И у жупи Жрнавици задовољне хладне воде.“
Све Јакобе слушаше, ма ништа не одговараше
Мудар властелине.
Нег' ми иде на тему св'јетлу цару одговарат':
„Све је, царе, истина за истину што говориш,
Мој драги господару,
Да смо града Дубровника друг'јем градом оградили,

Ма га смо оградили за велику за невољу,
Мој царе,
За невољу велику од дужда од млетачкога;
А што, царе, говориш од куле од Дубровника,
Ни то ти н'јесу лагали, што су теби говорили;
А што, царе, говориш од поља од конав'оскога,
Да је поље конав'оско веле чудно и широко,
Не би било у њему ни до подне коњем траве;
А што, царе, говориш за жупу за Жрновицу,
Жупа ти је Жрновица све крупно каменита,
Коње ћеш поломити, а јунаке погубити.
А што, царе, говориш за кључе од Дубровника,
Кључа̂ теби не дасмо без крви и без невоље,
Нег' бисмо се одврглн под другога господара,
Под другога господара св'јетла краља шпањулскога.“
А када је Јакоба цар честити разумио,
Властелина млада,
Тад ми иде гледати на везјере око себе,
Да делонго погубе Јакоба Марушковића;
Ма имаше Јакобе свога драга побратима,
Својега побратима пашицу Соколовића,
Голема јунака,
На њега је побратим десн'јем оком намигнуо,
А он се је Јакобе од погледа домислио,
Властелин млади,
Тер ми се је узврг'о на својега коња добра,
Тер на коњу убјеже у лијепо Дренопоље.
А пак пође пашица св'јетлом цару говорити:
„Је ли се кадгод нашло под небом на црној земљи?
Мој царе охоли,
Да ми се поклисар дубровашки погубио,
Глас ти ће пукнути на све банде на четири,
Да си хтио погубити веле вр'једна поклисара.“
Али царе охоли пашици одговараше:
„Бре Соколовићу,

„А давори, давори, пашица Соколовићу,
Чини, слуго пашица, све што ми је теби драго,
Моја вјерна слуго!
Ма л'јепо те господа дубровачка помитише.“
Тад ми је узео тридес Турак' велицијех,
Тер ми их је послао у бијело Дренопоље:
„Поврати се, поврати, Јакобе Марушковићу,
Вр'један властелине!
Тер се ходи помири св'јетлијем царом и везјером.“
Али јунак Јакобе Турцим' одговараше,
Мудар властелин:
„Да су мени остале пред царом црне очи,
Ја се не бих никада св'јетлу цару повратио.“
Од толек се дигнуо ка лијепу Дубровнику,
Здраво дође Јакобе на Плоче од Дубровника,
А весеље учинише сва господа Дубровника.
А мање се не може св'јетлу цару учинити,
Нег' се бјеше смирио с свом господом дубровачком.

81.

Поздрав Дубровнику.

Здрав слободни Дубровниче, гласовити св'јетли граде,
Граде гласовити,
Откле жарко сунце истече докли у морски скут (западе,)
Здрав који си вазда био од почетка првијех љетâ,
Св'јетли Дубровниче,
И небеском краљу мио и краљевијем свијем од свита.
Нека друзи справљат' буду бојне војске оружане,
Св'јем честити граде,

По витешкијем тере труду од протива злијех се бране.
Доброта је само твоја и крјепчина чисте вјере,
Граде богу мио,
Супроћ свакој смећи која чува и брани твоје мире.
Живи узможни граде, живи твê слободно биће ово:
С многом честитости,
Вик не смео бој страшиви, с тобом вазда мир станов'о!

82.

Мајка Маргарита.

Цвйлу то ми цвиљаше дробна птица ластовица,
Она мала птица;
Она цвйлу цвиљаше Задру граду на придврађу,
Она мала птица.
Бише ми се цвилећи дробна птица закаснила,
Она мала птица,
Тер ју бише пустило жарко сунце на западу,
Ону малу птицу,
А бише ју заскочио сјајни мисец на истоку,
Ону малу птицу.
Али оно не бише дробна птица ластовица,
Она мала птица,
Нег' ми оно бише била стара мајка Иванова,
Мајка Маргарита;
Она мајка кликоваше синка свога и брајенка,
Мајка Маргарита!
На њу ми је нашетала била вила планинкиња,
Она била вила,
Тер ми сиде била вила старој мајци бесидити,
Мајци Маргарити:

„Ча ми тако цвилујеш, стара мајко Иванова,
Мајко Маргарито?
Која ти је невоља грозне сузе проливати,
Мајко Маргарито?“
Сиде то ми стара мајка билој вили бесидити,
Мајка Маргарита:
„Остав' ме се, била вило, јади те се оставили,
Планинкињо вило!
Дви су мени љуте ране на мојему жељном срцу,
Планинкињо вило!
Обе су ми јадови љуте ране отроване,
Планинкињо вило!
И ово их не могу јадна мајка приболити,
Посестрино вило!
А ове су љуте ране на мојему жељном срцу
Посестрино Вило!
Ја т' сам мајка имала млада Петра братца мога,
Посестрино вило!
А Ивана хранила мила синка од срдашца,
Једно младо дите,
И кад сам их јадна била до витештва дохранила,
Посестрино вило!
По њих ми је свитла зора од истока поручила,
Посестрино вило!
Обих сам их јадна мајка свитлој зори отправила,
Мајка Маргарита.
Да ли ево не знадем за њих смрти ни живота,
Вило посестрино!
Нег' су ми се зли билизи јадни мајци указали,
Мајци Маргарити:
Гди се гавран вијаше над мерли од Задра града,
Она црна птица,
А биху му црна пера сва од крви уштрапана,
Оной црној птици.

Сила сам га јадна мајка кумити и братимит',
Ону кобну птицу:
„„Кажи мени, гавране, те билиге до истине,
Птице злокобнице,
А ја ти се јадна мајка виром мојом обитују, 55
Мој црни гавранче,
Да ти хоћу трудна пера сва сузами прохладити,
Птице злокобнице.““
Да ли не хти на мене худа птица ни гледати,
Она худа птица, 60
Него то ми одлети у планину црну гору,
Она худа птица,
Мене мајку остави грозне сузе пролијући,
Мајку Маргариту!“
Сиде то ми била вила старој мајци бесидити, 65
Планинкиња вила:
„Ово ћу те, стара мајка, ради Бога упрашати,
Мајко Маргарито,
Ако би ти оба два турске узе допаднули,
Мајко Маргарито, 70
Којом би их ти спендзом из тамнице искупила,
Мајко Маргарито?“
Сиде то ми стара мајка билој вила бесидити,
Мајка Маргарита:
„Ако су ми, била вило, турске узе достигнули, 75
Посестрино вило,
Ласно ћу их јадна мајка из тамнице искупити,
Посестрино вило,
За браца ћу мојега дати моју русу главу,
Посестрино вило, 80
А за сина Ивана живим огњем изгорити,
За то младо дите!“
Сила ми је била вила старој мајци бесидити,
Мајци Маргарити:

„Нису ти их, стара мајко, турске узе допаднуле,
Старице небого!
Да ли ћу ти истину, јадна мајко, повидати,
Старице небого,
Браца ти је објубила млада мома Гркињица,
Мајко Маргарито,
Тер ти га је напојила мрзле воде забитљиве,
Старице небого,
Да се нигдар од тебе сестре своје не спомене,
Мајко Маргарито;
А када си од себе синка свога отправила,
Оно младо дите,
Онда се је у теби срдашце окаменило,
Старице небого,
Јер када ми он дојде у Приморје валовито,
Оно младо дите,
На њега се намири липа Цвите Приморкиња,
На то младо дите.
Она венац вијаше од примога виловита,
Млада Приморкиња,
Онди мн се они бများху очицами сагледали,
Млади и гиздави,
Очицами сагледали а срдашци зајубили,
Млади и гиздави.
Бише ми га липа Цвите оним венцем окрунила,
Оно младо дите,
Да се нигдар никадаре к теби мајци не заврати,
Старице небого!
Цвили мајко и жали, и проливај грозне сузе,
Мајко Маргарито!
И да ти се никадара од суз' лишца не осуше,
Мајко Маргарито!
Нит' ћеш браца дозвати, нит' ћеш синка дочекати,
Старице небого!“

Бијеше га Ђурицу худа срећа научила,
Поће дгнду давати испод себе коња свога!
И поће ти на ногам' врл'јем Турцим' да убјегне.
Турци њега стигнуше и с главом га разд'јелише!
А ово су и мене љуте ране допануле,
Хоћу ти се до брзо с грешном душом разд'јелити.
Још хтијаше Перјенац Зорици бесједовати,
Ма му бијаху јунаку тешке ране додијале,
Бјеше ти се жалостан с грешном душом разд'јелио;
Низ коња је паднуо Зорици на б'јеле руке,
Она ти га понесе у своје у б'јеле дворе,
Пака поће плакати скрадињску л'јепу господу:
„Ајмех, драги господару, дико моја и похвало!
Тобом сам се млађахна дичила и подносила,
А сад ћу се жалосна црна руха наносити,
Грозне сузе прол'јеват' и грдити б'јело лице.
Ајмех, синко Радичин, моја од злата јабуко,
Жалосна те мајка мила на јунаштво оправила!
Ајмех, зете Ђурица, моја перло у прстенку,
Којега сам љубила к'о Радића сина мога,
Ајмех, драги дјевере, на руци златан прстенче,
Којега сам љубила к'о Хоџула господара!

79.

Како паша пријатељ Дубровчаном приста њима прид царем на добро, тер га наговори да не иде с војском на Дубровник.

Кад 'но ми се подиже честити Османовићу,
Турчине неборе;
Он се, царе, подиже к л'јепу граду Дубровнику,

Собом царе подиже од малога до велика,
Турчине неборе,
И собом и подиже млада пашу слугу своју;
Али поће млад паша св'јетлу цару говорити,
Великому цару:
„Да сам теби за Бога, господару, великога,
Докле си се овако, св'јетли царе, подигнуо,
Мој честити царе!
И с тобом си подиг'о од малахна до велика?“
Али царе охоли одговара слузи своме,
Он охоли царе:
„Ово сам се подиг'о к славну граду Дубровнику;
Кажу ми га Дубровник л'јепу планту босјокову,
Драга слуго моја!
И у њему Дубровнику л'јепу од злата јабуку,
И у граду Дубровнику два кладенца хладне воде,
Драга слуго моја!
И прид градом двор мало поље пољаници,
Близу града Дубровника л'јепа жупа Жрновица,
Драга слуго моја!“
Али поће млад паша св'јетлу цару говорити;
„Што су теби, мој царе, у небр'јеме луде р'јечи,
Мој царе честити!
Што ми, царе, говориш о славному Дубровнику,
Није ни те љепоте у граду у Дубровнику,
Свијетлому граду;
Која ли је љепота у тој од злата јабуци,
Мог'о бих је привраћи испод руке буздоханом,
Мој драги господару!
Која ли је љепота у кладенцим' хладне воде,
Кад кладенци присишу у сред љета илипштака!
Која ли је љепота у пољу у пољаници,
Кад не може на њу стат' трећи дио војске твоје!
Што ли, царе, говориш о жупи о Жрновици,
Мој драги господаре,

А жупа је далеко од славнога Дубровника.“
Али царе охоли одговара својом слузи:
„Слуго паша јуначки, помог'о те Бог велики,
Врло ли те господа дубровачка подмитише,
Племићи јунаци!“
Али пође млад паша св'јетлу цару говорити:
„Н'је су мене господа дубровачка подмитили,
Дворио сам у граду на пуно девет година,
За то знадем закове од л'јепога Дубровника,
Мој свијетли царе!“
Тад се царе врати пут л'јепога Цариграда,
А слугу је пашу послао на плоче од Дубровника.
Све су добро узазнали л'јепа честита господа,
И л'јепо ми дочекаше на плочами од Дубровника,
Турчина јунака,
Тер су њему сносили сокола од суха злата,
Л'јепо га дочекали а још боље отправили,
Слугу св'јетла цара!
А он се је вратио ка лијепу Цариграду,
Добре гласе однио св'јетлу цару честитому,
Своме господару,
И племиће господу св'јетлијем царом помирио.
А сад Богу сву славу, ти нас Боже помози!

80.

Како Јакоб Марушковић, поклисар дубровачки, опријечи се цару турскому бранећи слободу града Дубровника и како паша Соколовић уста за њега.

Кад вијеће вијећаху л'јепа честита господа,
Дубровчани млади,

Кога ми ће учинити у цара за поклисара.
Л'јепо в'јеће вијећаху од јутра до права по дна,
Племићи јунаци;
И у в'јећу учинише Јакоба Марушковића,
Јакоба су справили у цара за поклисара,
Млади Дубровчани.
Кад је дош'о Јакобе у цара у честитога,
Л'јепо ти се бјеше св'јетлу цару поклонио,
Племић добар јунак;
И њему се бијаше св'јетли царе поклонио,
„Харач ти сам донио од б'јелога Дубровника,
Честитога града.“
Али царе охоли Јакобу одговараше:
„Ја ти не ћу харача од града од Дубровника,
Властелине млади,
Него кључе ја хоћу од града од Дубровника;
А чуо сам, Јакобе, друзи ми су повидјели,
Властелине млади!
Да сте града Дубровника друг'јем градим' оградили,
Да сте посред града л'јепу кулу саградили,
Властелине млади;
Ја сам чуо, Јакобе, друзи ми су казовали,
Да имате, Јакобе, л'јепо поље конав'оско,
Да је поље конав'оско веле чудно и широко;
Туј ће бити, Јакобе, коњим' мојим тркалиште,
Властелине млади!
Још сам чуо, Јакобе, друзи ми су казовали:
Да имате, Јакобе, л'јепу жупу Жрнавицу,
И у жупи Жрнавици задовољне хладне воде.“
Све Јакобе слушаше, ма ништа не одговараше
Мудар властелине.
Нег' ми иде на тему св'јетлу цару одговарат':
„Све је, царе, истина за истину што говориш,
Мој драги господару,
Да смо града Дубровника друг'јем градом оградили,

Ма га смо оградили за велику за невољу,
Мој царе,
За невољу велику од дужда од млетачкога;
А што, царе, говориш од куле од Дубровника,
Ни то ти н'јесу лагали, што су теби говорили;
А што, царе, говориш од поља од конав'оскога,
Да је поље конав'оско веле чудно и широко,
Не би било у њему ни до подне коњем траве;
А што, царе, говориш за жупу за Жрновицу,
Жупа ти је Жрновица све крупно каменита,
Коње ћеш поломити, а јунаке погубити.
А што, царе, говориш за кључе од Дубровника,
Кључâ теби не дасмо без крви и без невоље,
Нег' бисмо се одвргли под другога господара,
Под другога господара св'јетла краља шпањулскога."
А када је Јакоба цар честити разумио,
Властелина млада,
Тад ми иде гледати на везјере око себе,
Да делонго погубе Јакоба Марушковића;
Ма имаше Јакобе свога драга побратима,
Својега побратима пашицу Соколовића,
Голема јунака,
На њега је побратим десн'јем оком намигнуо,
А он се је Јакобе од погледа домислио,
Властелин млади,
Тер ми се је узврг'о на својега коња добра,
Тер на коњу убјеже у лијепо Дренопоље.
А пак пође пашица св'јетлом цару говорити:
„Је ли се кадгод нашло под небом на црној земљи?
Мој царе охоли,
Да ми се поклисар дубровашки погубио,
Глас ти ће пукнути на све банде на четири,
Да си хтио погубити веле вр'једна поклисара."
Али царе охоли пашици одговараше:
„Бре Соколовићу,

„А давори, давори, пашица Соколовићу,
Чини, слуго пашица, све што ми је теби драго,
Моја вјерна слуго!
Ма л'јепо те господа дубровачка помитише.“
Тад ми је узео тридес Турак' велицијех,
Тер ми их је послао у бијело Дренопоље:
„Поврати се, поврати, Јакобе Марушковићу,
Вр'један властелине!
Тер се ходи помири св'јетлијем царом и везјером.“
Али јунак Јакобе Турцим' одговараше,
Мудар властелин:
„Да су мени остале пред царом црне очи,
Ја се не бих никада св'јетлу цару повратио.“
Од толек се дигнуо ка лијепу Дубровнику,
Здраво дође Јакобе на Плоче од Дубровника,
А весеље учинише сва господа Дубровника.
А мање се не може св'јетлу цару учинити,
Нег' се бјеше смирио с свом господом дубровачком.

81.

Поздрав Дубровнику.

Здрав слободни Дубровниче, гласовити св'јетли граде,
Граде гласовити,
Откле жарко сунце истече докли у морски скут (западе,)
Здрав који си вазда био од почетка првијех љетâ,
Св'јетли Дубровниче,
И небеском краљу мио и краљевијем свијем од свита.
Нека друзи справљат' буду бојне војске оружане,
Св'јем честити граде,

По витешкијем тере труду од протива злијех се бране.
Доброта је само твоја и крјѐпчина чисте вјере,
Граде богу мио,
Супроћ свакој смећи која чува и брани твоје мире.
Живи узможни граде, живи твê слободно биће ово:
С многом честитости,
Вик не смео бој страшиви, с тобом вазда мир станов'о!

82.

Мајка Маргарита.

Цвйлу то ми цвиљаше дробна птица ластовица,
Она мала птица;
Она цвйлу цвиљаше Задру граду на придврађу,
Она мала птица.
Бише ми се цвилећи дробна птица закаснила,
Она мала птица,
Тер ју бише пустило жарко сунце на западу,
Ону малу птицу,
А бише ју заскочио сјајни мисец на истоку,
Ону малу птицу.
Али оно не бише дробна птица ластовица,
Она мала птица,
Нег' ми оно бише била стара мајка Иванова,
Мајка Маргарита;
Она мајка кликоваше синка свога и брајенка,
Мајка Маргарита!
На њу ми је нашетала била вила планинкиња,
Она била вила,
Тер ми сиде била вила старој мајци бесидити,
Мајци Маргарити:

„Ча ми тако цвилујеш, стара мајко Иванова,
Мајко Маргарито?
Која ти је невоља грозне сузе проливати,
Мајко Маргарито?“
Сйде то ми стара мајка билој вили бесидити,
Мајка Маргарита:
„Оста̀в' ме се, била вило, јади те се оставили,
Планинкињо вило!
Дви су мени љуте ране на мојему жељном срцу,
Планинкињо вило!
Обе су ми јадови љуте ране отроване,
Планинкињо вило!
И ово их не могу јадна мајка приболити,
Посестрино вило!
А ове су љуте ране на мојему жељном срцу
Посестрино Вило!
Ја т' сам мајка имала млада Петра братца мога,
Посестрино вило!
А Ивана хранила мила синка од срдашца,
Једно младо дите,
И кад сам их јадна била до витештва дохранила,
Посестрино вило!
По њих ми је свитла зора од истока поручила,
Посестрино вило!
Обих сам их јадна мајка свитлој зори отправила,
Мајка Маргарита.
Да ли ево не знадем за њих смрти ни живота,
Вило посестрино!
Нег' су ми се зли билизи јадни мајци указали,
Мајци Маргарити:
Гди се гавран вијаше над мерли од Задра града,
Она црна птица,
А биху му црна пера сва од крви уштрапана,
Оној црној птици.

Сила сам га јадна мајка кумити и братимит’,
Ону кобну птицу:
„„Кажи мени, гавране, те билиге до истине,
Птице злокобнице,
А ја ти се јадна мајка виром мојом обитују,
Мој црни гавранче,
Да ти хоћу трудна пера сва сузами прохладити,
Птице злокобнице.““
Да ли не хти на мене худа птица ни гледати,
Она худа птица,
Него то ми одлети у планину црну гору,
Она худа птица,
Мене мајку остави грозне сузе пролијући,
Мајку Маргариту!“
Сиде то ми била вила старој мајци бесидити,
Планинкиња вила:
„Ово ћу те, стара мајка, ради Бога упрашати,
Мајко Маргарито,
Ако би ти оба два турске узе допаднули,
Мајко Маргарито,
Којом би их ти спендзом из тамнице искупила,
Мајко Маргарито?“
Сиде то ми стара мајка билој вила бесидити,
Мајка Маргарита:
„Ако су ми, била вило, турске узе достигнули,
Посестрино вило,
Ласно ћу их јадна мајка из тамнице искупити,
Посестрино вило,
За браца ћу мојега дати моју русу главу,
Посестрино вило,
А за сина Ивана живим огњем изгорити,
За то младо дите!“
Сила ми је била вила старој мајци бесидити,
Мајци Маргарити:

„Нису ти их, стара мајко, турске узе допаднуле,
Старице небого!
Да ли ћу ти истину, јадна мајко, повидати,
Старице небого,
Браца ти је обљубила млада мома Гркињица,
Мајко Маргарито,
Тер ти га је напојила мрзле воде забитљиве,
Старице небого,
Да се нигдар од тебе сестре своје не спомене,
Мајко Маргарито;
А када си од себе синка свога отправила,
Оно младо дите,
Онда се је у теби срдашце окаменило,
Старице небого,
Јер када ми он дојде у Приморје валовито,
Оно младо дите,
На њега се намири липа Цвите Приморкиња,
На то младо дите.
Она венац вијаше од примога виловита,
Млада Приморкиња,
Онди ми се они биху очицами сагледали,
Млади и гиздави,
Очицами сагледали а срдашци заљубили,
Млади и гиздави.
Бише ми га липа Цвите оним венцем окрунила,
Оно младо дите,
Да се нигдар никадаре к теби мајци не заврати,
Старице небого!
Цвили мајко и жали, и проливај грозне сузе,
Мајко Маргарито!
И да ти се никадара од суз' лишца не осуше,
Мајко Маргарито!
Нит' ћеш браца дозвати, нит' ћеш синка дочекати,
Старице небого!“

83.

Молитва дјевојчина видовному Богу.

Л'јепу шедбу шеташе једна млада Влахињица,
Гиздава дивојка.
Шедбу ми ти шеташе, вишњега Бога мољаше:
„Немој мене, мој Боже, живом жељом уморити,
Мој видовни Боже,
Живом жељом уморити, љутом стр'јелом устријелити,
Нека ми се ја нальубим једнога гиздава јунака,
Млада Влахињица;
На главу ми поносим зелен вијенац од маслине,
На руци се нагледам златан прстен од иљаде,
Ја л'јепа Влахиња.
Ако хоћ', мили Боже, мене живом жељом уморити,
Сатвори ме, мој Боже, витом јелом у планини,
Мој видовни Боже!
Од мојијех л'јепијех косах ситну траву дјетелину,
Од мојијех црнијех очих два хладјенца бистре воде,
Мој видовни Боже!
Када би ми дош'о мој господар у планини лов ловити,
Да би ми он починуо под зеленом витом јелом,
Мој мио господар,
Коње своје напитао ситном травом дјетелином,
А напојит' се два хладјенца бистре воде,
Те брзе коње."
Што је Богу молила, тој му је и умолила!

84.

Заглавак поп'јевке или здравица.

Поштен домаћине!
Који чиниш весеље: да ти буде у добри час,
Попе господару!
Да би теби освануло јутрос добро јутро,
Поштен домаћине! 5
Весели се, домаћине, весели ти пријатељи,
Свијетли господару!
Свијетло ти цвијеће, кê ти стоји на русу главу,
Старче господару!
Поштено ти цвијеће, кê на образу носиш, 10
Старче господару!
И једнога и другога Бог ви у здравју подржао,
Гиздави јунаци!
Весел'те се сви около, веселио ви Бог велики,
Господо придрага! 15
Попијевка ви на поштење, нами здравље и весеље!

85.

Краљ Вукашин ухвати вилу и жени се њоме.

Коња кује Вукашине краљу,
Добар му се коњиц ковати не даде,
Краље коњу говорио своме:
„Стани добро, моје мило добро!
Могу ли се поуздат' у тебе? 5

Да ти кујем ноге све четири,
Да ударим с тобом у језеро,
Да ухитим вилу прибијелу,
Да је вјенчам мени за љубовцу;
Не би ли ми Бог и срећа дала,
Да би ми добар вила породила пород!“
Добар коњиц виком одговара:
„Господине, Вукашине краљу!
Поткуј мени ноге све четири,
Немој оштрих завраћати чавал’,
Напој то ме вином од Видина,
И ракије са Демир капије,
Назобљи ме мисирском пшеницом.“
Кад ли га је разумио краљу,
Он му кује ноге све четири,
А британке њему не завраћа чавле,
Пит’ му дава из Видина вина,
И ракије баш са Демир капије,
Зоб му дава те мисирске пшенице,
Пак је добра краљу коња подсједнуо,
С њим удара у студено језеро.
Тако њему Бог и срећа дон’јела,
Краљ је б’јелу ухитио вилу;
Тер јој снима крила и окриља,
Тер је себи вјенча за љубовцу.
С њом је л’јепи краљу породио пород,
Л’јепи пород до два сина драга:
Један синак Краљић Андријаша,
Други синак Краљевићу Марко.

86.

Поп'јевка Краљевића Марка кад је Михну Костуранина погубио а Костур освојио.

Објeдује Краљевићу Марко,
И с њиме је стара мати своја.
У то Марку двије књиге дошле:
Једна му је цара честитога,
Друга му је Коштуранин Михне.
Када их је пролегао Марко,
Љуто ти ми уздахнуо бјеше.
Говори му стара мати своја:
„Откле ти су танке књиге, синко?
И прије ти су књиге доходиле,
Али нање н'јеси уздисао.“
Тада Марко мајци одговара:
„Једна ми је цара великога,
Овако ми у њој напишује:
„„Дођи мене ти дворити, Марко,
Ере мислим поћи на Арапе;
Учин'ћу те ја пашом прид војском.““
Друга ми је Коштуранин Михне,
И ово ми у њој напишује:
„„Ово ми су гласи допаднули,
Да ћеш отит' дворит' цара, Марко,
Ако пођеш дворит' цара Марко,
Имам теби опалити дворе,
И одвести т' љуби за робињу.““
За то што ћу учинити мајко?“
На то њему одговара мајка:
„Пођи, синко, дворит' св'јетла цара;
Ако т' Михна и опали дворе,

Цар ће теби друге оградити.“
И он пође дворит' св'јетла цара:
И посла га с војском на Арапе.
Добро му је срећа прискочила,
Ер је Марко добио Арапе.
И када се вратише с Арапа̂,
Сусретоше до два мала дрва,
Једно дрво б'јели барјак носи,
Друго дрво црни барјак носи,
Које дрво б'јели барјак носи,
На муштулук цару честитому,
Да му је Марко добио Арапе,
Које дрво црни барјак носи,
Носи кадер Марку Краљевићу,
Да му је Михна опалио дворе,
И одвео љуби за робињу.
Поче цвилит' Краљевићу Марко.
Говори му он честити царе:
„Што ми цвилиш, слуго Краљевићу?“
Али њему Марко одговара:
„Невоља ми је, драги господару!
Михна ми је опалио дворе,
И одвео љуби за робињу.“
На то њему царе одговара:
„Немој цвилит', Краљевићу Марко,
Даћу теби велике хараче,
Од мојега б'јела Цариграда,
Арменије и Караменије,
И од л'јепе земље Каравлашке,
Арбаније до б'јела Камена,
То ћеш опет ти заградити дворе,
А у мене је доста робињица,
Хоћу тебе оженити љепшом.“
Али цару Марко одговара:
„Што ће мени велици харачи?

То су тешке сузе сиромашке,
Што ли ми је твоје робињице?
Када мени закон не доноси,
Да се могу оженити другом,
Докле ми је прва у животу;
Нег' те молим, царе господару!
Да' ми мени триста Јањичара,
И пред њима побратима мога,
Који но је јаничарски ага.
По'ћу узет' тврда Костур града.“
Али њему царе говораше:
„Муч' не лудуј, Краљевићу Марко!
Под њиме сам стао три године,
Не могох му видјети ни врата,
Нег' ли узет' тврда Костур града.“
Опет цару Марко говораше:
„Дај ми, царе, триста Јаничара,
Ја ћу узет' тврда Костур града.“
Од мање се цару не могаше,
Нег' му даде триста Јаничара.
Кад се Марко с њима упутио,
Побратиму свому говорио:
„Могу ли се у вас поуздати,
Да чините што вам будем р'јети:
Обуците влашке бјелачине,
Под бјелачу корду припашите,
А у руке оштре косјериће.
И пођите ка Костуру граду,
И ондере надницу иштите,
Годите се, ма не погађајте,
Сваки ишти на дан дукат златан.
Гонит' вас ће врли Костурани,
А ви њима л'јепо говорите,
Мајстор нам се Баша поболио,
За то ванка отит' не можемо,

А у Коштуру није калуђера,
Нег' у Михне тест'јер испита'те,
Да пођете до у Свету Гору,
Довестити оца калуђера,
Кй ће мајстор Башу самирити,
На'ћете ме ви у Светој Гори."
Како је рек'о тако су учинили,
И у Михне тест'јер испиташе,
Да отиду до у Свету Гору,
Довестити црна калуђера.
Туј нађоше Марка Краљевића,
Чудну ти је доламу скројио:
Три аршина око коња пака.
Л'јепо ти му име надједоше,
Л'јепо име старац Мердерине.
И пођоше ка Костуру граду;
Мајстор им је Башу самирио,
А пака је њима говорио:
По'ћу амо у Михне на дворе,
Једа мени што за душу даде!"
И отиде у Михне на дворе.
Видјела га љуби Краљевића,
Тер је Михни она говорила:
За двором ти је црни калуђере.
Скочило је тридес Коштурана,
Да га приме с врана коња свога,
Ал' калуђер њима говораше:
„„Не тич'те ме, мила дјети моја!
Ер ме јадна њешто кости боле,
Јашућ' пуста коња Краљевића.""
У б'јеле га дворе уведоше,
За трпезу л'јепо поставише,
Поче цвилит' љуби Краљевића,
Али јој Михна даде заушницу:
„Што ме кобиш, искобила главу!"

„Не кобим те, драги господару!
Него познам коња Краљевића,
Не знам ком је смрти погинуо.“
Тада Михна вели калуђеру:
„Откуда ти коњиц Краљевића?“
Ал калуђер Михни одговара:
„Марко је био с царом на Арапим’,
Арапи га изранише љуто,
Сусретох га зеленом планином,
Ја сам јадна Марка самирио;
За душу ми је коња оставио,
И буздохан у седлу од коња,
И његово копје од мејдана,
И његову димишкију корду.
Сретоше ме охоли Латини,
Под силу ми корду уграбише,
Јоштера су мени говорили;
„„Што ће теби корда калуђере?““
Када га је Михна разумио,
Тад дозивље љуби Краљевића:
На ти ове кључе од сандука,
Пођ’ донеси сто дукат’ златнијех
Тер их пода’ оцу калуђеру,
За муштулук Краљевића Марка.
А кадар се Марко понапио,
Тадар вели Костуранин Михни:
„Је ли тест’јер Михна господару!
Да поиграм лако калуђерски,
Што сам јоштер ђаком научио?“
Али њему Михна одговара:
„Тест’јер ти је, црни калуђеру!“
Поче играт’ лако калуђерски,
Ал’ пенџери из темеља крећу!
Говорило тридес Костурана:
Чудна ти је лака игра ова,

Кад се пенџери из темеља крећу!“
Говорио Костуранин Михна:
„Калуђере, да те брод убије!
За што на те мантију обуче?
Голем ти би био у себи јунак,
Како да је други Краљевићу.“
На то њему Марко одговара:
„Рек'о си је Костуранин Михне!
Ово теби Краљевића Марка!
Него стави ти на сабљу руку,
Да не речеш да ти је пријевара.“
Када га је Михна разумио,
Пође узет' своју оштру корду.
Куда Марко Михну удараше,
Испод корде живи огањ скаче;
Куда Михна Марка удараше,
Свуда црна крвца протјецаше.
Ал' долеће од планина вила,
Тере сједе Марку на рамена,
И она му поче говорити:
„А не знаш ли, Краљевићу Марко!
Да је Михна каменит до паса?
Нег' се хити Михни брзијех нога.“
Кад је Марко вилу разумио,
Он се хити Михни брзијех нога,
Подсјече му ноге под кољена.
Рањен паде Михна на земљицу,
А пак му је одсекао главу,
Пак посјече тридес Коштурана,
Огњем Михни опалио дворе;
Тако узе тврда Костур града.

87.

Опет Марко и Миња али инако.

Кад је царе диван учинио,
Све му слуге на диван доходе,
Ал’ не дође Краљевићу Марко,
Него сутра по дивану дође.
Ал је Марку царе говорио:
„Слуго моја, Краљевићу Марко!
Што те није било на дивану,
Нег’ си данас по дивану дош’о?„
Али му је Марко говорио:
„Ах борја ми, мој честити царе!
Није мени до дивана твога,
Нег’ је мени до поробја мога,
Пороби ме Коштуранин Миња,
И мени је поробио дворе,
И по дворе благо покупио,
Огњем ми је попалио дворе,
Љубовцу ми за робја повео!“
Кад зачуо то честити царе,
Тер је царе Марку говорио:
„Муч’ небој се, Краљевићу Марко!
Што је теби покупио благо,
Даћу теби три села харача,
Засобице три године дана;
Што ли ти је запалио дворе,
Скупићемо Влахе својевољне,
Љепше ти ће оградити дворе;
Што л’ ти љубу за робја поведе,
Ја имадем тридес султанија,
Узми Марко коју ти је драго.“

Кадар га је Марко разумио,
То је њему ништа мило било;
Нег' је њему Марко говорио:
„Што ми велиш, мој честити царе!
Да ћеш ми дати три села харача,
Ја ти не ћу узети харача,
За што ће ме клети сиромаси;
Што л' ми велиш, мој честити царе,
Да ћеш скупит' Влахе својевољне,
Кадар би ми оградили дворе,
Клеће мене власи својевољни.
Што л' ми велиш мој честити царе!
Да ти имаш тридес султанија, —
Ни једном се оженити нећу,
За што нећу љуби моје наћи;
Нег' те молим, драги господару!
Даруј мени тридес јањичара,
Да ја пођем пут Костура града,
Једа Бог да и срећа јуначка,
Да ти донесем кључе од Костура.“
Кадар га је царе разумио,
И он му је јунак говорио:
„Узми Марко колико ти драго.“
Узе Марко тридес јагничара,
Обуче их у црне хаљине,
Како да су оци светогорци,
И отиде пут Костура града.
Здраво дошли до Костура града,
Од Костура врата отворена,
Пред вратима дјеци солдатини!
И мећу се камена с' рамена.
„Божју им су помоћ називали:
Божја помоћ дјеца солдатини!
Је ли у двору Костуранин Миња?
Дошли смо му благосовит' дворе.“

Ал' говоре дјеца солдатини:
„Здраво били, оци светогорци!
У двору је Костуранин Мића.“
И пођоше к свому господару;
Господару свому говорили:
„А борја ти, драги господару!
Дошли вам су оци светогорци,
Тер вам хоће благосовит' дворе.“
Уљезоше оци светогорци
У Мињине у бијеле дворе.
На прозору Маркова љубовца,
Позна коња свога господара;
Калуђерим' она говорила:
„Ах борја вам, оци светогорци!
Откуд коњиц мога господара?
Али га је за дуг продавајо,
Али ми је јадном приминуо,
И за душу коња оставио?“
Говоре јом црни калуђери:
„Ах борја ми, робињице млада!
Није коња за дуг продавајо,
Него ти је јадан приминуо,
За подушје коња оставио.“
Кад то чула Маркова љубовца,
Рони сузе низ лишце бијело,
И јоштер је млада говорила:
„Ајмех мени, драги господару!
Остах за свеђ Мињина робиња.“
Кад то чуо Костуранин Миња,
У образ је руком ударио.
Како је је лако ударио,
Три јој здрава излећела зуба,
Крвца јѐ је низ образ полила.
И то гледа Краљевићу Марко,
Срцу своме одољет' не може,

Брзо јунак сабљу повадио,
Одс'ијече му у рамену руку;
И још му је јунак говорио:
„Не ударај, остала ти пуста!
Ово ми је вјенчана љубовца.“
Махну сабљом и десницом руком,
Тер му русу одсијече главу.
По двору је благо покупио,
Огњем му је дворе запалио,
Љубовцу за робја повео,
И однесе од Костура кључе,
Тер их носи цару честитому:
„Нека да знаш, мој честити царе!
Да сам јунак јуриш учинио,
И да сам ти Костур освојио.“

88.

Мегдан Краљевића Марка са Сибињанин Јанком.

Хвалио се Сибињанин Јанко,
По Сибињу по б'јеломе граду:
„Доста јунак јесам погубио,
Седамдесет младијех Мартолова,
И тридесет и три заточника;
Јоште мислим до три побратима:
Краљевића с Хрељом Бошанином,
И побратима Кобилић Милоша.“
Али у Марка доста пријатеља,
Још повеће Богом побратима,
Брзо Марку гласе догласили.

Он посиде шарца големога,
И он иде к Сибињу билому;
Али је Сибињ магла притиснула.
Под њим Марко чадор распињао,
Код чадора копје посадјује,
А за копје шарца привезао,
Пак ми леже почиват' уморан.
Ал' се шета Сибињка дјевојка,
Од Сибиња града по зиду,
Под Сибињем чадор угледала,
Препаде се, у Сибињ побјеже,
И дозивље сибињске војводе:
„Зла вам срећа, сибињске војводе!
Свилен шатор под Сибињем градом,
Под чадором голем јунак лежи,
Кад чадора коња привезао.“
Исшеташе сибињске војводе,
Један сиде браде до појаса,
Други црна брка до рамена,
Трећи младо момче голобрадо.
Који сиде браде до појаса,
Оно ми је Сибињанин Јанко;
Који црна брка до рамена,
Оно му је сестричић Секуле;
Који дите младо голобрадо,
Оно Јуре, дите Секулово.
Позна Јанко Краљевића Марка,
И говори сестричић Секулу:
„Врати то се к билому Сибињу,
Доведи ми дора коња мога,
И донеси копје коштаново,
Да ја Марку на мејдан изидем.“
Секул иде к билом Сибињу,
Доведе му дора коња големога,
И донесе копје коштаново.

Иде Јанко Марку на мејдан,
Ал' се скочи дели Краљевићу,
И посиде шарца големога,
Тер се с Јанком гони по мејдану, 50
И удари Јанка копјем бојнијем.
Колико га удари лагахно,
Кроза њ бојно копје пролећало,
Пак му русу одсијече главу.

89.

Марко Краљевић освети брата Андријаша кога му Турци погубише.

Ка̂ је гора од горе најљепша,
Ал' кљенова оли брштанова?
Најлепша је гора брштанова,
Јер се хита дрва и камена.
Њоме језди Краљевићу Марко 5
С Андријом брацем рођенијем.
Андрију је достигнула жеђа,
Он је брату Марку говорио:
„Драги брате, Краљевићу Марко!
Трудно ме је достигнула жеђа, 10
Једа л' знадеш у планини воде,
Да с' напијем и напојим коња?“
Ма је Марко брату говорио:
„Драги брате, Краљевић Андрија!
Није нигђе близу воде хладне, 15
Нег' прид нами камена пимница,
У њој има млада крчмарица,

Ма ту пију свеђ турске делије,
Чувај, брате, да те не погубе,
Ја те чекам овди у планини;
Немој, брате, ти у крчму поћи,
Ни с Турцима испијати вино.“
Кад то чуо Краљевић Андрија,
А он пође камену пимници,
Прид пимницом зове крчмарицу:
„Крчмарице, изнеси ми вина,
Да с' напијем и напојим коња.“
Изнијела му један конд'јер вина.
Кад се рујна вина понапио,
Али рече млада крчмарица:
„Откадер сам крчмарица млада,
Ја не виђех љепшега јунака.“
Ал' покликну до девет делија,
Који прид крчмом рујно вино пију:
„Ал' га није породила мајка,
Тер ми не ће да у крчму дође,
Да с јунацим' рујно вино пије.“
Кад је чуо Краљевић Андрија,
У пимницу бјеше ушетајо,
Сједе с Турцим' рујно вино пити.
Кад га они вином опојише,
Тере њему главу осјекоше. —
Заспа Марко коњу у сед'оце,
Ма га буди вила посестрима:
„Устај гори, Краљевићу Марко!
Погибе ти братац Андријаше,
Погину ти у камен-пимници.
Кад то чуо Краљевићу Марко,
И он пође каменом пимници.
Прид пимницом коња оставио,
А он сједе у камен-пимницу,
И находи до девет делија,

Умеђу се главом Андријаша,
К'о јабуком од сухога злата.
Кад видио Краљевићу Марко,
И погуби до девет делија,
Крчмарицу живу ухитио,
И црне јој очи извадио,
А по крчми благо покупио,
Тер је крчму огњем изгорио.
Свога браца 'бјеше укопајо;
Здраво пође к двору бијеломү.

90.

Марко Краљевић пије уз рамазан вино, носи зелену доламу и игра уз Туркиње уз пркос царевој забрани.

Цар честити јасак учинио,
Да се не пије уз рамазан вина,
Да се не носе зелене доламе,
Да не игра Влашић уз Туркиње.
Краљевић Марко за то и не хаје,
Него пије уз рамазан вино,
И он носи зелену доламу,
И он игра Влашић уз Туркиње.
То се чудо и до цара чуло,
Да се не боји царева јасака.
Маче царе два улака млада,
Да ухите Краљевића Марка.
Тражише га три бијела данка,
А четврти половина била,
Нађоше га у билој механи,

Стадоше га бити и везати.
Нит’ се даде бити ни везати,
Нег’ сам иде цару под шаторе.
Ал’ му царе тихо говораше:
„Краљевић Марко, вјерна слуго моја!
Је ли истина што говоре људи,
Да се не бојиш ти мога јасака,
Нег’ да пијеш уз рамазан вино,
И да носиш зелене доламе,
И да играш Влашић уз Туркиње?“
„Јес истина, драги господару!
Кад би се бој’о ја твога јасака,
Не би се зв’о Краљевићу Марко.
Када дође каурска коризма,
За што Турци мрсе уз коризму,
Што ли носе црљене доламе,
Што ли играју Турци уз Влахиње?“
Одговори мој честити царе:
„Да не гледам Бога великога,
Сад би тебе раставио главом.“
У тему се царе припануо,
Од страха му правду учинио,
И још га је л’јепо даровајо:
„Пођи, Марко, тер испијај винце.“
Оде Марко и понесе спендзе,
Што је њега царе даровајо,
Доби правду, весела му мајка!

91.

Марко Краљевић и царева хасна.

Телал виче около царева града:
„Ко је цару хасну покупио,
И исјек'о дјецу хаснадаре?“
Турци веле: Краљевићу Марко;
Али Марко под шатором спава,
И нико га пробудит' не смијаше,
До једнога побра Алил-аге.
И он њега пробудит' не смије,
Нег' му вади испод главе тамбуру,
У тамбуру ситно udараше.
Кроз сан Марко бесједио тадер:
„Ко од Турак' у тамбуру удара?
Тамбура му се о главу разбила!“
Њему вели побро Алил-аго:
„Устан' боље, драги побратиме!
Царева је хасна покрадена,
Исјечена дјеца хаснадари.
Турци веле Краљевић је Марко,
Својијем побром Алил-агом.“
Скочи Марко на јуначке ноге,
Тер вели побри Алил-аги:
„Сутра ће царе учинити диван,
И све слуге на диван сазвати,
Сви ће прид њим сабље извадити,
У свакога је сјајна и свијетла,
А моја је тамна и крвава!“
Вели њему побро Алил-ага:
„Ах не бој се, побро Краљевићу!
Ја имадем двије бритке сабље,
Обје су кано и твоја сековане,

Ја ћу једну поклонити теби.“
Кад је сутра освануо био данак,
Тер је царе диван учинио,
Све је слуге на диван сазвао,
Кој' су пред њим сабље извадили,
Али не ће Краљевићу Марко.
Цар је Марку тихо говорио:
„Вади ћорду, слуго Краљевићу!“
„Ах на виру, царе господаре!
Моја ме је мајка проклинала,
Да не вадим залуду сабље.“
Цар је јоште Марку говорио:
„Вади, Марко, на кога ти драго.“
Кад је Марко р'јечи разумио,
У њему је живо срце поиграло,
Прима себи Турак' угледао,
Све Турака својијех непријатеља,
Махну сабљом и десницом својом,
Тридес русих одсијече глава,
Све од Турак' својијех душмана.
У столу се потресао царе,
Бојећи се да га не пос'јече Марко.
Још је царе Марку бесједио:
„Ај вире ти, слуго Краљевићу!
Је л' истина што Турци говоре,
Да си моју хасну покупио,
И исјек'о дјецу хаснадаре?“
„Истина је, мили господаре!
Бијаше ми понестало спендзе,
Ја отидем да узмем малахно,
Навалише дјеца хаснадари,
Навалише да погубе мене.
Махнух сабљом и тамо и амо,
Ништа не знам, посиком ли кога.“
„Хвала теби, слуго Краљевићу!

Да нијеси учинио тако,
Ја бих тебе погубио царе.“

92.

Пјесна од Краљевића Марка како погуби царева поклисара.

Пије вино Краљевићу Марко у цареву безистану,
С Костадином драгијем побратимом,
Силом дава Влахом пити вино.
То се чудо и у цара чуло;
Маче царе свога поклисара,
Поклисара црног Арапина:
„Довед’ то ми Краљевића Марка,
Оли русу главу Марка Краљевића.“
Брзо иде црни Арапине,
А кад дође билом Безистену,
Али Марко испијаше вино;
Удара му шарца буздоханом.
Њему вели Краљевићу Марко:
„Не ударај, црни Арапине,
Још ти коњиц има господара!“
За то Арап ништа и не хаје,
Нег’ удара коња буздоханом.
Шарац ричи каоно љута змија,
И погледа Марка господара.
Марко срцу одољет’ не може,
Он ми скочи на јуначке ноге,
Из сагрије сабљу извадио,
Тер погуби царева поклисара.
Вели њему Костадине побро:

„Краљевићу, ујела те змија!
Што погуби цару поклисара,
Оба ћемо погинути сада.“
За то Марко и не хаје ништа,
Нег' посједе шарца свога,
Тер он иде к цару у Цариград.
Он пред царем црну земљу љуби,
Десну руку а кољено л'јево;
Ал је Марку царе бесједио:
„Што си дош'о, јадан зулумћаре!
Колико ли говорење моје,
Да не пијеш уз рамазан вино,
И да не носиш зелену доламу.“
А њему Марко бесједјаше:
„Знаш ли царе, мили господаре!
Кад је царе био у сужанству,
Баш у оној земљи арапској,
Тер ти мени танку књигу пишеш:
„„Краљевић Марко, мој по Богу синко!
Вади мене из невоље тешке.““
А кад Марко књигу прогледао,
Ја подсидох шарца коња мога,
Одох у арапску земљу.
Вечер дођох у арапску земљу,
И ја нађох три аге арапске,
Ја их нађох гдје вечерају,
Ти им царе мумом свјетлијаше.
Ја извадих из сагрије сабљу,
И погубих три аге арапске,
Опростих тебе из сужанства,
И побјегосмо б'јелом Цариграду.
Мож' се споменути, драги господаре!
Да ми даде чинит' што ми драго,
И да пијем уз рамазан рујно вино.“
Кад је њега разумио царе,

Грохотом се насмијао царе.
И л'јепо Марка даровао:
„Пођи Марко, мој сиви соколе!
Тер се напиј задовоље вина.
Јоштер узми сарук и каук (?)
Ходи са мном у мечите турске.“
То ли било, то ли и не било,
А сад се међу нами спомињало,
Да су здраво све јуначке мајке.

93.

Иво и Јелица и мати им будимска краљица.

Када Турци Будим поробише,
Од Будима краља погубише,
И двоје му дјеце заробише,
Синка Ива и кћерцу Јелицу,
Ивана су цару даровали,
А Јелицу царици госпођи.
За т'јем мало постојало бр'јеме,
Мало бр'јеме девет годин' дана,
Не виђе се братац ни сестрица.
Братац сестри танке књиге пише:
„А ти селе, драга моја сестро!
Ја сам ти се болком поболио,
Бог ти знаде, хоћу ли преболети.
Ну се моли царици госпођи,
Да те пошље над Ивана бона,
Да те видим за живота мога!“
Кад Јелица књигу разумјела,
Књигу лега, сузе пролијева,

Питала је царица госпођа:
„А ти Јеле, драго д'јете моје!
Неродјено како и родјено,
Откуд књига, од кога ли града,
Тер толико сузе пролијеваш?“
„Не питај ме, мила мајко моја!
Ово је књига драга браца мога,
Ово ми се болком поболио,
Бог ти знаде прибоље ли веће;
Пошљи мене над Ивана болна,
Да га видим за живота мога.“
Молила се и умолила се,
А царица свјетовала Јелу:
„А Јелице, драго д'јете моје!
Кад ти будеш низ то поље равно,
Дигни чоху коњу до копита,
Да ти коњиц чохе не изгнуси;
Када будеш над твога браца болна,
Не рон' сузе низ твоје б'јело лишце,
Да ти сузе лишце не огрубе.
За то Јеле ништа не хајаше,
Нег' весело коња јездијаше.
Кад свому брацу дојездила,
Проли сузе низ бијело лишце;
Али јом је братац говорио:
„А Јелице, драга сестро моја!
Не рон' сузе низ бијело лишце,
Н'јесам ти се болком поболио,
Него сам се, селе, поболио,
Од главице али нафалице,
За видјети тебе, селе моја!
Ти ми кради благо у царице,
Ја ћу добре коње из ахара,
Да бјегнемо од града до града,
Док нађемо пуста Будим града,

И у њему нашу стару мајку.“
Што рекоше тако учинише,
Јеле краде благо у царице,
Иво краде коње из ахара,
Они иду од града до града,
И дођоше к пусту Будим граду,
А прид Будим будимска краљица,
Она сједе тер у сунце гледе,
Жаркому је сунцу говорила:
„Сјај ми боље, жарко сунце моје!
Огриј мене Јелу и Ивана.“
У та доба двоја робља млада!
Божју јом су помоћ називали:
„Божја помоћ, будимска краљице!“
Она њима боље одговара:
„Бог да добро, двоја робља млада!
Откле ми сте од кога ли града?
Знате ли ми Јелу и Ивана?“
Одговара двоја робља млада:
„Ми нијесмо од Стамбула града,
Не знадемо Јеле ни Ивана,
Нег’ нам дани нојцу преноћити,
За здравице Јеле и Ивана.“
Кад то чула краљица госпођа,
Рано им је вечерати дала.
Кадара је на вечери било,
Наслања се Јеле на Ивана.
Говори им краљица госпођа:
„У Богу вам, двоја робја млада!
Али сте ми братац и сестрица?
Али сте ми ђевер и невјеста?“
Али Јеле одговара мајци:
„Ми ти н’јесмо братац ни сестрица.
Него јесмо ђевер и невјеста.“
Тада мајка одговара Јели:

„Наслони се, нево, на ђевера,
Неће моја Јеле на Ивана.“
Када Јеле разумјела мајку,
Она срцу одољет' не може,
Поче љубит' милу своју мајку:
„Ово није ђевер ни невјеста,
Него је ово братац и сестрица!“
Кад је мајка кћерцу разумјела,
У њој ми се срце распукнуло,
Од весеља Јеле и Ивана.
Али је Иво себи говорио:
„Колико ти моје говорење,
Да се својом не повједаш мајци,
Ер је мајка срца милостива.“
Они своју укопаше мајку,
И осташе у Будиму граду.

94.

Алија припијевањем опет задоби препрошену дјевојку.

„Годинице, нехорице моја!
Врло ти ми у нехору дође,
Ах и мени и коњицу мому:
Мени драгу моју припросише,
А коњицу ливада не роди,
Мени побро припроси дјевојку.
Још ме побро зове у сватове
За дјевера уз дјевојку младу.
Ако пођох, мени је срамота,
То л' не пођох, мени је грехота;
А све што сам у чети добио,
И што ми је од баба остало,

Све сам јунак за свилу харчио,
И за свилу и за сухо злато.
Свилу јој сам на оке мјерио,
А сухо сам на литрице злато,
Што сам драгу мому односио,
А садар је мени уграбише!“
То зачула Алијина мајка,
Тер је Али сину говорила:
„О Алија, драго д’јете моје!
Што си, синко, тако невесео?“
Кад је Але мајку разумјео,
Све је мајци право повидио.
Кад је Алу мајка разумјела,
Она га је л’јепо свјетовала:
„О Алија, драго д’јете моје!
Ти не гледај од људи срамоте,
Него гледај од Бога грехоте,
И отиди побру у сватове,
За ђевера уз младу дјевојку.
Кад будете горицом зеленом,
На погледу од нашега двора,
Ти се Але моли сватовима:
„„Је ли тест’јер да ја попијевам?““
Ако би ти тестијера дали,
Припијевај све твоје невоље,
Једа Бог да и срећа јуначка,
Да ти побре поврати дјевојку!“
Како га је свјетовала мајка,
Он час Але мајку послушао,
И не гледа од људи срамоте,
Него гледа од Бога грехоте,
И отиде побру у сватове
За ђевера уз младу дјевојку.
Кад су били горицом зеленом,
На погледу од својега двора,

Молио се Алија дијете,
Молио се сватској старјешини:
„Је ли тест'јер, сватска старјешино?
Је ли тест'јер, да ја попијевам?“
Говори му сватска старјешина:
„Попијевај, Алија ђевере,
Попијевај, колико ти драго;
Али немој поп'јевати лудо.“
Кад то чуо Алија ђевере,
Тер он узме поп'јевати јунак,
Припијева вјереницу своју,
И остале све своје невоље.
То га зачу драги побратиме,
Он је њему трипут говорио:
„Је ли истина, Алија ђевере!
Је ли истина, што ти попијеваш?
Ако ли ти истина не буде,
Неј се јунак наносити главе.“
Ал' говори Алија ђевере:
„Ах борја ми, драги побратиме!
Ако ово истина не буде,
На дар теби глава и дјевојка.“
Кадар га је побро разумио,
И он њему дарова дјевојку,
И још му је јунак говорио:
„Врни коња пут твојега двора.“
И он њему стаде за ђевера.
Кад дођоше Алији на дворе,
Кад виђела Алијина мајка,
Велико су весеље чинили,
У својему двору бијеломе.

95.

Женидба војводе Павла.

Узрасла је трава дјетелина
Око двора војеводе Павла.
Желе је су Павлове сестрице
Десном руком, сребрнијем српом;
Метали је коњма браће своје,
И они су коњма говорили:
„Јејте, коњи миле браће наше,
Сутра ћете путоват' далеко,
По дјевојку мила браца Павла,
И про'ћете три горе јелове,
Три јелове а три јаворове,
Узи'ћете на видово поље;
Видјеће те дворе дјевојчине,
Ђе пред двором дивно коло игра,
У колу је дјевојчина мајка,
Ђе ми она колом обрњива.“
Кад је сутра био данак био,
Л'јепе Павле свате сакупио,
Тер ми иде по младу дјевојку,
И пројоше три горе јелове,
Три јелове и три јаворове,
Узидоше на видово поље,
И видјеше дворе дјевојчине,
Ђе прид двором дивно коло игра,
У колу је ђевојчина мајка,
Једном руком коло обртала,
Другом руком сузе утирала.
У то доба свати дојездише,
Тер се димно коло разметнуло,
Тер примају под сватима коње.

Павлу прима дјевојчина мајка,
Тер је она Павлу говорила:
„Што си дош'о, војевода Павле!
Синоћ ти је умрла ђевојка,
Јутрос смо је младу укопали.“
Кад зачуо војевода Павле,
Тер говори ђевојчиној мајци:
„Кажи мени, гдје је укопана,
Јер је хоћу извадити јунак,
Хоћу јеј се мртве нагледати,
Кад је нијесам ја живе видио.“
Ал' говори ђевојчина мајка:
„Ах борја ми, војевода Павле!
Оваки је у овој земљи закон,
Кад нам умре вјерена ђевојка,
У земљу је младу не копамо,
Нег' је младу у море мећемо.“
Ал' говори војевода Павле:
„Кажи мени, гђе сте је метнули,
Ја сам норац, изнорит' је хоћу;
Хоћу је се нагледати мртве,
Кад је нисам живе ни видио.“
Ал' говори стрина ђевојчина:
„Ах борја ти, војевода Павле!
Што ћеш мени муштулука дати,
Ер ти није умрла дјевојка,
Нег' се млада с мајком посвадила,
Да би о што не бих ни жалила,
Нег' од једну танахну кошуљу.
Хоће мајка да је теби даде,
А дјевојка да је дјеверу даде.“
Кад зачуо војевода Павле,
И он јој је јунак говорио:
„Н'јесам с браћом јараке д'јелио,
Ни сам јунак одјеће д'јелио,“

Ухити га за бијелу руку,
Одведе га у бијеле дворе,
У камару млађане дјевојке.
Он дјевојку у животу нађе,
(То је њему врло мило било)
Начињену како но невесту.
Ухити је за бијелу руку,
Тер је води сват'ма за трпезу,
Све су свате л'јепо даровали.
Вјенчаница Павлу говорила:
„О ти Павле, драги господаре!“
Она га је тврдо заклињала:
„Не води ме из бијела двора,
Јер ти не ћу горе пријездити.“
А он јој је јунак говорио:
„Немој мене млада заклињати,
Јер те не ћу оставит' у мајке.“
Ухити је за бијелу руку,
Тер је стави на коњица добра.
Она га је млада заклињала:
„Ах тако ти материна мл'јека!
Не води ме из бијела двора,
Јербо ћу ти умријети јадна;
Не ћу ти жива на домове доћи.“
А он јом је јунак говорио:
„Волио бих те у гори оставити,
Нег' у двору миле мајке твоје.“
Отишли су пут горе зелене;
Кад су били сред горе зелене,
Ал' ђевојка ђеверу говори:
„Ах ђевере, мој драги прстене!
Скалај мене са коњица добра,
Ербо ти ћу јадна умријети!“
Ал' то чуо војевода Павле,
Тер се за се јунак обртао,

И погледа вјереницу своју
Гђе је млада у лишцу убл'јеђела.
Он час јунак са коња скочио,
И ухити мађахну дјевојку;
Он је јунак са коња дигнуо,
И стави је на десно кољено.
Али му је млада говорила:
„О ти Павле, моје несуђење!
Колико ти моје говорење,
Да ме не водиш из мајчина двора!“
То изусти а душицу пусти.
Они су је у гроб укопали,
Око гроба цркву саградили,
Око цркве ружу насадили,
Око руже воду навратили;
Ко је девот, нека Бога моли,
Ко је гиздав, нека ружу бере,
Ко је жедан, нека воду пије.

96.

Како Пеимана кћи Диздар-аге измијени оца идућ' на цареву војску, и како открии царевићу Мују, и за њиме отиде у Новоме граду.

Често књиге к Босну приходаху,
Од Стамбула града бијелога,
Ка Новому, старцу Диздар-Аги:
„Ход' на војску, старац Диздар-аго!“
Кад су старцу књиге допануле,
Књиге шти, а сузе пролијева.
Питала га кћерца Пеимана:
„Што је теби, бабо, добро моје?

Прије ти су књиге доходиле,
Али н'јесу тако жалостиве."
„Остан' ме се, драго д'јете моје!
Цар ме зове да идем на војску.
Ја не могу ни к џамији поћи,
Великом се Богу помолити,
А камо ли да војујем војску!"
Пеимана бабу одговара:
„Муч' не бој се, бабо, добро моје!
Ну ми скроји делинске хаљине,
Како носе у Новом спахије,
И купи ми коња од мејдана,
И даруј ми роба Дилавера,
Ја ћу поћи за тебе на војску."
Брзо је је бабо послушао,
Он јом кроји делинске хаљине,
Купио јом коња од мејдана,
И дава јом роба Дилавера;
Пође млада у цара на војску,
Она је млада робу говорила:
„Не зови ме Пеиман дјевојком,
Нег' ме зови Пеиман спахија."
Војевала девет годин' дана,
Нико не зна, да је женска глава,
Кад је била десета година,
Домишља се царевићу Мујо,
Тер је бабу своме говорио:
„Што имамо Пеиван спахију,
Све бих рек'о да је женска глава,
У ње је лишце како у дјевојке!"
Али га је бабо свјетовао:
„А ти, Мујо, драго д'јете моје!
Ну је води на росне ливаде,
Мећите се камена с рамена,
Ако буде она женска глава,

Вјера моја добацит' га не ће.“
Брзо Мујо послушао баба,
И води је на росне ливаде,
Метали се камена с рамена,
А дјевојци Бог и срећа даде,
Првом баци мало не добаци,
Другом баци свијех прибаци,
У тому дјевојку познат' не могоше.
Друго га је бабо свјетовао:
„Моје д'јете, царевићу Мујо!
Поведи је на чахшије доње,
Ако буде млада женска глава,
Гледаће ти везе по махрамам'.“
Ал' дјевојка мудра и разумна,
Не гледала везе по махрамам',
Него купи чорду на бедрицу,
С ч'јем ће млада војску војевати;
Ту дјевојку познат' не могаху.
А кад виђе царевићу Мујо,
Тер је своме бабу повидио:
„А ти, бабо, мило добро моје!
Што ћу сада од живота мога?“
Трећ'јем га је бабо свјетовајо:
„Муч' не бој се, драго д'јете моје!
Ти је води у вруће амаме(?)
Кад почнете свлачити доламе,
Ако буде млада женска глава,
Ласно ћете младу познавати.“
Брзо Мујо послушао баба,
И води је у вруће амаме;
Али дјевојци Бог и срећа даде,
Она бјеше мудра и паметна,
Тер свјетује роба Дилавера:
„А ти робе, мој по Богу брате!
До сад си ми у невољи био,

Сутра мени у највећој буди;
Када будем у вруће амаме,
Пусти, робе, два млада телара,
Нека личе по царевој војсци:
„Гди је овди Пеиман спахија? —
Да је прије ка Новому граду,
Умрије му и отац и мати,
Каури му попалише дворе,
И по двору покупише благо,
Поведоше љуби за робињу.“
Кад то чуо Пеиман спахија,
Иштом млада токе распињаше,
Тер дружини својом говораше:
„Чујте, чујте, дружинице моја!
На дар вама токе од три оке,
Тер златите пуца на јачермам',
А ја иден кад Новому граду,
Једа моју љубу достигао,
Да не буде каурска робиња.“
То изрече и истече млада,
И врже се на добра коњица,
Пратиле је аге и спахије,
А највеће царевићу Мујо!
Пусти ђога прико Дрине воде,
Кад је била на ону банду воде,
Царевића Мујa дозивала:
„Душо, злато, царевићу Мујо!
Кад сам теби срцу омиљела,
Купи свате, ходи по дјевојку;
И ја н'јесам Пеиман спахија,
Него кћерца старца Диздар-аге.“
Кадар је је младу разумио,
Купи свате иде по дјевојку,
И за њу се био оженио.

97.

Од Нијемаца бан и жена Момчила војводе.

Често књига за књигом доходи
Од Њемачке од земље богате,
Од онога бана њемачкога,
Перитвару у крајини граду,
К вјерној љуби Момчила јунака:
„Ај, госпојо, љуби Момчилова!
Отруј то ми Момчила војвода,
Ја ћу тебе вјенчат' за љубовцу.“
Она њему књигу одпишује:
„Господине, од Н'јемаца бане!
Ја не могу отроват' Момчила,
Ер кад Момчил сједе вечерати,
С њиме сједе девет миле браће,
Девет браће девет братучеда,
Служи вино сестра Анђелија,
Около њега стоји четрдесет слуга;
Али ћу ти бити у помоћи,
У суботу у очи неђеље,
Украст' му ћу моћи од помоћи,
И драги камен из прчина св'јетла,
Коњу ћу му крила опалити.
Кад се сване неђељица света,
Момчил ће се у лов подигнути;
Лов ће ловит' по гори зеленој,
А кад буде вече ка вечеру,
Он ће доћи на студену воду,
Да напоји коња крилатога,
Дочекајте око воде хладне,
Ласно ћеш га погубит' код воде.“
Кад је вечер у суботу било,

Тер Момчило вечерати сједе
С девет браће с девет братучеда,
На вечери Момчил задримао,
Мало дрима, чудан санак виђе.
Кад се прену Момчиле војвода,
Пренут плахо се пробуди,
Тер је својој браћи бесидио:
„Моја браћо, чудан санак виђох,
Ђе се пови једна сиња магла
Од Њемачке од богате земље,
А из магле љута змија паде,
Те се мени сави око срца;
Љуби зовем, да ме ослободи
Од љутице од змије проклете,
Моја љуби за ме и не хаје.“
Момчилу су браћа говорила:
„Сан је клапња, сам је Бог истина,
У сан нигда није вјеровати.“
Кад је вече по вечери било,
Све поспало кано и поклано.
Ал’ не спава љуби Момчилова,
Нег’ се скочи на бијеле ноге,
Тер му краде моћи од помоћи,
Ах и драги камен из прчина;
Коњу му је крила опалила.
Кад се свану нећељица света,
Мамчил се је у лов подигнуо
С девет браће с девет братучеда,
И с својијех четрдесет слуга.
Лов ловио по гори зеленој;
Кад је било вече ка вечеру,
Он изађе на воду студену;
Дочекаше Н’јемци око воде,
Изгибе му девет миле браће,
Девет браће, девет братучеда,

Ах и оно четрдесет слуга;
Оста Момчил на коњицу своме,
Кано змија на дрвету суху.
Сад Момчиле коња нагоњаше,
Једа би му добар полетио коњиц;
Ал' му коњиц лећет' не могаше,
Јер су њему крила опаљена.
Кад се Момчил у невољи виђе,
Своју британку сабљу извадио,
Многе Н'јемце под мач обрнуо,
До бана се трипут догонио;
Ал' на бана ударит' не смијаше,
Јер код бана до три слуге бјеху,
Које но су Момчила дворили,
Момчило их сабљом сјећ' научио,
Пак побиже б'јелу двору свому.
Кад га виђе несрећна љубовца,
Б'јеле је дворе затворила тврдо.
Кад му виђе сестра Анђелија,
Пружи платно двору низ прозоре:
„Држ' се, брате, за бијело платно!“
За платно се Момчил уфатио.
Кад му виђе несрећна љубовца,
Б'јело је платно прирезала кучка,
Момчил паде прид бијеле дворе.
У то доба бане с слугам' дође,
Тер Момчила б'јаше бесједио:
„Што ћеш сада, Момчиле војвода!
Којом ћу те смртим уморити?“
Једва Момчил с њиме проговара:
„Чини, бане, што је теби драго.“
То изусти, а д'јели се душом;
Од јада га распарао бане,
Ал' у њему два срца јуначка,
Једно му се срце уморило,

А друго се иштом разиграло.
Кад то виђе од Н'јемаца бане,
То је њему врло жао било,
Јер он смаче голема јунака;
Пак он шета у бијеле дворе, 105
И уфати љуби Момчилову,
Одреза јој руке полак тјеху (sic!)
И црне јој очи извадио:
„Нека да знаш једна невјернице!
Кад невјеру учини Момчилу, 110
И мени је хоћеш учинити."
Однесе му из дворова благо,
И одведе сестру Анђелију.
Пак је вјенча себи за љубовцу.

98.

Рашковић Божо и сестра му.

Гдје је синоћ заходило сунце,
Ту су робје на откупе давали;
Ал' не даду Рашковића Божа,
Честитом га поклонили цару.
Цар га дава везијеру свому, 5
Везијер је Божу бесједио:
„Ах мој сужањ, Рашковићу Божо!
Не би ли се потурчио јунак,
Даћу теби по Једрене моје,
У Једрени блага свега половину." 10
Ал' је Божо везиру бесједио:
„Визир аго, мили господаре!
Не бих ти се потурчио јунак,

Да ми дадеш сву Једрену твоју.“
Кад ли га је разумио везир,
Затвора га у тамницу тамну;
У њој га храни година девет,
А када се наврши година девета,
Везир је Божу бесједио:
„Ах мој сужањ, Рашковићу Божо!
Што се јадан не откупљујеш
Од тамнице куће баш проклете?“
Везиру Божо бесједјаше:
„Везир-аго, мили господаре!
Ходи к мени на тамнице врата,
Да те питам ја неваљан сужањ,
Иштеш за ме дуговања много?“
Кад ли га је везир ризумио,
Право иде тамници на врата,
И говори Рашковићу Божу:
„Ах мој сужањ, Рашковићу Божо!
Нећу за те гроша ни дуката,
Нег' ја хоћу до три добра твоја,
Што их у нашега цара нејма:
Једно добро — бритка ћорда твоја,
Што њом удреш, пребољет' не може;
Друго добро — вранац коњиц добар,
Што потјера, побигнут' му не море;
Треће добро — сестра билогрла,
Кад с њом радо пијеш вино рујно,
Види јом се кроз грлоце винце!“
Кад ли га је Божо разумио,
Цвилећ' у дно од тамнице побиже;
Узе у руке листак књиге био,
Тер ми ситну књигу Божо написао.
Не пише је мурећепом црним,
Нег' из лишца крвцом јуначком,
Тер је шаље сестрици рођеној:

„Ево ми су тешке муке додијале
У Турака у тамници тамној.
Ишту мене Турци на откупе:
Али не ће гроша ни дуката,
Вет ми хоће до три моја добра,
Што их нејма у честитога цара:
Једно добро — британку моју ђорду,
Што њом удрем, пребољет' не може;
Друго добро — вранац коњиц добар,
Што потира, утећ' му не може;
Треће добро — тебе сестро драга.
Ал' знат' ми се не опростит' сужнице,
Ни тамлице куће баш проклете,
Не дам тебе за живота мога,
Да си тужна робињица турска."
Кад му сестри ситна књига дође,
Књигу гледа, сузе пролијева.
Тој ти стара мајка угледала,
Тер дитету своме говорила:
„Ах борја ти, драго дите моје!
Откуда ти танка књига дође?
Од кога ти тако жаловита,
Бог убио и ко је је писао!"
Ал' је д'јете мајци бесједило:
„Немој клети, старице моја мајко!
Ова је књига јадна брата мога,
Из сужнице из тамнице турске.
Тешке му су муке додијале,
Ишту њега Турци на откупе,
За њ ми не ће гроша ни дуката,
Нег' ми иште до три добра брата мога:
Једно добро — бритку чорду брата мога,
Друго добро — вранца големога,
Треће, мајко, мене дивојку.
Све би пригорио Рашковићу Божо,

Не да мене за живота свога,
Да сам, мајко, турска робињица;
Вет то', мајко, брод те не убио,
Дај то мени од'јело брата мога,
Дај ми сабљу брата мога,
Оседла' ми вранца големога,
Дај ми бојно копје коштаново,
Да ја пођем у Једрену б'јелу,
Једа, мајко, Бог и срећа даде,
Да опростим брата рођенога,
Из тамнице из куће проклете!"
У дјевојке мајка милостива,
Њој ми даје сво братино од'јело,
Опашује сабљу саковану,
Оседлава вранца големога,
Још јом даје копје коштаново,
Пак се меће коњу у седлоце,
И потече низ то поље равно,
Кано звизда прико видра неба,
Право иде к Једрени бијелој.
Гледајо је са дивана везир.
Он је својим слугам' бесидио:
„Ну борја вам, моје слуге праве!
Не бисте ли познали јунака,
Кој' но игра на голему коњу,
По бијелом по Једрени мојом?"
Иштом они у ријечи тако,
У то доба дође добар јунак,
Пред бијеле дворе везиреве,
На вранцу коњу големому.
Везир је слугам' бесидио:
„Ај борја вам, моје вјерне слуге!
Ну изађ'те пред бијеле дворе,
Под јунаком добра коња примајте."
Кад су њега слуге разумјеле,

Ишетали пред бијеле дворе,
Да под јунаком приме коња. 120
Не да јунак на се ни гледати,
Нит' ће одсјес' коња добра.
Везиреве слуге udараше
Са коњица тешким буздоханом.
Кудгод добар јунак удараше, 125
Свуд се црна крвца прол'јеваше.
Стала вика везиревих слуга,
Мили Боже, чуда великога!
И прије су доходале делије,
Везиревих слуга нису ударали, 130
То ми везир из двора слуша и гледа,
Ал' покличе незнана делија:
„То ли не знаш, царев везиру!
Да ја имам царев ферман био,
Да ми добра примаш коња мога.“ 135
Кад ли га је разумио везир,
Од страха је прид двор изтрчао,
Да пред јунаком прими коња.
Не да јунак на се ни гледати,
За биле га руке ухитио, 140
Везиру их веже наопако,
Добру га је коњу за реп привезао,
Пак га бије троструком канџијом.
Колико га бије милостиво,
Онуд црна крвца прол'јеваше. 145
Цвили везир кано змија љута.
Још везиру јунак бесидио:
„Мошеш знати, Муртатине један!
Да ја имам царева фермана,
Да ми дадеш из тамнице сужња, 150
Твога сужња Рашковића Божа;
Јоштер добра коња твога,
И на њему срмалији пулсат

А на седлу сабљу оковану,
Јоштер борме тридесет делија,
Све добријех по избору јунака,
Да нас прате к Стамбулу граду.“
Кад ли га је везир разумио,
Цвилећ’ вирну љуби дозиваше:
„Ну на ноге, моја вирна љуби!
Ти донеси од тамница кључе,
Изведи из тамнице сужња добра,
Добра сужња Рашковића Божа;
Из ахара добра коња мога,
И на коњу срмајли пулсат,
А на седлу сабљу оковану,
И још тому тридесет делија,
Све добријех по избор јунака,
Да га прате к бијелу Стамбулу.
Кад га она јадна разумјела,
Брже носи од тамлица кључе,
И изводи сужна невољника,
По имену Рашковића Божа;
Из ахара добра коња изводјаше,
А на коњу срмајли пулсат,
А на седло сабљу оковану,
И још тому тридесет делија,
Све младијех по избору јунака.
Кад ми Божа из тамнице изведоше,
Нокти му су као у сокола,
Црна брада до појаса,
Косе јунак простире пода се.
И намаче три бербера млада,
Један њему нокте реже дуге,
Други брије црну браду,
Трећи брије косе с русе главе,
Пак дава њега незнаној делији,

Из очију бити жеравица.
Оде млада Ченђићу на дворе;
Кад је дошла прид бијеле дворе,
Гледала је Ченђића кадуна,
Тере буди свога господара:
„Устан' гори, зао сан заспао,
Чудан јунак пред нашијем двором,
Од страха га гледати не могу,
А камо ли с њиме говорити,
Он те зове́, да му коња примиш.“
Плахо Ченђић иза сна скочио,
И он иде да му коња прими,
Ал' се коњиц ни гледати не да,
Под спредње га ноге оборио.
Кад то вићe селе Рајковића,
Б'јеле му је руке завезала,
Иште млада кључе од тамница:
„Дај, Ченђићу, кључе од тамница!“
Пита кључе, буздоханом бије;
Носи кључе Ченђића кадуна:
„Води мени робље свеколико,
Ал' не води Рајковића Божа.“
Кад то чула Рајковића селе,
Кључима је уз образ удара,
Како је је лако ударила,
Два јом здрава полетјеше зуба,
Све тамнице редом отворала,
Док је нашла мила браца свога,
У водици до свилена паса.
Води браца к двору бијеломе,
Собом води Ченђић Алајбега,
Везанијех рука наопако.
Кад су били горицом зеленом,
Селе брацу тихо говорила:
„Драги сужне, Рајковићу Божо!

Познаш овди, је ли штогод твоје?“
„Познам овди, драги господару!
Познам јадан, не смијем говорит’.
Познам јадан до три добра моја:
Прво добро, добра коња мога,
Друго добро, британску корду моју,
Треће добро, то моје зламење,
Вучју капу и крила орлова,
Што сам јунак по војсци носио;
Ваља да је јадна љуби моја,
Ах на таку невољицу дошла,
Тер је коња за невољу дала.“
Одговара незнани делија:
„Није љуби на невољу дошла,
Него га је мени заимала.“
Кад су били двору на погледе,
Говорила незнана делија:
„Драги сужне, Рајковићу Божо!
Чији се оно двори бијеле?“
Одговара Рајковићу Божо:
„Оно су б’јели пусти двори моји.
Ја не знадем, драги господару!
Је ли мени у животу селе,
Која ми је војску војевала,
А и са мном брацом добавила.“
Тадар селе срцу одољет’ не може,
Нег’ се свому брату опов’једа:
„Ево теби драге селе твоје,
С њоме јездиш а с њоме говориш!“
Кад то чуо Ченђић Алајбего,
Грозно цвили низ бијело лишце:
„Ајмех мени до Бога доброга!
Вараше ме Турци и Каури,
Нико мене преварит’ не може,
Што данаске селе Рајковића.“

Одговара селе Рајковића: 95
„Стан' не цвили, Ченђић Алајбего!“
То говори, буздоханом бије:
„Сад ћеш љубит' под тобоме земљу.“
Говори јом Ченђић Алајбего:
„Богом сестро, кауркињо млада! 100
Немој мене данас погубити,
Сад ће за мном и откупи доћи.“
Пише књигу Ченђић Алајбего,
Тер је шаље драгој љуби својој:
„Купи благо, драга љуби моја! 105
Тер га шаљи к двору Рајковића,
И пошљи ми добра коња мога,
На ч'јем ћу ти јунак дојездити.“
Брзо млада сакупила благо,
Скупила је три коњица блага, 110
А четврти све свиле и злата,
И још му је поручила млада:
„Док је теби у животу глава,
Опета ћеш сакупити блага.“
Кад је њему благо допануло, 115
Тер га носи у бијеле дворе,
А Ченђића изведе из двора,
Махну кордом, одсијече му главу,
И десницу руку у рамену;
Тер га веже на коњица добра, 120
И шаље га к були на дворове,
Коњиц ц'јени да носи жива господара.
Кад је био двору на погледе,
Ал' се вранац коњиц разиграо,
Гледала га Ченгића кадуна, 125
Дозивала буле и кадуне:
„К мени ход'те, буле и кадуне!
Ево мени господара мога.“
Кад је коњиц прид дворове дош'о,

Али гледа мртва господара,
Звнчи јадна како љута змија: 130
„Ајме мени, драги господару!
Гдје изгубих господара мога,
А и с њиме пусто благо моје;
Да ми ткогод радовати благо,
Нег' каурка примудра Латинка. 135
Доби благо, весела јој мајка,
И одведе браца без откупа."

100.

Думно дијете и двије аге цареве које хтијаше поробити госпу од Олова.

Пију вино двије аге цареве,
Пијућ' вино тер су говорили:
„Пијмо винце, ма се не опијмо,
Ербо ћемо далек' путовати,
Ка лијепом госпи од Олова, 5
Погубити фратра гвардија(на)
Запалити цркву на Олову,
Покупити криже и калеже,
Коваћемо токе на јунаке."
Иштом они у ријечи били, 10
У то доба Думно д'јете младо,
Божу им је помоћ називало,
И још им је јунак говорио:
„Гдје идете, двије аге цареве,
Гдје идете, на коју ли страну?" 15
„А борја нам, Думно д'јете младо!
Ми идемо кад Олову граду,

Попалити цркву на Олову,
Погубити фратра гвардијана,
Покупити криже и калеже,
Коваћемо токе на јунаке.“
Говори им Думно д’јете младо:
„Хоћу ли к вама за трећега друга!“
Примише га за трећега друга;
Али је д’јете њима говорило:
„Хо’те са мном, двије аге цареве!
Хо’те са мном кад Олову граду,
Ја ћу ходит’ походит’ Олово,
Ер у фратра пуно има ђака.
Кад отиде прид бијелу цркву,
Ал прид црквом фратре гвардијане,
На десну се поднимио руку,
Рони сузе низ бијело лишце.
Говори му Думно д’јете младо:
„Што је теби, оче гвардијане!
Која ти је велика невоља,
Тер толико сузе пролијеваш?“
„Ако лијевам, и невоља ми је,
Иду отуд двије љутице змије,
Двије змије, двије аге цареве,
Погубиће мене гвардијана,
Попалиће цркву од Олова,
Покупити криже и калеже.“
Ал’ је д’јете мало говорило:
„Муч’, не бој се, фратре гвардијане,
Убићу ти двије љутице змије,
Само ћеш ме одр’јешит’ од гр’јеха.“
Ал’ говори фратре гвардијане:
„Кажи, д’јете, што си сагр’јешио?
Стаде д’јете казивати гр’јехе:
„Убио сам родитеља мога,
Убио сам, а не исповидио.“

Ту га фратер одр'јеши од гр'јеха,
Он се к њима натраг повратио,
Тер је агам' тихо говорио:
„Ај на ноге, двије аге цареве!
Спава нама фратре гвардијане,
Ласно ћемо њега погубити.“
Отоле се аге подигнуле,
Кад су били цркви на погледу,
Говори им Думно д'јете младо:
„Мили Боже, чуда великога,
Гдје сад небо веле ведро б'јаше,
Сад доходи мутно и крваво!“
Тадар аге к небу погледаше,
Ал' покликну Думно д'јете мало:
„Помози ме, госпо од Олова!
Махну кордом и десницом руком,
Тер погуби двије аге цареве.“
Глас допаде к шер Сарајеву,
Да су двије погинуле аге.
Скочила су дјеца јагњичари,
Отидоше к госпи од Олова,
Ал' утече фратре гвардијане,
Он утече горицом зеленом.
У то доба дјеца јагничари,
Тере цркви живи огањ даше,
Око госпе огањ горијаше,
Здрава оста дјевица Марија.
Они ишту криже и калеже,
Они ишту, али не находу;
Сакрио хи фратре гвардијане.
А када су цркву запалили,
Они су се натраг повратили,
Не одведоше блага никојега.

101.

Пјесна цара Сулеимана.

Књигу пише царе Сулејмане,
Тер је шаље доли у Крајину,
На име ђенералу Бергентиновићу:
„Ти сакупи дјецу Лацманију,
Ја ћу скупит' дјецу Херцелију;
Доведи их на Ситницу воду,
Да се онди сабљом огледамо,
Да видимо, ко је бољи јунак!“
Кад ђенеро књигу пролегајо,
Он час цару другу отпишује:
„Вјера моја, царе Сулејмане!
Нећу купит' дјецу Лацманију,
Нег' ћу скупит' дјецу Хрваћане,
А ти скупи дјецу Сегменије.“
Оде ђенерале искупјати војску,
Тер је води на воду Ситницу,
С војском паде крајем Горе Црне,
А цар паде украј Ситнице воде,
Сву Ситницу воду затворио,
Тер ђенерале воде не имаде.
И прођоше три бијела данка,
Да се нико воде хладне не напи,
И говори Бергентиновићу ђенерале:
„Није л' мајка родила јунака,
Да отиде на Ситницу воду,
Да донесе из Ситнице воде,
Да напоји жеђахну дружину?“
Њему вели сестрићу Секуле:
„Ја ћу поћи на воду Ситницу,
Да донесем из Сигнице воде.“

А њему је Дајко бесједио:
„Пођи, моје д'јете драго!“
Вранића је коња посједнуо,
И отиде на воду Ситницу.
Турска га је стража ухитила,
Тер га цару воде под чадоре;
Секулу је царе бесједио:
„Кажи право, мој невољни сужње!
Што но јунак на дорату коњу
У војску се мојy нагоњаше,
И по тридес' глава одсј'ецаше?
Кој' ли јунак на зелену коњу
У војску се мојy нагоњаше,
Дружину ми копјем пробадаше,
Преко себе мртве приметаше?
Кој' ли јунак на вранчићу коњу,
У војску се мојy нагоњаше,
До мога чадора доходјаше,
Од чадора тенепе прес'јецаше?“
Без страха му Секуо бесједјаше:
„Султан царе, драги господаре,
Што но јунак на дорату коњу,
Оно ти је Хреља Бошњанине;
Који јунак на зелену коњу
Твоју дружбу копјем пробадаше,
И мртву је прико себе преметаше,
Оно ти је Кобиловић Милош;
Који ли јунак на вранчићу коњу
У војску се твоју нагоњаше,
До твога чадора дохођаше,
Од чадора тенепе (?) прис'јецаше,
Ја сам борме, мили господаре,
Хотио сам те погубити јунак!“
Њему вели царе Сулејмане:
„Што ћеш сада, мој невољан сужан!

Којом ћу те смрти уморити?
Али ћу те бацит' у Ситницу воду,
Ал' на живом изгорјети огњу,
Али ћу те обесит' јунака?“
Без страха му Секуо бесједјаше,
Ја нисам риба, да по води пловим,
Нит' сам дрво, да на огњу горим,
А ни лупеж, да о дрву висим:
Нег' сам јунак, за боја сам створен,
За мене је сабља сакована,
Дај ми, царе, твоју сејксану,
Свежите ми руке наопако,
И обје ноге под коњицом,
Припашите сабљу заьрђану,
Пуштајте ме крајем Ситнице воде,
И са мном триста јагњичара,
Нека мене на мачим' разнесу;
Кој' моју донесе ти главу,
Дај ми њему пуста вранића мога.“
Али га је царе послушао,
Њему даде своју сејксану,
Завеза му руке наопако,
И обе ноге под коњицом,
Припаса му сабљу заьрђану,
Пушта њега крајем Ситнице воде,
И за њиме триста Турак јаничара,
Нека њега на бриткијем мачим' разнесу.
Тешко Секуо уздисаше, Бога спомињаше,
Саме му се руке развезаше,
За бритку се сабљу ухитио,
Тере сијече дјецу јагничаре,
И на царев чадор нагонио,
И побјеже Дајци под чадоре ;
Дајко му под чадором лежи,
На десницу се своју наслонио,

Тер низ образ сузе пролијева:
„Ах дје ми си, сестричић Секуле?“
Секуле Дајки бесједјаше свому:
„Не бој то се, мој драги дајицу!
Или садар веће или икадаре,
Видио сам све што је у Турака.
Али џенерале на ноге скочио,
Ту клекоше, Богу се помолише,
За бритке се маче ухитише,
У Турке они јуриш учинише.
Мили Боже, на свему ти хвала!
Да је кому стати, тер гледати,
Дје хрватске сабље сијевају,
А и турске полијећу главе.
Једну војску под мач обрнуше,
А и другу у воду нагнаше,
Трећу живу похиташе.
Тада робља врло цјено бјеше
Два Турчина за кабао вина,
Један Турчин за оку духана!

102.

Како Јово Мисирлија придоби војску Ћуперлић везира.

Често књиге к Босну приходаху
Од Стамбула града бијелога,
Ка Мисиру ка бијелу граду,
По имену од Мисира Јову:
„Каурине, од Мисира Јово!
Купи војску, сад ћу на те доћи;

Ако ли је сакупити не ћеш,
Ово теби тврду вјеру дајем,
Да ћу скупит' по избор јунаке,
По избору ко је бољи јунак,
Који своје не имаде мајке,
А за вјерне љуби и не знаде;
Кому но је кућа кабаница,
Мач и пушка и отац и мајка.“
Кад то чуо од Мисира Јово,
Књигу шти, а сузе пролијева;
Стара му је говорила мајка:
„Муч', не бој се, драго д'јете моје!
Још је твоја у животу мајка,
Кâ ће тебе л'јепо свјетовати,
Да ћеш добит' Ћупрлић везира.
Сад му пиши листак танке књиге:
„„Купи војску, Ћупрлић везиру!
Купи војску, и ја ћу је купит'
У недјељу која прва дође.““
Зове Турчин свеца Мухамеда,
Мисирлија дјевицу Марију.
Мисирлији Бог и срећа даде,
Он час своју сакупио војску,
Помогла га дјевица Марија.
Двије су се војске удариле,
У тему се војске ударише,
Али Јову Бог и срећа даде,
Од војске му нико не погибје,
Од турске нико не остаде;
Осташе му кључи Цариграда.
Сад се зову Мисирлије Јова,
Доби града, весела му мајка!

103.

Покрачић Павао не узе Бање Луке нег' погину са свом војском паше босанскога.

Пије вино Покрачићу Павле,
У Мостару у бијелу граду.
„Од кад сам се од мајке родио,
Доста ти сам глава одсјекао!“
Иштом Павле у ријечи бјеше,
У то њему танка књига дође
Од онога паше босанскога:
„Ходи прије, Покрачићу Павле!
Да прид војском алај барјак носиш,
Ер ћу бити пусту Бању Луку,
Која но је тешка мука моја.“
Кад то чуо Покрачићу Павле,
У руци му чаша вина бјеше,
Од јада је чашу испустио,
По трпези вино је пролио,
И отиде к паши босанскому,
На Босни га војска причекала;
Отале се с њиме подигнуо.
Двије су се удариле војске,
Једно турска, а друго каурска.
Прва пушка иза војске пукла,
И удари Покрачића Павла,
У зло га је мјесто погодила,
Међу пуца ђе му душа куца.
Али виче са града диздаре:
„Натраг, натраг, дјецо јагњичари!
Не дам града без велика јада.
За то дјеца ништа не хајају,
Него већма пушкам' удараху.
А кад виђе из града диздаре,

Пушти војску из бијела града,
Све је Турке под мач обрнуо
И турска је војска изгинула,
А бијела града не освоји.

104.

Од Сибања бан и Стамбулија Мујо бију узалуд Багдат и Дубровник.

Књигу пише од Сибиња бане,
Тер је шаље Стамбулији Муху:
„Стамболијо, млади челебијо!
Ја сам чуо, друзи су ми рекли,
Да имадеш доста јагњичара,
А ја имам у Сибињу граду,
Ја имадем триста оклопника;
Ну ти, Мујо, да се подигнемо,
Подигнемо ка Багдату граду,
Не бисмо га како освојили,
Јер је у њему доста пуста блага,
Доста блага дужда млетачкога.“
Њему Мујо књигу отпишује:
„Ај на ноге твоје оклопнике,
Ја ћу, Мујо, моје јагњичаре.“
Брзо они сакупише војску,
И пођоше ка Багдату граду.
Кад дођоше ка Багдату граду,
Они су се с војском ударили.
Више града годиницу дана,
Не могоше одбит’ ни камена,

А камо ли узет' б'јела града,
Ер је дужде завјет учинио,
Да ће дати половицу блага,
Ако њему не освоје града.
Кад бијелу граду Дубровнику,
Али њему бог и срећа даде,
Бише града три године дана,
Не могоше одбит' ни камена.
Ал' говоре дјеца јагњичари:
„Хо'мо, браћо, к двору бијеломy,
Ер видите, мила браћо моја!
Половица помрије од глада.“
Кад виђели са Багдата града,
На њих пушке бјеху оборили,
Иза тега десет оклопника,
Те све Турке под мач обрнуше.
Нити они града освојише,
Ни својега двора не виђеше.

105.

Љутица Богдан и хорјадин војвода.

Пије вино Љутица Богдане
У Прилипу граду бијеломy,
Пијућ' вино жељно мајку проклињаше:
„Брод те убио, стара моја мајко!
Што ми н'јеси породила брата,
Или брата, ил' рођену сестрицу!
Кад испијам у дружини вино,
Свак' напија у братово здравље,

Ко у брата, ко у сестре своје,
А ја, мајко, брата не имадем,
Нег' у здравље добра коња мога,
Ол' у здравље бритке моје ђорде.
Оли ћу, мајко, пожељети коња,
Оли ће ми осјећ' ђорда главу!“
А Богдану стара мајка говорила:
„Немој клети, драго дите моје!
Ја сам теби сестру породила драгу;
Кад су Турци поробили Прилип био,
Сестрицу су ухитили твоју,
Сад је, кажу, у бијеломе Јајцу,
За њекијем за Хорјадин војводом.“
Тад Богдан старој мајци бесједјаше:
„Можеш ли се споменути, стара мајко,
Кад ми Турци земљу поробише нашу,
И сестрицу одведоше моју,
Одох, мајко, гором за хајдуцим,
Нит' их гором достигнути могох.
Кад ми се је веће било додијало,
Ја се, мајко, бацих са витеза коња,
Ја се бацих буздоханом тешким,
И ударих Хорјадин војводу,
Ударих га, мајко, у лијево раме,
Л'јева њему, мајко, одсахнула рука.“
Богдану је стара бесједила мајка:
„А мој синко, Љутица Богдане!
У тебе је милостива рођена сестрица,
Давно те је помирила с зетом;
Него, моје д'јете, брод те не убио!
Пођи рођеном у походе сестрици,
Да ти јадна она не буде пр'јекорна.“
Од инога Богдане не могаше,
Нег' је добра одседлао коња,
И он иде сестрици у походе.

Кад је био уз јајачко поље,
Покликнуо Богдан танко гласовито,
Сестрица га по гласу познавала,
Пред б'јелијем причекала двором,
Коња прима, за здравље га пита:
„Јеси л' здраво, брате, мило моје добро!
Је ли нам у животу стара наша мајка?“ —
„Здраво ти сам, рођена сестрице,
У животу је стара мајка наша.
Је л' у двору зет Хорјадин војвода?“
Она кучка брату одговара:
„Није, брате, дома Хорјадин војвода?
Хорјадин је у лов пош'о у планину.“
За б'јеле је руке брата ухитила,
Тер га води у б'јеле своје дворе,
Пак га сједа у трпезу у господску;
На њ навали вином и ракијом,
Вином, брате, од година дванаес,
А ракијом од петнаес љета.
Ту Богдану лоша прискочила срећа,
Ди је пио, брате, ту је и заспао,
Заспао болан, ујела га змија.
Кад му то видјела рођена сестрица,
На ноге му меће букагије тешке,
А на руке проклете лисичине,
А на грло синџир гвожђе тешко.
У то доба из лова војвода дође,
Љуби га је прид двором дочекала,
Коња прима, за здравље га пита:
„Јеси л' здраво Хорјадин војвода?
Јеси ли ми добар уловио ловак?
Добар сам ти ловак млада дохранила,
Брата мога, душманина твога.“
То јој младој војвода не вјерује,
Ер је Богдан чудновито зв'јере,

Мучно ли је уловит' под каменом змију,
И он иде право у б'јеле дворе.
За трпезом Богдана угледао,
Гдје но лежи болан у гвоздима тешким.
Из загрије бритку извадио сабљу,
Ах да пос'јече Љутицу Богдана;
Ал' прену Љутица Богдане,
Тер се моли зету Хорјадин војводи:
„Не ударај, Хорјадин војвода!
Ни крвави ту трпезу госпоску;
Води мене на ливаду јадна.
На ливаду, гдје но добра коња пењеш.“
Ал' војвода за Бога хајао,
Њега води на зелену ливаду.
Кад су дошли на зелену ливаду,
Још му се моли Љутица Богдане:
„Ну вјере ти, зете, Хорјадин војвода,
Напој то ме жедна водице студене,
Ах и свуци с мене зелену доламу,
Под доламом кадифли ђечерму.
На ђечерми токе с обје стране.“
Привари се болан Хорјадин војвода,
Тер му даје пити водице хладне.
Обје му је руке отковао,
Тер му иде свлачит' зелену доламу,
Под доламом кадифли ђечерму,
На кадифли токе с обе стране,
Да ми носи сину старијему даре,
Што је њему донесајо дајко,
Кад је сестри својој у походе дош'о.
Кад је Богдану руке опростио б'јеле,
Тер се Богдан сабље бритке добавио,
Махну Богдан сабљом и десницом,
Хорјадину русу одсјек'о је главу,
У б'јеле се дворе к сестри повратио.

Сестра га је кушка прид двором дочекала,
Она брату свому, кушка, говорила:
„Добро дош'о, Љутица, моје мило добро!
Камо теби Хорјадин војвода?“
Богдан сестри својом одговара:
„Оста војвода на ливади на зеленој,
Плећ'ма мјерећ' сву земљу црну,
Очим' зв'језде бројећ' по ведрому небу!“
За бритку се корду похитио своју,
Сестрици је руке обје одсјекао својом,
Тер их меће у џепе од доламе,
Пак је добра коња подсједнуо,
И он иде б'јелом двору свому,
Прид двором га стара мајка дочекала,
Коња прима, за здравље га пита:
„Јеси л' здраво, синко Љутица Богдане!
Је ли тебе зете л'јепо даровао,
Је ли ти у животу кому драгахна сестрица?“
Ал' Богдане мајци л'јепо одговара:
„Здраво ти сам, мила моја мајко!
Ето у зобници зета мога дарова,
А у долами што те кћерца даровала,
То ти мајко дари први и посл'једни!“

106.

Кавга Радојица и трговац Иван.

Пије вино Новак и Радивој,
Говори им старина Новаче:
„Пијте вино, дружинице моја!

Пијте вино, ма се не опијте“.....
Собом води два товара блага,
И он гони два коња витеза,
Која ваљаду два бијела града.
При бедри’ му корда окована,
И при корди два гајтана златна,
Сваки гајтан од товара блага.“
Иштом они и били у р’јечи,
У то доба трговац Иване;
Напе пушку старина Новаче,
Пуче пушка, остала му пуста,
И удари трговца Ивана.
На зло га је мјесто ударио
Међу пуца, гдје му душа куца.
Отидоше под’јелити благо:
Кавга узме два коња витеза,
А Радивој два товара блага,
Новак узме корду оковану,
И при корди два гајтана златна.
То се њему криво учинило,
И он иде питати Ивана:
Јесу ли право дијелили благо?
Али Иво њима одговара,
Да су право дијелили благо.
На Ивану танахна кошуља,
Више златна нег’ бијела платна;
Али је хајдук Иву говорио:
„Свуци, Иво, танахну кошуљу!“
Али је Иво њему говорио:
„Не свлачи ми танахне кошуље,
И не врећај моје љуте ране!“
За то јунак ништа не хајаше,
Него свлачи танахну кошуљу,
А кад му је рану повр’једио,
И повади ноже иза паса,

И удари кабгу Радојицу;
У зло га је мјесто ударио
Међу пуца, ђе му душа куца,
Мртав пане на зелену траву.
Вила њему дружбу дозиваше:
Погибле нам кабга Радојица,
Али дружба вили говораху:
„Нека гине, да би погинуо,
И нама се с њиме додијало!“

107.

Новак продаје Радивоја.

У планини Новак и Радивој
Да поруше смизи(?) све планине,
И говори Новак Радивоју:
„А што ћемо, богом побратиме!
Умријесмо од глад и од жеђе.
А ведимо (?), драги Радивоју
Ка Мостару граду бијелому,
Прода'мо га за које пинезе.“
И недјеља јутро осванула,
Ето води Новак Радивоја,
Намјери се турска кириџија,
Гдје га води јунак по пазару.
За њ давају три хиљаде јаспри,
Нико ми се наћи не могаше,
Већ излази једна Отманица,
А даваше була удовица,
Матан ага и трећу хиљаду,

И на були био остануо,
И храни га була у ахару,
И чеше јој коње у ахару; 20
И Турци у ловак отишли,
И она га у ловак послала.
Ловак Турци покрај поља лове,
И побјеже, и веће не дође.
Изгуби га була удовица, 25
Како пође, тако и не дође.

108.

Иво Сењанин ослобађа Михаила Десанчића из тамнице Асан-агине.

Вино пију сењски витезови
Усред Сења града бијелога,
И с њима га пије Сењанин Иване;
Вино пијућ' они поп'јевају.
Ту доходи мајка Десаничића, 5
Тер цвилећи Сењанима бесједјаше:
„Веселе ти су ваше старе мајке,
Кад ви пијете и попијевате,
Али н'јесам јадна мајка Десаничића.
И мој синак добар јунак бјеше, 10
Али му је јунаштво залуду,
Ер је тужан шужан у Турака,
Ах у проклетој кули у Прологу,
У врлога аге Асан-аге.
То Ивану тешко ж'о било, 15
Тер он мајци својој говораше:

„Ну борја ти, стара мајко Десанчића!
Пођи јадна к билом двору твому,
Тер сакухај госпоску вечеру,
На вечеру зови витезове сењске,
Ако теби Бог и срећа дане,
Да Сењани теби на вечеру дођу,
Он час на ње навали вином и ракијом,
Једа ти се они у вину затеку,
Да ће ти вадит' из невоље сина!“
Ивана је она јадна послушала,
И отиде к б'јелом двору свому,
Тер приправља госпоску вечеру,
На вечеру зове сењске витезове.
Кад Сењани на вечеру дођоше,
Она их сједа на госпоску трпезу,
И навалила на њих вином и ракијом.
Тако њој ми Бог и срећа дон'јела,
Тридесет се Сењана у вину затече,
Да ће вадит' из невоље сина,
Јадна сина Десанчић Михајла
И прид њима Сењанин Иване.
Кад вечераше сењски витезови,
И вечераше и починут' отидоше;
Још зорица не забијелила била,
Ни даница од истока помолила,
Од бијела данка не бијаше ни спомене,
Али се прену Сењанин Иване,
Тер поспану дружбу буди около себе:
„Устаните, браћо моја нерођена,
Нерођена колик' и рођена!
Да идемо к б'јелом кули на Прологу,
Да вадимо Десанчића Михајла
Из тамнице, браћо, куће необичне!“
Кад Ивана дружба разумила,
Плахо скачу на ноге на јуначке,

И одоше кули на Прологу;
Кад су били мало подалеко,
Иштом сунце бијеше одскочило,
Одскочило за два копја бојна.
Сједе Иво свјетовати дружину,
На себе облачи сужанске хаљине,
И дружини својом Иван говораше:
Покријте се, дружбо, по трави зеленој,
Ја ћу поћ' кули на уходе,
Да ну мени Бог и срећа даде,
Да ја видим јадна мога побратима,
Побратима Десанчић Михајла;
А кад пукне мала пушка моја,
Тад навалите из траве, дружино!“
Ивана је врло дружба послушала,
Тер се крије по зеленој трави,
А он оде право кулу уходити;
Ал' прид кулом ага Асан-ага,
Шетао се ага испред б'јеле куле,
У руци му од мерђана деспик,
Тер се Богу он турски мољаше.
Кад ти га је Иван сагледао,
Из далека се њему Иван поклањаше,
Поклањао до земљице црне;
Кад се ближе к кули Иван примакнуо,
Тер је Иван тихо аги говорио:
„Уд'јели, драги аго, Асан-аго,
Удијели сужну невољнику!“
Асан-ага њему бесједио:
„Кажи мени, сужне невољниче,
Кажи мени Крајину од које си,
Гдје ми си био јадан у сужанству?“
Иван њему тихо бесједјаше:
„Ах на вјеру, мили господаре!
Ја сам родом од Вргорца града,

И био сам сужан Сењанин Ивана.“
Још је њему Турчин говорио:
„Кажи мени, сужне невољниче!
Је ли на тебе много тешка дуговања?“ —
„Јес’ Бог зна, Турчин Асан-аго!
Седам стотин дукат мање ни једнога.“
Кад Ивана Туре разумјело,
Руку десну у фереџу меће,
И из жепа три дуката вади,
Тер их дава сужну невољному,
Јоштер њега ага упитује:
„Кажи мени, сужне невољниче!
Јеси л’ скоро од Сења града б’јелога,
Мореш знати, јесу л’ дома сенски витезови,
Ах и с њима од Сења Иване?“
А то Иван и гледа и слуша;
Асан-аги Иво одговара:
„Бог зна, Турчин аго Асан-аго!
Ја сам скоро од Сења града бијелога.
Сви су се Сењани у ловак подигнули,
И прид њима Иван Сењанине.“
Још Турету Иво тихо бесједио:
„Је ли тест’јер Асан-ага господаре!
Да ушетам у бијеле твоје дворе,
Ну то мени Бог и срећа дане,
Једа ли ме твоја када даровала.“ —
„Тест’јер ти је, сужне, колико ти драго.“
И он ушета у бијеле дворе,
У бијеле дворе Асан-аге;
Он не иде к кади у ходају бијелу,
Вет он иде тамници на врата,
По имену дозивље Десанчић Михајла;
По гласу га побратим познавао,
Тер цвилећи Ивану се озиваше:
„Што си дош’о, Богом јадан побратиме!

Што си ту, ујела те данас змијица љута!“
То говори, грозне сузе прол’јева.
Иван побратима свога л’јепо разговара:
„Кажи мени, драги побратиме Богом,
С које стране најлохшија кула,
Од куда је лахша кула, драги побратиме?“
„У њом су три аршина стинâ баш студен’јех.“
А четврти биљâ тврдијех дубовијех.“
Цвилећ из куле Иво ишета јадан;
Говори му Турчин Асан-ага:
„Што ми цвилиш, сужне невољниче?“
Одговара Сењанин Иване:
„Није мене твоја даровала кадуна!“
Још му ага два дуката даде.
Иван иде к дружби у планину зелену,
А кад се мркла утишала ноћца,
Тад навалили из планине Сењани,
Тер бијелу кулу опсједоше,
Опсидоше са све четир стране,
Још не било мркле ноћи ни половина,
Од куле Сењани беден прокопали,
Из тамнице сужне опростили;
Одведоше Десанчић Михајла,
Одведоше старој мајци својом;
А кад био данак заб’јелио,
Сењани се к Сењу бјеху повратили,
Сви пјевајући и веселећи се у крајини својој.

109.

Иво Сењанин ослобађа Латовић Ивана кога паша босански хтијаше објесити.

Лов ловио Латовић Иване
Око двора паше босанскога;
Лов ловио недјељицу дана,
Очима га није ни видио,
А камо ли, да би га уловио.
Када дође недјељица друга,
Оде Иво горицом зеленом;
Ал' му лоша срећа прискочила:
Жеђа га је тешка достигнула,
На водици у гори зеленом;
Оде Иво пити воду хладну.
Ђе се Иво воде понапио,
Ту је тихи санак задр'јемао.
Ту лов лове два пашина сина,
И ту су га они угледали.
Добро су га они познавали.
Уфатише Латовића Ивана;
Везаше му руке наопако
Кајишима од ћорад' бриткијех,
Тер га воду паши бабу свому;
Везанога паши доведоше.
Када ли га паша сагледао,
Ове му је р'јечи говорио:
„Ја ћу тебе, Иво, објесити
У недјељу која прва дође,
У планини у гори зеленој,
На водици код јеле зелене.“
Када га је Иво разумио,
И њему је врло мучно било,

Али му се од мање не може,
Ове му је р'јечи говорио:
„Ах вјере ти, пашо господаре!
Покли мене објесити хоћеш,
Ну да' мени листак танке књиге,
Да ја пишем к Сењу бијеломе,
Драгој мајци и вјерној љубовци;
Мајци милој, да мене не чека,
Љуби младој, да се преудава.“
Када ли га паша разумио,
Дава њему листак танке књиге,
А да пише мајци и вјерној љубовци.
Кад се Иво књиге добавио,
Нити пише мајци ни љубовци,
Нег' је пише од Сења Ивану:
„Побратиме, од Сења Иване!
Ево ће ме паша објесити
У недјељу која прва дође
У планини на води студеној.“
Кад Ивану књига допанула,
Књигу лега, сузе пролијева,
Пак зазива Марића Вида:
„Купи, Маро, по Сењу дружину,
Да идемо у гору зелену,
Ер ми пише Латовић Иване
Танку књигу, драги побратиме,
Да ће њега јадна објесити,
У недјељу која прва дође.
Купи Видо по Сењу дружину.“
Кадар га је Видо разумио,
Он час скочи на јуначке ноге,
Тер сакупи друга̂ неколико.
Кадар су се они дружбе добавили,
Отидоше горицом зеленом,
На кладенце у гору зелену.

Али чују жамор од Турака; 65
Али вели од Сења Иване:
„О ударите, браћо нерођена!“
Када ли га дружба разумјела,
Љ'јепо њега дружба послушала.
Ту су многе Турке погубили, 70
И отели Латовића Ивана.
Објесише два пашина сина,
Ђе су имали Ива објесити.

110.

Сењанин Иво узе град Јајце од аге Асан-аге.

Поцвилила два сужна невољна
У тамници Сењанина Ива;
Цвиле јадни и невоља им је.
Они шаљу листак танке књиге
Своме побру аги Асан-аги: 5
„Побратиме, аго Асанаго!
Ил' не чујеш, ил' не хајеш за нас,
Тамнице смо-куће допаднули,
А у Сењу Сењанина Ива,
Год' се за нас, откупи нас јунак.“ 10
Кад је њему књига допанула,
Књигу лега, брзо другу пише,
Тер је шаље од Сења Ивану:
„Каурине, Сењанине Иво!
Пушти мени сужне на откупе, 15
Пиши мени, што је дуговања.“
Њему Иво он час отпишује:

„Ја не иштем ни сребра ни злата,
Него иштем Јајца б'јела града."
У Алије срце подиграло,
Тер Ивану тихо одговара:
„Влахиња ме није породила,
Ни влашкијем мл'јеком подојила,
Него дођи к Јајцу б'јелу граду,
Да видимо, ко је јунак бољи.
Ако ли га дојездити не ћеш,
Дворе ћу ти огњем попалити,
Узећу ти сужне на срамоту."
То се Иву на ино не може,
Него купи своје витезове,
Отидоше у поље јајашко,
И распеше црљене шаторе.
Глас допане аги Асан-аги,
Да је дош'о од Сења Иване.
Брзо скочи на коња витеза,
И он иде к Сењанину Иву:
„Ах на ноге, Сењанине Иво!
Да видимо, ко је јунак бољи."
Скочио се Сењанине Иво,
Лакше Иво коња зајахује,
Ама добро копјем замахује,
И погоди агу Асан-агу,
С добријем га коњем раставио,
А са црном земљом саставио,
С витезовим јуриш учинио,
Све је Турке под мач обрнуо,
А Туркиње узе за робиње,
Узе кључе Јајца б'јела града,
Робје води к Сењу б'јелу граду.
Ма се моле буле и кадуне:
„Богом брате, Сењанине Иво!
Не води нас босе по камењу,

Ор се јадне н'јесмо научиле
Босоноге ићи по камењу."
За то Иво ништа не хајаше,
Нег' кундаком боље udараше.
Кад је био к Сењу б'јелу граду,
Гледали га од Сења господа.
Гледајући тер су говорили:
„Ото нами Сењанина Ива,
А већаху да је погинуо!"
Здраво дође и робје доведе.
Што је младо робје, продаваше,
Што је старо, под мач обраћаше;
Доби блага, весела му мајка,
А уз блага и бијела града.

111.

Иво Сењанин доби Биоград.

Вино пије Сењанине Иво
Насред Сења града бијелога,
Пијући вино дружини говори:
„Ево веће триес' годин дана,
Да војујем по царевој војсци,
А сад ми је срећа допанула,
Ја ухитих ту булу кадуну,
Драгу љуби аге Асан-аге.
Дава откуп три бијела града,
Да би њему опростио љубу;
Дарива ми три бијела града,
Само не да Биограда града,

Него мени аго поручива:
„„Да бих моју не видио љубу,
Не дам теби Биограда града,““
Да бих љуби моје не видио,
Да би мене не родила мајка,
Узет' ћу је њему на срамоту.“
Ах на ноге, витезови моји!
Да пођемо к Биограду граду.
Брзо га су они послушали,
Отидоше к граду Биограду;
Али Ивану Бог и срећа даде,
Биограду врата растворена;
Он сусрета танахну робињу,
Тер је њоме Иво горорио:
„Гдје су овде двори аге Асан-аге?“ —
„Пођи тамо, незнана делијо!
Пођи тамо мало понапр'једа,
Ласно ћеш му познавати дворе:
Двору врата од сухога злата.“
Брзо му је познавао дворе,
И уљезе у бијеле дворе.
Он погуби агу Асан-агу;
Витезима сво'јем говорио:
„Куп'те благо, витезови моји!
Диг'те врата од сухога злата,
Тер златите токе на јачеремам,
Нек знадете, дружинице моја,
Да сте са мном војску војевали,
И добисмо града Биограда!“
Брзо Ива дружба послушаше.
Иво носи кључе биоградске,
Они носу благо небројено,
Али Ива Турци сусретоше.
Кад је Иво Турке разгледао,
Баци кључе у зелену траву,

Све је Турке под мач обратио,
Дружиници својој говорио:
„О дружино, о лудости наше!
Што ми сте се благу загидили(?)
Хо'мо прије к Сењу бијеломy!“ —
Доби града, весела му мајка!

112.

Како Никола бан Зрински силни витез освети Радивоја слугу свога погубљена од Малкоча бега, и како Малкоч на запов'јед цареву погину.

Кад Малкоч бег Словињу робио,
Сву Словињу огњем опалио,
И млого је заробио робље,
Њеки момка а њеки дивојку,
А господин беже Малкоч беже,
Радивоја слугу Зрињенскога.
Говорио беже Малкоч беже:
„Радивоју, слуго Зрињенскога:
Када си но у мене дворио,
Што је теби тад нестало, слуго?
Добријех коња ал' св'јетла оружја,
Ал' шкрлета зелене хаљине,
Али доста јаспре неизбројне?“
Одговори слуга Зрињенскога:
„Господине беже Малкоч беже,
Ништа мени полипсало није.“
Још ми вели беже Малкоч беже:
„Радивоју, слуго Зрињенскога!
Кад се у мојих сад рукаx находиш,

Кога но би ти волил дворити,
Али мене, бега Малкоч бега,
Ал' твојега бана Зрињенскога?"
А он му је јунак говорио:
„Ех тако ми Бога великога!
Волио бих ја бега дворити,
Од пол ноћи до зоре бијеле,
Него од зоре до бијела данка,
Тебе дворит' бега Малкоч бега."
Кад то чуо беже Малкоч беже,
Вргну њега у т'јесну тамницу,
И заупи као оно љута змија:
„Жива ћу те на колац набити,
Да спознају Турци и Каури,
Је ли боље у бана дворити,
Ал' у мене бега Малкоч бега."
Ал' му вели слуга Зрињенскога:
„Господине, беже Малкоч беже!
Ако мене на колац набијеш,
Код мојега бана Зрињенскога
Под избор је шездесет шужана,
Полак ага а полак спахија,
И међ њима ага из Мостара,
И три твоја првобратучеда,
Свијех ће их бане обисити,
За указат' Турку и Кауру,
Што ће рећи мене погубити,
Радивоја слугу Зрињенскога."
На то се је беже ражљутио,
Из тамнице шужна извадио,
Вјерна слугу на колац набио.
Кад то чуо сам Зрињенски бане,
Да погуби беже Малкоч беже
Тешком смртим младна Радивоја,
Он је сужне на смрт осудио,

Шездесет им колац приправио,
Свих шездесет на колац набио;
Само остави агу из Мостара,
И вели му бане господине:
„Ну оппетај, мостарски ђидијо!
Ну оппетај на пусте ливаде,
И угледај турим и очима,
Што ти може бане учинити,
За освету тешко уморена
Вирну слугу Радивоја свога?“
Када види ага из Мостара
Погубљене своје витезове,
Сузе рони низ бијела лица,
И овако стане говорити:
„Немој мене, бане господине,
Немој мене млада погубити,
Тројим ћу те даром даривати:
Први ћу ти ја дар даровати
Дванаест турских под оправом коња,
Под оправом турском и каурском;
Други ћу ти ја дар поклонити,
Два товара и сребра и злата,
Накићених бисером хаљина,
И оружја доста јуначкога;
Трећи ћу ти ја дар даривати,
Три товара јаспре свакојаке,
А синију свилом навезену,
На њој соко драгога камена,
И дворани цара господина,
Сви дворани од сухога злата;
На њој можеш бане вечерати,
У пол ноћи као и у по дне,
И уза те стотина јунака,
Свиколици рода господскога.“
На све ове молбе прижалосне,

Не хти бане бегу опростити,
Већ га жива на колац набио,
Да с' испуне р'јечи Радивоја:
Свих ће за ме бане погубити.
Кад то чуо царе господине,
Да погуби беже Малкоч беже,
Радивоја слуга Зриньенскога,
Он сакупи триста јагничара,
И прид њима млађахна везира,
Пак ми вели царе господине:
„Ђе год бега жива ухватите,
Ружном смртим њега уморите.“
Кад дођоше оштри јагничари
Малкоч бегу двору на погледе,
У двору је робиња дивојка,
Којој рече млађахни везиру:
„Да си здраво, робињо дивојко!
Је ли дома беже Малкоч беже,
Да везира он на конак прими,
И с везиром вирне јагничаре?“
А она му млада говорила:
„Здраво да си, честити везиру!
Ено беже уз тамбуру пива,
Од погубе млада Радивоја.“
А вели јој мађахни везире:
„Ал' тако ти, робињо дивојко!
Реци твоме бегу Малкоч бегу,
Да изиде доли у авлију,
Ево њему књига буручтија
Од истога цара честитога;
Цар га зове собом војевати,
И ударит' на бјежну крајину.“
У то беже у авлију дође,
Кога грли млађани везире,
И даје му књигу буручтију,

Славну књигу цара честитога: 125
Тад скочише млади јагничари,
Да ће бега жива уфатити,
Ал' их девет беже Малкоч беже
Девет их је с коња оборио,
И с ногама девет погазно. 130
Кад то виде други јагничари,
Сви на бега сама ударише,
И гди њега млада ухватише,
Онде њега на колац набише,
За освету Радивоја млада, 135
А на дику Зрињенскога бана.

113.

Поп'јевка од Кандије кад су је Турци узели.

Ево има двадес' годин дана,
Бит' ће веће и четири двадес',
Да цар бије на мору Кандију,
Нити може добит' ни изгубит'.
Књигу пише од Кандије бане, 5
Тер је шаље дужду млеташкому:
„Господине, дужде млеђанине!
Ако ли ми добру помоћ послат' не ћеш,
Ја ћу одустати цару Кандију.
Велика је навалила сила, 10
Навалила стране са све четири,
Коњ до коња, јунак до јунака,
Баш но дужде кано црна земља,
Чадори и барјаци каоно облаци,

А и на добрим коњма јуриш учинимо, 85
Једа нами Бог и срећа даде,
Да каурски табор, дружбо, разбијемо,
А и био град данас посвојимо!“
Дружина су њега врло послушала,
Сви су добре коње посједнули, 90
И на коњма британке сабље повадили,
Јуриш чине Турци у Кауре,
Да је кому стати, тер гледати,
Како, брате, турске сабље сијевају,
Ах и каурске главе полијећу. 95
Тако њима Бог и срећа дон'јела,
До по дне су каурски табор освојили,
Ићиндију Турци у Кандији клањали.
Да је кому, брате, послушати,
Како стоји рика по билому граду, 100
Што ми тужна та подноси земља,
Од проклтијех од турскијех рука!

114.

Од Беча краљ разби Турке под Бечом.

Али грми, ал' се земља тресе,
Ал' удара море у мраморје,
Али се ори Оринац планина,
Ал' пуцају са Задра лумбарде?
Нити грми ни се земља тресе, 5
Нит' удара море у браморе,
Нит пуцају на Задру лумбарде,
Него војска испод Беча иде.

Од Беча је краљу сагледајо,
Тер је к ведру небу погледао,
С ведрим се небом разговара:
„Ах што ћу ти, мој Боже велики!
Ко ће турском сили одолјети?“
И с’ неба му нјешто проговара:
“Не бој ми се, краљу, слуго моја!
Немој носит’ пред војском барјака,
Него крижак, име Језусово,
Ти ћеш турском одољети сили.“
Кад је краљу ово разумјео,
Тад је ведру небу зафалио,
Из Беча се војском упутио,
И прид војском барјака не носи,
Него крижак, име Језусово;
У турску је војску ударио.
Да је коме стати па гледати,
Како турске одлетају главе,
А каурске сијевају корде.
Колико је море испод Беча,
Све се црном измијешало крвцом,
Црном крвцом из турскијех глава.
Кад је краљу Турке погубио,
Здраво ми се Бечу повратио,
И велику Богу зафалио,
Да је турске погубио главе!

115.

Како краљ Ракоција погибе на Мукачу.

Санак снјела млада дијевојка,
Драга селе краља Ракоције,
Никому санка не см’је повиђет’:
„Ах мој брате, Ракоција краљу!
Што сам ноћас у санку виђела,
Кад би јадна теби повиђела,
Тешком би ме смрти уморио,
Живом би ми очи извадио.“
Сели ми је братац говорио:
„Кажи, селе, а не бој се мене,
Кунем ти се Богом великијем
И бијелом црквом Аранђелом
И великом књигом од ванђеља,
Да ти ништа учинити не ћу.“
Кад је селе браца разумјела,
Тад је њему санак повиђела:
„Ах мој брате, краљу Ракоција!
Ја сам ноћас у санку виђела,
Да долеће један сиви соко
Од проклете од земље турачке,
И он паде на Мукаче рамне,
А за њиме лабуд тица б’јела,
За лабудом сви ждралови махом,
За ждралов’ма сви гаврани црни,
За гавранима све остале тице,
На Будим се небо проломило,
И све звијеѕде на земљу пануле,
Даница истече крвава,
Мјесец зађе у исток од сунца!“
Кад је братац селу разумио:

„Ах зла санка, јадовна ти мајка!
Да се нисам теби заклињајо,
Тешком би те смртим уморио;
Санку твоме домислит' се могу:
Што долеће једам сиви соко
Од проклете од земље турашке,
Који паде на Мукаче рамне,
На Мукаче колак Биограда,
То ће бити Султан Сулиманов:
Што за њиме лабут тица б'јела,
То ће бити Ћуприлић вез'јеру;
Што за њима сви ждралови махом,
То ће бити дјеца јањичари;
Што за њима сви гаврани црни,
То ће бити сви црни Арапи;
Што за њима птице свакојаке,
То ће бити војска свакојака;
Што се на Будим небо проломило,
То погину краљевина моја;
Што даница изиђе крвава,
То краљица остаћ' удовица;
Што су зв'језде на земљу пануле,
То је моја војска погинула;
Што ли мјесец зађе у исток од сунца,
То погину краљу Ракоција.“
Јоштер тако селом говорећи,
У то њему ситна књига дође,
Са Мухача од честита цара:
„Господаре, Ракоција краљу!
Да' ми кључе Стојна Биограда.“
Књигу лега Ракоција краљу,
Он је лега, брзо другу пише,
Тер је шаље цару на Мукаче,
„Клањан ти се како господару,
А молим те за велика Бога,

За петнаес почекај ме дана,
Немој веће дана ни једнога,
Док не скупим краљевину моју,
Док ја с војском дођем на Мухаче.“
То му врло за Бога примио,
За петнаест почека га дана.
Војску купи Ракоција краљу,
Војску купи иде на Мухаче.
До по дне је каурски мегдан био,
Од по дне је турски обрнуо.
Да је коме стати тер гледати,
Како турске сијеваху корде,
А каурске одл'јетају главе.
Ту погину краљу Ракоција,
А краљица оста удовица,
Сва је њему изгинула војска,
Ту погину краљу краљевина.

116.

Од Беча ћесар, Петар од Москова итд. освојише Биоград

Кличе вила са б'јеле Зафале,
Тер дозивље Стојну Биограду,
По имену везир Али-пашу:
„Али-паша, од града вез'јеру!
Бојиш ли се црне Њеманије,
Ото на те седам краљевина,
Пред њима је од Беча чесаре,
За њима је Текелија Јово,
Звецја краљу кољено невјерно

Ракоција и још невјерније,
Краљ пољашки од Полашке равне,
А шесто је Петре од Москова,
За њима је Вишњица краљица,
Са Јованом зетом од Горанце,
Собом води дванаес Хрвата,
Све дванаест хиљада Хрвата.
На њима је чудно одијело:
Дуге пушке, а кратке доламе,
Бритке ћорде и ножићи златни.“
Одговара вез'јер Али-паша:
„Мучи, вило, окаменила се!
На захвали влашком караули.
Не бојим се седам краљевина,
Док ми је здрава кућа Биограде,
Око њега шанци и једенци,
А на њему бојни бономези(?)
Докле имам праха и олова,
И симита хљеба бијелога,
И у граду дјеце јањичара.“
Јоштер тако говорећи с вилом,
У то доба седам краљевина,
На Дунај на воде студене,
Пред њима је принцип Алесандро.
Како који краљу проходјаше,
Свак чесару руке целиваше;
Ал' кад дође Петре од Москова,
Не целива рука ни кољена,
Нег' чесара у бијело лице,
И ове му речи говораше:
„Господаре, од Беча чесаре!
Да ти Бог да и срећа јуначка,
Освојити тур(с)ке државине,
Од Стамбола тер до Адринета,

Скендерлију и Уруменлију,
Босну земљу и Херцеговину,
И пространу Хрвашку крајину,
И л’јепога Стојна Биограда.“
Говори му од Беча чесаре:
„Пријатељу, Петре од Мошкова!
Да и теби Бог и срећа даде,
Да освојиш турске државине,
И л’јепога Шана и Видина.
Нијек Турци не имали мира,
Него нама под ногама били,
Како коњу клинци и поткови!“
Говори му Вишњица Краљица:
„Не лудујте, краљи од земаља!
Не д’јелите турске земље равне,
Није ласно Турке погубити,
Ни њихове подузети земље;
Вет мостите Дунај воде хладне,
Привезите коње и топове,
И широки Врачар притисните,
Да га не би притиснули Турци.“
Кад то чуше краљи од земаља,
Послушаше Вишњицу краљицу,
Примостише Дунај воде хладне,
Привезоше коње и топове,
И широки Врачар притиснуше;
Л’јепо многу намјестише војску,
На врачару табор учинише.
Принцип паде сред поља Врачара,
Брандебурго на поље Панчево,
Краљ пољачки паде сред Земуна,
А мошковски паде у Јагоду,
Звенја краљу на циганску бару,
До њега је Ракоција краљу,
А краљица до нове Паланке.

С њом је Дука зета од Горанџе.
Мало ниже Текелија Јово
На бегове зелене ливаде,
Баш ђено су пашини бостање,
И на њему Јовови шатори,
И велики коњи без пајвана.
А кад многу намјестише војску,
Књигу пише прицип Алесандро,
И шаље је паши у Биоград:
„Али паша, од града вез'јеру!
Дај ми кључе твој'га Стојна Биограда,
Да т' не ваљам кулâ ни сарајâ,
И б'јелијех чардâ и џамија;
Да не штетим Стојна Биограда.
Тол' ми. пашо, кључа дати нећеш,
Кунем ти се и вјером и Богом,
И великом књигом од ванђеља,
Биоград ћу узет' на срамоту;
Тебе ћу, пашо, жива уфатити,
Ах и тебе и твоју љубовцу;
Двије ћу ти ћери заробити,
Двије ћери и четири сина;
Свијех ћу их чирнит (?) на срамоту;
Затворићу до дв'је ћери твоје,
Баш да служу наше колудрице.“
Књигу лега везир Али-паша,
Књигу лега, сузе пролијева,
Тер му брзо другу написује,
И шаље је принцип-Алесандру:
„Господаре, принцип-Алесандро!
Не смијен ти Биограда дати
Без царева чистога фермана,
Јер бих русу изгубио главу;
Већ ти се молим и поклањам ти се,
И молим те како господара,

Три неђеље почекај ме дана,
Докле граду визо (?) киндар (?) дође,
Све Сманлије и прикоморлије,
Синистрија из прико Дунава,
Скендерлија и Уруменлија,
Боснија земња и Херцеговина,
И пространа хирваска крајина,
И од Босне босанске спахије,
И од Гатска гаташки сењеми
Од Гламоча гламошке делије,
До Мостара све аге мостарске,
С неферима војском од крајине,
А од Бихћа жуте сарачије
И спахије од Уруменлије,
И два бега од Кара-богдана,
Сто хиљада дјеце татирхана.“
Књигу лега принцип Алесандро,
Књигу лега, на њу ми се смије:
„Мили Боже, да луда Турчина!
Колико је војске побројио,
Што ли војске, а што ли градова,
Да их купи три године дана,
На Врачари' их не би сакупио,
Камо ли ће за три недјељице!“
Чекао га три недјеље дана,
М'али зове до дв'је слуге своје,
Једно зове Дража Бановића,
Друго зове Петре Шереметовића:
„Обуците турско одијело,
Турску војску пођ'те уводити,
И виђите драхи (sic) сини моји!
Је ли много у Турчина војске,
Је ли рада војска боја бити,
Је ли рада ити на крајину,
Је л' Татарин војска за поћере.

Л’јепо су га они послушали,
Турску војску пошли уходити.
У то прицип шанац оградио,
И Врачар је поље утврдио,
Утврдио боље нег’ Биоград.
Л’јепо су Турке они уходили,
И здраво се натраг повратили.
Говори им принцип Алесандро:
„Синко Петре Шереметовићу!
И ти синко, Дарко Бановићу!
Јесте ли л’јепо уходили Турке,
Је ли много у Турчина војске,
Је ли рада војска боја бити,
Је ли рада ити на крајину,
Је ли Татарин војска за поћере?“
Говори му Шереметовићу:
„Господаре, принцип-Алесандро!
Ми смо л’јепо војску уходили,
Има много у Турчина војске,
Ма њом се ни броја не знава,
Не види се од шатора поље;
Коњ до коња јунак до јунака,
А барјаци како и облаци;
Ма није рада војска боја бити,
Нит’ је рада ити на крајину;
Није Татарин војску за поћеру;
Све манови како и омнови.
А кад прође дана неколико,
Принцип зове Шереметовића,
И ове му р’јечи говораше:
„Синко Петре Шереметовићу!
Ти обуци рухо јањичарско,
Турску војску пођи уходити,
И послушај, Шереметовићу!
Ти послушај што говоре Турци,

Ја се бојим пријеваре турске.“
Л'јепо га је курвић послушајо,
Он обуче рухо јаничарско,
Турске војске поће уходити,
И сусрете вез'јер Али-пашу,
Баш ђе Морава у Дунав удара.
Л'јепо је турску уходио војску,
Уходи је три бијела дана,
Четврти је под шатором био,
И с вез'јером врућу кафу пио;
Пети се данак натраг повратио,
Здраво дође принцип Алесандру.
Говори му принцип Алесандро:
„Синко Петре Шереметовићу!
Јеси л' л'јепо уходио Турке,
Јеси л' чуо што говоре Турци?“
„Јесам,“ рече, „мили господаре, —
Зло (ти) мисле, а грђе говоре,
Сутра хоће на нас ударити,
Прије зоре и б'јела сабака,
Прије рока на недељу дана.“
Кад то чуо принцип Алесандро,
Он дозивље Петра од Москова:
„Многу нашу ти разреди војску,
Сутра ћемо с Турцим' боја бити,
Прије зоре и б'јела сабака!“
Кад то чуо Петре од Москова,
Он ми л'јепо војску разредива:
Пољаке је према јаничарим'
А катане према Сараклијам'
Лацманију према Сегменима,
Њемадију према неферима,
Гранат'јере према делијам'
А приципа према везијеру.
А кад сутра сабак зора б'јела.

Али Турци на уриш удрише,
У каурску војску уљезоше.
Каури их справни причекаше,
Како ловци по планини зв'јери.
Да је кому стати тер гледати,
Ко̄ каури Турке рашћераше,
К'о соколи по пољу голубе,
Ал' вукови по планини овце,
Преко Саве воде пријераше.
Преко Саве и преко Мораве.
У поћеру за њим' ударише,
Пустахије и младе катане,
Текелија с Дуком од Горанџе;
Ћераше их до Косова рамна
Није, веле, него шест конака,
Сваки конак по дванаест сахата.
Књигу пише Дука од Горанџе,
И шаље је принцип Алесандру:
„Господаре, принцип Алесандро!
Ево мене с војском у Косову,
Хоћу л' с војском наприједа ити,
Али ћу се натраг повратити?“
Књигу лега, принцип Алесандро,
Књигу лега, на њу ми се смије,
Тер ми брзо другу написује,
И шаље је на Косово рамно,
На Косову Дуци од Горанџе:
„Не ход' веће наприједа с војском,
Нег' се врати Биограду Стојну.“
А кад Дуци ситна књига дође,
Иде с војском Стојну Биограду;
Млого води робје и плијење,
Здраво дође принцип Алесандру.
Принцип зове Петра од Москова,
И ове му р'јечи говораше:

„Многу нашу ти поброји војску,
Да видимо, Петре од Москова,
Је ли нам много погинуло војске,
Да нам не би чесар забавио!“
Москов га је л'јепо послушао,
Многу војску брзо пребројао,
Али млого више војске нађе,
Млого више нег' је доведоше,
Што је пришла из турашке (стране),
Каравлаха и Карабогдана,
И Бугара од Уруменлије,
И ришћана од Босне поносне,
И крстјана од Херцеговине.
Кад то виђе принцип Алесандро,
Под'јелише робје и плијење,
И о њему дио учинише,
И онему кој' је погинуо,
На б'јеле му дворе оправили.
Ту ми робја јептино бијаше:
Дјевојка је по дукат ми злата,
Млада снаха за полугрошицу,
Удовица за петнаес' пара,
Пуштепица за десет новаца,
Стара баба за лулу духана,
А два старца за печена јарца.

117.

Како Иван Крушић сењски капетан хитро уграби Јелицу своју сестру заробљену из рукух Мује Јелешковића Турчина.

Књигу пише турски шужањ Мујо,
Тер је шаље Јелешковић Муји:
„Побратиме, Јелешковић Мујо!

Или не знаш, ал' за ме не мариш,
Од када сам шужан у тамници
У Ивана сењског капетана.
Ја ћу теби казивати, брацо,
Како ћеш ме ласно извадити:
Окол Сења воде присахнуле,
Већ је једна више града Сења,
На њу иду сенкиње дивојке,
Оне иду јутром и вечером.
Прид њима је Јела господична,
Драга сека Крушић каурина,
И за њоме Ката другарица,
И за Катом остале дивојке,
Оне иду на водицу хладну;
За то брате, Јелешковић Мујо!
Купи, Мујо, чету омалену,
Малу чету до триест Турака,
И отиди под Сења на воду.
Књигу штије Јелешковић Мујо,
Књигу штије, грохотом се смије.
Купи Мујо чету омалену,
Омалену до триест Турака,
Који своје не имају мајке,
За вјерне и не знају љубе.
Отидоше под Сења на воду,
А кад дошли под Сења на воду,
Сунце зађе и опет издаће,
Нит' дивојак, нити носе воде.
Ал' говори Јелешковић Мујо:
„Дружинице, драга браћо моја!
Бог ће дати да ће добро бити,
Или нас је Мејо преварио,
Ал' дивојке воду донесоше,
Или нас је потпазила стража.“
Истом јунак у ријечи био,

„Многу нашу ти поброји војску,
Да видимо, Петре од Москова,
Је ли нам много погинуло војске,
Да нам не би чесар забавио!“
Москов га је л'јепо послушао,
Многу војску брзо пребројао,
Али млого више војске нађе,
Млого више нег' је доведоше,
Што је пришла из турашке (стране),
Каравлаха и Карабогдана,
И Бугара од Уруменлије,
И ришћана од Босне поносне,
И крстјана од Херцеговине.
Кад то виђе принцип Алесандро,
Под'јелише робје и плијење,
И о њему дио учинише,
И онему кој' је погинуо,
На б'јеле му дворе оправили.
Ту ми робја јептино бијаше:
Дјевојка је по дукат ми злата,
Млада снаха за полугрошицу,
Удовица за петнаес' пара,
Пуштепица за десет новаца,
Стара баба за лулу духана,
А два старца за печена јарца.

117.

Како Иван Крушић сењски капетан хитро уграби Јелицу своју сестру заробљену из рукух Мује Јелешковића Турчина.

Књигу пише турски шужањ Мујо,
Тер је шаље Јелешковић Муји:
„Побратиме, Јелешковић Мујо!

Или не знаш, ал' за ме не мариш,
Од када сам шужан у тамници
У Ивана сењског капетана.
Ја ћу теби казивати, брацо,
Како ћеш ме ласно извадити:
Окол Сења воде присахнуле,
Већ је једна више града Сења,
На њу иду сенкиње дивојке,
Оне иду јутром и вечером.
Прид њима је Јела господична,
Драга сека Крушић каурина,
И за њоме Ката другарица,
И за Катом остале дивојке,
Оне иду на водицу хладну;
За то брате, Јелешковић Мујо!
Купи, Мујо, чету омалену,
Малу чету до триест Турака,
И отиди под Сења на воду.
Књигу штије Јелешковић Мујо,
Књигу штије, грохотом се смије.
Купи Мујо чету омалену,
Омалену до триест Турака,
Који своје не имају мајке,
За вјерне и не знају љубе.
Отидоше под Сења на воду,
А кад дошли под Сења на воду,
Сунце зађе и опет издађе,
Нит' дивојак, нити носе воде.
Ал' говори Јелешковић Мујо:
„Дружинице, драга браћо моја!
Бог ће дати да ће добро бити,
Или нас је Мејо приварио,
Ал' дивојке воду донесоше,
Или нас је потпазила стража.“
Истом јунак у ријечи био,

Али иде чета дивојака,
Пред њима је Јеле господична,
И за њоме Ката другарица;
Све дивојке ладну грабе воду,
Ал' не граби Јела господична,
Већ се с Катом водицом полјева;
Једна другу водом полјевала,
Ал' говори Ката другарица,
„Не полјевај, драга секо моја!
Не полјевај тањене кошуље,
Твоју Турци вином полјевали,
Полјевали вином и шербетом."
Њој говори Јеле господична:
„Не куни ме, драга секо моја;
Какав сам ти ноћас санак снјела,
Ја га нијесам ни мајци казала,
Да га будем ја казала мајци,
Не бих ишла на водицу хладну:
Да смо младе турске робињице."
Истом млада у ријечи је била,
Али Турци из траве зелене,
Кано вуци међу б'јеле овце.
Сваки јунак узе по дивојку,
Јелешковић Јелу господичну,
За се ју је врг'о на коњица,
Три пута је опасао пасом,
А четврти од сабље кајишом.
Драга му је, обзире се на њу,
Мила му је, тер говори с њоме.
Али вели Јелешковић Мујо:
„Тако ти Бога, Јело господична!
Да липу ти киту свата имаш,
Јеси ли ми рухо сакупила?"
Одговара Јеле господична:
„Ја сам млада рухо сакупила,

Ал' се нисам тих свата надала;
Имам брата Крушић Каурина,
И он ће вас л'јепо даривати,
Лака праха и тешка олова."
Кад то чухо Јелешковић Мујо,
Штиче коња преко поља равна,
Ка' но звизда прико ведра неба,
До Јелеца града бијелога.
Мало за тим вријеме постојало,
Књигу пише Крушић Каурине,
Тер је шаље Јелешковић Мују:
„Јелешковић, Богом побратиме!
Пошљи мени моју драгу секу,
Да ћу теби три товара блага,
Чудна блага и сребра и злата;
Послаћу ти од злата тепсију,
На тепсији три драга камена,
Код којих може много вечерати
Триста Турак у по тајне ноћи,
У пол ноћи кано и у по дне."
Отпишује Јелешковић Мујо:
„Не будали Крушић Каурине!
Ја ти не дам твоје драге секе,
Твоје секе а моје љубовце,
Да ми дадеш и четири товара,
Још ка тому Сења бијелога."
Кад то чуо Крушић Каурине
Он направља лађу шимширову,
Пуни лађу трга свакојака,
А највеће срмали махрама,
Тер се вози по сињему мору
До Јелеца града бијелога.
И дозивље од града стражане:
„Ево дје сте, од града стражани!
Ви кажите по граду госпојам'

Да је дошло од мора трговце,
И дон'јело трга свакојаких,
А највеће срмали махрама,
Што су везле латинске дивојке.“
Кад то чула Јеле господична,
Обуче се у лијепе оправе,
Пуни жепе гроша и дуката,
Тер се шеће мору на пригому(?),
За њом иду дванес' дивојака,
Оне носу скуте и рукаве,
Скуте носе, да се не поросе,
А рукаве, да се не отрусе:
За њом шеће заховица млада,
Њој говори Јеле господична:
„Врат' се натраг, млада заховице,
Јер си млада скоро испрошена,
Испрошена и прстенована,
У л'јепому мјесту Сарајеву,
Срамота је теби кроз град проћи.“
Ал' не хаје млада заховица,
Веће шеће с њоме на пригове.
А кад дошле к мору на пригове,
И говори Јеле господична:
„Крају лађу од мора трговце!“
Ал' говори од мора трговце:
„Дигни скуте, ушећи у лађу,
Моја лађа крају привезана.“
Дигну скуте Јеле господична,
Дигну скуте ушеће у лађу,
А за њоме дванаест дивојака,
А и она млада заховица
Стане млада рухо прибирати,
Али она рухо познавала,
И када се је млада обазрила,
Нађе с' она посред сиња мора.

Потпазили од града стражани,
„Зло ти јутро Јелешковић Мујо!
Одведе ти Крушић Каурине
Одведе ти твоју драгу љуби.“
Кад то чу Јелешковић Мујо,
Од брзине сјед' на гола коња,
Од хитрине голу сабљу паше,
Тере лети к мору на пригове,
И заупи Крушић Каурине:
„Пусти мени моју драгу љубу,
Моју љубу твоју драгу секу. . . . .

118.

Свадба Ришњанин Селима и Лимун хајдук.

Запросио Рищјанин Селиме
У Зворику зворничку дјевојку,
Прстен ставља свадбу уговара:
„Моја свајба до годинe дана.“
Брзо прође годиница дана,
Нити Ришње ни од њега гласа.
Иза тега и друга година,
Кадар трећа бјеше настанула,
Пише књигу зворичка дјевојка,
И шаље је Рищјањин Селиму:
„А што чиниш, Рищјањин Селиме,
Тер не купиш кићене сватове?“
Ал' Ришњанин књигу отпишује,
Тер је шаље лијепој дјевојци:
„А борја ми, зворнишка дјевојко!
Ја би тебе дамно водио,
Ал' не смијем проћи кроз горицу,
Од онога Лимуна хајдука.“

Ал' дјевојка књигу отписује:
„Муч' не бој се, Ришњанин Селиме!
Купи свате, тер их шаљи двору,
У мога баба има доста блага,
Зајмат' ће нам врле пратиције,
Да нас прате горицом зеленом."
Кад су њему књиге допануле,
Књиге лега, а сватове купи;
Здраво свати дошли до дјевојке,
И здраво се натраг повратише;
Поведоше лијепу дјевојку,
Кад су били горицом зеленом,
Још говори са коња дјевојка:
„Богом брате, куме и дјевере!
Је ли ово горица зелена,
Гдје ми стоји Лимуне хајдуче?"
Говори јом куме и дјевере:
„Језди коња, лијепа дјевојко!
Не бојим се Лимуна хајдука,
Пратиције натраг повратише,
А за деспет лијепе дјевојке.
Кад су били мало понапр'једа,
Још говори са коња дјевојка:
„Богом браћо, куме и дјевере!
Уставите моје сејсане,
Да ја видим б'јело рубје моје,
Да дарујем по гори хајдуке,
Ја сам ноћас мало поспавала,
Мало спала, јадан сан виђела,
Да су нас разбили хајдуци.
Сви се свати по гори разбјегли,
А ја остах на коњу дјевојка."
То је сватом врло мучно било,
Метербашам' својијем говорише:
„Сад удрите бубње и свирале

На срамоту Лимуна хајдука:
Ал' то Лимун и гледа и слуша,
Диљку своју пушку напунио,
И дозива Селима чаиршагу: 55
„Немој rијет' да је пр'јевара,
Диљку јесам напунио пушку,
И у пушци два зрна од злата;
Држи, побро, не би л' ухитио,
Тер сватовим' токе позлатио.“ 60
То изусти пушци огањ даде.
И удари турско момче младо;
У зло га је мјесто ударио,
Међу пуца гдје му душа куца.
Сви се свати по гори разбјеже, 65
А остаде на коњу дјевојка;
И под њом су коња ухитили,
Поведоше у гору зелену.
Чу се пушка и до Ниша града,
Ал' говори Ришњанин Селиме: 70
„Чујте, чујте, дружинице моја!
Пуче пушка Лимуна хајдука,
Он је моје свате развадио,
Смео срећу у дјевојке моје.“
Нејма када оседлати коња, 75
Нег' се махну и на гола коња,
И он иде горицом зеленом.
А кад су га свати угледали,
У помоћ се к њему сакупили.
Пуче пушка Ришњанин Селима, 80
Да погоди Лимуна хајдука,
Не погоди Лимуна хајдука,
Нег' погоди лијепу дивојку.
Кад то виђе Лимун арамбаша,
Звишком своју сакупио дружбу. 85

Да је кому погледати јадан,
Кад хајдучке сијевају корде,
Тере турске полијећу главе.
Све су свате под мач обрнули,
Седамдесет и седам сватова
Они своје не видише куће.
Они л'јепо коње под'јелише,
Л'јепо јесу коње разд'јелили,
Иза коњâ лијепо оружје.

119.

Херцег Стјепан и благо му у Дубровник донесено.

Извила се птица ластовица,
Извила се над Благајом градом;
Питала је Јелина госпоја:
„Ај вире ти, птица ластовица!
Јеси л' скоро од Цариграда,
Виђе ли ми сина Владислаћа?“
Одговара птица ластовица:
„Ај на виру, Јелина госпоја!
Ја сам скоро од Цариграда,
И виђох ти сина Владислава,
Ал' му није име Владиславе,
Име му је паша Мехмед паша,
Клечи цару уз кољено десно,
Тер се моли цару честитому:
„„Султан царе, мили господаре!
Дај то мени триста јаничара,
Дон'јећу ти од Благаја кључе,
И све б'јело благо херцегово.““

Иштом они тако говорећи,
У то доба паша Мехмед прiђе;
Иде мајка, да му коња прими,
Ал' он себе ни гледати не да,
Нег' он иште од Благаја кључе,
А мајка се њему кунијаше:
„Ево има недјелица дана,
Да је херцег у Мостар пошао,
Уза се је кључе понесао."
Паша се је натраг повратио,
Повратио к билом Сарајеву,
За сакупит' Сарајлије младе,
За однијет' благо херцегово.
Кад херцег из Мостара дође,
Сакупио до три турме коња,
Не кује их кано се коњи кују,
Већ обрће плоче наопако,
Тер побјеже с благом из Благаја.
Прва турма низ Попово иде,
Друга турма низ Видово поље,
Трећа турма низ Дубраве равне.
Која турма уз Попово иде,
Она гони спендзу неброjену;
Која турма низ Видово поље,
Она гони и сребро и злато;
Која ли турма низ Дубраве равне,
Она гони и чоху и свилу;
С благом утече к билом Дубровнику.
Дочека га властелине мудри,
Херцегу је р'јечи бесједио:
„Ај на виру, херцег Стипане!
Ти упиши граду на вратима,
Да ти оди н'јеси доходио,
Ни бијела блага донесао."
У малу се болан преварио,

Тер послуша мудра властелина,
На вратима уписао болан,
Да он није граду доходио билом,
Ах ни б'јела блага донесао ;
Пак он иде путем на трагове,
До брзо се к Дубровнику повратио,
Тер он иште од господе благо;
Дубровчани блага не дадоше,
Њиме хране сироте дјевојке.

120.

Тужење Кате Сараевке (у Дубровнику).

Вита јеле дебелога хлада,
Благо онему ко под тобом спава!
Ни се хара ни одвише стара,
А ја млада и старам и харȁм,
Молећ' Бога и јутром и вечером,
Кога ће ми Бог у срећу дати.
Бог ми даде срећу Сикурату 1)
Нити видим сунца ни мјесеца,
Ни јунака ни бијела данка.
Звоно звечи, Сикурата јечи,
Појекује јадна Сараевка,
Љуто куне браца родјенога:
„Бор те убио, брате, добро моје!
Који си ме овде удомио.
Док сам била у твојему двору,
Ја ти бијах б'јела и румена,

---

1) Манастир калуђерицâ у Дубровнику.

А садара тамна и блиједа;
Гледала сам, куд би мени драго,
Сад ми думне гледати не даду."
Нег' говори Ката Грошетина: 20
„Сједи доли, млада Сараевка,
Сједи доли, доспијеј ми рашу;
Није закон у овему граду,
Да се често иде на прозоре."
Одговара Кате Сараевка: 25
„И с рашом те опалила муња,
А и мајку, која те родила,
И на мене младу намјерила,
Удат' ћу су не ћу служит' думне!"
Кад то чула Ката Грошетина, 30
Она меће у попе и фратре,
Да свјетују Кату Сараевку.
Што ми љепше Кату свјетовали,
За то Кате мање и хајаше.
За т'јем је мало вр'јеме стало, 35
Вјериште је и удомише је.

121.

Како дубровачке девојке грда лица хитро пољепшују.

Дубровке су лијепе дивојке,
Ну је њима залуду липота,
Што стекоше све у бјаку даше,
И за черсу да се узрумене;
Гладне сједе, а и личце гладу. 5
Често младе иду на зрцало,
Тер гледају своје б'јело личце

Која га је љепше уресила,
А и своје косе зарудила.
„Ако с' мислиш оженити, побро,
Дубровкињом, лијепом дивојком,
Пази, брате, да те не привари.
Рано рани прије жарка сунца,
Погледај јој младој на прозоре,
Кад јој, брате, ти разгледаш личце,
Виђи, је ли какво у недјељу.“
Побро брата бјеше послушао,
Рано рани прије жарка сунца,
Ал' дјевојци јадна срећа бјеше,
Не бијаше личца уресила,
Него стопрв из душека мека.
Када јој је лице разгледао,
Није лишце како у недјељу;
Од личца се био припануо,
Бјежи к свому побру у натраге,
Мили побро, велика ти хвала!
Сад ти видјех ја истину твоју,
И да н'јесу од себе лијепе,
Него младе да су из шпага лијепе;
А ми, побро, хо'мо у механе,
Да пијемо вино за чердане(?),
А за твоје л'јепо свјетовање,
Да не бјеше твога свјетовања,
Вјере моје привари ме млада.

122.

Кужна дјевојка и огледало.

Кличе вила иза Требелића;
Зове вила шеер Сараева:

„Сараево, што си невесело?
Али те је куга поморила,
Ол' Миљацка вода оплавила?“
Сараево вили одговара:
„Остав' ме се, вило прибијела,
Да је мене огањ опалио,
Аге би ме љепше поновиле;
Да је мене вода оплавила,
Нарасла би зелена травица:
Него је дош'о од Бога морија,
Која мори и старо и младо,
А раставља и мило и драго,
Сад болује вјерена дјевојка,
Три је данка у несв'јес' лежала,
Четврти се једва разабрала,
Тер је своју дозивала мајку:
„„Донес', мајко, то 'гледало сјајно,
Да огледам б'јело лишце моје,
Је ли моје лишце потамјело,
Ер је, мајко, кугу боловало.““
То изрече, а мајка дотече,
Донесе јом то 'гледало сјајно.
Огледа се Делибер у Милану,
На лишцу је смртцу угледала,
Огледалом о тле ударала,
Љуто куне огледало сјајно:
„Огледало, да би не гледало,
Што ми каже, да ћу умријети,
А и горку смртцу поднијети?“
То изусти, а душицу пусти,
А и умре и душицу пусти.

123.

Љепота Данице, бршатана и дјевојке.

Најљепша је та звезда Даница,
Али јој је залуду љепота,
Јер се хита сунца и мјесеца.
Најљепша је трава бршатанова,
Али јој је залуду љепота,
Ер се хита дрва и камена,
Како и зв'језда сунца и мјесеца.
Најљепше је лице дјевојчино,
Али јој је залуду љепота,
Ер се хита лица човјечаска,
Како и Даница сунца и мјесеца,
Како и бршатан дрва и камена!

124.

Пјесма кад се вјерила сојка са врапцем.

Сједи орле на букову пању,
Више њега сојка на храстову дубу.
Вели му: „орле дјавле, не намигуј на ме,
За што бо ја и не гледам на те,
Ни на твоје окорјеле гњате,
Нег' на фрапца, птицу малу моју!“
Кад то зачу фрабац птица мала,
Купи свате, иде по дјевојку;
Старога свата из јеле дјетела
А чауша кôса из потока,
Кума жуну из смокова листа.
Коморџију тртак из гомиле,
Двије јенђе сојке из присоја.

Још говори кумашине жуне:
„Ах мој куме, врабац тица мала!
Да изиде костоломи орле,
Бисмо ли се с њиме поћерали, куме?“
„Бисмо, куме, а за што не бисмо?“
Истом они говорећи тако,
Изађе из горе костоломи орле.
Сви се свати гором разбјегоше,
Врабац птица мала у костјелу,
Стари свате на јелу дјетеле,
А кум жуне на смоково листје,
Коморџија тртак у гомилу,
Чауш косе у потоке хладне,
А 'двије јенђе сојке у присоје.
Оста сама на коњу дјевојка,
Говори јој коштурави орле:
„Јадна ти се помамила сојка,
Да за кијем не бих ни жалио,
Нег' за фрапцом птичицом малахноме!“

125.

Влашко коло и туђин јунак.

Играло је влашко коло у влашкој земљи,
У том колу туђин јунак из туђе земље.
На њему је мор долама до црне земље,
На глави му је био клобук од б'јеле свиле,
За клобуком паун перје пака до земље.
Питало га влашко коло из влашке земље:
„Откуд теби мор долама до црне земље?
Откуд ли ти био клобук од б'јеле свиле?
Откуд ли ти паун перје пака до земље?“
Одговара туђин јунак из туђе земље:

„Дворио сам св'јетла цара девет година,
Даров'о ми је мор доламу до црне земље,
А царица био клобук од б'јеле свиле,
Царев' кћерце паун перје пака до земље.“

126.

Заклетве младе Трстенке.

Трстено[1]) је славно мјесто ловом гиздаво;
У њему су хладне воде и перивоји,
Под мачићем гдје играју, кӣ су вјерени;
А Трстенке младе моме танце изводе.
Међу њима је једна од вилâ рајска уреса:
На глави је жуте косе л'јепо повила,
Врх косâ је поставила вјенчац од руже,
На воду се назирала, тер говорила:
„Моје се грло овијало љутијем змијама,
Прије него ме загрлио немио рукама:
Моје усти зарасnуле трном и драчом,
Прије нег' примиле меден целов, кој ће бит' с плачом;
Моје очи испијале змије љутице,
Прије него обљубиле, ко није за мене;
Дош'о озгар огањ с неби, праме понио,
Прије него је разметнуо немио с руками(?)“

127.

Маре и паун.

Сједи Маре на чардаку,
Свилу преде, златом везе,

---

[1]) Трстено је гиздаво село у лијепу положају 2—3 сати од Дубровника одаљено. Талијански се зове Cannosa.

С пауном се разговара:
„О пауну, л'јепа птицо!
Не буди ми господара,
Сама га сам успавала,
Сама ћу га разбудити:
„„Устан' гори, господару!
Дружина те у лов зову,
Коњи су ти оседлани,
Хрти ти су у ликтарим',
А соколи под прапорцим',
Пушти хрта за лисицом,
А сокола за грлицом.““

128.

Почашница.

Господар сједи у златну столу,
Врг'о је ноге у хладну воду,
Ни воде мути, ни зла говори,
Нег' Бога моли, да га поможе.
Помогло њега и његов род,
Част да ти је и црлено вино!

129.

Тужба Вилслава Сењанина, кадар борављаше у турској земљи на далеко од своје љубовце.

Ево Вилслав у турској крајини,
И ронећи грозне сузе своје,
Овако је вјетром говорио:
„Што ће рећи, мили вјетри моји,
Што ће рећи да толико дана

Нит се виде од Сења Сењани,
Нит' доходе сунцу источноме,
Да походе Вилслава својега.
Ех кад су ме сама у невољу
Сви (и) сваки дражи запустили,
Ви, о витри к мени долазите,
И на мјесто вјерне књиге моје
Однесите к Сењу бијелому,
Однесите грозне сузе моје,
Које мени текућ' на потоке
Низ жалосно лице упадају;
И кад, витри, к Сењу долазите,
Ако ли нигдје не нађете стана,
К мојој милој вили отиђите,
И овако младој говорите:
„Ми смо витри, вило приморкињо,
Ми смо витри, кй росним облаком
Супроћ силном бури војујемо,
И носимо по морској пучини
К Сењу граду броде и поморце;
А сад смо се трудни подигнули,
Из далека сунца на истоку,
И ове ти ми носимо гласе:
Није ноћи ни бијела данка,
У ком Вилслав сузе не прол'јева,
Да не види своју домовину,
Да не чује гласа ни једнога,
Кй би њега мог'о утјешити
И његове сузе уставити.
Ти, о вило, у Сењу пробиваш,
А твој Вилслав у турској крајини;
Ти уживаш б'јеле дворе твоје,
Њега држе камене главице,
Ти у двору, а он у пустињи,
Ти мeђ' оцем и љубјеном мајком,

А он тужан брез оца и мајке;
С тобом стоје браћа и сестрице,
А он не има свога ни једнога;
С тобом драге пивају дивојке,
Њему тужне цвиле кукавице;
Цвиле њему тужне кукавице,
И свака му зло јутро назива;
Теби, вило, радосна птичице
Називају здравље и весеље,
Теби сунце весело исходи,
Њему свеђер жалостно запада.
У свој муки (туги) и невољи
Не има Вилслав ра̑не никакове,
Која би њему већ срце ра̑нила,
Из очијух сузе избијала,
Како ова рана јадовита,
Да он тебе не може видјети,
Нити своју вилу поздравити.
Ово Вилслав витром говораше,
Очи своје к Сењу обратио,
И у сво'јех сузах пливајући
Три пута је срцем уздахнуо:
„„Гдје ми си, вило, а гдје ме остављаш!““
Ах ко ово чује, а не плаче,
Или га је звир иста дојила,
Или немила породила мајка.

130.

Плачно договорје Вилслава Сењанина с младом својом љубовцом.

Вилслав: Открij лице, пријасна данице,
И погледај тужне сузе моје,
Које роним рад виле немиле.

Љуби: Открij, лице, Боже од љубави,
И погледај тужне ране моје,
Које трпим рад Вилслава мога.

В. Није мајка нигда отхранила
Тако тужна и несрећна синка,
Како мене отхранила мајка.

Љ. Није мајка кћерцу отхранила
Тако тужну и тако невољну,
Како је мене млађахну дјевојку.

В. Тко ће моје сузе прибројити,
Нека броји зв'језде код мјесеца,
И све лишће по горах зелених.

Љ. Тко ће моју тугу измјерити,
Нека мјери р'јеке и потоке
И све море ке̂ земљу зал'јева.

В. Прије ће сва вода посахнути
И свим људем сунце помркнути
Нег' ће мене вила покритити.

Љ. Прије неће све птице летити
И у мору рибе не пливати,
Нег' ће мене Вилслав утјешити.

В. Тко ће сада за вилу трудити,
Тко ће за њу дан и ноћ губити,
Кад не може вили угодити?

Љ. Тко ће сада Вилслава љубити,
Тко ће њему од сада служити,
Кад не може њега уживати?

В. Ах младости тужна и невољна,
У каквој ти живеш несрећи,
Када љубиш немилу дјевојку?

Љ. Ах дјевојко тужна и камена,
Прије доба ти желиш умр'јети,
Кад Вилслава још хоћеш љубити.

В. Сакриј лице, пријасна даннце,

Кад је мене вила оставила
И другому срце даровала.
Љ. Сакриј лице, Боже од љубави,
Кад је мене Вилслав оставио,
Другој вили срце даровао.
В. Ход'ће сада, млађахне делије́,
Учите се ви вилу дворити,
Ка̂ вас љуби кад другому служи;
Ево Вилслав на трави зеленој,
Ронећ сузе низ бијело лице,
Тужно пива и тужно умира.
Љ. Ево вила прид той хладној води,
Ронећ сузе низ бијело лице,
Тужно пива и тужно умира.
Ах, љубави, како си немила
Гдје растављаш два драга и мила!

◆

РЈЕЧНИК.

Абер. „Без никаква страха ни абера.“ (68. 30.). Овђе: cura, metus, брига, страх. ср. турс. хабер.

ава’ мј. авај. (28. 21.) interj. heu! jaox!

аер v. ја̀јер.

алабарјак мј. алајбарјак (7. 13.) vexillum cohortis, барјак цијеле чете или одјела.

алпадати (56. 36.). Овђе по смислу: accusare, тужити, али иначе значење ријечи по себи посве непознато.

алпади v. алпадати.

амам, balneum, купалиште. По далматинским мјестима при мору непознато. Ср. тур. хамам.

армада, exercitus, војска, ср. итал. armata.

армата v. армада̀.

армати се, arma sibi induere, оружати се, ср. итал. armarsi.

асприца dem. од aspra, nummi genus, врста новца (три јаспре иду у једну пару). Аспра и јаспра у доњем приморју[1] сад се ријетко чује, али у горњем још је тврдо у обичају, особито у оточана̂. Ср. средњегрчки *ἄσπρα*.

ахар, stabulum equorum, коњушница. У приморским мјестима непознато. Ср. тур. ахы̀р.

Бабо. (30. 30.) pater, отац. Сад се у доњем приморју веома ријетко чује, него вазда, кад се об оцу њежније говори, каже се: у Дубровнику ћа́ће (не ћа́ћа, како у Вука); у Конавлима ћа̀ћа; у Боци покрај мора та́ле, у Црној гори та̑та. Ср. итал. babbo и тур. баба̀.

---

[1] Под тим се називом овђе разумију насељена мјеста при самоме мору на обалама дубровачкога и которскога окружја.

БАНДА, regio, страна, крај; ср. млет. banda.

БАКЧА, hortus, врт. По приморским градовима и мјестима не чује се. Ср. тур. бахча̀.

БАЛУГЏИЈА, piscator, рибар. У приморју се не говори; ср. тур. балыкчѝ.

БАЛЏАК, capulus, ручица у сабље. По градовима и мјестима горњега приморја ријеч није у обичају. Ср. у Вука s. балчак.

БАРБАРЕСКА: „Па поведоше фушту барбареску“ (72. 134.). Овђе: Трипулскѝ или Туниски или Алжирски, јер су се до недавно те африканске приморске земље укупно звале: Barberia или Stati barbareschi.

БАРЕТА, galerus, капа, ср. млет. baretta.

БАРЂАК, v. балџак.

БАЧА, v. бакча.

БАЧИО, (15. 86.) lanx? синија, велики тањир. Präsentirteller; ср. итал. bacile.

БАШТИНА: „Ер је њему краљ уз'о куће своје и баштине,“ 40. 12. 76. fundus, обрађена земља. Старо значење ове ријечи слабо се сад зна у горњем приморју.

БЕДЕН, moenia civitatis vel arcis, градски зид; живе у горњој Далмацији, у доњем приморју не.

БЕЗАКОЊЕ, (34. 38.) овђе: injuria, contumelia, уврједа, насиље.

БЕЗИСТАН, forum rerum venalium, покривени трг. (базар) у турским градовима; ср. тур. безисте'н.

БЕНЕВРЕКЕ: „На њему су, мој брате, бенебреке од скрлета“ (32. 28.) bracae, широке хлаче. Белостенец има benevreke cf. Miklosich Fremdwörter im Slav. s. v. bračina.

БЕСТИЈА: „Турака бестија“ (63. 25.) Овђе није то што Вук каже: будала, лу̑да, него треба разумјети као да би било „турака ђидија̑.“

БЕСТУЛУМ: „Н'јесам младој дјевојци бестулума учинио“ (3. 32.) овђе, по смислу: injuria, безакоње, увриједа, али ријеч и њезино значење посве је сада непознато у приморју.

ви̏ља, frustum ligni ad comburendum, цјепаница или древеће од себе малено да га и цијепати не треба, да би се могло горјети на огњишту.

биље (19. 76.) herbae medicinales, љековите траве. Сад се та ријеч у доњем приморју не чује.

билиг v. биљег.

биљег 1. omen, знак, по коме би се могла каква срећа или несрећа прорећи. 2. certamen singulare, мегдан (50. 30.) У оба ова значења не употребљује се више ова ријеч у доњем приморју. Об осталим значењима ове ријечи глед. у Вука sub биљег и биљега.

биће: „Живи тве слободно биће ово“ (81. 13.) овђе: status, vita, живот. Сад се та ријеч у доњем приморју употребљује највише у значењу, substantiae, facultates, имање, али се чује кад кад и у значењу status, valetudo: „у злу је бићу!“ каже се о човјеку веома болесну.

бја̀ка (121. 3.) pulvis crinalis, материја за бијељење; ср. итал. biacca.

бјелачина (86. 88.) vestis superior. Горња одјећа, коју носе Црногорци и Црногорке врху све остале одјеће. Зове се и гуњ, особито у женских. Бјелачина augmentativ бјелаче.

бога погледати v. на бога погледати.

бог ти видио v. видио ти бог!

бокун (61. 79.) frustum, комад; ср. итал. boccone.

бољак (93. 12.) умањено од болест mortus, ср. у Вука бо́ља.

борија: „Немој ни га ударати у борије и накараде“ (22. 27.). Овђе можда трубља. Али се сад не чује нигђе у Срба или Хрвата. У бугарском језику борија значи још и данас ве̏лика трубља. Ср. турс. бору.

бостање hortus peponum. Врт с љубеницама. Не чује се у Дубровнику. Ср. у Вука под бостан.

брајен (6. 12.) frater, брат.

брамор (114. 6.) мј. мрамор, marmor.

браче (38. 31.) Пети падеж ријечи братац; срета се у Дубровачким пјесницима, али се сад не чује.

брашно „И тебе ћу напитати брашна свакојака“ (18. 69.) Овђе: victualia, cibaria, храна у опће. Сад се у доњем приморју не говори.

бре капеси „Ја ћу чинит бре капеси, чауши те да задаве“ (77. 171.) interj. бре курвићу! ср. у Вука под бре и тур. кахпè!

бри: „У њега ти бијаше бри његова бритка сабља“ (41. 73.). Ни ријеч игда чувена, ни значење познато. Није ли то ради стиха скраћени прилог „бритка?“ Ср. у Ђорђевића народна медицина у Срба (стр. 31.) у бајању против велике болести изреку: „усту, уступите анатемници!“

бријеме мј. вријеме, tempus.

брйме мј. брѐме, onus, товар.

бринути: „А тога ти дјевојка ни слушаше ни брињаше“ (8. 70.) curare, sollicitum esse, марити за што, обзирати се на што. Сад се каже бринути се, а по градски у приморју у нијечном смислу: „није ми стȁло!“

бро „Прид двором ми находе бро Митрову драгу љуби“ (41. 51.); рјечца непозната значења. Није ли то скраћена ријеч брат?

брод убио евфемизам мј. Бог убио! јер би у углађеном градском друштву било веома неучтиво и простачки казати: бог убио!

бродити се. „Ово ти се броде турске киридије караване“ (49. 22.) vadum transire, прећи преко ријеке. Али како се на томе мјесту не говори о ријеци, значи и просто „ићи“? Сад у горњем приморју бродити значи ићи по мору у лађи, navigare. Ријечи бродити се посве нема.

бројити. 1. Нека ми се они броје, да су његова млада дјеца (8. 102.) Овђе: considerare, сматрати, држати, ср. итал. contare. 2. Нити су се *бројиле* свиле моје и његове (47. 15.). Овђе значи разликовати; т. ј. није било разлике међу мојим и његовим, нег' је све било као заједничко.

БУКАГИЈА (105. 67.) pedica, пу̑то, гвоздена справа, чим се закивају ноге. У приморским градовима и не знају за ту ријеч. Ср. тур. букай.

БУМБАК erioxylon, памук; ср. итал. bombacio.

БУРУНТИЈА, epistola imperatoria, писмо у коме је каква заповиједед више власти. Употребљује се често и у значењу простога писма. Ср. турск. бујурултѝ. У доњем приморју нема сада те ријечи.

БУСИЈА insidiae, засједа. По приморским градовима слабо се чује.

Ваздакрат (6. 63.) semper, свагда, увијек, сваки пут. Сад се у доњем приморју не чује.

ВАЗЕТИ, (49. 26.) capere, sumere, старији чакавски облик мј. узети.

ВАЛА: „Први порат зајми ми ти *валу* од Шибеника“ (57. 6.). Овђе sinus maris, приморски залив. Иначе vallis, долина, продол. У доњем приморју има посвуда оба значења. Ср. у Вука s. h. v. и итал. valle.

ВАЉА̂ТИ: „Пака чини *ваљати* врле зиде од Новога“ (65. 121.) овђе: diruere, subvertere, развалити, рушити.

ВАНКА foras, ван, на поље. Та се ријеч чује у горњој Далмацији, особито у оточана, а у Дубровнику и у Боци каже се „на двор.“

ВАРОШ: „Да јуриш учине на Топлу и *варош*“ (66. 67.). Овђе: suburbium, предграђе, а не град. Али то значење има само у доњем приморју предграђе града Новога у Боци, које је веома пространије и више насељѐно, него ли је сам град Нови. У другим мјестима доњега приморја не знају готово ни за ријеч, ни за њезино значење.

ве: „Тако ми ве не убио, калуђери, Бог велики“ (22. 46.); старински четврти падеж замјенице вы мј. вас, vos.

веле мј. много, nimis.

вериге (61. 66.) Морска узина у Боци, која се негда затворала веригама или ланцима, те се и сада, и пошто верига нема, тако зове.

вет (98. 53.) мј. већ, него, sed.

видио ти бог! „Дје си, кнеже Лазаре, видио ти Бог велики“ (1. 201.) евфемизам мј. убио те Бог? Али се сад каже у доњем прим. „видио те“ а не „видио ти.“

видован: „Мој видовни Боже“ (7. 159.). По свој прилици овђе значи атрибут христијански Бога све видећег, све знајућег, videns et sciens omnia; али лако да се скрива у тој ријечи и какав елеменат старих предхристијанских вјеровања; ср. Вука s. v. видовит.

ви̑к nunquam, никада, по западном говору; срета се често у старим дубровачким пјесницима у ниједнчним реченицама, по чему и доби тако значење, али се сада не говори.

ви̑ка „Сви ћемо поћ’ на вику пут бијела Цариграда“ (71. 165.); овђе querela, тужба: поћи ћемо на тужбу. Сад се чује само са значењем clamor, викање.

вином се измијешати v. с вином се измијешати.

вино сјеновито v. сјеновито вино.

вино служити v. служити вино.

витар вихар v. вихар витар.

вихар витар (50. 12.) вихар turbo, procella, бура; витар (по запад. изговору) ventus. Вихар је овђе можда поетичка амплификација, јер се сад у говору ријетко чује.

владика (9. 88.) matrona, жена властелина, и у опће женске из властеоске куће.

вода забитљива: „Тер ти га је напојила мрзле воде забитљиве“ (82. 91.) aqua oblivionis, Lethe, вода која доноси заборав.

војске рука v. рука од војске.

вота (32. 75.) iterum, пут; другу воту мјесто други пут. Већ је ишчезла у горњем приморју. Ср. итал. volta.

врл (1. 156. 176.) У пјесмама ове књиге готово свуда, гдје долази као епитет особито „врли Турци,“ које се често срета, и значи impetuosus, vehemens напрасит, страшан; у томе смислу употребљује се тај епитет и у дубровачкијех пјесника. О садашњем значењу те ријечи у моралном смислу ср. Вука sub връо и хрли.

врло adv. „Никола их Дабовић врло турски разумио.“ (69. 21.); valde bene, веома добро.

врљач „Турчин Врљач баша“ (77. 187.). Није познато. Можда означује нестална човјека у својим замишљајима и подузећима, јер се о такоме човјеку обично каже „он врља.“ Или је тај паша био „врљав“ oculo laesus? То се пошљедње ипак не види из пјесме.

вчером v. пред вчером.

Гвардијан, praefectus monasterii ordinis mendicantium, настојник самостана фратарскога у католика. Ср. сред. лат. guardianus, итал. guardiano.

гвожђе „Тако ми се гвожђа мога и невоље опростити“ (46. 21.). Овђе catena, compedes, окови, вериге, ланци; ср. итал. i ferri.

гдо (46. 40.) мј. ko, quis; сада само у чакаваца.

гиздав comtus, pulcher, elegans, лијеп; гл. у Вука s. h. v.

ѓлаварник „Злијем главарника“ (исјекоше) (61. 80.) dux, caput, вођа, поглавар, поглавица. Ове се пошљедње двије ријечи и сада чују у приморју, а главарник је ишчезнуо из живога језика; за то у Црној Гори има главар.

гња̂ти tibiae pedum, crura, велика кост од кољена до нâплата од ноге, голијен.

господар земаљски v. зем. господар.

говорење „Колико ти **говорење** моје (92. 35.) Овђе edoctio, suàsio, поучавање, наговарање. У Вука има друго значење.

говорити пође v. пође говорити.

година „С њима ти бијаше зла **година** устанула.“ (75. 7.) tempestas, зло вријеме. Сад се у доњем приморју чешће чује у смислу intemperies, зла времена. Значење annus у опће је познато, али се у Дубровнику и у Боци покрај мора каже: гȍдиште.

годиница v. година.

годити се: Срамота се мени **годи** међу браћом и госпȍдом (33. 37.) accidere, fieri, contingere, догађати; догађа ми се, бива ми срамота. У простоме се разговору не чује осим међу сјеверним Хрватима.

гонити (119. 41.) agito, ћерам пред собом, јер се у цијеломе приморју готово нигђе ништа не вози на колима, него се све, што је повећега за пријенос, гони на коњима, ако се не може у лађи превести.

госпа од шкрпјела (65. 180.) црквица на малом оточићу у Боци према Перасту. У њој је икона Богородице, која је на гласу у свој околици ради чудеса. Итал. се зове: Madonna dello Scarpello.

господична (117. 40.) puella nobilis, млада госпођа неудата, госпођица. Премда се „господична“ срета у најстаријим пјесницима дубровачким (н. пр. у Чубрановића) сад се у Дубровнику та ријеч нигђе не чује.

град „Да сте **града** Дубровника друг'јем градим' оградили“ (80. 21.) овђе: munimentum, aedificium, грађа, зид. У простоме разговору није у употреби у тȍме смислу.

гран „А он бјеше купио сто дуката **гране** свиле“ (38. 26.) Непозната и ријеч и смисао. Али како у 23 стиху те исте пјесме долази „чисте свиле,“ тако можда и значи свијетле, бијеле, чисте. Изреку „grana et seta“ надазресмо и у дубровачкоме статуту (lib. VII. cap. 39.) Гледај у Даничића s. h. v. а успореди и руски глагол грани́ть.

грандука (65. 19.) Magnus dux, велики војвода (као владалац земље). Ср. итал. Gran duca.

гран маестро (65. 16.) Summus praefectus ordinis ecclesiastico-militaris, начелник војничко-црквенога реда. Ср. итал. Gran Maestro и Granmastro.

гривна (21. 64.) Овђе по свој прилици torquis, linea, низ. Ср. у Вука гривња и гриња. У Дубровнику се сад не чује та ријеч.

грести (77. 34.) ire, ићи, ходити; али неопредијељеног облика сад нема у доњем приморју. Ср. Вука s. h. v.

гулсар (48. 12.) pirata, морски разбојник. Сад би се казало у приморју гусар. Гулсар је старији облик те ријечи. У дубр. пјесницима срета се неријетко и форма гу̑са. Ср. у Вука s. h. v, и итал. corsaro.

гусар v. гулсар.

Да 1) (3. 22.) quia, што, јер, И сад се чује у доњем Приморју. Ср. итал. che. 2) (6. 11) verum, sed, него. 3) v. колик' да.

давори (2. 27.) исто што и узклик oh! ej! joj! глед. примјер у Вука. У доњем приморју та је ријеч посве ишчезла.

да исто „Да исто им вазмите једно бриме добра вина“ (49. 26.). Овђе: attamen, него и пак. Иначе се сад не чује, барем у доњем приморју.

дајко (106. 107. dem. од даица, avunculus, ујак. У Дубровнику и по градовима цијелога приморја не би ту ријеч ни разумјели. Ср. тур. даица.

данак је учинио (69. 76.) lucescit, lux oritur свануги, разданити. Ср. итал. fa giorno!

дваш (58. 64.) bis, два пута. Сад се не говори.

двоговорје (130 у наслову.) dialogus, разговор међу двојицом. Ријеч скована књижевним човјеком.

дворба (38. 1.) ministerium, служба. У доњем приморју та се ријеч посве изгубила.

дворити (38. 1.) ministrare, adparare, служити. Ова је ријеч готово ишчезла из живога језика у доњем приморју.

девот (95. 116.) pius, religiosus, побожан. Ср. итал. devoto.

дезбарак (66. 56.) egressus, exscensio exercitus e navi издазак из брода војске на крај с намјером нападаја, descente; ср. млет. desbarco.

делонго (34. 66.) confestim, одмах, он час (млет. de longo.)

деспет contumacia, пркос; за деспет=уз пркос, за инад. Значење, које Вук прво наводи под овом ријечју, није у доњем приморју познато, успореди итал. dispetto.

деспик „У руци му од мерђана деспик" (108. 71.) linea globulorum, бројаница, коју Турци и други људи у источним странама држе у руци ради скраћења времена. Ср. мерђан. У Стули има посве друго значење.

деспот, despota, наслов домаћих владалаца сȗжене и полупопчињене Турцима Србије Ср. *δεσπότης*.

диван „Тере пође деспоту дивна стража говорити." (10. 66.), стајаћи епитет страже. Тешко да ово значи mirabilis, perpulcher (ср. у Вука диван). Није ли овђе та ријеч у свези са видан (per metathesin), са див итд. у смислу пажљиво гледеће (vigilis) далековидне страже? Ср. чешко divati se и малоруско дивити ся, подивимся.

дигнути 1) „Прво му је дигнуо од Словина бановину" (33. 96.) овђе очевидно adimere, лишити кога чега, одузети. И сад би се тако казало у приморју. 2) „С себе бјеше дигнуо доламу од чисте свиле (9.

66.) овђе exuere, скинути; ср. за оба значења итал. levare.

диздар, arcis praefectus заповједник тврђаве. У Вука има посве друго значење, али по свој прилици погрешно. За ту ријеч грађани приморски не знају, а слабо и сељаци.

дијете „У то доба дјеца јаничари“ (100. 75.) Овђе можда juvenis, млад или зато што су мили господару као своја дјеца, те их тако и називље. Ср. у 87. пјесми стихове 59. 62. и 65, гдје се и солдатини називљу дјецом.

диклица dem. од дикла, puella, virgo, дјевојка. Та се ријеч веома често срета у далматинских пјесника̑.

диљка пушка, telum jaculatorium longius, sclopus. Дуга пушка као у противположност малој пушци. Ср. у Вука s. v. диљка.

добитник victor, побједилац. Ср. итал. vincitore. У књижевном се дубров. језику налази чешће славодобитник, али не ријетко и добитник.

добро „Слуго, добро моје“ (7. 29.) bonum, као да би казао: благо моје! Ср. Вук s. h. v.

до вијека „А на ноге, слуге моје, или сада или до в'јека.“ (8. 57.) овђе nunquam (usque in saeculum) никада више; ср. вйк.

домом „И здраво нам свуда ходи и весело домом дојди.“ (49. 91.) Овђе domum, кући. Сад се каже доћи или ићи дома, али се по сјеверним крајевима хрватским каже и домом (domum) јер дома значи domi.

дому v. на дому.

домџован (57. 50.) Nomen prop. Don Juan. Ср. итал. Don Giovanni.

до невоље „И она се добави до невоље спендзе дробне“ (55. 68.) овђе usque ad satietatem, до миле воље. Можда значи и „кад им буде до невоље.“ Или је најпослије ради стиха раширена „воља“ у „невољу?“ У осталом још се и сад каже „наио сам се, наиграо сам се док сам хтио и не хтио, до мила и немила.“

до̆ранити (8. 58.) уранити, рано устати и доћи, mane surgere.

досађу чинити (15. 73.) molestia, damnum, offensio, досада, уврједа, штета. Ср. у Вука под досада и досадити.

доспјети (120. 22.) perficere, довршити, синоними у Вука.

доходи ми „Доходи ми о њега инарзинит сабљу моју“ (9. 16.) dispositus sum. Могло би се парафразирати, „тако сам најеђен, да бих га посјекао!“ Ср. итал. mi viene (in mente) di fare ит. д.

дочекати „Кад ми бјеше ове р'јечи цар честити дочекао“ (36. 51.) Овђе responsum accipere post expectationem , послије чекања примити одговор. Синониме овој ријечи глед. у Вука.

дошасти (37. 5.) futurus, будући. У Боци у мјестима покрај мора кажу дошашћи. Ср. итал. adj. venturo.

драговати се (6. 2.) adamare se invicem, љубити се, пазити се. У доњем се приморју не чује.

дрво (86. 36.) v. дријево.

држава (59. 36.) У приморју не значи та ријеч само respublica, der Staat, него и provincia, regio, али на овоме мјесту као да означује тај непространи предјел у Боци, који су Шпањолци заузели били.

дријево. (36. 55.) lignum, дрво, иначе дријево значи брод, особито у старих дубровачких пјесника. Сад се не говори. Ср. итал. legno у истоме значењу.

дружина (6. 65.) socii, sodales, другови, тешко да овђе значи чета.

друм via principalis, велики пут. Сад се већ ријеђе чује у приморју. Ср. грчки δρόμος.

друмак dem. од друм.

дуговање (110. 17.) обично debitum, исто што и ду̑г, или тачније положај човјека, који је дужан. Али је овђе свакако цијена откупа из сужањства.

думна virgo sanctimonialis калуђерица, монахиња; ср. средњелат: domna, domina.

дундọ patruus et avunculus, стриц и ујак. Оба су се та лица изједначила у назову у доњем приморју, тако да дундо значи и очин и материн брат.

дуња „А знаш добро, да и тамо наше дуње и јабуке... задају ти смртне муке (77. 87.) Овђе метафорично, telum plumbeum vel ferreum, зрње из пушака или из топова. У првом смислу malum cotoneum, гуња.

душек (121. 20.) lectus, постеља. У мјестима покрај мора не говори се, али знаду што значи; ср. тур. дешек.

Ђемија navis, лађа, брод. У доњем приморју се не чује та ријеч, него се каже за све велике пловуће зграде: брод, а за мање нема зборнога назива, него их појединце зову: барка, барчица, каић, брацијера, трабакула. У горњој Далмацији од најмање до највише лађе све зову брод. Ср. тур. гемй.

ђидија homuncio; непријатан али одважан човјек. У осталом значење се те ријечи мијења, по тôну и околностима, при којим се изриче. У приморју по градовима врло се ријетко чује. Ср. бестија.

Ер 1) „Гласи ми су допанули; ере ми је Миња Костуранин б'јеле дворе поробио“ (7. 67.) quia, quod, да. 2) „Како нећу, господару, у образу побл'једити, ер је мени Миња Костуранин б'јеле дворе попалио“ (7. 77.) quoniam, quum, кад.

Жајекула (можда погрешно) v. жаркула.

жалба querela; тужба. У Дубровнику чешће се каже тужба, у Боци још жалба.

жамор (109. 65.) susurrus, murmur, шум, особито глухи разговор множине сакупљених људи. Срета се често у дубровачких пјесника, чује се још и сад у Дубровнику, али ријетко.

жаркула galeri genus apud Turcas, јањичарски калпак. Stulli s. h. v. Та ријеч ишчезну из обичаја.

жељно „Мене жељно у књизи тај госпођа проклињаше (34. 33.) Овђе: toto corde, ardenter из свега срца, топло. Сад се у доњем приморју веома ријетко чује.

жеп saccus, funda. шпа̑г, ср. тур. џеп.

жудјети desiderare, жељети. У доњем приморју и сад обичније него жељети.

жуна (124. 11.) picus martius, galbula, (ву̑га птица).

жупа „Близу града Дубровника л'јепа жупа жрновица.“ (79. 22.) Име малога предјела одмах на исток од Дубровника при самоме мору. Предикат жрновица долази само у пјесмам можда од неколико млинова, који се тамо налазе.

За c. infin. „И изић'ће... Јерина... за гледати.“ (9. 23.) овђе ut, да би; ср. итал. per guardare, per contemplare.

забитје oblivio, заборавност. Изађе та ријеч из обичаја.

забитљива вода v. вода забитљива.

завјетовати се „Јере сам се ја оваком славном краљу завјетов'о.“ (36. 45.) Овђе solemniter promittere, обећати, вјеру дати. Та ријеч није већ у обичају у горњем приморју у томе смислу, а употребљује се само у значењу voto se obstringere. Ср. Вука s. h. v.

задовољан „И у жупи жрнавици задовољне хладне воде.“ (80. 31.) овђе abbundans, exuberans, обилат.

зајмити (38. 20.) commodare, узајмити, посудити.

заклад (36. 49.) obsidium. pignus, таоштво, залог.

заклетва (71. 51.) овђе conjuratio, conspiratio, урота, заговор. Осим тога значи и jusjurandum, присега.

закоњи „И они ми напијати л'јепе закоње здравице“ (12. 51.) овђе ваљда значи cantari solitae, уобичајене или узакоњене (по дворскоме етикету) здравице. У Боци се ријечи: закон и обичај употребљују скоро promiscue.

замакнути (56. 63.) laqueo se suspendere, објесити се.

замјеран (37. 3.) admirabilis, mirus, то што ради какве особитости, притеже пажњу или чуђење, овђе по свој прилици у добру смислу. Сад би се можда казало „знаменит.“ Ср. итал. ragguardevole и њем. merkwürdig.

замјерити „Из ларга их бјеше врле Турке замјерила“ (55. 36.) conspicere, упазити, угледати. У простоме разговору ријетко се чује, него највише угледати. Друга значења ове ријечи гл. у Вука s. h. v.

запустити (59. 21.) овђе ignoscere, condonare, опростити, оставити без освете или без казни ; ср. итал. rilasciare, perdonare.

зарочка „И кад ста́ну играти на зарочку добре коње“ (11. 19.) овђе sponsio, оклад.

зарудити „А и своје косе зарудила“ (121. 9.) incrispare, закудравити. Вук каже порумењети, али у доњем приморју та ријеч нема другога значења осим наведенога cf. рудат.

за се „Крмом бјежу, за се с' обзирају.“ (74. 37.) retro, иза себе, натраг.

заскочити (9. 102.) offendo затећи, наћи. Ср. Стули s. h. v.

засобице „Засобице три године дана“ (87. 24.) continuo, једно за другим. У Дубровнику се каже изасоб и изасобице. Вук не наводи те двије ријечи, него тврди, да се каже засоб. Не сјећамо се, да смо игда слушали. У Боци кажу заусоб и заусобице.

застава (9. 5.) По свој прилици extremum agmen, одјел војске који иде за главном војском : arrieregarde. У доњем приморју нема сад те ријечи.

затећи offendo aliquem. Наћи изненада кога у положају, из кога јоштер не успје изаћи.

затећи на копје v. на копје затећи.

затећи се „Једа ти се они у вину затеку.“ (108. 24.) promittere, обећати; ср. Стули и Вука s. h. v.

заточник (33. 25.) competitor, pugnator, qui alicujus vice se offert ad certamen. Јунак који излази на мегдан за другога. Већ се изгубила у приморју; ср. Вука s. h. v.

заушен (53. у наслову) qui alapa percussus est, тај, који је примио заушницу.

захвалити се, se jactare, pollicitari, подичити се, зарећи се.

захитити (35. 51.) perf. haurire, црпити.

зачетка „Што у Будиму није чути ни поп'јевке ни зачетке“ (29. 12.) cantilenae genus врста попијевке; у доњем приморју се сад не чује та ријеч (г. Петар Трипковић увјерава нас, да се је за његова дјетинства т. ј. назад 50—60 год. у Бокам говорила) али зато има зачинка (cantilena) и зачињати (canere.) У Вука зачињати долази само у смислу започињати molior, али се нама чини, да та ријеч, коју сам приводи на томе мјесту у стиховима: „Све дјевојке редом поп'јеваху, а зачиње Фатима дјевојка“ не значи започињати, како он каже, него пјевати начином, како се зачинке пјевају. Барем у доњему приморју она има то значење.

за што „За што му се брз коњ бише по ливади разиграо“ (49. 38.) quia, јер, ср. итал. perchè.

збор conventus, састанак, скупштина, вијеће.

звиждак (118. 85.) sibilus, fistula, тако се зове и инструменат и сам акт звиждања. Вук каже за пошљедње звиждук.

звонити „Кога краља звоњаше по свем св'јету вјечна слава“ (29. 71.) praedicari, celebrari, словити, ори се слава; ср.

итал. suonare; la gloria sua dapertutto suona.

згар ab alto, одзгар. У Дубровнику се сад каже одизгар или озгар. Овђе скраћено ради стиха, што се често срета и у старим пјесницима дубровачким.

зговарати (43. 4.) confabulari, разговарати. Скраћено по свој прилици ради стиха. У простом разговору не чује се у таком облику.

згодити „Ки јест цара навео за Техели худу згодит" (58. 33.) alicujus desiderio accedere, учинити кому љубав, по вољи, угодити. Овђе је свакако мјесто погодити кому, које има такође наведено значење. У Вука „погодити" има друга четири значења, а ово нема, али га зато има Стулли, па се и данас у Дубровнику и у Боци говори. Згодити мј. погодити узето је овђе по свој прилици ради стиха.

зелен отмановић (27. 49.) viridis. Јамачно ради тога, што у Турској само мухамедовци смију носити зелене хаљине, а тим је више то боја главе државе и вјере.

земаљски господар (22. 7. и 71. 72.) Dominus terrae, али не прости властелин него врховни господар, владалац.

зможан (46. 18.) potens, pollensque, могућ, силан.

знамење (16. 22.) umbra, ноћно јављење, страшило.

знаменит „Матијаш је Јанковићу на столу на знаменитому." (30. 82.), insignis, одличан, овђе то што се одликује од других или љепотом или величином или каквим другим знаком, или својством било природним, било врхуприродним; ср. знамење.

зора је учинила „Зора је учинила, сунце бијаше одскочило" (59. 49.) dilucescere, зора је настала; ср. итал. ha fatto aurora.

зрцало speculum, огледало. У правом дубровачком нарјечју и сад зрцало, а у околици по селима: огледало. У Боци говоре још зрцало стари људи, а млађи чешће огледало.

зупци (plurale tantum) „Сви се бјеху сакупили на те Зупце камените“ (65. 147.) nomen regionis, предјел у Херцеговини. Једно од херцеговачких племена, која се 1864 године побунише под Луком Вукаловићем и сад имају неку врсту самоуправе.

Игало „Поскакаше по крајем игала“ (62. 73.) litus maris, ripa, морска обала. У колико ми знамо, то се назвање на два мјеста претворило у мјесно име: на Лопуду (Isola di mezzo) близу Дубровника и међу Суторином и Новим (Castel nuovo) у Боци ср. грчко αἰγιαλὸς

и да би ми на поврате (6. 41.) овђе: si jam factum adhuc infectum esset, кад неби било учињено, што је збиља учињено.

изаћи „Ти ћеш с њима изаћи за везира великога“ (63. 18.) fieri, evadere, постати. Чује се још у Боци (у Дубровнику не) али се чешће каже девентати, ср. итал. diventare.

изврћи се (10. 90.) procumbere, cadere, лећи, паднути.

изгнусити inquinare, окаљати, упрљати.

изгубити (46. 6.) овђе, interficere, погубити. У доњем приморју изгубити сада значи само amittere.

издаја proditio, невјера.

из ларга (33. 76.) eminus, e longinquo, из далека; ср. итал. largo.

изметнути (65. 252.) овђе exonerare, искрцати, али у тој ријечи има нека сјенка презрења и силе.

измијешати се с вином v. С вином се измијешати.

изробити „Како Стјепан Јакшић изроби Маргариту сестру своју из рука бана Моринскога.“ (45 у наслову)' eripere e servitute, избавити из ропства. Сад се не чује.

изружити, conviciis obruere, нагрдити, изапсовати гл. у Вука s. h. v.

илинштак (79. 34.) mensis Julius, мјесец Српањ или Јуљ, јер на тај мјесец пада Илин дан. Сад се говори и илиштак и илинштак.

инарзинити „Доходи ми о њега инарзинити сабљу моју.“ (9. 16.) Види се из смисла, да овђе значи „посјећи,“ али нам је значење саме ријечи непознато.

иностранац peregrinus, туђин.

инфер cancelli; гвоздена решетка на прозору; ср. итал. inferrata, ferriata.

исто да v. да исто.

ићиндија oratio tertia Muhamedanorum meridiana, по дне, вријеме треће молитве у мухамедоваца. Ср. тур. икиндѝ.

Јадити (8. 64.) lamentare, јадати јадиковати.

јајер aer, ваздух, зрак.

јарак „Н'јесам с браћом јараке д'јелио“ (95. 64.) Из смисла „нијесам се још одијелио од браће.“ Јарак кажу, да у Херцеговини значи комад или слог земље опредијељене величине. Вук каже fossa, kanal; Стулли pugnaculum, terreus vel saxeus agger. Ср. и тур. јарум= дијељење по пола.

јасак, interdictum, забрана, ср. тур. јасàк.

јачерма tunicae genus, врста прслука без рукавâ или жилета. У Вука долазе облици: ђечерма и јечерма али јачерма нема, а управ се тај пошљедњи у цијелом доњем приморју и чује.

један „Сва једина браћа.“ (67. 80.) concors, unanimus, сложан, ср. итал. unione. Друга значења гл. у Вука sub јȅди̑н, јѐди̑ни̑.

језда equitatio, actus equitationis, јахање. Сад се не говори. У Вука посве друго значење.

јездити equo vehi, equitare, јахати, јашити; гл. у Вука s. h. v.

јенђа mulier comes nuptae. Жена, која прати невјесту, кад је свати воде. Ср. тур. инђа.

јоргија, exercitus, castra, војска, логор. У доњем приморју, непознато, ср. тур. ордѝ.

јуре „Стани јуре, коњу, стани јуре, брзи коњу.“ (49. 40.) још, то исто што и јур, већ, само што је ово стариjи облик.

јуриш, aggressio, навала, насртај војника на утврђено мјесто, Ср. тур. јырыиш.

Кабга „И удари кабгу Радојицу“ (106. 39.) Надимак, који је добио, што је ваљда радо кавгу, то јест свађу заметао, ср. тур. кâбга.

кавада tunicae genus, врста хаљине. У приморју непознато.

кавал'јер eques, витез.

кадер „Носи кадер Марку Краљевићу“ (86. 42.) Овђе nuncius, новост, глас. Ово је ваљда погрјешка старога преписача мј. хàбер.

кадифли adj. indecl. holosericus, од кадифе. У приморју веома ријетко, у Дубровнику се не чује; ср. тур. кадифлѝ.

казати (35. 47.) ostendere, показати. Сад би се по приморско-градски рекло: указати.

калабалук „Који је калабалук по Моровој танкој фусти?“ (71. 94.) Овђе strepitus, tumultus, вика, бука. Не чује се сада у доњем приморју; cf. Вука s. h. v.

калабук „Што је калабук по Моровој фушти“ (72. 85.) мј. калабалук скраћено ради стиха.

каламар (11. 58.) atramentarium, тинтарница, cf. итал. calamaro, calamajo.

калауз praemonstrator, ductor viae, онај, који пут показује. Cf. тур. калауз. Слабо се у приморју чује.

калеж calix, чаша, коју католички свештеник употребљује при миси.

камара conclave, cubiculum, соба. У цијеломе приморју. Ср. итал. camera.

ками saxum, камен.

камиловац (клобук) (20. 12.) petasus ex pilis cameli confectus, клобук или шешир из камилових длака.

капеси бре v. бре капеси.

каркашити „А од мора каркаши тврде куле по Новому“ (65. 123.)

tormentis et telis urbem verberare, бити, тући; овдје по свој прилици метафорично преобраћа куле у каркаше, а каркаша је престарјела лађа или брод, који не ваља више за посла. Cf. итал. carcassa.

катана miles eques, војник, коњаник. У доњем приморју мало ко и зна, што значи та ријеч, јер је мађарскога порекла.

кацига (24. 17.) galea cassis, војнички клобук. Ср. у Вука кацида, у Микаље kacita акуза̄тив лат. cassis.

каштјел (45. 50.) arx, castellum, кула, cf. итал. castello. Сад се у доњем приморју каже каштио.

клапња vanitas mendacium, лаж. У Вука стоји кла́па. Ср. у њега и тлапња. У ужем дубровачком нарјечју нема ове ријечи.

кликовати (10. 3.) clamare voce magna, звати клицајући; ср. Вука s. h. v.

клин (63. 3.) мј. Книн, Tininium, urbs Dalmatiae, град у горњој Далмацији.

књига „На тамници чини донијет' каламар и танке књиге“ (11. 58.) Овдје charta, папир. У горњој Далмацији свуда у том смислу. Остала значења ср. у Вука s. h. v.

ко „Сва господа ко соприоб једнога погледаше“ (47. 41.) мј. к', ради по̏пуне стиха.

кобити „Што ме кобиш, искобила главу.“ (86. 133.) Calamitatem vel interitum alicui praesagire, слутити кому велику несрећу или погибију. Сад се у дубров. нарјечју не говори, али се чује „слутити на́ зло.“

колак „Угрин Јанко војвода колак краља прид сватовим“ (9. 3.) apud, juxta, крај, полаг.

колик да. „Колик да их је један данак једна мајка породила.“ (9. 57.). Овдје tamquam si, veluti si, као да; чује се и сад не ријетко у приморју.

колико „колико се ја вратим ка л'јепу Будиму граду.“ (34. 11.). Овдје очевидно simul ac, чим.

одмах пошто, како. Сад се не чује.

колудрица virgo sanctimonialis, калуђерица, v. думна.

колур (34. 21.) color, boja. У дубр. пјесницима срета се ријеч пòмаст, али се сад не чује у Дубровнику и околици, него само мас(т) и то само што се тиче бојадисања платна, сукна, хаљина. „Дао сам рашу у мас“ т. ј. мастиоцу (tinctori). „Омастих капу, гаће у црно.“ Осим тога говори се мастити јаја (о ускрсу).

коњик eques, коњаник. И сад је у доњем приморју у обичају.

коњски „Коњски воевода“ (59. 5.) Овдје да како коњанички, equestris, equitum (dux). Сад се у простоме говору не чује.

копрена (13. 18.) velum, вео, женско покривало главе по највише прозрачно. Ср. ит. coprire.

корда ensis, ћорда. Корда је сад у Дубровнику велик нож, којим месари месо сијеку.

кордица dem. од корда.

коризма, quaresima, велики пост пред ускрсом. Чује се по свуда, гдје живе католици.

костањев (50. 61.) castaneus, кестењев; ср. ит. castagno.

костјела (125. 22.) carpinus? (arboris genus), врста дрвета у приморју; говори се и кошћела.

костоломи (орао) (124. 20.) ossifragus, vexator, окрутан, мучитељ.

кочија (113. 45). currus, rheda, кола, каруце; ср. тур. кочў.

коштратов „За којом је жаркулом б’јело перје коштратово“ (32. 35.) avis quaedam, некаква птица.

коштурав (124. 29,) ossosus, durus, macilentus, који има јаке кости, али се каже и о мршаву човјеку.

крма (74. 37.) puppis, задњи крај лађе. Вук тумачи ту ријеч „das Steuerruder“ gubernaculum, што је свакако погрешка, барем за приморје. Gubernaculum је у цијелом приморју **тимун**, друге ријечи нема; ср. ит. timone.

крца̏ти (66. 110.) imponere merces in navem, товарити или намјештати робу у брод; cf. ит. caricare.

ку̑да (38. 20.) cauda, реп; cf. итал coda. У Дубровнику се о риби каже: **куда** од рибе, али **реп** од коња, од вола и. т. д.

кумај (46. 46.) vix aegreque, једва, à peine. У Белостенца по кајкавском нарјечју **комај**; cf. тур. кумахàј и њем: kaum.

кумбура понта v. Понта кумбура.

кундак sclopeti calx, пета пушке.

купа (12. 54.) poculum, чаша cf. итал. coppa.

курвић (116. 186.) spurius, копилан, али овдје има смисао лукава човјека, који се знаде снаћи у сваким околностима и из свега корист себи извући. Cf. у Вука s. h. v.

кушати (41. 45.) imperf. experire, tentare, искушавати.

Ларга из V. Изларга.

латинин (62. 24.) овдје homo latini ritus, католик, иначе Italus, Италијанац. Тако се у Боци и Црној Гори и данас називљу католици суплеменици православним. За то и кажу Црногорци и православни Бокељи, кад се наједе на што. „То је управ, да би се човјек **полатинио**!“ што на длаку одговара познатому сјевероњемачкому: „Das ist zum katolisch werden!“ Вриједно је додати, да се то кадгод и у Дубровнику и околици чује, гдје су мал’ да не сви католици. И пак то овдје, разумије се, бива у шали.

лацманин „Сакупио бијаше **Лацмане** и Италијане“ (65. 3.) Овдје Germanus vel extraneus, Нијемац или у опће иностранац. Обично се и у Боци и у Црној Гори употребљује то име као поруга Италијанцу и у опће иностранцу, а и своме који се одијева по јевропски. Cf. Landsmann, Latinus.

леванат. Boreas? источни вјетар. Свуда по приморју; cf. итал. levante.

левента miles gloriosus et otiosus, хвалисави и беспослени јуначина. У Дубровнику се веома ријетко чује та ријеч. cf. Mikl. Fremdwörter s. v. leven.

ликтар „Хрти ти су у ликтарим'“ (127. 12.) И ријеч и смисао не познати. Не стоји ли у каквој свези са ligare, као: хрти 'су у својим стајам привезани.

лиман portus, sinus, пристаниште, залив. У доњем приморју сад се не чује; ср. тур. лиман и новогрчки *λεμάνας*.

липањ' ања мј. липња, mensis junius, јуњ мјесец.

листопад (35. 46.) Овдје folia arboris delapoa увенуто лишће, опало са древећа.

литица rupes, голо камените мјесто; ср. у Вука „лит“ и грчко *λίϑος* и *λιϑοδία*.

литрица (94. 16.) pondus, врста мјере. Литара је 3, $3^1/_2$ и до 4 у оки по разним мјестима у приморју. Cf. грчко *λίτρα*.

љељен (21. 6.) cervus (мј. јелен) по дубровачкоме изговору.

љуби indecl. conjux, љуба, супруга, жена. Ово се посљедње и чује у простом разговору свуда по приморју.

љубовник „млада удовица... која ми је љубовника у невр'јеме изгубила.“ (29. 30. и 32.) Овдје vir, maritus, муж, супруг. Иначе значи amasius или у опће amans.

љубовца conjux, жена (удата.)

личба edictum, denunciatio publica, објава, оглашење. Сад се не чује, нег' би се казало личење.

личити, evulgare, praeconium facere, проглашивати, сазивати. Сад се личити у Дубровнику ограничује значењем „проглашивати,“ кад ко што изгуби. Cf. ит. licitazione и Вука s. v. личење.

ложница (1. 2.) овдје lectus, постеља, кревет.

лумбарда (66. 58.) tormenti bellici genus, велики топ; cf. итал. lombarda.

Ма verum, sed, али. По свему приморју, шта више доприје та ријеч и до Црне Горе и Херцеговине. Cf. итал. ma.

магаза, horreum, магазин. Чује се у Боци; по осталоме приморју ријетко. Ср. тур. магазà.

маестрао „Један данак пухнуо тихи вјетар од маестрала (65. 76.) Caurus, сјеверозападни вјетар. Cf. итал. maestrale, vento da maestro. Сад се каже мајстр'о.

маестро гран. V. Гран маестро.

манов „Све манови као и омнови.“ (116. 175.) Није нам ни ријеч ни значење познато.

мантија (7. 151.) sagum vel toga monachi, калуђерска спољашња одјећа као дугачак гуњ.

махнути се на коња (1. 151.) equum cito conscendere, брзо узјахати на коња.

махрама, (2. 38.) capital, убрусац. Сељаци около Дубровника кажу марама, а у граду махрамица; али sudarium не каже се марамица него убручић, а ручник се зове убрус.

мачић (126. 3.) achorus, врста дрвета.

медан мј. мегдан, certamen singulare двобој v. биљег.

међу собом „отиде међу собом та старица говорити (67. 100.) Овдје secum, сама собом.

мејаши (58. 61.) fines, confinium, граница.

мерђан (108. 71.) corallum, кораљ. У приморју се не зна за ту ријеч него се каже кóраљ.

мерли „Гди се гавран вијаше над мерли од Задра града“ (82. 47.) corona muri arcis vel urbis (?). Као зубасти оквир на врх зида града или тврђаве.

метати jactare, бацати.

метербаша „Метербашам' својијем говорише: сад ударите бубње и свирале.“ (118. 50.) Овдје tibicen et tympanista militaris, војнички трубач и бубњар. У приморју нема те ријечи. Cf. перс. мутрибашй.

метериз aggeris genus, насип као заштитни зид с пушкарицама на врху. У Дубровнику се готово нигда не чује, а и у осталом приморју ријетко, cf. тур. метериз.

мехшати „Тер објема господаром гњевна срца ста мехшати.“ (77. 43.) mollescere, овдје у преносноме смислу мјесто умиривати.

мечит Turcarum templum, џамија, турска богомоља. Cf. тур. мечѐт.

мина (58. 75.) cuniculus, подземни прокопи, који се напуњају прахом и диже се у лагум то, што је поврх њих.

мир murus, moenia, зид. У свем доњем приморју; cf. ит. muro.

мијендел amydalus, бадем, ср. итал. mandola. Сад се каже мијендео.

мјеште (9. 198.) adv. vice, мјесто, у адвербијалном смислу. И сад се у Дубровнику каже: н. пр. мјеште вина пијах ракије.

мљети (18. 3.) мј. мњети, putare, cogitare, мислити.

мор „На њему је мор долама“ 125. 3.) adj. fuscocoeruleus, модар.

морија „Него је дош’о од Бога морија“ (122. 11.) pestis vel alius morbus epidemicus, куга или друга какова епидемичка болест. Иначе бива женскога рода.

мос мј. мост, pons, ћуприја.

моћи (97. 19.) reliquiae (ossa) sanctorum, остатци телеса светаца у католика; православни изговарају мошти.

мрчати v. imperf. deficere, помркнути, потамњети.

мудар „Дочека га властелине мудри“ (119. 47.) Овдје свакако у смислу callidus, лукав.

мум funalis cereus, воштана бакља или свијећа. Не говори се у приморју. Cf. тур. и перс. мум.

мурећеп atramentum librarium, црнило за писање. У приморју се не чује Cf. тур. мјуракіѐп.

муртатин (98. 148.) proditor, издајица. У доњем приморју нема те ријечи.

муштулук (40. 59.) merces nuntii, награда за донесену пријатну новост. Сад се у доњем приморју не говори.

На Бога погледати „И бјеше ми стражица и на Бога погледала“ (54. 34.) misereri, смиловати се.

на дому (45. 39.) domi, doma, код куће.

назад се одбити v. одбити се назад.

нај „Ни нају мају никако зловољити“ (6. 30.) noster, наш (то је некадањи други падеж двојине.)

најбрже „Најбрже се одвргао у цара у честитога“ (38. 14.) quam celerrime, cum primum, колико се брже може. (Микаља). У облику адвербија нема у Вука те ријечи — а ријетко се чује сада у приморју, него: „колико се брже може.“

највољењи „Којом смртјом хоћеш гинут’, избери си највољењу“ (46. 60.) id. quod potissimum diligitur, то што се воли највише. Али у доњем приморју глагол вољети а и највољети не значи, као што се обично чује у Сријему и у Банату: љубити или допадати се, него се употребљује само, кад треба казати, да се љуби какова ствар више него друга. У осталом то приморско значѐње има у Вука, s. v. вољети.

накарада (22. 21.) genus tubae bellicae. Војничка трубља. Већ се не говори у доњем приморју; cf. ит. nacchera

након „име гласовито... након себе оставио“ (37. 15.) post, послије, иза, након себе = post mortem, послије смрти.

на коња се махнути v. махнути се на коња.

на копје затећи „Сву на копје затекла л’јепу хрватску господу, и на копје затекла Ивана Хрваћанина.“ (38. 65.) Овдје in procinctu, или тачније in armis, под оружјем.

на̏лага „На тебе су на̏лаге прид краљем прид будимским“ (14. 41.) calumnia, клевета, налагати на кога; значи и сада оклеветати кога, али као самоставник тешко да сада живи у приморју.

намјера 1) „Проклета ти *намјера*, кâ те на њих намјерила.“ (32. 40.) Овдје occursus, casus, eventus, случај или случајно сретање. „Проклета ти срећа и *намјера!*“ 2) „Моја пр́ва *намјеро!*“ (61. 17.) То се и сад обично каже у доњем приморју об оном, у кога се први пут чељаде заљубило, или кад дјевојка то каже, тад значи, да је тај момак први пут просио, с њоме у љубавну свезу ступио и т. д.

напитати (83. 21.) nutrire, нахранити.

на поврате v. и да би ми на поврате.

на поглед „Кад су дошли *на поглед* од л'јепа Крушева града.“ (9. 30.)... така далечина, с које се нека ствар или мјесто може вићети; ср. итал. in vista.

напокоњи „Послах ти *напокоње* поздраве и рогатију“ (2. 47.) ultimus, postremus, најпошљедњи, најпотоњи. У Вука долази само у облику адвербија.

на пуно „И Вук ни је стајао *на пуно* седам данака“ (59. 28.) omnino, plene, пунијех седам дана.

наранча „У врт под *наранчом*“ (63. 64.) citrus, поморанча. У свему приморју.

наредити „Славна краља *нареди* на истога силна цара“ (29. 39.) Овдје collocare, намјестити при ређању војске, поставити у таки ред, да би стао својом четом према чети самога цара. У Дубровнику та ријеч сада значи наручити и заповиђети.

нарипити (65. 100). adgredi, invadere, нахрупити, навалити.

наручати „Док ти не *наручам* до дви и до три бесидице“ (6. 21.) significare, curae committere, казати, препоручити; сад се не чује у томе смислу у доњем приморју, Cf. Вука sub наручати, наручивати, наручити; такође Белостенца и Стулли.

на се ударити v. ударити на се.

наставити (72. 53.) овдје communicare, обавијестити. Сад се у Дубровнику чује највише у смислу научити или науцкати на какво не добро дјело.

настати „Али наста Свилојевић силну цару говорити.“ (46. 19.) incipere (coepit), стâти, почети.

натраге v. у натраге.

на ту сврху (37. 22.) ad hunc finem, ad hoc, у то име, за то; cf. итал. a tal fine.

нафалице „Од главице, али нафалице (поболио)“ 93. 48.) можда ficte et simulate, под изликом.

находити се „добитник се находи.“ (63. 7.) Овдје esse, бити; cf. ит. trovarsi.

начињен „Начињену како'но невјесту.“ (95. 71.) ornatus, свечано одјевен, урешен. То је чисто дубровачка ријеч, која се у околици, гдје посве херцеговачки говоре, ријетко чује. У Вука она има сасвим друго значење.

неборе „Пођи, сину, неборе у те цркве свете Петке.“ (7. 33.) Овђе се може сматрати као некакав плеоназам у стиху као и ријечи: болан!, јадан!, и кад би мјесто неборе у приведеном стиху била једна од те двије ријечи, смисао не би ни у чем измијењен био. Неборе стоји мјесто небоже (вокатив од небог) као море мјесто може, а небог је исто што и убог.

нева, sponsa, умањено и миловно мј. невјеста.

невоља „Тако ми се гвожђа мога и невоље опростити“ (46. 21.) captivitas, сужањство; cf. пољ. nievolnictvo.

неђеља света v. света неђеља.

него ли „Нег' ли ћу се поклонити ја једноме хурјатину.“ (3. 18.) мј. камо ли.

неј (94. 60.) мј. нећеш.

немоћан (77. 207. aegrotus, болестан. Говори се у Дубровнику и данас веома чешће, него болестан, болан пак нигда, прем да се пошљедње чује у околици. Немоћан се говорило и у Боци при мору до назад 40—50 година, сад се каже готово вазда: болан — али каже се мјесто тога и у трећој особи: он не може!

необичан „Из тамнице, браћо, куће необичне“ (108. 49.) Овдје ingratus, неугодан т. ј. мјесто, гдје се човјек не може лако обикнути. У томе се смислу и данас каже о градовима и мјестима н. пр. Цариград је обичан град, обично мјесто т. ј. угодно, пријатно за живљење.

не оставити ни о чем v. ни о чем не оставити.

непут fratris vel sororis filius, синовац и сестрић cf. тал. nepote.

нескладa (47. 40.) discordia, lis, rixa, раздор, распра. У таком облику и смислу сад се не чује у Дубровнику. У Боци покрај мора нескладa значи кућну распру и непристојност. Cf. у Вука sub нескладан и нескладност.

нехора (94. 2.) tempus inpropitium, funestum. Несрећан час, несрећно вријеме cf. malora и malheur.

нехорица v. нехора.

нефер pedes regularis, пјешци уређене војске, ријеч не позната у приморју. Cf. тур. нѐфер.

ни (77. 129.) nobis, нама. У Боци и Црнојгори.

ни о чем не оставити „И Лазара разбише, ни о чем не оставише.“ (1. 217.) penitus anihilare, сасвим уништити. Сад се ријетко чује та изрека.

ножница (9. 69.) vagina, корице од сабље.

ном „Ер кад мени ном пане на твоје помиловање“ (18. 43). Овдје мј. на ум.

норац. „Ја сам норац, изнорит' је хоћу.“ (95. 50.) Овдје ронац. У Дубровнику кажу њорац, њорити. Друга значења гледај у Вука под норац и ронац.

ну — дај! „Него мени нудај тестијера и благослова.“ (40. 26.) То се ну у Дубровнику придаје ријечи дај, да би имала више силе. Ну се овђе срасло у једну ријеч са дај, али се говори само у императиву.

њечигов (1. 212.) alicujus, њечији.

Обикнути (у чему) (59. 3.) assuefactus, assuetus, бити научан чему.

обирати (11. 11.) eligere, optare, изабрати. Сада се не чује у доњем приморју.

обитовати (виром) „А ја ти се јадна мајка виром мојом обитују.“ (82. 55.) promittere sacramento, обећати заклетвом, дати вјеру.

об једнога „Тадар Турци кликнуше врлијем гласом об једнога“ (1. 174.) simul, сви заједно, сви скупа, на један пут.

обљубити „Мени га је од онда срце и душа обљубила“ (20 .33.) овдје v. perf. amare, завољети.

овђена мј. овђе, hic.

ово „И ово га на тебе с многом силом турске војске.“ мј. ево, ecce, још се и данас чује. Овђе би боље пристајало ето!

оглавље „Да ми хоће он вратити брза крила и оглавља.“ (39. 13.) Овђе insigne nymphae quodam, један од атрибута вилинских. Та ријеч сад не живи у народу а ȍглâв значи у доњем приморју што и у Вука: lora capitis.

одбесједити (49. 24.) respondere, одговорити.

одбити се назад „Одбише се назада, не ступајте к билу граду.“ Овдје: reverti, вратити се назад.

одвеће „И још ћу га одвеће десном ногом притиснути.“ (1. 144.). Овдје не значи nimis, него praeterea, осим тога; cf. итал. dippiù.

од војске рука v. рука од војске.

одлучен (73. 25.) designatus, опредјељен, уречен.

одлучивати се (63. 8.) discedere, отићи; ср. итал. partire, dipartirsi. Сад се не говори него у значењу sc jungi.

одмак (69. 43.) dilatio, оклијевање, одгађање.

одмашити (50. 82.) praecidere, одсјећи.

одмијенити (кога) (15 у наслову) subire vicem, узети на себе, свршити какову задаћу или радњу у мјесто другога, и тиме другога ослободити.

одникнути. „Колико је жалостан од конд'јера одникнуо.“ (33. 54.) scyphum a labiis amovere. (Стулли) одаљити чашу од уста. Сад се у доњем приморју не говори.

од себе „И да нијесу од себе лијепе“ (121. 28.) ex se ipsa, по самој себи; cf. итал. da se.

одустати 1) „Ја ћу одустати цару Кандију“ (113. 9.) v. perf. овдје по смислу deserere, relinquere aliquid in favorem alicujus, оставити, као предати кому што. ср. у Вука s. h. v. Ријетко се сад чује по градовима доњега приморја, а у околици се каже више у смислу престати радити какав посао или тежити за чим што се прије горуће жељело. „Ја ћу одустати од тога посла;“ „ја ћу одустати од те дјевојке,“ cf. сродне по значењу ријечи: отступити, уступити.

2) „Он се брзо одуста од своје меке ложнице“ (1. 51.) surgere, устати. Сад би се у доњем приморју по градску казало: дигнути се; cf. итал. levarsi.

од'рвати се (5. 11.) liberari vi vel armata manu, отети се, ослободити се нападаја силом или оружјем.

окинути „Ова бритка (сабља) окинула из рамена главу моју.“ (58. 45.) Овђе abscindere, praecidere, одсјећи. Сад се говори само о рибјој глави: окинути; ср. итал. tagliare.

окриље „Тер јој сними крила и окриља“ (85. 29.) Вук каже praesidium a осим тога dies secundus festus sancto familiari, али то овдје никако није. Још је мање то, што каже

Стулли actus alis tegendi, него је ваљда каква справа или урес на крилима, али најприје пјесничка амплификација као што су стихови:

— Да му нема лика ни облика;
— Да јој нема слике ни прилике;
— Разумна је ума и памети;
— Нека зове и призивље;
— Да се бијем и пребијам и т. д.

омраза discordia, odium, завада, мржња.

он час statim, одмах. Покрај мора говори се и у Дубровнику и у Боци ончас, неколико по даље одмах.

опарити (53. 26.) verberare, у преносном смислу: дати, ударити. Говори се у Дубровнику и сада: опарити коња канџијом и опарити кому двадесет и пет (батина). Cf. старословен. и чешко прати (práti) у значењу ferire.

опитати (46. 18.) rogare, interrogare, упитати, запитати.

оплаћен „Ја им знам, Угрин Јанко, те гусаре оплаћене.“ (19. 75.) можда mutatis vestibus, преодјевени, да их познали не би; (можда и без одјеће (платна)?) ср. Вука s. v. оплата и слијед. Сад се не говори у доњем приморју.

оплеће (77. 123.) Овђе cohors, чета, одио војске; у пренесеном смислу patrocinium, заштита, сила; у Боци се каже и заплеће у значењу заштите.

оповиједати се „Ни се своме брату оповиједа.“ (99. 86.) detegere se, открити се ко сам тому ко ме не зна. Cf. у Вука s. оповиђети и слиједеће.

оправа (коњ под оправом) apparatus, equus phaleratus. Каже се о коњу, кад је приготовљен и наређен за јахање. V. оправити.

оправити, „Која (пушка) оно бјеше оправљена“ (62. 59.) ornare(?) instruere, munire; овдје лако да значи набита, напуњена; али се у приморју каже оправити пушку на кремен, оправити је на капсулу, на џевердан т. ј. учинити да би припадала тој или другој врсти пушака; међу тим се и не помишља на какво поправљање, reparatio, correctio. Шта више глагол оправити има и свој субстантивни облик ȍправа пушке у значењу: стил, система, врста. Cf. Вука sub. оправа и оправити.

опростити (10. 99.) liberare, ослободити.

опустити (36. 9.) Овђе depopulari, in solitudinem redigi, опустошити; у Вука има други смисао.

опћено „Пак им стане опћено и потанко говорити“ (71. 33.) omnibus adstantibus, publice, communiter, свијем уједно, у скупу.

орити (58. 101.) destruere, разарати, рушити.

орловија (10. 28.) penna scriptoria, орлово перо за писање, али се сад та ријеч не чује у доњем приморју.

орфана (59. 7.) orba, pupilla, сирота; cf. итал. orfana.

осид̏рати navem ancora tenere (firmare), учврстити лађу у мору сидром. Само у приморју.

посједјети (63. 4.) obsidere urbem, arcem, опсадити град или тврђу; cf. итал. assediare.

оставити ни о чем v. ни о чем не оставити.

оставити се (33. 59.) овђе renuntiare, оканити се.

острога, calcar, мамуза. У доњем приморју сад се каже ȍструга; cf. Вука s. h. v; стари Микаља има острога.

откле „И откле је јунак ту дјевојку обљубио.“ (6. 49.). Овђе a quo (tempore), од када.

отмановић зелен v. зелен Отмановић.

Пака „Пака, љуби, погледа’ по високу ведру небу“ (1. 5.) Овдје: tum, postea, за тим; друга значења гл. у Вука под пак, пака. Свакако треба опазити, да „пака“ у Дубровнику у изреци: „виђећемо се пака“ значи не опет, како Вук мисли, него послије.

паке v. пака.

пајван funis, у̑же, којим се веже коњ кад пасе.

У доњем приморју не познато; ср. тур. паиван.

папалин (65. 126.). Овдје miles papae, папин војник. Ср. итал. papalino.

парићати (8. 43.) parare; припремити, зготовити. У Дубровнику се не говори него само у Боци. Ср. итал. apparecchiare и млет. parichiar.

партижана (67. 46—47.) hastae vel lanceae genus, врста копља; cf. стихове 50—57 пјесме 68.

патрун (61. 5.) navicularis minoris navis, вођа помање лађе или брода тако званог каботажнога, с кровом или без крова. Назов капетана даје се само заповједницима великијех бродова, назначених за високу морску пучину или за океанско пловљење. Cf. итал. patrone.

пахати (77. 67.) fluitare, сад би се у Дубровнику казало: перје трепти, а пахати говори се само о житу, кад се на гумну вије или паха.

пенџер fenestra, прозор. У Дубровнику те ријечи нема, него се каже фуњестра а у околици пуњестра; ср. итал. finestra. У Боци у мјестима при мору кажу још и сада прозор, али је разумију и у осталоме приморју. Cf. тур. пѐнџер.

перен „Поклонио се је својим шћитком пере ним.“ (49. 45.) pennis obductus, pennatus, перјат, ствар или животиња, која има перје. Друго је пак питање, да ли је овђе пра́во птичје перје ради уреса, или из тврде материје као што је на шестопером буздохану ради боја. Посљедње је свакако вјероватније. Налази се у овој збирци и лу̑к перени (9. 39.).

перивој hortus, врт. Сад се у доњем приморју веома ријетко чује, дочим се у старим дубровачким пјесницима веома често срета. Cf. грчко *περίβολος*.

перјаник miles vel juvenis cristatus, војник или младић, који носи задјевену перјаницу за капом или клобуком. Cf. у Вука s. h. v.

перла margarita, бисер; cf. итал. perla.

пизматор ulciscendi cupidus. Човјек, који је жедан освете. Сад се у доњем приморју не чује та ријеч. cf. грчко *πεῖσμα*.

пимница (89. 16.) и **пивница** је caupona, крчма, а не само cella vinaria in ipsa vinea, како Вук наводи. У чисто дубровачком нарјечју и нема ријечи крчма, него само пивница.

пинез (107. 8.) moneta, pecunia, новац по запад. изговору. мј. пјенез.

питати (10. 86.) petere, искати, молити да се даде то што се иште.

пихар мј. пехар, poculum чаша, али не у Дубровнику, како Вук каже, јер сада пехар онамо значи само scutella lignea.

планта (79. 16.) caulis, стрŷк. Сад се већ не говори у Дубровнику планта него струк.

плах (1. 115.) velox, repens, praeceps, instabilis, брз, напрасит, силан, непостојан. Говори се највише о рјекама, које неко вријеме имају прѐвећ воде, па ипак често пресишу. Тај се епитет и људима даје. Као синониман томе прилогу Микаља приводи: плашив, страшив, а за тим timidus, formidulosus.

плаца (51. 18.) platea, трг, пијаца, **плашив** „Оружје **плашиво**“ (61. 62.) Овђе не formidulosus него terribilis, страшан, т. ј. од кôга се обично људи плаше.

плинце praeda, dem. ријечи плијен или по западном изговору плȋн: оно, што се у рату отме непријатељу.

плов (13. 29.) natatio, пливање. У доњем приморју се та ријеч у пјесмама чује, иначе се каже пливање.

плоднив fertilis, ferax, плодан. Та се ријеч сад не чује а и у Боци покрај мора каже се **плодљив**.

плоча (119. 35.) solea ferrea, поткова. Чује се веома ријетко и у околици, а у самоме Дубровнику готово нигда. У правом дубровачком нарјечју говори се потков, а не поткова. Услијед тога, то што је речено у Вука sub потков не вриједи за то нарјечје.

плоче (79. 50.) (plur. tantum) suburbium Ragusii a parte orientis, име дубровачкога предграђа са источне стране града.

плутати „Мајстро дуну м'али фуште плуту.“ (74. 44.) supernatare. Плутати не значи у приморју пливати, natare, како Вук каже, него има своје особито значење, т. ј. кад се која ствар особито безживотна на врх воде држи, каже се да плута, јер само живо биће може пливати.

повиђети narrare, communicare, саопћити, казати. Сад би се казало у Дубровнику приповиђети.

повједати се v. оповједати се.

поврате v. и да би ми на поврате.

поглед v. на поглед.

погледати на бога v. на Бога погледати.

подножни „И да сваки њега части од подножнијех витезова.“ (77. 57.). Овдје: subditus, subalternus, подложни, потчињени.

подносити се 1. „Ако ми се подносиш, да си б'јела и румена.“ (3. 32.) gloriari, superbum esse, поносити се, охолити се. 2. „Тер се нијеси умјела међу њима подносити“ (32. 41.) se gerere, понашати се. Ср. Вука s. h. v.

подсједнути (коња) (85. 25.) conscendere equum, узјахати.

подушје (87. 87.) pia causa, legatum religionis ergo, задушбина.

поће... (говорити) (1. 119.) coepit loqui, поче, узе, стаде.

покаинити се „Пак се у старост покаини и у невјеру турску паде.“ (77. 12.) Нама је значење непознато, али лако да је глагол постао од имена библијскога Кајина, који постаде невјером убивши брата свога. А можда је такође мј. **похаинити се** (постати хајин — зао човјек) као што и нађосмо у другоме рукопису.

покле 1. „Покле се бише двеаест и осам дана“ (66. 97.) postquam, послије како; cf. итал. dopocchè. 2. „Покле си ме питала, са' ћу теби повидјети“ (34. 30.) quoniam, quia, будућ да, пошто; cf. итал. poichè.

поклисар legatus, посланик ср. грчко *ἀποκρισιάριος*.

полача, palatium, двор, ср. итал. palazzo.

полипсати deficere, липсати вели се, кад поцрка какав скот.

полугрошица (116. 274.) genus parvae monetae, врста новчића, који давно изађе из обичаја и којему сама ријеч означује цијену.

полуноћа (35. 18.) media nox, поноћ. У доњем приморју каже се **поноћа**; овдје раширено по свој прилици ради стиха.

пољубити (74. 22.) Овдје: placere, а услијед тога conditionem accipere, допасти се и примити. Сад се у томе смислу не говори у Дубровнику, а и у Боци ријетко.

помиловање (18. 43.) amatio, миловање. Сад се не говори.

помиловати „Који га је у потреби доста пута **помилов'о**.“ (10. 53.) Овдје: adjuvare, помоћи. У простом се говору не чује.

пôма (29. 4.) palma; палма. У Дубровнику и околици.

помња (36. 67.) diligentia, cautela, пажња.

понта (62. 74.) ошиљасти крај горе, која се удава у море даље него остале обале, рâт; cf. млет. ponta, итал. punta.

понта кумбура (66. 36.) **Кумбур** је насељено мјесто на крај мора у Боци, а **понта** се по облику мјеста називље.

поп'јевати „Тере иде овако прид господом поп'јевати“ (1. 206.) Овдје не значи та ријеч то, што се обично разумијева и како Вук тумачи, него је евфемизам мјесто спрдати, бунцати insulse loqui. И данас се често чује у томе смислу изрека: Брода ти не поп'јевај! = не спрдај!

попрјећиват (40. 64.) leviter minari, слабахно пријетити, гл. у Вука s. h. v.

порат portus, лука, пристаниште, cf. итал. porto. У свему приморју.

поредити се с ким „Кад се бјеху ђечица с јунацима поредили.“ (73. 91.) Овдје aequalem fieri, постати, бити једнак коме.

поринути impellere, urgere, гурнути, спустити брод или лађу у море. Ово посљедње посвуда у доњем приморју.

поробје (87. 12.) abductio in captivitatem, одвод у сужањство. У простом се разговору не чује. Ср. у Вука s. пороб.

пород (8. 93.) proles, дијете.

посеџати (57. 36.) potiri, уљести у посјед, джрати у својој власти; cf. итал. possedere.

поспјех (37. 1.) festinatio, celeritas, хитња. И сад се чује, али само у адвербијалној или адјективној форми: он је поспјешан, иде поспјешно.

поступити „Кад приправи женерао поступит Новога града.“ (65. 1.) мј. подступити, subire moenia urbis, succedere ad moenia urbis oppugnandae causa, ударити на град ради освојења.

потворити calumniari, неправедно окривити, тужити.

по том тога (37. 18.) postea, deinde, послије тога, за тим.

потходити „Бритку сабљу измаче, коњица потходи.“ (46. 81.) Непознато; није ли подбоде?

потхрањење „Што се јунак не нађе у твојем потхрањењу“ (9. 34.), смислу најближе: custodia, comitatio, стража, пратња, а можда и у опће ministerium, dominium, nutritio, служба, подручје; људи, који су у кога на храни. Сад се та ријеч не чује. cf. у староруском праву давање земље „на кормленіе." Упореди такође содержаніе, Gehalt у смислу salarium.

поћерати се (124. 17.) velitari, потући се.

поупити (3. 30.) clamare, звати, вапити, завапити. Сад се у доњем приморју не говори.

почашница (128 наслов) canticum напитница, здравица, пјесма, која се у Боци уз чашу пјева. cf. Вук. s. почашница.

починути (8. 49.) dormire, лећи спавати. И сада о спавању послије обједа каже се обично у Дубровнику „идем починути," ваљда по итал. riposare; cf. siesta.

праведно (35. 75.) vere, истинито. Данас се та ријеч у Дубровнику чује највише, кад се што потврђује, или кога увјерава: „праведно ћу ти ријети!" „Јес праведно!" мј. јест заиста. Али се говори и у смислу: jure, merito.

прам „Дош'о озгар огањ с неби, **праме** понио" (126. 15.) Овдје capillorum cirrus, женска коса расплетена, али раздијељена у два или више одијела. У Дубровнику више у књижевном него у народном језику.

праћиште. Nomen loci prope Catharum, брдо више Котора.

пред вчером (46. 9.) nudius tertius, прекјучер.

преклати (55. 67.) dissecare, пререзати.

прем (37. 3.) valde, веома, врло, превећ; cf. Вук s. h. v.

препукли (22. 12.) Биће pauperrimus, сиромашан до највишега степена, јер се то само о сиротама говори. У Дубровнику се каже по западноме изговору: припукли.

преудавати се „Љуби младој да се **преудава**." (109. 37.) nubere altera vice, удати се други или трећи пут. Премда је облик имперфективан, овдје је по смислу посве перфективан, као да би било „да се преуда.“

преша festinatio, хитња. Говори се готово свуда по приморју. Ср. итал. pressa и фр. être pressé.

прешно cito, хитно, хитро. v. преша.

прибивати habitare, становати.

приг „Веће шеће с њоме на пригове“ (117. 129.) мј. бриг, бријег (?) litus maris, обала.

приглас „Ево теби носим тужне гласе и пригласе“ (25. 10.) Непознато значење, ваљда исто што и тужан глас, или је то пјесничка амплификација о којој гледај под окриље. Сад се у приморју не чује.

пригом (117. 116.) Ваљда исто, што и приг v. приг.

придвраће (82. 3.) anteporta, као да значи то мјесто, што је пред вратима, али покривено.

пријекор (59. 37.) opprobrium, срамота.

прима (20. 49.) adversus, contra, против, напрема, по запад. изговору мј. према.

примакнути (40. 95.) можда strangulare, задавити. Сад се та ријеч више не чује у приморју.

приминути (2. у наслову) obire, mori, западни облик ријечи преминути, умријети.

примог (82. 103.) acanthus, врста цвијећа.

примостити (116. 69.) по западном изговору мј. премостити, pontem facere, направити мост. ср. у Вука премостити, у кога има посве друго значење.

примоћи (32. у наслову) vincere, надвладати. Сад се ријетко чује.

принчип (58. 66.) princeps, кнез; ср. итал. principe.

принципов „У Котору принципову граду“ (74. 10.) Овдје ducis Venetiarum urbs, град дужда млетачкога, који се у прошлим вијековима, у свој Далмацији и Боки (осим Дубровника), звао *κατ᾽ ἐξοχήν* принцип и принчип. Иначе принчип значи princeps, кнез. Успореди итал. principe.

прионути (6. 17.) adhaerere, accumbere, приљубити се.

припјешити (1. 6.) transire, прећи. Гиљфердинг чита припестрити, али би већ Миклошићем поправљен. Ријеч је та посве ишчезла из живога језика.

пристати (8. 25.) мј. стȁти почети, incipere (coepit loqui), поче, стаде говорити. У простом се разговору сад не чује.

притјецати пут (20. 4.) praevenire, impedire, сустигнути и прећи, да би препријечити и заградити пут.

причати (49. 68.) mandare заповиједати, заповиђети. Сада се у простоме разговору чује у смислу приведену у Вука.

провидур „Пак на тужбу пођоше провидуру которскоме“ (71. 127.) praefectus civitatis vel regionis, млетачки чиновник, који је сједио у сваком повећем граду у Далмацији; cf. итал. proveditore.

прогарити „Табор мој прогарио“ (46. 36.) нејасан смисао. Тешко да значи упалити. У Боци се каже гарити земљу, кад се шума, слама и т. д. запали на земљи, да би се тиме као погнојила. Јеси ли прогарио земљу?

проз (16. 12.) мј. кроз. per.

прозор (1. 3.) fenestra, пенџер, окно. Cf. пенџер.

пролегати (20. 91.) perlegere, прочитати, ср. итал. leggere.

прометивати (46. 39.) v. imperfect. trajicere, пребацивати ср. у Вука ријѐч преметати.

проста чинити „Али сиду проста чинити и руке му одвезати.“ (46. 79.) liberum facere, ослободити, дати слободу.

простити „Пак ми те ћу ја, слуго, простити, благословити“ (7. 86.) По свој прилици исто што и простити, liberare, solvere ab aliqua obligatione. Овдје можда опроштај од војничке службе.

процаптити (41. 32.) efflorescere, исто што процвјетати, остале различице појединих изговора гл. у Вука на дотичном мјесту.

пуно v. на пуно.

пуст (7. 154.) Ова ријеч не значи овдје depopulatus desertus, као што се обично узимље, него је као некакво величање, јер се каже за лијепа коња: „а какав пус(т) коњ!“ „какве пусте очи има“ (дјевојка т. ј. врло лијепе очи. Лако да се приближа к оному доброхотно = љубазному: „јадан човјече! болан брајо!“

пу̑т (10. 42.) ad, versus, к, према, идем пут Биограда; ср. синониме у Вука под пу̑т.

пушка диљка v. диљка пушка.

Радовати (3. 23.) frui, уживати. У Вука под том ријечи има неколико лијепих примјера.

разбојник (2. 12.) heros, miles, јунак, борилац. А сад је разбојник, praedo, grassator. У Вука нема те ријечи.

разгњевати (6. 9.) irasci, расрдити се, наједити се. Премда ту ријеч свак разумије, ипак у доњем приморју оте мах једити се, а разгњевати се не чује се више.

разговарати (108. 124.) consolari забављати, тјешити.

раздјељивати се (6. 3.) separari se invicem, discedere, растајати се.

разлог „Ђе су силе велике, разлози се изгубише“ (73. 6.) jus, ratio, право (ratio parum valet ubi vis imperat!) У приморју се нигда не чује: он има право него вазда: он има разлог. Ср. итал. ragione у изреци egli ha ragione и фр. il a raison.

размисао (8. 30.) elucubratio, perpensio, размишљавање. У простом говору не чује се та ријеч.

размјерна (покрајина) (1. 39; — 32. 50.) regio ubi bellum saevit, немирна покрајина, гдје је размирица, рат. Стулли уза ту ријеч ставља certaminis campus. Сад се у доњем приморју никако не чује. Како су Дубровчани, некадањи икавци, постали најстрожији ијекавци тако лако, да је ријеч „размирна," којој народ заборави значење, а она остаде у пјесмама као непромјењиви епитет (ср. руса глава, сиње море), била растегнута у „размијерна." Ср. у строго дубровачком нарјечју: везијер, тестијер, пастијер, манастијер и т. д.

РАКЛЕ „Стаде бане Милошу лијепој ракли говорити." (18. 40.) То се име често срета у умјетном дубровачком пјесничтву као име лијепе или заљубљене дјевојке особито пастјерице.

РАМНО (115. 21.) мј. равно.

РАТ „Пак без бубња и без рати да с њим иду све делије" (77. 181.) Овдје sine bellico apparatu vel sine bello, мирним начином.

РАША panni genus, врста сукна, тче се највише у Дубровнику. Ср. итал. rascia.

РЕМУЋАТИ (71. 91.) navis navem trahit, кад конопом потеже једна лађа другу. Ср. итал. rimorchiare и млет. remurchiar.

Р'ЈЕТИ (4. 40.) dicere, рећи. У граду Дубровнику се и сада каже ријети, у околици рећи, у Боци ријећ.

РОГАТИЈА (53. 48.) donum, дар, особито дарови кад се испроси дјевојка, cf. rogatus, rogatio. Још се и сада чује од старијех људи у Дубровнику у томе смислу.

РОДИТЕЉ „И њему се поклони татко Јанко војвода родитељу свому." (31. 80.) Тешко је помислити, да би овдје родитељ значио filius или proles. Вјеројатније је: или да су овдје ради стиха обичним у пјесмам дативом мјесто номинатива раширени и родитељ и свој (suus, његов), или да је преписач погрешно преписао родитељу мј. рођеному.

РОМАЗИН (45. 51.) vectis, passulus, врста самосталне висеће браве. Ромазин се сада у Дубровнику ријетко чује, него се каже: катанац ср. ит. catenaccio.

рудокос (28. 39.) calamistratus, concrispatus. У доњем приморју та ријеч нема значења црвене косе, него човјека с кудравим косама; рудити, зарудити, зарућивати косе.

рука од војске (58. 83.) Овдје cornu exercitus, крило од војске. Говори се још и сада у Боци; у Дубровнику не.

Сабак v. сабах.

сабах mane, јутро; ср. тур. сабàх.

сагрија (92. 22.) vagina, корице, али се у приморју сад не чује.

сагрјеха peccatum, гријех, беззакоње.

саета (41. 13.) fulgur, fulmen, гром; cf. итал. saetta.

саламалек salutatio Turcarum reciproca. Поздрав Турака при сретању само међу собом; ср. тур. селáн алеикѝн.

самирити (86. 103.) confessionem auscultare et eucharistiam administrare смирити душу (с Богом) т. ј. исповиђети се и причестити се.

самогњика (63. 59.) telus spontaneus, мала пушка, што се за појасом носи, по свој прилици исто што и самокрес, о коме пошљедњем Вук мисли да му је постао назов тек кад почеше на самој пушци огњену справу правити, јер су се прије, како је познато, и ручне пушке фитиљем палиле. По тому се може судити и о старости ријечи самогњика, која се у приморју већ не чује, дочим самокрес још живе у сеоском народу.

санџак. Овдје praefectus provinciae ср. тур. санџак.

сарачија „А од Бихћа љуте сарачије.“ (116. 126.) можда eques, коњаник. Не чује се у приморју; cf. у Вука s. v. сарач и слиједеће, и перс. сырџѝ.

сарук можда tiara, чалма,

дуго ткање, које Турци носе обавито око главе. Ср. тур. сары̆к.

сахранити (26. 40.) salvare, спасти. Сад се у Дубровнику само каже о души: сахранити душу.

свеђ (30. 83.) semper, свагда, увијек.

света нећеља „И они их стигоше за црквом свете неђеље“ (61. 75.) Овдје не значи dies dominicus, дан неђеља, него светица, којој је на том мјесту црква. По италијански преводе: Santa Domenica.

светогорац (87. 55.) monachus montis sancti (Atho), калуђер са свете горе.

свибањ (63. у наслову) mensis Majus, мјесец мај. Тешко да се сад у народу знаде значење ове ријечи: ово је свакако књижним човјеком записано.

свијет (55. 13.) aurora, до свијета тј. до зоре. Сравни у Вука остала значења ове ријечи.

с вином се изм’јешати (12. 13.) inebriari, ebrius esse, опити се вином; ср. у пј. 72 стих 12.

свйта „И најчишће свите носи од све љубиме дружине.“ (11. 18.) Овдје vestis, одијело. Ср. итал. panni (plurale tantum) у смислу: хаљине. У доњем приморју свита значи сада pannum, чоха. Још једно значење те ријечи, за које у приморју не знају, глед. у Вука s. h. v.

свјёт (36. 39.) consilium, савјет.

свој „Бјеше млада Стјепана љуби своја послушала.“ (1. 10.) suus, његов; cf. итал. suo. Сад се то не говори у доњем приморју.

сврха (живота) (29. 69.) finis vitae, mors, крај живота, смрт.

сврху. v. на ту сврху.

сејксана (101. 75.) equus ad sarcinam ferendam, caballus. Коњ за товарење; ср. тур. сексенѐ.

сејменин militis turcici genus, врста турских војникâ.

сењем (116. 123.) v. сејменин.

сидро „Која бјеше сидром осидрана.“ (62. 46.) ancorae genus, ленђер, она гвоздена справа са три или четири закривљене кваке, коју, бацивши у море, и привезавши је о лађу, ова се зауставља на мјесту и утврђује. Cf. грчко σίδηρον.

синџир catenae, compedes, вериге, ланци; cf. тур. синџйр.

сјеновито вино (19. 22.) Непознато. Није ли umbrosus, nebulosus од тога, што вино опсјењује ум тому ко га много пије? Сад се већ не чује у приморју, али тај прилог још живе у Боци као епитет вједогоње.

сјеновит вједогоња. Сјеновитим се зове и дрво или мјесто, гдје удари гром и гдје плаше авети.

скалати (95. 97.) demere, снимити, скинути; cf. ит. scalare.

скапулати servare aliquem ex imminente periculo, спасити кога из погибељи, која му пријети. По свем приморју. Ср. млет. scapolar.

с ким се поредити v. поредити се с ким.

скриња arca, capsa, ковчег. У цијелом приморју; cf. итал. scrigno.

скровит (71. 63.) Овдје abditus, secretus, arcanus, тајан; Cf. у Вука s. h. v.

слуга (34. 35.) Овдје по свој прилици vasallus, човјек, који је у феудној свези напрама тому, који му даде феудно право.

служба (14. 62.) Овдје officium, услуга, љубав: учини ми љубав. cf. итал. fammi il piacere.

служити вино (7. 128.) ministrare, доносити вино да се пије. У простоме се разговору не чује.

служица (35. 24.) dem. од слуга minister, servus; cf. у Вука s. h. v.

смакнути (20. 94.) demere, скинути. У Дубровнику сад само у смислу e medio tollere, interficere.

с мање... учинити „С мање му се Дамјану учинити не могаше.“ (10. 15.) т. ј. није могао неучинити; ср. итал. франц. non potea fare di meno.

СМЕЋА (81. 12.) perturbatio, discordia, слутња, немир, распра.

СМЈЕРНА ПОКРАЈИНА „Сада ми је Мустаф-ага на тој смијерној покрајини“ (50. 17.) v. размјерна покрајина.

СНИМИТИ demere, скинути.

СОВОМЕ (22. 21.) мј. собом, раширено ради стиха.

СОЛДАТИН (57. 59.) мј. солдат, miles regularis. Ријечи солдат придана је позната частица ин, која означава родни завичај каква човјека: Арбанас, Арбанасин, Срб, Србин, Хрват, Хрваћанин. У Дубровнику старији људи зову носиоце или факине: сôдат, јер су они за републике и ту службу обављали, зову тако и данашњега австријскога солдата; тек млађи нараштај поче говорити солдат.

СПЕНДЗА „И да мени он дава за довоље дробне спендзе.“ (47. 98.) pecuniae, thesaurus, victualia, новци, благо, јестиво. Али се у простом разговору нигда не чује у том смислу, него значи трошак, expensae, sumtus.

СПЕНЦА v. спендза.

СПРЕШНО v. прешно.

СРАМОТА, ГОДИТИ СЕ v. годити се срамота.

СРМАЛИЈИ ПУЛСАТ „А на њему (коњу) срмалији пулсат.“ (98. 153.) arma argentea, vel argento obducta. Сребрно оружје; у доњем приморју се не чује.

СТА „Два ми ста сиромаха дуго вриме друговала.“ (6. 1.) помоћни глагол јесам у облику дуала 3-ћег лица. Сад се каже: јесу, су.

СТАВИТИ СЕ (71. 111.) suspicari, animadvertere, опазити. Има осим тога и значење meminisse, reiminisci, сјетити се; ово је пошљедње забиљежено и у Вука, али овдје ова ријеч има прво значење.

СТИЈЕЊЕ (ДРАГО) (58. 105.) gemmae, lapides praetiosi, драги камен. У простом разговору говори се само ово пошљедње и у Дубровнику и у Боци.

стојати (худе воље) „Али стојиш худе воље, ер не видиш жарка сунца?“ (18. 39.) tristis esse, бити зловољан; ср. итал. stare di cattiva voglia, di cattivo umore.

стојати (на трпези) „Него стоји зловољно с шурам својим на трпези“ (40. 59.) ad mensam sedere, сиђети за трпезом; cf. итал. essere, stare, trovarsi a tavola. Исто се тако каже и о каквој ствари, која је положена или постављена на трпезу: стоји на трпези.

страм „Бјеше му се поклонио и страм пута уклонио.“ (40. 40.) cedere via, уклонити се с пута на страну. v. странпутице.

странпутице „А он, хрте, лежијаше у планини странпутице.“ (40. 91.) Овдје adv. longe a via, подаље од пута. У доњем приморју говори се сада само ити или ходити странпутице, deviare a via recta, како у правом, тако и у пренесеном моралном смислу.

стра̑тити (77. 163.) perdere, изгубити (вријеме). Стра̑тити у Дубровнику и у приморској Боци значи убити кога или иначе живота га лишити.

султана (56. у наслову) мј. султаница. Filia sultani.

сусрет (10. 44.) occursus, сусретање.

сустица (17. 45—48.) У рукопису је без икакве сумње Сустица или Суштица (Sustiza) на три мјеста. Значење непознато. Можда је у прототипу преписачеву било Сужњица, али се томе пријечи епитет лијеп који се пред том ријечи налази. Није ли то град Сутиска у Босни, искварен преписачем?

Тај „Тај лијепа Босна земља“ (54. 57.) мј. та.

таламбах (1. 8.) tympanus исто што и таламбас; гл. у Вука s. h. v.

тамажа (26. 47.) facetiae, jocus, irrisio (Стулли) шала, подругивање. Посве ишчезла из доњега приморја. v. тамажити и ср. итал. tambascia.

тамажити „Ни да ми се веселиш, ни **тамажу тамажиш**“ (26. 47.) jocari, irridere, шалити се, подругивати се. Тамажу тамажити свакако је пјеснички израз; (cf. у овој књизи: језду јездити, шету шетати и т. д.). Сад се нигдје у доњем приморју не говори.

танац (39. 15.) chorea, игра. Сад већ није у употреби. У Вука има друго значење.

татирхан „Сто хиљада дјеце **татирхана**.“ (116. 130.) militis turcici genus, мјесто татархан; по свој прилици овдје значи татара или просто турака азијата.

телар praeco, онај, који проглашује наредбе и т. д. cf. тур. телал.

тенеп restis, узица; ср. тур. тенѐф.

тестијер permissio, по јужном изговору мј. тестир, допуштење.

ти (35. 47.) iste, тај.

типница „Узми, слуго, моја слуго, ту Јанкову добру **типницу**.“ „Тере стани по путу дробну спендзу просипати“ (25. 27—28.) Perae vel sacci genus. Овдје се из смисла види, да је некаква врста торбе или вреће, која се са собом на пут носи. Али нити се чује сада ријеч, нити се зна за смисао. Лако може бити, да је била каква торба из **ти̑па̂** = крпа састављена, како се и сада често по свијем нашим крајевима виде у сељака. Cf. у Вука s. ти̑па а у Стулли под tippina и tippa.

тишнићар „Од коњица од зеленка од сокола **тишнићара**“ (44. 4 и још на три мјеста у истој пјесми.) Значење нама непознато. У Вука и у Стулли **тишња** значи pleuritis, у Стулли осим тога има **тишћање** (Tischanje) = sollicitudo; и тишћати (tiscchati) persistere, perseverare. Није ли тишњићар мјесто **птичњићар** т. ј. соко који птице хвата, auceps?

тле solum, земља.

тога v. по том тога.

то ли „То ли ми их не ћеш

ти дати на откупе на велике.“ (57. 72; cf. 3. 24.) si, ако ли. И сада се још чује у доњем приморју, али рјеђе.

толико v. у толико.

топла (66. 67.) Nomen loci, име мјеста не далеко Новога у Боци.

трг (117. 103.) Овдје merces, роба, еспап.

тријесковица (77. 73.) Tormenti bellici genus, то је скована ријеч самим не простонародним сложиоцем пјесме, у којој се она находи и значи: или какву велику пушку на колима, какве су онда у обичају биле, или какве горске не велике топове. Најприје ће бити лумбарда. У старим дубровачким пјесницима лумбарда долази под називом *тријес умрли*.

тркалиште (80. 27.) curriculum, мјесто, гдје коње играју.

тројемитар „Херцег Стјепан храњаше сокола *тројемитара*.“ (51. 1.) Друга половина ове сложне ријечи стоји у свези са митарити се pilos vel pennas mutare, (новогрчки *μουτένω*) и тако тај епитет значи у пјесничком језику птицу, која се три пута митарила, по томе трогодишњега сокола.

трпеза mensa, сто; cf. грчко, *τράπεζα*.

тртак (124. 12.) trochilus (avis), мала нека птица.

тртана (75. 10.) navis genus. Врста повећег али не веома великога брода с кровом, који је био у обичају и у нашем приморју до краја прошлога вијека. Сад их сасвим нема ни на јадранском ни на црном мору, али кажу, да у испанском приморју доживјеше и до нашега времена. Италијанци их називљу tartana.

тумбан (38. 45.) pilei genus, quo Turcae caput tegunt. Вунено или свилено ткање у форми паса, које Турци око главе омотавају, сарук, ср. итал. turbante.

тунежина (75. 10.) Ad Tunisim pertinens, из Тунежа у Африци, тунешки; cf. итал. tartana tunisina.

турачки (40. 41.) мј. турски, ad Turcas pertinens.

турим „И угледај турим и очима.“ (112. 61.) Непознато. Ако је прилог „турими очима,“ тад се може помислити на „оштре,“ далековидне очи. Cf. рус. ту̑р, дивљи ован, који вазда стоји на вршинама неприступних врлети, те из далека ловца угледа.

турма commeatus, чопор. У доњем приморју нема те ријечи.

Ћа „Затјераше Новљане ћа до цркве.“ (65. 111.) Овдје: longe, чак. Ср. у Вука s. h. v. Сад се у Дубровнику и у Боци покрај мора чује та ријеч у најмање три смисла: 1, како и у приведеном стиху, помаже опредјељивати даљину, о којој се говори; 2, у изреци: „идем ћа“ „отишао је ћа,“ гдје ћа нема никакова особита значења, него подупире ријеч идем; то бива по свој прилици по итал. andar via, vado via, гдје via такође нема особита значења; 3, у облику ћак употребљује се, кад се хоће казати неопредијељено да је ко био гдје далеко, а кад се хоће још усилити израз, тад се каже ћак далеко.

ћаше (63. 510.) мј. хтјаше, овдје у смислу било би. Говори се само у Боци и Црној Гори.

Убио брод v. брод убио.

убјећи (34. 41.) evadere, утећи, побјегнути.

угледати „И угледај турим и очима.“ (112. 61.) Овдје conspicere погледати. Али ријеч угледати има и други смисао, на име: помоћи кога у невољи, дати милостињу. Просјаци, кад просе милостињу, кажу често „угледај ме штогод, Бог ти д'о!“ Вук под ријечју угледати приводи стих „угледај ме сужња невољна!“ али као да му није тачно тумачење: ersehen, conspicor, јер по нашему мњењу овдје има и тај стих пошљедње пренесено значење.

ударити на се „Али ћу на се ударит' али цркве уметнути.“ (76. 15.) recedere. Значи узмаћи с мјеста н. пр. у боју, и значи узмаћи од даног обећања. Овдје се узимље та изрека у пошљедњем метафорноме смислу.

удесити (10. 42.) parare, спремити, приготовити.

удиљ statim, одмах. У Дубровнику се сада не чује.

удомити се (20. 90.) nubere, удати се.

уза (82. 69.) Овдје carcer, тамница. У томе се смислу већ не чује у доњем приморју.

узвисити се (74. 2.) arrogantiam sibi sumere, узохолити се. У Боци покрај мора и сад се чује.

узвртати (13. 39.) succingere, повраћати се, пруцати се, врцати се. Ср. у Вука узвраћати и узвртати.

узврћи се на коња (1. 54.) equum cito conscendere, узјахати, попети се побрже на коња.

ујимати „А он ми се јунаком тихим муком *ујимаше*.“ (49. 12.) значење нејасно. Перфективни облик: *ујати* у Микаље значи исто што и ухватити, comprachendere, percipere, praehendere, capere. У Вука долазе обје форме и уимати и ујмити, али им значења не додаје.

укрцати се, in navem conscendere ући у брод. У цијеломе приморју ср. ит. caricare.

улоџати „Кад Шпањоли улоџаху у тврдом новом граду“ (59. 1.) habitare. Из смисла се види, да значи *становати*, *пребивати*, али је значење ријечи нејасно. Cf. итал. alloggiare.

уметнути (76. 4.) trajicere, пребацити. Сад се не чује у доњ. приморју.

у натраге (121. 25.) retrorsum, исто што и натраг, само што је овдје у облику самоставника, по својој прилици, ради стиха.

упенгати (58. 57.) v. perf. depingere, effingere, насликати, живописати,

упрашати (6. 26.) percunctari, interrogare, питаи т сад се у доњем приморју не чује та ријеч, али у чакаваца још живе.

ура hora, сат, ср. итал. ora.

уреда (77. 180.) confestim, sine mora, одмах, без одмака. Ријеч узета по свој прилици из дубровачких пјесника.

успоменути „Ти ми Боже **успомени** и на моје добро здравље“ meminisse, recordari; прошња Богу да се сјети пјевача; cf. усклик црковни: **помани Господи!**

утврдити (66. 104.) stipulare, pacisci, уговорити.

утолико „**Утолико** врли Турци по Комјена дошеташе.“ (54. 40.) interim, interea, за то вријеме, међутим; cf. итал. intanto.

у трпези „И они се веселе с златним чашам у трпези.“ (1. 117.) assidere mensae, овдје мј. за трпезом, осим тога каже се на трпези; ср. итал. a tavola.

уфитити, у Боци и Црној-гори, глед. ухитити.

ухитити, capere, praehendere ухватити. Говори се у ужем дубровачком нарјечју, а у окóлици по селима кажу ухватити.

уходити „Једном, мајко, **уходећи** земље моје и градове“ (34. 41.) visitare vel explorare. Ако се овдје мисли да је путовао очито као владалац, тад би значило visitare, inspirere, похађати; ако ли потајно (incognito), тада се може узети и обично значење explorare, perlustrare. „Уходити“ значи још и intrare, али се сад веома ријетко чује у самом Дубровнику, него „улазити, уљести“, премда би било простачки казати „**он долази**“, а треба рећи по градски „**он доходи.**“

учан solitus, consuetus, научан.

учинила је зора, v. зора је учинила.

учинио је данак V. данак је учинио.

учинити с мање V. с мање . . . учинити.

Фалси (66. 77.) fallax, falsus, криви, лажни, ср. ит. falso.

фереџа toga feminarum turcarum, горња хаљина у туркињâ; ср. тур. фереџа.

фрабац (124. 6.) мј. врабац, passer. Дубровчанин би грађанин казао бравац.

фратар, monachus latinus, maxime ordinis s. Francisci. Католички калуђер особито фрањевац. У околици Дубровника чује се и вратар и пратар (у граду нигда) али облика вратор и пратор нема; ср. у Вука те ријечи.

фушта „С фуштом Моро допаде под Новијем бијелијем.“ (71. 7.) navis genus, врста галије на весла без крова, на њој су закована били осуђеници. Од туда у Дубровнику и ријеч фуштар, која се даје несташној дјеци. Сад фуштâ нема.

Хазна aerarium, ризница; ср. тур. хазнà.

ханџар, culter major, велики нож. Чује се у мјестима подаље од мора ср. тур. кинџал.

харати се „Ни се хара ни одвише стара.“ (120. 3.) Та се ријеч у Дубровнику употребљује, кад човјеку болешћу или несрећом каквом отанча здравље, потамни лице. Перфективни облик је похарати се, али не значи оно што у Вука похарати, него се овђе ограничује само на физичку страну човјека.

харчити (94. 13.) expendere, consumere, трошити тратити. У самоме Дубровнику се не чује. cf. тур. харчмà.

хаштрит (4. 27.) arboris fructiferis ramos amputare, circumcidere, чистити косјерићем дрвеће од сухади.

химба fraus, dolus, пријевара, лукавство.

хитро (117 у наслову) Овђе callide, лукаво, како у Руса, али је обично хитро и све отуда произведене ријечи синонимно са „брзо.“ И у Вука има то пошљедње значење. У Боци покрај мора напротив употребљује се у првом смислу, callide.

хладјенац „У поноћи

дођоше на хладјенац хладне воде.“ (59. 44.) fons, puteus, кладенац, студенац. У Боци, у Дубровнику има више књижевни и пјеснички значај.

ходаја conclave, cubiculum, соба. У градовима доњега приморја не живе; cf. ту̀р. одà.

храбар (7. 1.) heros, miles strenuus, јунак, али у простом говору има значење прилога strenuus, а не самоставника. У старим пјесницима дубровачким има опет друго значење.

хрл (12. 72.) velox, брз, хитар.

хурјатин nebulo, хуља; cf. *χωριάτης*.

Џафи (76. 28.) custos quietis publicae стражари полицајске или судске власти; cf. ит. zaffo.

цекин, monetae aureae genus (ducatus) златан дукат млетачки, а сад и аустријски. Пошљедњег зову сељаци мàнџарлија.

цића (37. 15.) propter, западни изѓовор ријечи цијећа, ради.

цјелов дати (4. 56.) osculari, пољубити, цјеловати; ср. ит. dare un bacio.

Ча (82. 21.) Овдје quare, радшта. Само у чакаваца.

чавао „Немој оштрих заврађати чавал.“ (85. 15.) clavus, клинац, ексер; cf. старо ит. chiovo и тур. чавѝ.

чарда „И б’јелијех чардâ и џамија.“ (116. 92.) aedificii genus, некакова зграда, можда чардак. У приморју нема те ријечи; cf. у Вука s. h. v.

час v. он час.

чергија „Што ти копја не ломе на чергији прид Будимом?“ (29. 26.) Овдје по свој прилици planities, platea, равнина, поље. Сад те ријечи посве нема у приморју. Стулли с ријечи „cserga“ упоређује tabernaculum tentorium, velarium. Cf. бугар. изреку: рàвно какъ черга.

чердан мј. ђердан, monile. Огрљај дјевојака начињен највише из новаца, бисера и т. д. У Дубровнику нема ни ствари ни ријечи, а по свој прилици ни у осталом приморју. Cf. пере черданбент, тур. и буг. чердан.

черса „И за *черсу* да се узрумене.“ (121. 4.) Cerussa, fucatus candor, pigmentum (Mikalja) бјелило и руменило, чим се лице маже, или прàха. Cf. ит. gersa, ingersarsi.

четвртом „Три се пута проврже, а *четвртом* проговара.“ (35. 67.) quarta vice, четврти пут.

чефердан (60. 68.) sclopeti genus, исто што и џефердар и џефердао, врста пушке.

чинити досађу, V. Досађу чинити.

чинити проста, V. проста чинити.

Џардин hortus, перивој. Вук, говорећи о приморју, не прави никакве разлике међу вртом и џардином (перивојем), дочим је међу њима битна разлика. *Врт* је невелика ограда близу куће, у коме је обично само зеље и сочиво, има и гдјекоја воћка, — *џардин* је напротив, и ако опет ограда код куће, али насађена племенитијем воћем, цвијећем, и т. д. тако да је у њему већ некакав елеменат умјетности. За то сељаци имају врт, гдје гдје и воћњак, али џардин је само по градовима, или предграђима. Иста разлика, која је у Италијанаца међу orto и giardino, та је у приморју међу вртом и џардином. *Перивој* мјесто ове пошљедње ријечи чује се већ ријетко; *башча* и *градина* није ни познато.

џаркула v. жаркула.

џефана (113. 33.) copia bellica, исто што и џебана, храна и муниција за војску.

Шеер urbs, варош, град; ср. тур. шехер.

шербет (117. 50.) mulsum, медовина. У Вука је први падеж шербе. У приморју шербет, али по градовима особито у Дубровнику (гдје се држи као непристојно и простачки мијешати у језик турских ријечи), не знају ни што значи та ријеч.

шета (32. 1.) ambulatio, шетање; ср. шедба пј. 11. ст. 1. Сад се не чује.

шићар (70. 59.) praeda, плијен; ср. у Вука s. h. v.

шићарити (70. 59.) praedam facere, плијенити.

шкрлет (112. 12.) pannus purpureus, исто што и скерлет; гл. у Вука под том ријечју.

шкрпјела госпа V. госпа од Шкрпјела.

шпаг, funda festis, ђеп. Свуда по приморју, јер ђеп није у обичају.

шпија (64. 40.) explorator, ухода; cf. итал. spia.

шпирун „И на шпирун донесе Соколову мртву главу“; (71. 9.) на прови (спредњем крају) галије прибијено дугачко, на крају зашиљено дрво, којим ударају, кад треба, на другу лађу. По томе дрву могу лакше искочити и у другу лађу и на крај; cf. ит. sperone.

шпотовати „Што би нам се шпотовали и остали витезови.“ (46. 78.) irridere, in ludibrium vertere, ругати се; подругивати се ким; cf. њем. spotten.

штити (102. 16.) legere, читати. Другачије се и не чује у Дубровнику и у Боци (код католика) него штйти, а сада још обичније легати, пролегати.

штичити (117. 79.) protrudere, подбадати, подбости; ср. у Вука. У простоме се говору не чује.

што V. за што.

што год (35. 75.) Овдје quousque, док, докле год.

шћитак (49. 45.) scutum, по чакавском изговору мј. штитак. dem. од штит.

Поправке, попуне и накнадне биљешке о тексту појединих пјесама.

пј. 1.

Гдје је год и у натпису и у пјесми штампано Обилић, у рукопису је Kobilovich.

стих	мјесто	читај[1]
18	Стјепану	к Стјепану
159	прид	под
238	Лазар	Лазаре

пј. 2.

У натпису за ријеч „Обиловић“ ваља то исто што је казано о томе гледе предидуће пјесме.

tit.	Србљи	у ркп. Saerbgli
„	Орбинија	Обрини
47	рагатију	рогатију (rogatiu)
60	с душом	с душоме (s duscome)
62	љуба	љуби (gliubi)

пј. 3.

tit.	1360.	1370.

пј. 4.

3	будимске	будимке
17	ако ми се	ако ли се
29	изишло	изиш'о
31	тер ти је	тере ти је

---

[1] Гдје је год казано *читај*, то значи да је погрешка штампарска. За остале поправке нарочито је напоменуто какве су значаја.

стих	мјесто	читај
33	Тадера	Тадара
39	увратим	вратим (премда у ркп. uvratim)
50	сувраћа	свраћа (премда suurachia)
66	у вратима	о вратијем (o vratiem)
		пј. 5.
10	спенцом	спендзом
		пј. 6.
63	кака	како
		пј. 7.
121	устане.	ваљда „остане“
		пј. 8.
6	их	им (ркп. him)
72	јађаше	јадјаше (jadiasce)
78	оће	'ōште (oste мј. 'oscte)
		пј. 9.
38	бјеше	бјеше се
59	кој' ће	који ће
69	ножњице	ножнице
72	знатнијех	златнијех
78	на руке	на руке их
82	предават,	придават,
103	Јанко	Јанку
107	смиловао	смиловајо
108	даровао	даровајо
		пј. 10.
5	Чановићу	Шајновићу
42	удеси	уреси
65	за овијем фали цијели стих: Стража је је угледала са мирâ од Смедерева.	
66	Јере	Тере
69	данске	данаске
84	лора	цара или „тара“; али је вјероватније да је цара ркп. (zarra).

стих	мјесто	читај
90	изврг'о	узврг'о
101	дивне страже	дивну стражу

пј. 11.

37 братаницом ваљда мјесто „братаничном“ (у ркп. bratanichiom)

67 каква, ваљда „када“ или „како“, али можда и „каква“ није без смисла, ако погледамо на ријеч „овако“ у слиједећем стиху.

пј. 13.

22	побро	побре
33	уз ријеч „тамашу“ не треба знак питања.	
54	том	тем
58	И љубовцу	А љубовцу

пј. 14.

9	увратили	вратили (uvratili)
84	Ази	Али
92	бјеше	бијаше
97	А који ми	А који ли
110	смиловао	Смиловајо (smiłovajo)
134	Огњен	Огњени

пј. 15.

tit.	босанскога	будимскога
3	написао	написајо
18	Оправимо се	Справимо се
19	така	танка
29	селе	сестрице
43	своју сестру	сестру своју
49	на коњицу	па коњица
54	и за њиме	а за њиме
55	угледао	угледајо
59	стајаше	стојаше

Послије 60 пропуштен је стих:
„И Вука је удрила у његову вучију капу.“

66	прид вратим	прид вратима
69	довели	повели?
71	Ово ти је	Ово ли је

стих	мјесто	читај
80	бјеху	бијаху
87	подали	послали

пј. 16.

9	затвори	затворио
31	Огњен	Огњена
45	сузе грозне	грозне сузе
53	хоће ли га	хоћеш ли га
73	немају	неимаду

пј. 17.

2	лијепи	л'јепи
10	вујцем	(ркп. vuciem)
11	мо	у ркп. ме
12	ујцеме,	у рукп. vuceme
42	сједи, у ркп. тако, ваљда мј. „сједе“	

45, 46, 48 Сустица чит. Суштица. Није ли то Сутиска или Сутјеска у Босни?

пј. 18.

7	вујче,	ркп. vujce.

43, 46, 49, 52 ном мј. на ум (у рукп. ипак nom)

58 „не даваше“ ваљда мј. „давај се“, али би тада требало и слиједеће двије ријечи да буду стављене у датив (дакле мјесто худе воље, требало би да буде худој вољи).

69	папитати	напитати

пј. 19.

6	малахањи, ваљда мј.	малахни
22	није	пије
75	оплаћене	(у ркп. (oplatine)
76	биљене	(тако у ркп. bigliene)

78 дробно биљеме (требало би да буде или „дробно биље“ или „дробним биљем“, али је у рукп. као што је у тексту.

пј. 20.

25	који ми ти	који ли ти
32	с мојијем	с мој'јем
50	повео	одвео
52	Секула	Секуле

стих	мјесто	читај
68	Тер ме	Тер му
71	војводу Угрина Јанка	Угрина војводу Јанка

пј. 21.

43	ти јем; требало би да буде „ти им“, али је прво у ркп.	
75	ни	ми

пј. 22.

12	ми	ми је (ркп. mie)
40	вечер њој, јамачно мј.	„вечерњу“ (ркп. vecergnioy)

пј. 23.

4	на двоји	на двоје
18	жајекула	џаркула (gjarkula)
52	Јадан	Један
53	бјеху	бијаху (biahu)

пј. 24.

18	приклило	прикрило
21	одјаше	одјаши

пј. 25.

16	цара	цара
24	клет'јех Турци. Тако је и у ркп. а јамачно мјесто „клет'јех Турак.“	

пј. 26. (варијанта оне под 9.)

6	билу	бјелу
16	преступат	приступат
„	граду свјетлу	б'јелу граду
18	свјетла града	б'јела града
20	Њему	Тему
30	свуче	он свуче
37	прстење	прстене
43	У тој ми се	И сви ми се
48	А он ми	А он му
54	ти ми	ти му
55	тамажу тамажиш (писано је tamasciu ti tamasci,)	
57	Узиђ	Изиђ

стих	мјесто	читај
58	буздована	буздохана̂
66	Уз ово	И она ми

пј. 27.

1	сужну	шужњу, у ркп. scusgniu. Треба такође замијенити *с* са *ш* у тој ријечи и у стиховима 3, 5, 6, 10, 14.
25	из	од
46	требају	требују

пј. 28.

10	виђела	видјела
25	sic! не треба, јер овдје „под Будимом“ по нашему мњењу значи „над једним мјестом ниже Будима.“	
41	земаљскијем господаром. Требало би да буде „земаљском господару“; то је, по свој прилици, погрешка записивача или његова преписивача.	
42	слављаше, ваљда мј.	словљаше

пј. 29.

48	он (уметнуто слагаром) не треба нити је у ркп. То исто буди казано за таке уметке у стиховима 62 и 63.	
57	ју је	је је
„	по прстена	по прстену
68	ти, нема у рукопису нити треба.	

пј. 30.

2	будимске краљице	будимске од краљице
10	лијепу	ка лијепу
14	Када	Кадар
15	Свакоме	Свакому
25	Када	Кадар
26	господе	господа
56	или	ил’
82	знаменитому	зламенитому
	Свуд сагледати мј. загледати	

пј. 31.

63	Угрип	Угрин

80 Родитељу свому; јамачно погрешно. Можда је требало да буде „рођеному свому“ или „родитељ он његов“ или што слично, — али је у ркп. управ тако као што је у тексту.

пј. 32.

стих	мјесто	читај
17	хуријатина	у ркп. kuriatina
35	коштратово	каштратово
49	Послије „сестричићу“	долази као припјев „Вановићу.“
50	покрајина	покрајине
52	покрајине	покрајинâ.
58	птицо	птица.
59	заклињати	заклинати

пј. 33.

6	да ми ти је	да ти је
37	са господом	господом
38	Турцима	Турцим
51	што ти	што си
65	Јеси ли мој	Јеси ли ми мој
70	цардину	цардине
87	обећао	обећо (obechio)

пј. 34.

0	омрзнуо	омрзо (omarso)

пј. 35.

3	ношца	нoћца (nochza)
15	не рече	ма не рече
27	погледао	погледајо
45, 46, 47, 49, 51, 58, 62, 66 кладенац чит. хладенац.		
70	Да ли зашто	Да би зашто

пј. 36.

25 (он) нема у ркп. то је посве излишни уметак пошљедњега коректора, као што су и остали у овој пјесми, који се ниже наводе у загради.

30 (ти) посве излишно.

37 (турском) сувишно, јер је цезура стиха међу ријечима „бјеше“ и „силну.“ Услијед тога ова пошљедња ријеч до-

стих	мјесто	читај
18	ту ми	ту они
26	озелениo	озеленило
		пј. 43.
1	Јакшић	Јахшић. Гдје год у овој пјесми долази то име, свуда је у ркп. *х* мј. *к*, дакле „Јахшић“ а не „Јакшић.“
24	ви	ми
25	Док	Пак
43	За појаса, можда „са“	(у ркп. sa)
54	Паке	Пак је.
		пј. 44.
6, 16, 18, 34, 37	Поче	Пође (pochie)
17	планини	планину
„	својој	својом
26	Него ли Стјепана	Него би те Стјепана
26	отровати	отровала
„	својој	својом
		пј. 45.
23	вратим	вратијем (vratiem)
47	ђевојке	дјевојке (dievojke)
69	ђевојка	дјевојка (dievojka)
80	млађана	млађахна
88	Из далеко	Из далека
94	нигђе	нигдје (nighdje)
96	бише	бјеше
		пј. 46.
41	доратом	дуратом
60	Којом	Којоум
73	видијаху	водјаху
85	ми изгинаху	му изгиноху
		пј. 47.
41	ко	ка
51	Луде	Луда
61	добра	добро
67	стајаше	стојаше
97	довље	довоље

пј. 49.

10 не видио, ваљда мјесто кê видио
26 исто, „ „ истом
33 удински, јамачно „ удбински
68 причао, ваљда мјесто причео

пј. 50.

стих	мјесто	читај
13	однесе однесе	однесе. И у рукп. је такође двапут казано, али је јасно да је то записачева погрешка.
35	Качиник. Премда је овако у ркп., ипак нема сумње да је то „крајиник“ или „крајишник.“	
87	Да ми	Да ни
88	прије	при̏ђе
„	спомениjем	споменује

пј. 51.

13 и 15	спенце	спендзе (у ркп. spenze)
14	Дабисаве	у ркп. Dàbisive

пј. 52.

27	твије	твоје

пј. 53.

1	војна	Војна (Vojna. Свуд у ркп. та ријеч са великим V).
„	отпратила	отправила (odpravila)
9	са другама	с другама (sdrugama)
45	Шта	Што

пј. 54.

3	находи	походи
24	дичној	дивној? (divuoj)?
31	дивној	димној

пј. 55.

8	обирао	обиро
31	на се	на те
33	те ти ми	ти ти ми (titimi)
46	Кад ми	Када ми
63	десноме	с десноме
72	снимила	слимила

пј. 56.

стих	мјесто	читај
6	недра	ђедра
4	Млађењ, треба да буде „Млађен“ и овдје и свуда, гдје се то име налази, јамачно је то преписачева погрешка.	
60	бијело	б'јело.

пј. 57.

tit.	крстјанства	крстјанству
„	Селимановића	Солимановића
45	обећао	обећајо (obechjajo)
61	пашиница по рукп.	пашичина (pascicina)
64	жалосно	жалосна

пј. 58.

33	Текел'ју	(у ркп. Teheli)
36	и позваду	позваду
60	нађаху	надјаху
64	дружби	у дружби
66	генерале	ђенерале (ркп. gienerale). Тако и ниже у стиху 91 и 126.
141	чесаром	с чесаром
152	Мечит	Мечити
155	нареку	нереку

пј. 59.

9	бијаху	б'јаху
28	није	ни је
68	витизове	витезове
81	Шпањолкиња	Шпањулкиња

пј. 60.

70	Послије овога стиха свакако је преписач испустио стих, који је требао да гласи од прилике: „А Дон Карла жива уватише“,	
97	пр'јекорни	пр'јекори

пј. 61.

75	свете нећеље	Свете Нећеље

пј. 62.

стих	мјесто	читај
47	Пукну	Пухну
64	собом, ваљда мјесто	својом
66	И послије овога стиха као да је нешто испуштено.	
74	свете нећеље мјесто	Свете Нећеље

пј. 63.

3	Клином, ово је мјесто „Книн“, град у Далмацији. „Клин“ се помиње у слиједећој пјесми.	
4	осиједио	осједио
32	Персиће	Пенчиће, Г. нам Вуловић писа да се овако и данас зове западна страна Пераста.
38	им	ми
98	Послије овога стиха јасно се види, да је преписач или казивалац који стих пропустио.	

пј. 64.

21	с њиме	с њима
113	узгледа	изгледе

пј. 65.

15 и 16	у рукопису празнина, т. ј. изостављени су бројеви.	
22	За Нови	На Нови
36	Тоскана	Тоскане
76	Маестрала	маестрала
147	зупце	Зупце
173	Лако ће бити Асам-бега, тим више, што је стих крњ, те је то погрешка записачева.	
277	Изрека „по свему свијету“ не треба у овој врсти него под њом, пошто је то само припјевни приложак.	

пј. 66.

36	ако	како
67	Варош(?)	Варош. Овако се зове предграђе Новога.
84	Јуане	Иване

пј. 67.

27	растора	разбора
39	невјере	невјеро

стих	мјесто	читај
49	глуву	главу
58	у дрво	и дрво

пј. 68.

14 Овдје недостаје најмање један стих, као:

„Није мени књига допанула“

92—96 као да су поремећени, премда је у ркп. као што је у тексту; држимо, да би их требало овако поређати:

Тад јунаци на ноге скочише,
Поче један другом говорити:
„Сад једино, браћо, ударимо!
Али сада, али никадара!“

пј. 69.

34 и 35	верига	Веригах
39 и 43	вериге	Вериге
57	походи	походе
64 — 73	Старпом	Стрпом

пј. 70.

35	вериге	Вериге

пј. 71.

38	Пручин	Турчин
95	Даљена	Дољена
99	новој	Моровој

пј. 72.

61 Лако да је овдје испао један стих.

151	пођемо	поћемо

Судећи по предњој бугарштици и по смислу овдје би требало још један стих или два.

пј. 73.

13	Идан данак	Један данак
30	вериге	Вериге
57	замјерили	замјерили
62	У боји (?)	У боју

пј. 74.

стих	мјесто	читај
44	фушта	фуште
47	гоне, вальда	горе.
49	одсјечена, „	посјечена

пј. 76.

22	лоша	лохша (lohscia)
27	лоша	лохша (lohscia)

пј. 77.

12	покајани	покајини. У ркп. конта Смеће долази „похајини“
13	Цафир	Џафер
51	гдје	гђе (ркп. ghgie)
55	виђе	видје (vidie)
„	ку̂	ко'у
57	подножнијех	подложнијех
94	с њиме	шњиме (scgnime)
100	Генерала	Џенерала
105	охолости	охоласти
106	и стајаше	х'тјаше
127	с њим	шњим
133	сад	сам
141	усилити	уселити
144	Који	Ки̂
184	Јер	Ер
188	Варљач, вальда „Врљач“ (у ркп. Vargliaç)	
190	генерала	џенерала
193	Клипа	Клиса

пј. 78.

15	Родичин	Радичин (Radicin)
22	Турска	црна
49	худа	луда
60	скрадињску	скрадинску

пј. 79.

6	собом и	собом ми (sobbomi)
34	илипштака	(ркп. ilipsctaka)

стих	мјесто	читај
52	плочами	Плочам. (Предграђе Дубровника, гдје је пазар с Херцеговцима.)
		пј. 80.
76	помитише	подмитише
84	пред	прид
85	свјетлу	к свјетлу
		пј. 82.
1 и 2	цвйлу	цвилу
3	придврађу	придвратју (ркп. pridvratiu)
73	вила	вили
		пј. 83.
21	напитао	напит'о
22	напојит' се	у ркп. napoitse
23	те	теј
		пј. 84.
16	Попијевка	поп'јевка
		пј. 86.
59	ти заградити	и саградит
77	видјети ни	ни видјети
92	ондере	ондјере
143	Ја сам	Ту сам
174	себи	теби
196	одсекао	одсјекао
		пј. 87.
15	дворе	двору
59	дјеци	дјеца
89	то чула	зачула
94	У	Уз
		пј. 88.
4	Мартолова	Мартолосâ (martolossa)
7	Бошанином	Бошњанином

СТИХ	МЈЕСТО	ЧИТАЈ
27.	Кад	Код
53	пролеђало	пролеђело

пј. 89.

2	оли	али
3	најлепша	најљепша
24	А он	И он
32	виђех	виђох (vichioch)
42	Послије стиха: „Тере њему главу осјекоше“ долази у ркп. пријелом пјесме, и то тако као да слиједећим стихом (43.) почиње нова пјесма. Премда тај уломак има у ркп. и посебан број, ипак се по смислу види, да је то све једна пјесма, као што је у овој књизи и штампана; — и да тек можда фали који стих међу 42. и 43.	

пј. 90.

19	Ал’ му	Он му
35	главом	с главом

пј. 92.

34	јадан	један
40	Кад је	Кад си

пј. 93.

99	себе	селе

пј. 95.

12	Узиђете	Изиђете
14, 16, 24	Ђе	Дје
21	и три	а три
22	Узидоше	Изидоше
25, 42, 54	ђевојчипа	дјевојчина
34, 45, 95	ђевојка	дјевојка
37	ђевојчиној	дјевојчиној
38	гдје	дје
49	гђе	дје
52	нисам	нијесам (niesam)
69	млађане	млађахне
71	невесту	невјесту
75	Вјенчаница	Вјереница

стих	мјесто	читај
88	Јербо ћу ти	Ербо ти ћу
100	Тер се за се јунак	Тер се јунак за се
102	Гђе	Ђе (gie)
104	маћахну	млаћахну

пј. 96.

стих	мјесто	читај
tit.	како откри	како се откри
75	паметна	спаметна

пј. 97.

стих	мјесто	читај
18	нећеље	недјеље (nedieglie)
20	прчина	перчина
22, 55	нећељипа	недјељица (nediegliza)
54	прчина	перчина
56	Мамчил	Момчил
62	на воду студену	на водицу на студену
63	Дочекаше	Дочекаш' га (docekasc ga)
107	полак тјеху. Тако је, али има бити по лактијех (polaktiechu(	

пј, 98.

стих	мјесто	читај
28	ризумио	разумио
79	иште	ишту
96	сво	све
102	видра	ведра
127	вика	цїка
129	доходале	доходиле
172	невољника	невољница
196	Рашковић	Рашковићу
211	Једрена	Једрене

пј. 99.

1, 26, 29, 35, 42, 55, 89, 96, 99, 103, 117 Ченђић чит. Ченгић (Cenghich)

стих	мјесто	читај
44	Ченђића	Ченгића
77	сужне	сужње (suscgne)
109	На ч'јем	На чем
130	Звичи	цвичи (zvici)

пј. 100.

стих	мјесто	читај
12	божу	божију
27	походит	обходит

пј. 10 .

стих	мјесто	читај
68	обесит	објесит
70	нисам	нијесам
78, 88	заръђану	заръђалу

пј. 102.

28	Двије су се војске удариле чит. Двије су се огледале војске.	
32	Од турске	А од турске

пј. 104.

тит.	Сибања	Сибиња

пј. 105.

49	моје добро	добро моје
59	у трпезу у господску	за трпезу госпоску
76	Брата мога	Брата мога главна душманина
120	земљу	земљицу

пј. 106.

34	врећај	вријећај

пј. 108.

83	Гдје ми	Гдје ли
127	лахша	лохша
133	послије тога долази стих: Невоља је драги господаре	
141	мркле ноћи	ноћи мркле

пј. 109.

2	босанскога	мјесто бошанскога
12	Ђе	Дје
19	ћорад	корад
21	Везанога	Везана га
72	Објесише	Објесили

пј. 110.

54	Ор	Ер

пј. 111.

стих	мјесто	читај
26	горорио	говорио
52	загидили	зађидили? (sagidili)

пј. 112.

25	бега	бана
30	Вргну	метну
40	шужана	шужања (sciusciagnja)
49	шужна	шужња (sciusgnja)
53	младна	млада
54	сужне	шужње
59	мостарски	мостарска
59, 60	опшетај	отшетај (odscetaj)
61	турим и очима	турими очима (turrimi occima)
69	Немој мене, бане.	Немој бане
79	даровати	поклонити
82	соко	сокол
99	Пак ми	Пак им
121	бјежну	ближњу

пј. 113.

19	бедемак	беденак
45	намахни	намакни
100	рика	цика
„	бјелому	билому

пј. 114.

11	С ведрим	С ведријем
16	пред	прид
21	војском	с војском
25	одлетају	одлијетају

пј. 115.

77	сјеваху	сијевају

пј. 116.

8	За њима	За њиме
10	и још	још
39	речи	ријечи (rieci)

стих	мјесто	читај
90	твој'га Стојна	Стојна
112	Јер	Ер
125	До	Од
137	На Врачари' их	На Врачар их (Vracarich)
140	Дража	Драшка (Drascha)
143	уводити	уходите (uhodite)
144	сини	синци (sinci)
174	војску	војска
„	пoћеру	поћере
186	јаничарско	јањичарско
212	јаничарим	јањичарим
238	Ево	Ово
247	Биограду Стојну	Стојну Биограду
259	пребројао	побројио
269	И о њему	И онему

пј. 117.

5	шужан	шужањ
78	чухо	чуо
79	преко	прико
109	трговце. Тако је и у ркп. (targovze) али би имало бити „трговче.“	
113	чула	чује
116	пригому. Уписано је prigomu, али је прије било naprivode, па је избрисано.	
129 и 130	пригове. Уписано је prigove. Није ли бригове?	
132 и 133	трговце. Тако је и уписано (targovce)	
138	А за њоме	И за њоме
148	чу	чуо.

пј. 118.

6	Ришње	Ришња
15	дамно	и дамно
30	брате	браћо
42	видим	вадим
55	чаиршагу	чауршагу (ciaurscaghu)
69	И до Ниша	А до Ниша

пј. 120.

31	у попе	и попе

стих	мјесто	читај
		пј. 123.
10	је	се
		пј. 124.
30	помалила	помамила
		пј. 125.
5, 9, 14	пака	паха
		пј. 128,
5	помогло	помог’о
6	царлено	црљено (zaergljeno)
		пј. 129.
19	отиђите	отидите
		пј. 130.
tit.	договорје	двоговрје
12	дјевојку	дивојку
20	покритити	покрипити
32	дјевојку	дивојку
52	гдје	гди.

◆

TAYLOR INSTITUTION
UNIVERSITY OF OXFORD
LIBRARY

Штампарске погрешке у предговору.

Стр.	1	ред	5	оздо,	мјесто	Она заузимље	чит.	Оне заузимљу
„	4	„	20	„	„	полус их	„	полу стих
„	12	„	1	„	„	његову	„	њихову
„	13	„	1	озго	„	честону	„	честину
„	„	„	3	оздо	„	пре њега	„	предњега
„	20	„	16	озго	„	старо	„	старој
„	37	„	5	оздо	„	тој	„	тој,
„	40	„	9	озго	„	мислимо	„	не мислимо
„	44	„	2	оздо	„	*εὐρυκρείωи*	„	*εὐρυκρείων*
„	46	„	3	„	„	придјев	„	назов
„	49	„	10	озго	„	живо	„	живо,
„	„	„	11	оздо	„	wanish	„	vanish
„	„	„	„	„	„	leawe	„	leave
„	55	„	3	озго	„	колико	„	колико су
„	57	„	10	„	„	Црваћанина	„	Хрваћанина
„	„	„	18	„	„	арбасине	„	арбанасине
„	63	„	17	оздо	„	примити,	„	примити
„	75	„	9	озго	„	архаизам	„	архаизми
„	76	„	6	оздо	„	глаголи	„	глаголи,
„	78	„	2	озго	„	икому	„	о икому
„	„	„	16	оздо	„	то	„	те
„	81	„	13	озго	„	утврдити	„	утврдити:
„	85	„	11	оздо	„	бр.	„	стих
„	93	„	4	„	„	често	„	recto
„	101	„	17	„	„	отрана	„	страна
„	103	„	4	озго	„	Тарквата	„	Торквата
„	114	„	17	„	„	спасења	„	спасење
„	„	„	11	оздо	„	на велики	„	у велики
„	115	„	7	„	„	у Дубровнику и	„	у Дубровнику

Стр.	117	ред	4	оздо,	мјесто	mergandus	чит.	mergendus
„	118	„	3	„	„	молитвеница	„	молитвеницу
„	„	„	„	„	„	у пјесмарици	„	и пјесмарицу
„	125	„	2	„	„	овдје	„	и овдје
„	127	„	15	озго	„	слиједи	„	слиједе
„	„	„	11	оздо	„	на стр.	„	од стр.
„	„	„	„	„	„	остале	„	испале
„	130	„	4	озго	„	словенскому	„	словинскому
„	131	„	2	„	„	сваколике	„	свеколике
„	134	„	5	„	„	бугарштице	„	бугарштицâ
„	136	„	12	оздо	„	Низ Бисер	„	Низ бисер
„	141	„	7	озго	„	свидања	„	свибања

Погрешке у рјечнику.

СТРАНА	СТУБ	РЕД		МЈЕСТО	ЧИТАЈ
350	II	7	озго	горњем приморју	приморју
351	II	15	оздо	mortus	morbus
355	I	10	озго	горњем	доњем
358	II	10	„	полупопчињене	полуподчињене
365	II	10	„	potens,	potens
372	I	10	оздо	delapoa	delapsa
384	II	12	озго,	рјечју „плашив“ почимље нови чланчић.	
395	II	2	оздо	мј. франц. чит.	фразу
399	II	3	„	Друна	Друга

MORFILL COLLECTION

THIS VOLUME IS
PLACED ON LOAN IN THE LIBRARY
OF THE TAYLOR INSTITUTION BY
THE PROVOST AND FELLOWS OF
THE QUEEN'S COLLEGE
OXFORD